

Pārresoru koordinācijas centrs

Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums

Autori:

Jānis Jankovskis

Jānis Kauliņš

Mārtiņš Krieviņš

Māra Sīmane

Inese Stūre

Vladislavs Vesperis

Pēteris Vilks

Jānis Zvīgulis

Rīga, 2012.gada februāris

Satura rādītājs

Kopsavilkums.....	4
Ievads.....	11
Kas ir prioritāte NAP 2014.-2020.gadam kontekstā?	12
Esošās situācijas un nepieciešamās rīcības analīzē izmantotie dokumenti:	13
Makroekonomikas sadaļa.....	14
Latvija globālajā kontekstā	14
LIAS stratēģisko rādītāju sasniegšanas analīze	18
Secinājumi	32
Papildus analītika.....	33
Konkurētspējas ziņojuma esence	40
Prioritātes „Kultūras telpas attīstība” analīze	46
Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji	47
Rīcības virziena „Piederības izjūtas Latvijas kultūras telpai stiprināšana” analīze	48
Prioritārā virziena „Radošas sabiedrības veidošana” analīze	54
Prioritātes SVID analīze	57
Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu	58
Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.- 2020.gadam.....	59
Prioritātes „Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā” analīze	61
Attīstības virziena „Civīkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte” analīze	61
Attīstības virziena „Iespēju vienlīdzība un vidusslāņa veidošanās” analīze	74
Prioritātes SVID analīze	88
Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu	89
Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.- 2020.gadam.....	90
Prioritātes „Paradigmas maiņa izglītībā” analīze.....	92
Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji	92
Attīstības virziena „Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā” analīze.....	98
Prioritātes SVID analīze	105
Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu	106
Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.- 2020.gadam.....	107
Prioritātes „Inovatīva un ekoeftīva ekonomika” analīze	109

Attīstības virziena „Masveida jaunrade un inovācija” analīze.....	109
Attīstības virziena „Atjaunojama un droša enerģija” analīze	127
Prioritātes SVID analīze	130
Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu	132
Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.- 2020.gadam.....	134
Prioritātes „Daba kā nākotnes kapitāls” analīze	136
Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji	136
Attīstības virziena „Dabas vērtību un pakalpojumu ilgtspējīga apsaimniekošana” analīze	136
Prioritātes SVID analīze	152
Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu	153
Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.- 2020.gadam.....	155
Papildus analītiskā informācija attīstības virziena raksturojumam.....	155
Prioritātes „Telpiskās attīstības perspektīva” analīze	193
Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji	193
Attīstības virziena „Sasniedzamības uzlabošana” analīze	195
Attīstības virziena „Apdzīvojums” analīze	202
Attīstības virziena „Nacionālo interešu telpas” analīze.....	207
Prioritātes SVID analīze	216
Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu	217
Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.- 2020.gadam.....	218
Prioritātes „Inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība” analīze	222
Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji	222
Attīstības virziena „Sociālā kapitāla vērtības pieaugums” analīze	222
Prioritātes SVID analīze	230
Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.- 2020.gadam.....	232

Kopsavilkums

Nacionālā attīstības plāna (NAP) prioritāšu pamatojuma ziņojums ir izstrādāts saskaņā ar NAP izstrādes metodiku un Ministru kabineta (MK) 2011.gada 19.oktobra noteikumos Nr.816 „Nacionālā attīstības plāna 2014.–2020.gadam izstrādes, ieviešanas, uzraudzības un publiskās apspriešanas kārtība” paredzēto pieeju.

Šis prioritāšu pamatojuma ziņojums ir pirmais solis NAP 2014.-2020.gadam izstrādes procesā un, balstoties uz esošās situācijas analīzi, piedāvā noteikt trīs būtiskākās nākamā plānošanas perioda prioritātes. **Svarīgi uzsvērt, ka šī ir prioritāšu pamatojuma ziņojuma pirmā versija, kas ir nodota ekspertu un sabiedrības vērtējumam un par kuru līdz 2012.gada 27.februāra plkst.17:00 ikviens Latvijas iedzīvotājs ir aicināts sniegt savu vērtējumu, nosūtot savus ieteikumus ziņojuma uzlabošanai un e-pastu: pkc@pkc.mk.gov.lv.**

Prioritāšu pamatojuma ziņojumā veiktā analīze balstās uz trīs būtiskiem, līdz šim apstiprinātiem plānošanas dokumentiem – Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030.gadam („Latvija 2030”), Saeimas apstiprināto konceptuālo dokumentu „Latvijas izaugsmes modelis. Cilvēks pirmajā vietā” un Nacionālo reformu programmu stratēģijas „ES 2020” īstenošanai (NRP) – un tajos noteiktajiem valsts ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķiem. Prioritāšu ziņojuma pamata struktūra ir veidota atbilstoši „Latvija 2030” nospraustajām septiņām prioritātēm – *kultūras telpas attīstība, ieguldījumi cilvēkkapitālā, paradigmas maiņa izglītībā, inovatīva un ekofektīva ekonomika, daba kā nākotnes kapitāls, telpiskās attīstības perspektīva un inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība*.

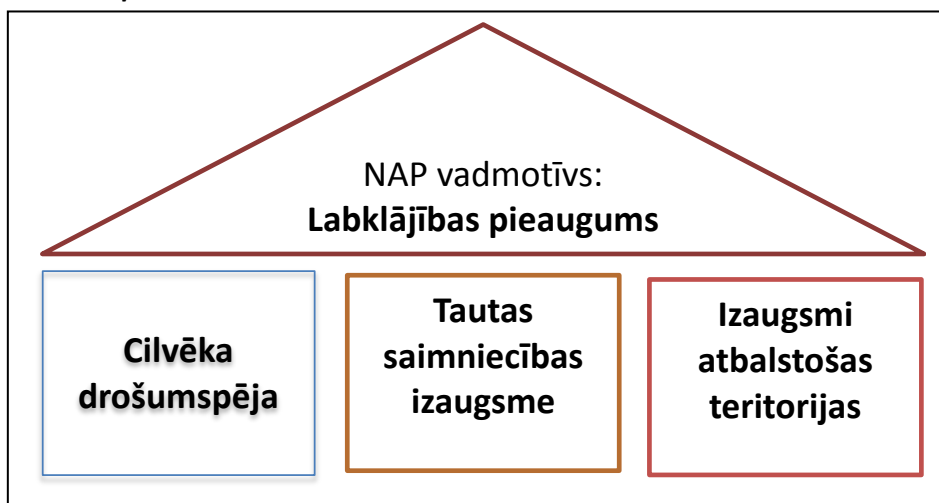
Prioritāšu pamatojuma ziņojuma analīze salīdzina vēlamu situāciju (nospraustie ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķi) ar esošo un nosaka atšķirības lielumu (t.s. *gap analysis*), tādējādi identificējot vislielāko atšķirību jomas. Paraleli, katrā no septiņām ilgtermiņa prioritārajām jomām ir īstenota SVID analīze, kas kalpo kā papildus analītisks materiāls, domājot par vidēja termiņa prioritārajām jomām. Ziņojumā izmantota visa Pārresoru koordinācijas centra (PKC) ekspertiem pieejamā informācija par situāciju dažādās jomās, tostarp aktuālāko pētījumu dati, ieskaitot „Latvijas konkurētspējas ziņojuma” finālversiju. Vienlaikus jāsaprot, ka pastāv iespēja, ka saspringto termiņu dēļ, ne visās jomās ir iekļauta pati aktuālākā informācija, tādēļ PKC aicina aktīvi informēt par nepieciešamību papildināt ziņojumu ar jaunāku informāciju, nosūtot konkrētus priekšlikumus un pašu aktuālāko informāciju uz e-pastu: pkc@pkc.mk.gov.lv.

Balstoties uz visu veikto analīzi, PKC eksperti ir nonākuši līdz secinājumam, ka par NAP 2014.-2020.gadam vadmotīvu jāizvirza tieši labklājības pieaugums. Ievērojot ārkārtīgi straujās un gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem sāpīgās izmaiņas valsts sociāli ekonomiskajā situācijā, tieši labklājības pieaugums ir vissvarīgākais vidēja termiņa mērķis, uz kuru tiekties un kurš var vienot citkārt tik dažādās mērķauditorijas.

Labklājības pieauguma sasniegšanai nepieciešama ne tikai strauja ekonomiskās izaugsmes atjaunošanās, bet arī dzīvotņu resursu un Latvijas teritoriālo attīstības centru mērķtiecīga

attīstība. Visi šie trīs elementi, atbilstoši ilgtspējīgas attīstības teorētiskajam modelim, veido trīs svarīgākās jomās, kas ir virzības uz priekšu jeb attīstības pamatā.

Attēls Nr.1 NAP prioritāšu struktūra

Skeptiķi, protams, šīs izvirzītās vidējā termiņa prioritātes nosauks par pārāk izplūdušām, vispārīgām un nekonkrētām, taču vietā ir atgādināt, ka ekspertu piedāvātās prioritātes ir cieši saistītas ne vien ar „Latvija 2030” prioritātēm, bet arī ar stratēģijas „ES 2020” prioritātēm – gudra, iekļaujoša un ilgtspējīga izaugsme, tādējādi veidojot vienotu prioritāšu un būtiskāko mērķu kopu. Papildus – šīs prioritātes tiks sīkāk atšifrētas līdz konkrētu rīcības virzienu un uzdevumu līmenim, kas savukārt ietvers gan konkrētus laika termiņus, atbildīgās institūcijas, finansējuma avotus un teritoriālo perspektīvu.

Prioritātes „Cilvēka drošumspēja” paskaidrojums

Viens no lielākajiem izaicinājumiem „Latvija 2030” īstenošanai ir iedzīvotāju spēja šo Latvijas vīziju īstenot dzīvē. Kopš šī ilgtermiņa dokumenta apspriešanas un apstiprināšanas ir notikušas daudzas negatīvas pārmaiņas, kas ir samazinājušas iedzīvotāju rīcībspēju. Ekonomiskā krīze, budžeta konsolidācija, sabiedrības novecošanās un graužoša demogrāfiskā situācija, savstarpējās uzticības trūkums sabiedrībā kopumā un starp iedzīvotājiem un valsti apvienojumā ar iespējām uzlabot dzīves kvalitāti ārvalstīs ir mazinājuši pārliecību, ka iespējams būtiski uzlabot gan savu, gan savu tuvinieku dzīvi tepat uz vietas, dodot pienesumu Latvijas valsts izaugsmei kopumā.

Latvija ir maza un atvērta tautsaimniecība, kura pakļauta arvien straujākām izmaiņām pašreizējā globalizācijas laikmetā. Mēs varam prognozēt, bet nevaram zināt, kādi apstākļi ietekmēs Latvijas un tās iedzīvotāju attīstību ilgtermiņā. Tāpēc svarīgi ir stiprināt iedzīvotāju drošumspēju – spēju justies drošam un pārliecinātam pēc jebkurām makro un mikro izmaiņām, lai varētu aktīvi piedalīties nākotnes sniegto izaicinājumu risināšanā.

Viens no šī brīža galvenajiem izaicinājumiem ir pietiekami un prognozējami ienākumi darbā, kurus cilvēks var nopelnīt atbilstoši savām spējām. Vārgums tautas saimniecībā (skat. otro prioritāti) un teritoriju lēnā attīstība izkliedētība (skat. trešo prioritāti) mazinājuši iedzīvotāju

nodarbinātības iespējas. Kvalitatīva nodarbinātība galvenokārt izriet no atbilstošas izglītības, tāpēc nepieciešams īstenot tādu mūžizglītības sistēmu, kas cilvēkam dod iespēju būt ražīgam sev un sabiedrībai ilgā laika periodā, kā arī pārliecināt, ka, mainoties apstākļiem, viņam būs iespēja papildināt savas zināšanas un iemaņas un būt konkurētspējīgam un pieprasītam darba tirgū.

Svarīgi cilvēka drošumspējas pieaugumam ir ikviena indivīda personīgās īpašības, kas palīdz tam atsperties jebkurā situācijā.

Labā veselība, līdztekus izglītībai, ir pamatu pamats. Iedzīvotāju pieeja veselīgam dzīvesveidam un piekļuve nepieciešamajai aprūpei ir tieši saistīta gan ar attieksmi pret savu veselību, gan pietiekamiem ienākumiem un pieejamu veselības infrastruktūru.

„Latvija 2030” minētais radošums ir drošumspējas faktors, bet tikpat nozīmīgas ir tādas indivīda vērtības kā uzņēmība, spēja sadarboties ar citiem savu jautājumu risināšanā, piederības apziņa. Tāpēc nākamajā NAP ir jāvērtē tās individuālās un kolektīvās vērtības, kuras nepieciešamas indivīdam, lai tas spētu attīstīties.

Pozitīvas un ciešas attiecības ar tuviniekiem palīdzējušas Latvijas iedzīvotājiem pārdzīvot krīzi, taču emigrācijas dēļ ir ģimenes, kuras ir spiestas dzīvot dalīti. Šiem un citiem apstākļiem var būt graujoša ietekme uz vienu no valsts attīstības pamata mērķauditorijām – bērniem.

Sadarbojošā sabiedrība ir priekšnoteikums spējai tikt galā ar pēkšņiem izaicinājumiem. Latvijā jāatrisina iedzīvotāju spējas sadarboties ar citiem savu jautājumu risināšanai. Svarīga ir sabiedrības solidaritāte, lai nodrošinātu pietiekamus ienākumus: darba devēja solidaritāte ar savu darbinieku, piedāvājot tam cienīgu darbu, darbinieka solidaritāte ar darba devēju, esot maksimāli produktīvam savā ikdienas darbā, kā arī valsts solidaritāte ar iedzīvotāju, piedāvājot tādu nodokļu politiku, kas mazina iedzīvotāju ienākumu atšķirības.

Piederība Latvijas valstij un spēja sadarboties ar to rada apstākļus iedzīvotāju ieguldījumam valsts labklājībā. Nozīmīgas ir līdzdalības iespējas lēmumu pieņemšanā, valsts politikas prognozējamība un tāda valsts pārvaldes komunikācija, kas stiprina iedzīvotāju drošību un drošumspēju, nevis grauj to, veicinot neticību.

Ieguldījumi cilvēku drošumspējas stiprināšanā ne vienmēr ir dārgi. Nozīmīgi soļi mikro līmenī radīs efektu uz attīstību kopumā. Tāpēc ir svarīgi sabalansēt ieguldījums finansiāli ietilpīgos rīcības virzienos kā izglītība, veselība, kultūra ar soļiem, kas vairāk prasa uzvedības maiņu.

Prioritātes „Tautas saimniecības izaugsme” paskaidrojums

„Latvija 2030” tautas saimniecības komponente ir minēta vienīgi prioritātē „Inovātīva un ekoeftīva ekonomika”. Šajā prioritātē tautsaimniecība attīstība tiek aplūkota caur masveida jaunrades un inovācijas prizmu un atjaunojamās un drošās enerģijas prizmu.

Jaunrades un inovācijas prizmā uzsvāri tiek likti uz inovācijām, kas tiek virzītas visos iespējamajos dzīves un uzņēmējdarbības aspektos – inovācijas ikdienā, praktiskās pieredzes ceļā virzītu inovāciju komercializēšana, radošuma kultūras izveidošana u.tml. Ar šiem uzstādījumiem „Latvija 2030” faktiski predisponē inovāciju veicināšanu kā izrietošu no indivīdu aktivitātes. Tajā pašā laikā gandrīz nemaz netiek runāts par veicinošas inovāciju infrastruktūras, kas sekmētu inovāciju izplatīšanos, izveidošanu vai attīstīšanu. Ar infrastruktūru šajā gadījumā primāri tiek saprastas praktiskās iespējas caur jaunradi ieviest un komercializēt inovācijas. Atbalstošas inovāciju infrastruktūras jautājums un sasaiste ar darbaspēka prasmēm un spējām Latvijā ir būtiska, ņemot vērā valsts ārkārtīgi slikto sniegumu inovatīvajā darbībā (saskaņā ar ES vērtējumu – pēdējā vieta ES-27), kas liecina par labu faktam, ka vienīgi ar iedzīvotāju virzītu inovāciju sasniegt inovāciju būtisku izplatību ikvienā ikdienas aktivitātē nav iespējams. „Latvija 2030” apliecina, ka inovāciju intensificēšana kalpos par pamatu tautas saimniecības gudrākai izaugsmei. Garām ejot, tiek iezīmēta arī nepieciešamība pilnveidot uzņēmējdarbības vidi un pašu indivīdu uzņēmību, jo bez šiem diviem faktoriem inovāciju komercializēšana un jaunradē veidoto ideju attīstīšana var notikt ļoti lēni vai pat nenotikt nemaz.

Atjaunojamas un drošas enerģijas prizmā uzsvāri tiek likti uz enerģētisko drošību un neatkarību, atjaunojamajiem energoresursiem un energoefektivitāti. Jāuzsver, ka Latvijas enerģētikas sektora būtiska priekšrocība, salīdzinot ar citām valstīm (tai skaitā Eiropā), ir jau pašreiz samērā augstais atjaunojamo energoresursu īpatsvars energoresursu piegādē. Šis ir būtisks aspekts tālāku enerģētikas sektora attīstības mērķu noteikšanā un valsts kopējās enerģētiskās drošības paaugstināšanā. Ir jāņem vērā, ka paaugstināta „zaļās” enerģijas komponentes paaugstināšana energobilancē nozīmē, citām lietām esot konstantām, valsts konkurētspējas samazināšanos.

NAP 2014.-2020.gadam piedāvā uz tautas saimniecības izaugsmi skatīties plašāk, iedziļinoties tautas saimniecības attīstībai būtiskās niansēs. Pastāv dažādi uzskati, kādi ir tautsaimniecības uzdevumi, no kā savukārt izriet uzstādījumi, kuri tautas saimniecībai ir jārisina. Raugoties uz tautas saimniecību no NAP 2014.-2020.gadam uzstādījuma „labklājības paaugstināšana”, tautas saimniecībai jābūt kā organizatoram/veicinātājam/videi, kas nodrošina strādājošo indivīdu labklājības celšanos, iespējas radoši izpausties un šīs radošās izpausmes materializēt konkurētspējīgos produktos vai pakalpojumos.

Ņemot vērā iepriekš minēto, NAP 2014.-2020.gadam kontekstā tiek piedāvāta prioritāte „tautas saimniecības izaugsme”, kurai ir jāorientējas uz augstāku pievienoto vērtību, produktivitātes pieaugumu un sociālo atbildību caur šādiem galvenajiem virzieniem šajā prioritātē:

- ražojošais un eksportspējīgais sektors kā tautsaimniecības attīstību un attīstības stabilitāti nodrošinošais faktors – eksports (produktu un/vai pakalpojumu) rada priekšnoteikumus pozitīvas tirdzniecības bilances nodrošināšanai un valsts manevrētspējai gan tautas saimniecības izaugsmes, gan krituma laikos;
- uzņēmējdarbības attīstību sekmējoša vide – lai būtu iespējams komercializēt „Latvija 2030” uzsvērtās atvērtās inovācijas, nepieciešama vide, kas ir labvēlīga uzņēmējdarbības attīstībai un kurā ir pieejami cita starpā atbalsta mehānismi

inovatīvas darbības stimulēšanai. Tāpat arī būtisks jautājums ir tautsaimniecības optimālā struktūra un iespējas to sasniegt;

- ražošanu un eksportspēju atbalstoša publiskā infrastruktūra – tā kā nereti publiskā infrastruktūra nav spējīga atbalstīt ražošanas projektus (vietējos vai ārvalstu) – attiecīgi arī publiskās infrastruktūras attīstība arī ir viens no būtiskiem priekšnoteikumiem tautas saimniecības izaugsmei;
- publiskā pārvaldība un sabiedrības līdzdalība – publiskās pārvaldes uzdevums tirgus ekonomikā ir strādāt ar tirgus nepilnībām un novērst tās, kā arī nodrošināt to publisko pakalpojumu sniegšanu, kuri tirgus nepilnību dēļ citādi nebūtu pieejami. Tā kā tautas saimniecība ir vairāk nekā vienkārši liela uzņēmuma vadīšana – sabiedrības līdzdalība un sociālā atbildība ir būtiska, lai sabalansētu kopējās intereses ar katra indivīda interesēm;
- konkurētspējīgas enerģijas cenas – tā kā enerģijas cenas ir būtiskas tautas saimniecības produktu un pakalpojumu starptautiskajā konkurētspējā – jautājums par enerģijas cenām ir būtisks tautas saimniecības sekmīgai attīstībai.

„Latvija 2030” samērā detalizēti apskata paveicamo cilvēkresursu attīstīšanā un iedzīvotāju nodrošināšanā ar labākiem dzīves apstākļiem, ko visu kopā NAP 2014.-2020.gadam kontekstā piedāvājam aizstāt ar cilvēka drošumspējas prioritāti. Attiecīgi jautājumus, kas saistīti ar ekonomikas izaugsmi piedāvājam koncentrēt tieši uz tautas saimniecības aktuālajiem jautājumiem. Svarīga ir ne vien šo abu prioritāšu mijiedarbība, bet arī dzīve jeb teritoriālā komponente – „izaugsmi atbalstošas teritorijas”.

Prioritātes „Izaugsmi atbalstošas teritorijas” paskaidrojums

„Latvija 2030” iezīmē ilgtermiņa mērķus telpiskās attīstības perspektīvā:

- radīt līdzvērtīgus dzīves un darba apstākļus visiem iedzīvotājiem, neatkarīgi no dzīves vietas, sekmējot uzņēmējdarbību reģionos, attīstot kvalitatīvu transporta un komunikāciju infrastruktūru un publiskos pakalpojumus;
- stiprināt Latvijas un tās reģionu starptautisko konkurētspēju, palielinot Rīgas kā Ziemeļeiropas metropoles un citu valsts lielāko pilsētu starptautisko lomu;
- saglabāt Latvijas savdabību – daudzveidīgo dabas un kultūras mantojumu, tipiskās un unikālās ainavas.

Šo mērķu īstenošana paredzēta, koncentrējot resursus Latvijas ārējās un valsts iekšējās sasniedzamības uzlabošanai, tostarp iedzīvotāju mobilitātes veicināšanai.

Stratēģija „Latvija 2030” paredz, ka pilsētām jāklūst par katra reģiona un visas valsts attīstības virzītājspēku, apkārtējo lauku teritoriju, t.sk. viensētu un ciemu, atbalsta centriem, noietu tirgu lauksaimniecības produkcijai, darba un dažādu pakalpojumu saņemšanas vietām lauku iedzīvotājiem. Savukārt lauki, paralēli lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās produkcijas ražošanai, nodrošina rekreācijas iespējas pilsētu iedzīvotājiem, kvalitatīvu dzīves telpu pilsētās strādājošajiem, kā arī teritorijas nelauksaimnieciskai uzņēmējdarbībai. Lauki ir nozīmīgāko dabas resursu un ekosistēmu pakalpojumu avots, darba un atpūtas vide, dabas

un kultūrvēsturiskā mantojuma daudzveidības krātuve un sargātāja. Nozīmīgākie stratēģiskie resursi ilgtspējīgai lauku un valsts kopējai attīstībai ir meži, lauksaimniecībā izmantojamās zemes, derīgo izrakteņu atradnes un ūdeņi.

Dažādas nozīmes attīstības centriem savstarpēji mijiedarbojoties un sadarbojoties, veidojas policentrisks, funkcionāli saistītu attīstības centru tīkls, nodrošinot daudzveidīgu un savstarpēji papildinošu infrastruktūras tīklu un pakalpojumu klāstu.

Pašreizējā situācija gan krietni atpaliek no vēlamās. Latvijā ir ne tikai viens no zemākajiem pastāvīgo iedzīvotāju blīvuma rādītājiem (32 iedzīvotāji uz kvadrātkilometru) starp ES valstīm (vēl zemāks ir tikai Igaunijā, ziemeļvalstīs - Somijā un Zviedrijā), bet arī strauji samazinās iedzīvotāju skaits (pēc 2011.gada tautas skaitīšanas datiem samazinājums sastāda 13%).

Paralēli pieaug iedzīvotāju koncentrēšanās valsts centrālajā daļā (Rīgas plānošanas reģionā dzīvojošo iedzīvotāju īpatsvars 2011.gada sākumā pieaudzis līdz 48,9%), līdz ar to notiek strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās pārējos reģionos, jo īpaši lauku teritorijās. Vienlaikus vērojamas aizvien pieaugošas sociālekonomiskas atšķirības starp reģioniem. Jo īpaši acīmredzama ir polarizācija starp Rīgas plānošanas reģionu un Latgales plānošanas reģionu (Rīgas plānošanas reģiona IKP uz vienu iedzīvotāju 2.5 reizes pārsniedz šo pašu rādītāju Latgales plānošanas reģionā).

Iedzīvotāju skaits būtiski samazinājies ne vien lauku teritorijās, bet arī republikas pilsētās, jo īpaši, Latgales lielajās pilsētās Daugavpilī (-19,1%) un Rēzeknē (-17,7%). Ievērojams iedzīvotāju skaita kritums bijis arī Liepājā, Ventspilī, Jēkabpilī un Valmierā, bet salīdzinoši mazāks Rīgas ietekmes areālā esošajās Jūrmalā un Jelgavā.

Tāpat samazinās pasažieru apgrozība dzelzceļā un sabiedriskā transporta autobusos, kas atspoguļo iedzīvotāju skaita samazinājumu un šo pakalpojumu optimizēšanas sekas, bet šie rādītāji pieaug aviācijā un jūras transportā, skaidri iezīmējot iedzīvotāju emigrācijas tendenci.

Latvijai ir ievērojami meža, kultūrvēsturiskā un dabas mantojuma, kā arī lauksaimniecībā izmantojamās zemes resursi, kuru ilgtspējīga izmantošana var dot ievērojamu piensumu valsts tautsaimniecībai. Koksne un tās izstrādājumi ir Latvijas svarīgākā eksporta prece, kuras vērtība 2010.gadā bija 890 miljoni latu, kas sastādīja ap 19% no visa eksporta vērtības 2010.gadā. Vienlaikus jāsecina, ka liela daļa šo potenciālo resursu netiek izmantoti – aizvien pieaug lauksaimniecībā neizmantoto zemju apjoms.

Balstoties uz dažādu jomu mijiedarbības un savstarpējās ietekmes novērtējumu pēc attiecīgo jomu svarīgākajiem makro ietekmes rādītājiem un izvērtējot to tendences, tiek definēta horizontāla NAP prioritāte - izaugsmi atbalstošas teritorijas. Prioritātes īstenošana sniegs atbalstu iedzīvotāju dzīves un darba apstākļu nodrošināšanai Latvijas teritorijā, ņemot vērā apdzīvojuma struktūru, iedzīvotāju un teritorijas aptvērumu, izceļot teritoriju stiprās pusēs un iespējas.

Izaugsmi atbalstošas teritorijas nozīmē efektīvi izmantotus un mērķtiecīgi attīstītus ģeogrāfiskā novietojuma, dabas un citus resursus, telpiskās struktūras sasaisti ar ilgtspējīgas tautsaimniecības struktūras veidošanos un kvalitatīvu investīciju piesaisti.

Prioritātes ietvaros ir definēti tādi galvenie darbības virzieni, kuros nepieciešams investēt gan finanšu, gan cilvēku resursus, lai atraisītu Latvijas attīstības centru potenciālu, kas paralēli abām pārējām prioritātēm veicinātu labklājības celšanos. Būtiskākie no šiem darbības virzieniem, kas, vēlāk strādājot pie NAP uzdevumu noteikšanas, tiks atšifrēti sīkāk ir:

- pakalpojumu pieejamība un infrastruktūra (ceļi, IKT, u.c.);
- pilsētu un lauku mijiedarbība;
- lauku saimniecību attīstība, kooperācija un pārstrāde;
- dabas kapitāla pilnvērtīga izmantošana;
- nelauksaimnieciskā ražošana;
- unikālā teritoriālā potenciāla attīstīšana.

Ievads

Nacionālās attīstības plāna (NAP) 2014.-2020.gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums ir analītisks materiāls, kura mērķis ir, balstoties uz Latvijas pašreizējās situācijas analīzi, noteikt tās trīs prioritārās jomas, kurās ieguldīt pieejamos nacionālā budžeta, Eiropas Savienības (ES) struktūrfondu un privāto investīciju līdzekļus, lai panāktu valsts straujāku, bet vienlaikus ilgspējīgāku attīstību. Tieši šī iemesla dēļ ziņojumā ietvertā analīze ir balstīta uz Saeimas apstiprinātajā Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030” (Latvija 2030) ietvertajiem septiņiem būtiskākajiem ilgtermiņa attīstības virzieniem. Līdztekus Latvija 2030 izvirzītajiem mērķiem prioritāšu noteikšanā ņemti vērā arī Nacionālajā reformu programmā stratēģijas „ES 2020” īstenošanai (NRP) izvirzītie mērķi, kas Latvijai ir saistoši kā ES dalībvalstij. Trešais dokuments, kura paustās nostādnes ir ņemtas vērā šī ziņojuma sagatavošanā, ir Saeimas apstiprinātais konceptuālais dokuments „Latvijas izaugsmes modelis. Cilvēks pirmajā vietā”.

Šis ziņojums ir tikai pirmais solis NAP izstrādē, un pēc lēmuma pieņemšanas attiecībā uz tajā piedāvāto prioritāšu apstiprināšanu sāksies sarežģītākais NAP izstrādes posms – konkrētu darbības virzienu, pasākumu un uzdevumu noteikšana, kā arī sasaiste ar finansējumu un teritoriju attīstību.

NAP prioritāšu pamatojuma ziņojuma sākotnējo versiju ir sagatavojuši Pārresoru koordinācijas centra (PKC) eksperti, balstoties uz tiem pieejamo informāciju par esošo situāciju un secinājumiem no atsevišķās nozarēs veiktajiem pētījumiem. Atbilstoši NAP izstrādes metodikai eksperti, gatavojot ziņojumu, ir izmantojuši tiem pieejamo pētījuma „Latvijas konkurētspējas novērtējums” aktuālāko darba variantu. Informācija par citiem datu avotiem ir sniegta ziņojuma turpmākajā tekstā.

NAP prioritāšu pamatojuma ziņojuma izstrādē ir izmantota t.s. nepieciešamās rīcības analīzes metode strukturālo trūkumu novēršanai (*gapanalysis*). Šī metode palīdz novērtēt un salīdzināt reālo sniegumu ar potenciālo sniegumu, kā arī uz šī salīdzinājuma bāzes izstrādāt nepieciešamo nākotnes rīcību, cita starpā izveidojot piemērotu tautsaimniecības struktūru definēto ilgtermiņa un vidējā termiņa mērķu sasniegšanai. Izmantojot šo metodi, ir jāpatur prātā iespējamie problēmu un to risinājumus ietekmējošie faktori, kā arī jāizmanto visaptveroša pieeja risinājumu meklēšanā.

Šī ir ziņojuma sākotnējā versija, kas ir pieejama publiskai apspriešanai un komentāru izteikšanai no 2012.gada 13.februāra līdz 27.februāra plkst.17:00. Komentārus un

Lūdzu, padomājiet par dabu – pirms drukāt šo materiālu!

priekšlikumus par ziņojumu var sūtīt uz elektroniskā pasta adresi pkc@pkc.mk.gov.lv.

Atbilstoši tiem ziņojums tiks papildināts un virzīts apstiprināšanai Ministru kabinetā.

Kas ir prioritāte NAP 2014.-2020.gadam kontekstā?

Prioritāte vispārīgi var tikt definēta kā:

- kādas lietas, fakta vai parādības relatīvais nozīmīgums;
- pats svarīgākais mērķis;
- kaut kas nozīmīgs, kas ir jāveic vispirms, vai kam ir jāpievērš lielāka uzmanība nekā jebkam citam;
- piekļuves tiesības kaut kam tādām, kas ir pieejams ierobežotā daudzumā.

Ir svarīgi saprast, ka prioritāšu noteikšana ir vajadzīga ne vien gadījumos, kad ir ierobežoti finanšu resursi noteiktu darbību īstenošanai, bet arī tad, kad nepieciešams fokusēt uzmanību uz noteiktu darbību veikšanu un rezultātu sasniegšanu. Uzmanības un finanšu koncentrācija nebūt nenozīmē, ka visām pārējām nozarēm tās tiek atņemtas vai netiek piešķirtas vispār. Tas gluži vienkārši nozīmē, ka prioritātes saņem vairāk uzmanības un finanšu nekā līdz šim, lai sasniegtu noteiktus mērķus.

Prioritāte NAP kontekstā ir definēta kā „valdības un ne-valdības sektoru saskaņotu rīcības virzienu kopums, lai panāktu vēlamās valsts sociālekonomiskās situācijas izmaiņas makrolīmenī un noteiktā laika posmā sasniegtu izvirzīto mērķi”¹. Attiecīgi prioritāte pēc savas definīcijas ir plašs uzstādījums, kuru nepieciešams sašaurināt līdz ierobežotam skaitam rīcības virzienu. Tiem nosaka konkrētus politikas un darbības rezultātus, kas paskaidro prioritātes sasniegšanas pakāpi.

Ņemot vērā iepriekš minēto, NAP kontekstā prioritāte ir:

- nozīmīgākie virzieni, kuros jāveic plānveidīgas darbības;
- valsts budžeta, ES fondu līdzekļu, ārvalstu finanšu palīdzības u.c. līdzekļu koncentrēšanas jomas, paredzot arī būtisku privātā sektora līdzdalību;
- saskaņotas rīcības kopums prioritātes sasniegšanas nodrošināšanai.

¹ NAP 2014.-2020.gadam izstrādes metodika.

Esošās situācijas un nepieciešamās rīcības analizē izmantotie dokumenti:

- Konceptuālais dokuments „Latvijas izaugsmes modelis – cilvēks pirmajā vietā”²;
- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam³;
- Eiropa 2020 stratēģija⁴;
- Nacionālā reformu programma (Eiropa 2020 stratēģijas īstenošanai)⁵;
- Nacionālais attīstības plāns 2007.-2013.gadam⁶;
- Latvijas Stratēģiskās attīstības plāns 2010.-2013.gadam⁷;
- Latvijas konverģences programma 2011.-2014.gadam⁸;
- Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011.-2017.gadam⁹;
- Latvijas Lauku attīstības programma 2007.-2013.gads¹⁰;
- Latvijas pirmais konkurētspējas ziņojuma projekts;
- pētījums „Priekšizpētes rezultāti un identificējamās Kohēzijas Politikas atbalstāmās jomas”;
- pētījums „Latvijas reģionu ekonomikas attīstības perspektīvas un virzieni 2010-2011”¹¹;
- citi dokumenti un pētījumi.

² http://helios-web.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LM0815_0

³ http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_lv.pdf

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

⁵ http://www.em.gov.lv/images/modules/items/LV_NRP_lat.pdf

⁶ http://nap.lv/upload/nap/national_development_plan_2007-2013_lat.pdf

⁷ <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3338>

⁸ <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3649>

⁹ <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3634>

¹⁰ http://www.zm.gov.lv/doc_upl/LAP_8_versija_SFC.pdf

¹¹ http://www.varam.gov.lv/lat/publ/publikacijas/reg_att/?doc=13889

Makroekonomikas sadaļa

Latvija globālajā kontekstā

LIAS Saeima tika apstiprināta 2010.gada 10.jūnijā. Tas bija laiks, kad lielākie pēdējās ekonomikas un finanšu krīzes triecieni jau bija pieredzēti un Latvija bija nostājusies atpakaļ uz izaugsmes ceļa. Interesanti, ka tieši 2010.gada 3.ceturksnis bija pirmais ceturksnis kopš pēdējās krīzes iestāšanās, kad tautsaimniecības (IKP) izaugsme uzrādīja pirmo pieaugumu 3.5% apmērā pret attiecīgi 2009.gada 3.ceturksni. Pirmais pieaugums pret tā paša gada iepriekšējo ceturksni bija novērojams 2009.gada 4.ceturksnī (attiecīgi pret 2009.gada 3.ceturksni).

Ātri reaģējot uz neseno ekonomikas un finanšu krīzi, Latvija ir sevi pierādījusi kā makroekonomikas līmenī atkopties spējīgu valsti, kura ir radījusi tālākus priekšnoteikumus attīstības nodrošināšanai, par ko liecina šādi dati:

- Latvijas programma krīzes pārvarēšanai ir sasniegusi lielāko daļu no tajā noteiktajiem mērķiem¹². Programmas izpildīšana ir padarījusi Latvijas ekonomiku daudz izturīgāku pret dažāda veida šokiem, lai arī tas nenozīmē, ka nepastāv vidēja termiņa riski;
- 2011.gadā Latvijas eksporta izaugsme bija viena no straujākajām ES, kas parāda, ka Latvija pat sašaurinoša tirgus apstākļos var būt konkurētspējīga starptautiskajā tirgū;
- 2011.gadā rūpniecības produkcijas apjoma pieauguma tempi Latvijā bija vieni no straujākajiem ES;
- salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, būtiski ir samazinājies tirdzniecības deficīts, kas pārmērīga importa apstākļos pirmskrīzes periodā bija būtiski pieaudzis;
- arī starpbanku procentu likmes kopš 2010.gada otrā ceturkšņa sākuma ir stabilas un zemas, kas liecina par uzticības pieaugumu tautsaimniecībai un par iespēju veikt vidēja termiņa plānošanu, jo būtiskie īstermiņa nestabilitātes jautājumi tiek risināti;
- laikā no 2008.gada līdz 2012.gadam ir nodrošināts gandrīz vienu miljardu latu (konkrētāk – LVL 945 milj.) samazinājums valsts budžetā pamatfunkciju finansēšanai, vienlaikus rodot iespējas paaugstināt ES fondu apguvei nepieciešamo finansējumu (no LVL 690 milj. 2008.gadā līdz LVL 1 126 milj. 2011.gadā);
- Saeimā 1.lasījumā ir pieņemts Fiskālās disciplīnas likums, kura mērķis ir īstenot preciklisku fiskālo politiku, šādi nodrošinot fiskālo ilgtspēju valstī;
- makroekonomiskās attīstības scenārijs¹³ paredz, ka sākot ar 2011. gadu Latvijas tautsaimniecība atgriežas pie izaugsmes gada griezumā, ko noteiks krīzes laikā

¹² SVF ziņojums par Latviju, 2012.gada februāris

uzlabotā konkurētspējas pozīcija un konsekventa budžeta deficīta samazināšana. Tas ļaus Latvijai uzlabot investīciju piesaisti, lai arī turpmāk nodrošinātu eksporta nozaru attīstību un eksporta apjomu pieaugumu. Vidējā termiņā izaugsme galvenokārt balstīsies uz produktivitātes pieaugumu, savukārt darba tirgū saglabāsies būtisks darbaspēka piedāvājuma pārpalikums.

Tajā pašā laikā ekonomikas un finanšu krīze ir radījusi pietiekami daudz sarežģījumu, daļa no kuriem nav pilnībā atrisināti:

- Latvijas IKP vēl nav atguvis pirmskrīzes līmeni;
- ir pieaudzis bezdarbs, lai arī, salīdzinot ar maksimālo līmeni (20.7%), tas ir samazinājies;
- nabadzības līmenis valstī ir viens no augstākajiem ES;
- Latvija no ienākumu viedokļa ir visnevienlīdzīgākā valsts ES;
- Latvijas ekonomikas glābšanas programmas rezultātā ir būtiski pieaudzis vispārējās valdības parāds, kuru jau, sākot ar 2012.gadu, būs jāmaksāt. Attiecīgi būtiski ir prevalējošie riski, kas attiecas uz Latvijas iespējām aizņemties starptautiskajā tirgū.

Starptautiskā Valūtas fonda izpratnē Latvijai ir aktuāli vismaz šādi izaicinājumi¹⁴:

- Fiskālās disciplīnas likuma pieņemšana un iedzīvināšana;
- vidēja termiņa budžeta plānošanas pilnīga ieviešana;
- konkurētspējas paaugstināšana un bezdarba samazināšana;
- jāpabeidz darbs pie valsts īpašumā esošo banku restrukturizēšanas vai pārdošanas;
- jāpastiprina finanšu sektora uzraudzība;
- jāizstrādā risku vadīšanas plāns gadījumam, ja eirozonas riski pastiprinās;
- strukturālo reformu veikšana pēc būtības, nevis horizontālā izdevumu samazināšana. Nepieciešams pielāgot sistēmas, lai nerastos situācija, kurā nevajadzīgie izdevumi tiek pakāpeniski atjaunoti.

Taču ļoti būtiski ir raudzīties uz Latviju globālā kontekstā, ņemot vērā Latvijas kā mazas, atvērtas tautsaimniecības lomu globālajā ekonomikā. Lai arī globālo tendenču prognozēšana vidējā termiņā un ilgtermiņā ir ļoti sarežģīta globālo notikumu ātrās attīstības dēļ, ir jāraugās uz iespējamajām tendencēm globālās tautsaimniecības attīstībā. Šobrīd globāli tiek iezīmētas šādas attīstības tendences:

- pēc vairākiem sarežģījumu gadiem nosacīti sāk parādīties izeja no ekonomikas un finanšu krīzes, lai arī šī izeja ir neviendabīgi sadalīta¹⁵. Liela daļa attīstības valstu

¹³ Konverģences programma 2011.-2014.gadam

¹⁴ SVF ziņojums par Latviju, 2012.gada februāris

uzrāda augstu izaugsmi, vienlaikus saglabājoties pārkaršanas pazīmēm. Tajā pašā laikā lielākās daļas attīstīto valstu izaugsme ir vāja, tajās saglabājas pastāvīgs bezdarbs, kā arī to finanšu ievainojamība ir augsta, kā arī ir grūti paredzamas šo faktoru izmaiņas tuvākajā laikā;

- eirozonas riski var pārplūst arī uz Latviju, radot izaugsmes samazinājumu un palielinot kapitāla aizplūšanu, kā arī sarežģīt valsts plānus piesaistīt finanšu līdzekļus starptautiskajos finanšu tirgos¹⁶. Tāpat bankas Citadele un Latvijas Hipotēku un zemes bankas komercdaļas neadekvātas pārdošanas procesā var rasties īslaicīgi finanšu stabilitātes riski, kā arī airBaltic var prasīt tālākus glābšanas pasākumus no valsts puses, ja centieni uzlabot uzņēmuma pelnītspēju izgāžas;
- ekonomiskā situācija daudzās no Latvijas tirdzniecības partnervalstīm pasliktinās, un ir uz leju korigētas attīstības prognozes šīm valstīm¹⁷;
- daudzās valstīs tiek īstenotas fiskālās konsolidācijas, kas gan diemžēl nemazina uzticību un attiecīgi vairākām pat eirozonas valstīm aizņemtās līdzekļus starptautiskajos tirgos ir dārgi¹⁸;
- pasliktinoties kopējām ekonomikas izaugsmes prognozēm pasaulē, kā arī tuvāk – Eiropas Savienībā un specifiski – eirozonā – patērētāji var sākt veidot papildus uzkrājumus šādi bremsējot tirdzniecības attīstību un naudas apriti tautsaimniecībā, kam var būt tālāka negatīva ietekme uz notikumu attīstību Latvijas tautsaimniecībā;
- eirozonā ir būtiskas problēmas fiskālās disciplīnas ievērošanā, kā arī parādu mazināšanā, kas var atstāt ne tikai negatīvu ietekmi uz pašas eirozonas un globālo ekonomiku, bet arī pastarpinātā veidā uz Latvijas ekonomiku, jo eirozonas valstis ir būtisks Latvijas eksporta tirgus;
- valdības un sabiedrība ir mazāk kā jebkad iepriekš spējīga risināt globālos izaicinājumus¹⁹. Divi galvenie riski, ko identificē Globālo risku ziņojums 2011 ir ekonomiskās atšķirības (economic disparity – labklājības un ienākumu atšķirības gan starp valstīm, gan pašās valstīs) un globālās pārvaldības neveiksmes (vājas vai neadekvātas institūcijas, vienošanās vai tīkli. Arī šis ziņojums min, ka globalizācijas ieguvēji ir neliela daļa iedzīvotāju, kas ir guvuši laivas tiesu kopējo ienākumu;

¹⁵ World Competitiveness Report 2011-2012, World Economic Forum

¹⁶ SVF ziņojums par Latviju, 2012.gada februāris

¹⁷ Latvijas Bankas makroekonomikas apskats, janvāris 2012

¹⁸ Latvijas Bankas makroekonomikas apskats, janvāris 2012

¹⁹ Global Risks 2011, World Economic Forum

- pieaugošas izejvielu cenas samazina patērētāju pirktspēju, kas var palēnināt atkopšanos²⁰;
- pasaulē ir nepieciešama pāreja no fiskālās stimulācijas uz privāto pieprasījumu (patēriņu), taču tas tā nenotiek pietiekami²¹. Lai arī iemesli katrā valstī ir atšķirīgi, daži no tipiskākajiem ir banku aizdevumu nepieejamība, atmiņas par mājokļu kredītu burbuli, kā arī daudzu mājsaimniecību augstais parādu līmenis;
- nepietiekamais iekšējais patēriņš daudzās attīstības valstīs (īpaši – Ķīnā) nerada sabalansētību starp iekšējo un ārējo patēriņu, šādi kopējo globālo nesabalansētību padarot vēl lielāku²².

Ir atrodami šādi fakti par Latvijas tālāko attīstību, runājot par makroekonomiku un to ietekmējošajiem faktoriem:

- tā kā Latvijas stratēģiskais mērķis ir ieviest eiro ar 2014.gada 1.janvāri – valsts vidēja termiņa attīstības pasākumi ir pakārtoti šim mērķim, lai tiktu izpildīti noteiktie kritēriji, kas jāizpilda, lai valsts varētu iestāties eirozonā²³. Latvija ir stingri apņēmusies realizēt pret-ciklisku fiskālo politiku, uzturēt stabilu un labi funkcionējošu finanšu sektoru, nodrošināt efektīvu un caurskatāmu ES fondu apguvi, turpināt strukturālās reformas tādās jomās kā izglītība, nodarbinātība, valsts aktīvu pārvaldība, valsts sektora pārvalde, uzņēmējdarbības vide, valsts iepirkums, sociālā budžeta ilgtspēja un citās jomās;
- saskaņā ar NRP2020²⁴ – vidējā termiņā investīcijas Latvijas ekonomikā būs zemā līmenī, kādēļ akumulētā kapitāla ietekme uz izaugsmi arī tiek paredzēta relatīvi zema. Attiecīgi tālākā izaugsme tiks balstīta uz efektivitātes paaugstināšanu. Taču darba tirgus pielāgošanās jaunajai ekonomikas struktūrai ir paredzēta mērenāka. Krīzes laikā ir palielinājies strukturālais bezdarbs, un ir nepieciešamas papildus investīcijas darbaspēka pārkvalifikācijai, lai šo bezdarbu mazinātu. Vidējā termiņā netiek paredzēti būtisks nodarbinātības paaugstinājums, jo izaugsme būs primāri balstīta uz efektivitātes pieaugumu, kas būs būtisks kritērijs konkurētspējas nodrošināšanai. Ierobežota nodarbinātības pieauguma apstākļos vidējā termiņā algas būs atkarīgas no produktivitātes izmaiņām;

²⁰ World Competitiveness Report 2011-2012, World Economic Forum

²¹ World Economic Outlook, September 2011

²² World Economic Outlook, September 2011

²³ Konverģences programma 2011.-2014.gadam

²⁴ NRP2020

- sākot ar 2011.gadu, Konverģences programmas scenārijs paredz IKP pieaugumu, kas programmas periodā (līdz 2014.gadam) tuvosies potenciālajam līmenim²⁵;
- būtiskākie izaugsmi ierobežojošie faktori vidējā tēmiņā būs²⁶ ierobežota kreditēšana un liels uzkrātais parāda līmenis, augstais bezdarbs un darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstība, kā arī zemais investīciju līmenis zinātnē un inovācijās.

Domājot par makroekonomiskajām prognozēm NAP 2014.-2020.gadam darbības laikam, jākonstatē, ka šobrīd ilgākās makroekonomiskās prognozes tiek izstrādātas trīs gadiem un ka makroekonomisko prognožu (pat aplēšu) līdz 2020.gadam nav. Tas arī nav pārsteidzoši, ņemot vērā, ka pat esošās makroekonomiskās prognozes gan globālajā, gan nacionālajā līmenī tiek pārskatītas nereti vairākas reizes gadā, kas esošo nestabilitāšu apstākļos liktu apšaubīt jebkādas 7 un vairāk gadu makroekonomiskās prognozes.

LIAS stratēģisko rādītāju sasniegšanas analīze

Saskaņā ar LIAS – ir sasniedzami šādi rādītāji, kā arī to faktiskās vērtības:

	Sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Iedzīvotāju skaits (miljoni)	2,26	>2,02	CSP, 2009	2,07	CSP, 2011
Džini indekss	38	<30	Eurostat, 2008	35,2	CSP, 2010
IKP uz vienu iedzīvotāju gadā (EUR pēc pirktspējas paritātes)	14000	>27000	Eurostat, 2008	12200	CSP, 2009
IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālās atšķirības - reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija (%)	46,8	<30	Eurostat, 2006	45,3	Eurostat, 2008
Ekoloģiskās pēdas nospiedums (ha uz vienu iedzīvotāju)	3,5	<2,5	GFN, 2008	5,64	NFA, 2010
Tautas attīstības indekss (vieta pasaulē)	48	<30	ANO, 2007	43	HDI, 2011
Globālās konkurētspējas indekss (vieta pasaulē)	68	<40	PEF, 2009/10	64	PEF, 2011/12

Pārskats par „Latvija2030” stratēģisko indikatoru izmaiņām, to sasniegšanas pakāpi, struktūra Latvijā un tuvākajās kaimiņvalstīs

Plānotais indikators

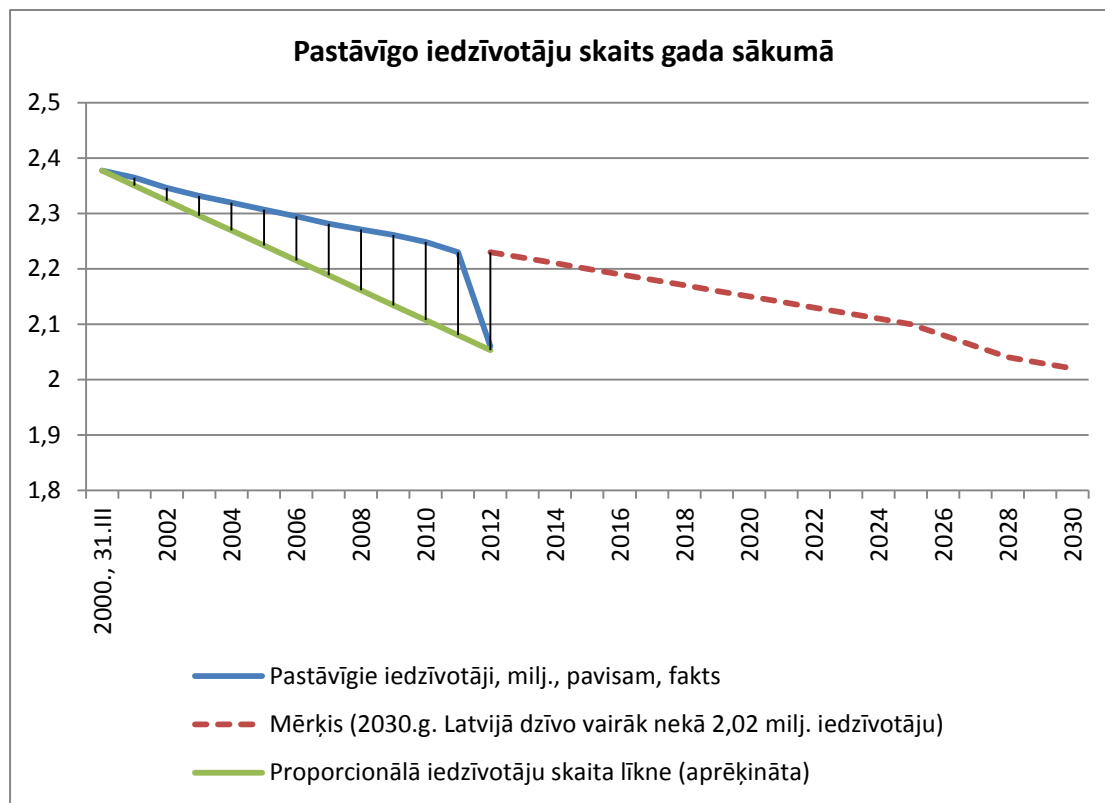
Iedzīvotāju skaita izmaiņas (miljoni), 2009.g. atskaites rādītājs 2,26 milj., mērķa rādītājs, kas noteikts LIAS2030, ne mazāk kā 2,02 milj. iedzīvotāju. Iedzīvotāju reālais skaits samazinās

²⁵ Konverģences programma 2011.-2014.gadam

²⁶ Konverģences programma 2011.-2014.gadam

būtiski ātrāk nekā tas ir noteikts LIAS2030 mērķī. Patstāvīgo iedzīvotāju skaits saskaņā ar 2011.gada martā veikto tautas skaitīšanu²⁷ ir būtiski samazinājies, faktiski jau sasniedzot LIAS2030 noteikto mērķa rādītāju.

Sasniegtais

Grafiks 1.1: Pastāvīgo iedzīvotāju skaits Latvijā gada sākumā, CSP.

CSB informācija liecina, ka Tautas skaitīšanas dati raksturo valsts iedzīvotāju skaitu tautas skaitīšanas kritiskajā momentā – 2011.gada 1.martā, atšķiras no CSP aprēķinātajiem un agrāk publicētajiem datiem atbilstoši situācijai 2011.gada sākumā. Šo atšķirību pamatā ir tas, ka liela daļa iedzīvotāju, pārceļoties uz dzīvi un uzsākot darbu citā valstī, neinformē par to atbildīgās Latvijas valsts institūcijas, kam būtu jāizdara izmaiņas datus par šo Latvijas valsts piederīgo dzīvesvietu ārpus Latvijas.

Plānotais indikators

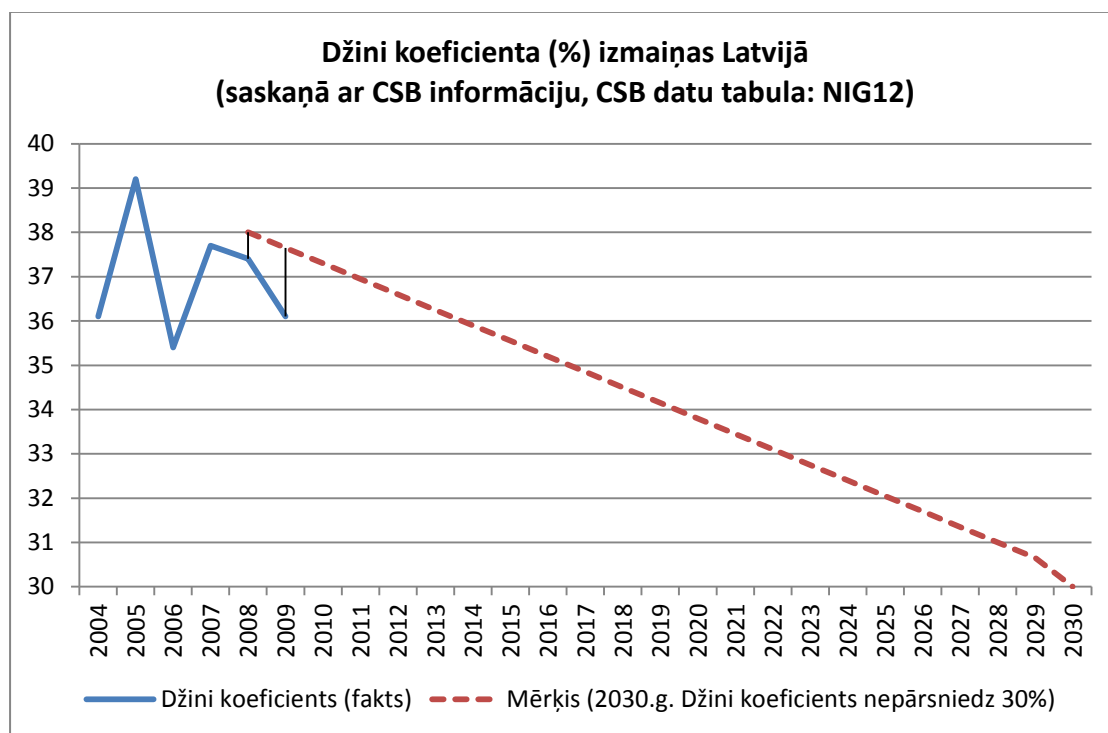
Džini koeficienta atskaites rādītājs - 38% 2008.g. (CSB informācija to uzrāda mazāku), mērķa rādītājs – mazāks par 30%. Džini koeficients samazinās ātrāk nekā iespējamā tā

²⁷ <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/2011gada-tautas-skaitisana-datubaze-33609.html>.

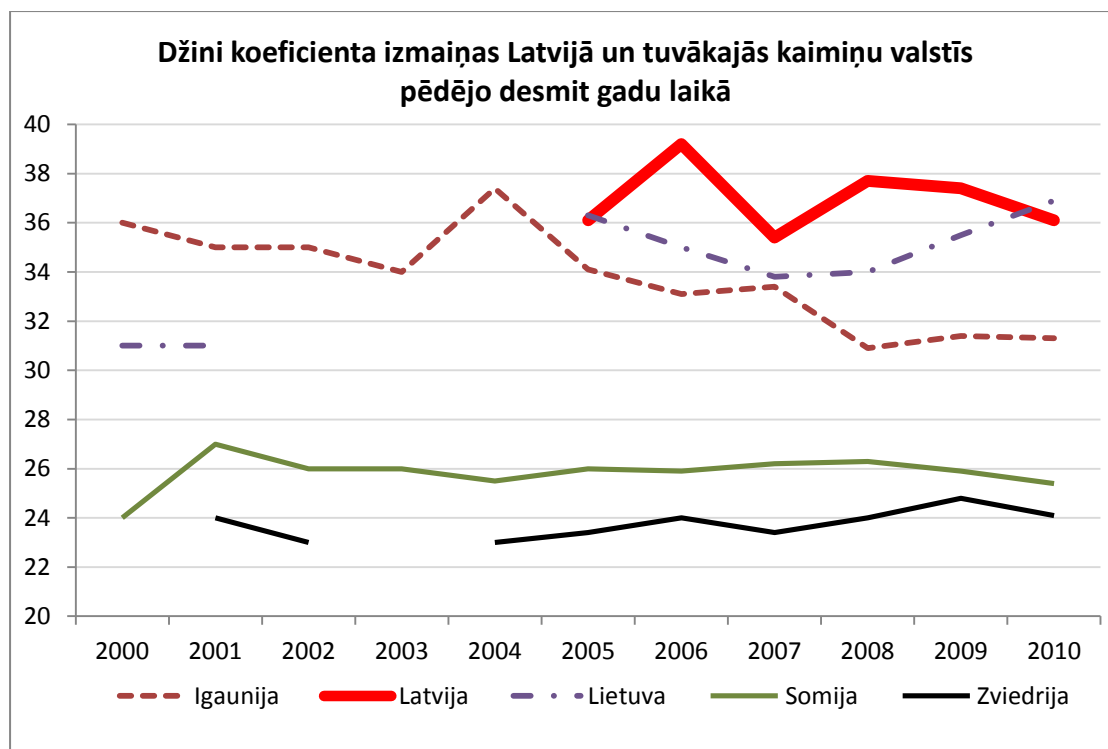
Skaitlisko lielumu aprēķināšanai izmantotas CSB datu tabulas: TSK11-01. Iedzīvotāju skaits pēc dzimuma Latvijā, statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados (2012.g. iedzīvotāju skaits) un ISG02. pastāvīgo iedzīvotāju skaits gada sākumā (sākot ar 2000.g. 31.marta līdz 2011.g. ieskaitot)

samazināšanās proporcionālā aprēķinātā līkne. Džini koeficients ir ienākumu (vai patēriņa) nevienlīdzību raksturojošs rādītājs. Tas variē no 0 līdz 100%. Vienlīdzīgs nullei tas ir, ja pastāv absolūta vienlīdzība ienākumu vai patēriņa resursu sadalē, bet – 100%, ja situācija ir pilnīgi pretēja. Pats par sevi Džini koeficients neraksturo ne nabadzību, ne tās izplatību. Taču tā pieaugums liecina par to, ka var būt radušies nosacījumi nabadzības pieaugumam sevišķi gadījumos, ja ienākumu līmenis sabiedrībā ir zems vai tā izmaiņas trūcīgajās iedzīvotāju grupās ir neadekvātas ienākumu pieaugumam vidēji valstī.

Sasniegtais

Grafiks 1.2: Džini koeficienta izmaiņas Latvijā, CSP.

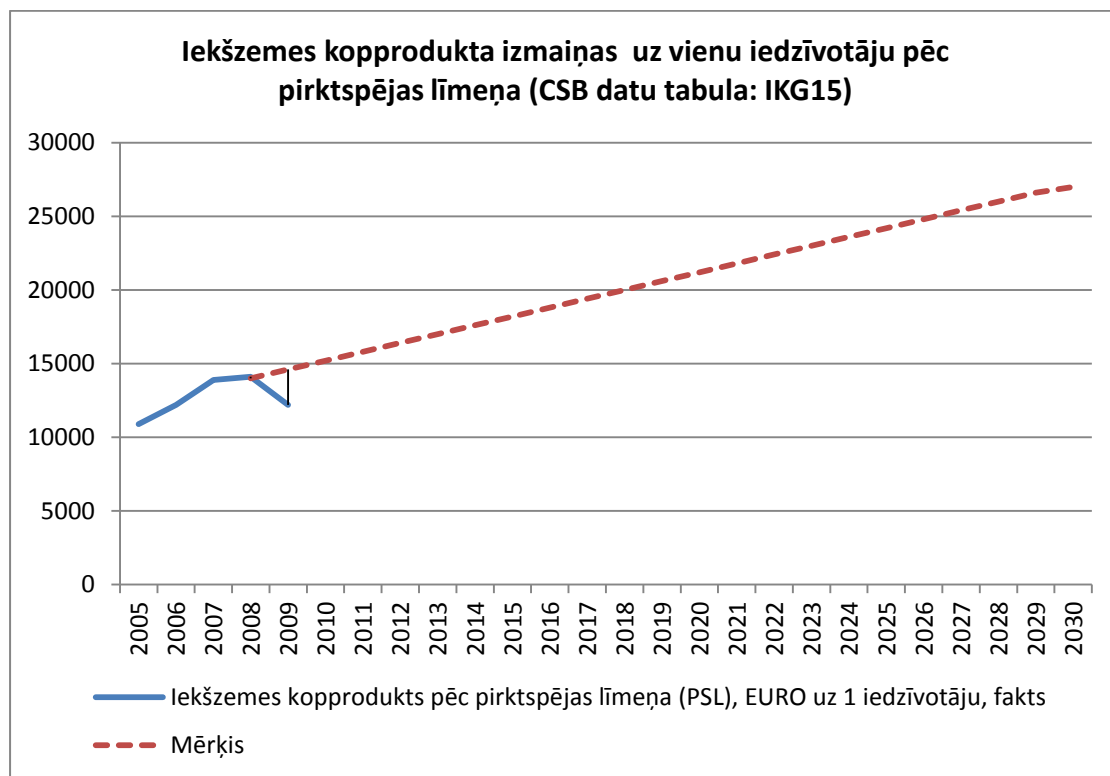

Grafiks 1.3: Džini koeficienta izmaiņas Latvijā un tuvākajās kaimiņvalstīs.

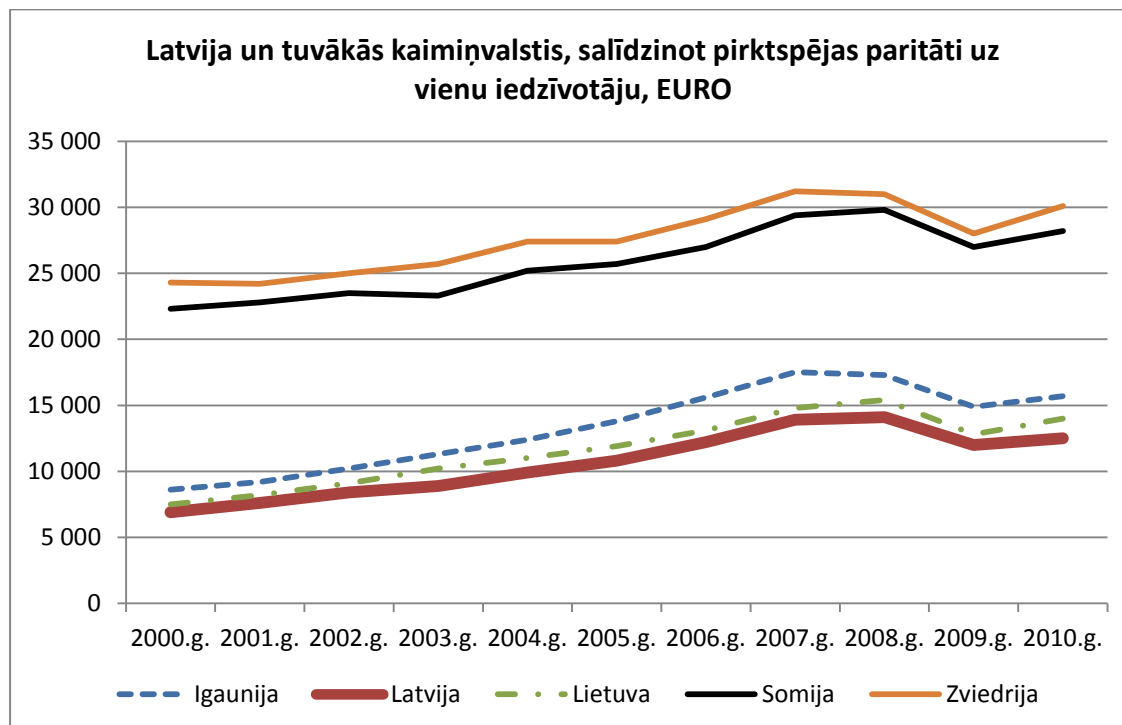
Plānotais indikators

IKP uz vienu iedzīvotāju (EUR pēc pirktspējas paritātes), atskaites rādītājs 14000 Euro, 2008.g., mērķa rādītājs vairāk nekā 27000 Euro. Faktiskā informācija liecina, ka tautsaimniecības krīzes ietekmē virzība mērķa sasniegšanas virzienā nav notikusi. Iedzīvotāju ienākumi pēc pirktspējas paritāte, ekonomiskās krīzes ietekmē ir samazinājušies, attālinoties no mērķa sasniegšanas rādītājiem.

Sasniegtais

Grafiks 1.4: IKP izmaiņas uz vienu iedzīvotāju, CSP.

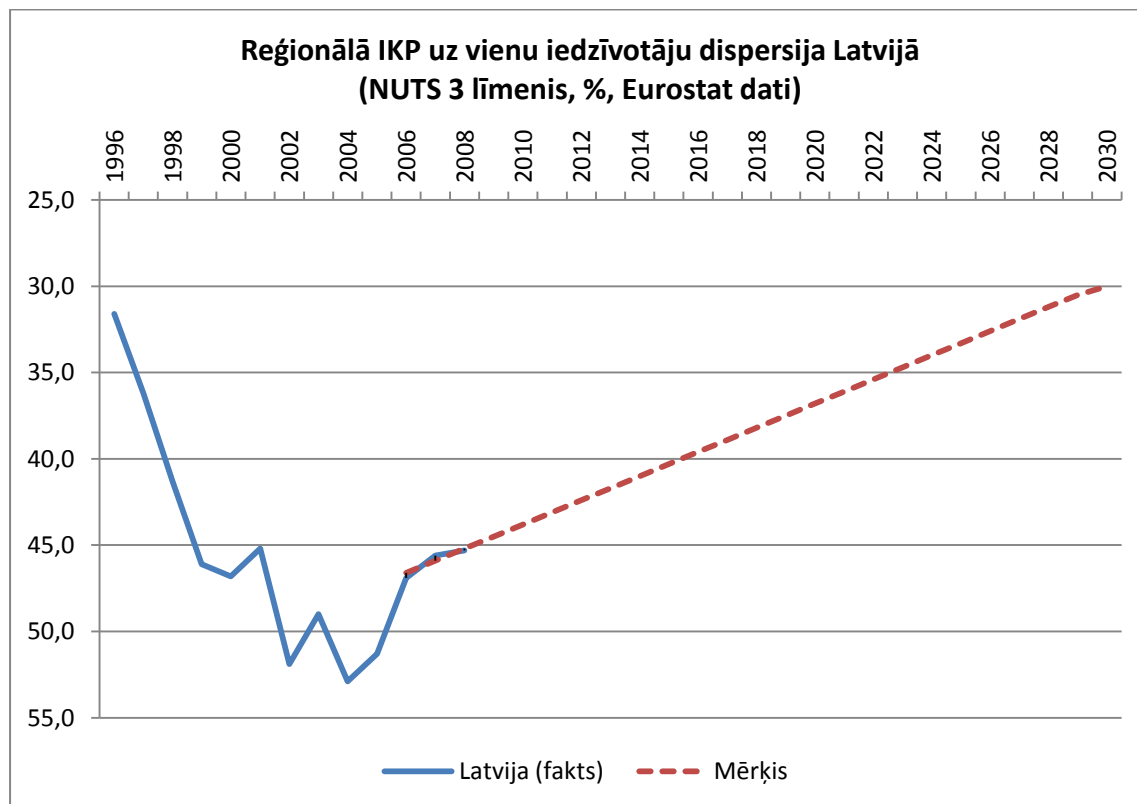

Grafiks 1.5: IKP izmaiņas Latvijā un kaimiņvalstīs (PPP), CSP.

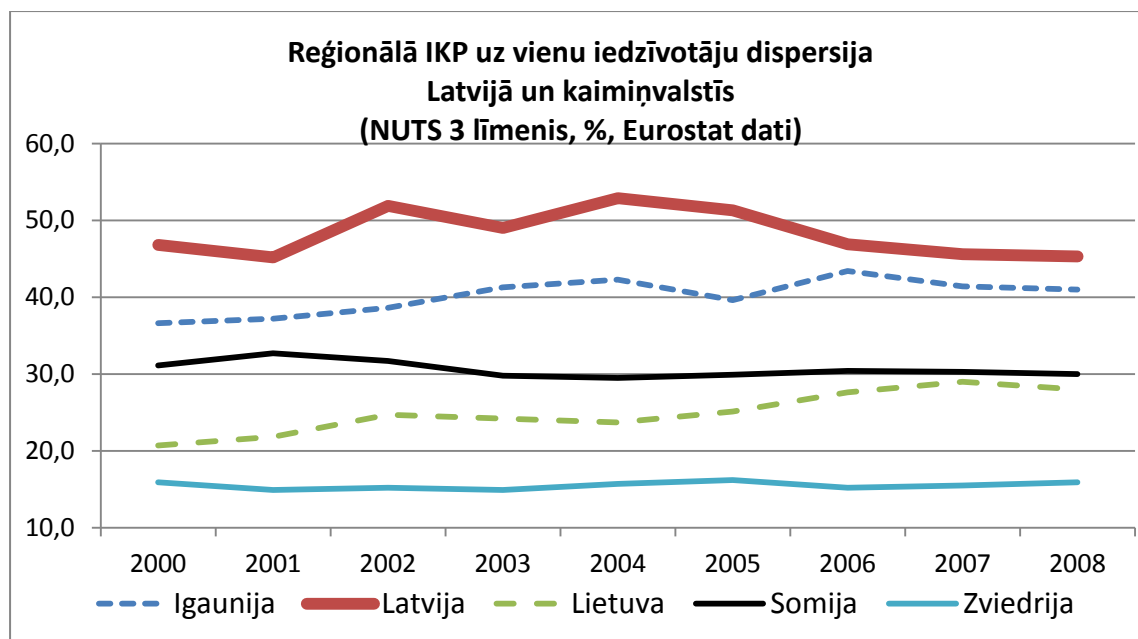
Plānotais indikators

IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālās atšķirības (reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija (%)), Reģionālo atšķirību faktiskais lielums 2006.g. ir 46,6 % LIAS2030 (saskaņā ar Eurostat informāciju – 46,9%), sasniedzamais mērķis ir - ne vairāk kā 30 %

Sasniegtais

Grafiks 1.6: Reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija Latvijā, Eurostat.

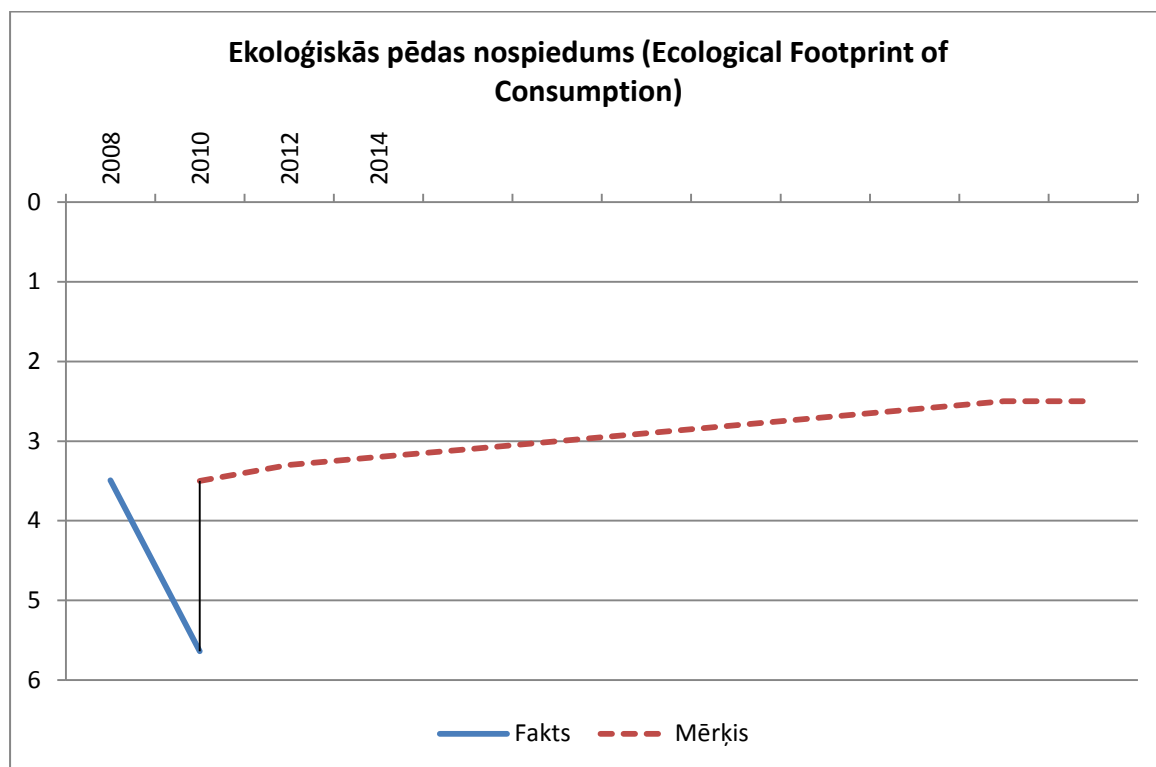
Grafiks 1.7: Reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija Latvijā un kaimiņvalstīs, Eurostat.

Plānotais indikators

Ekoloģiskās pēdas nospiedums (ha uz vienu iedzīvotāju), 3,5 globālie hektāri uz vienu iedzīvotāju, 2008.gadā, sasniegšanas mērķis ne vairāk kā 2,5 globālie hektāri uz vienu iedzīvotāju. Ekoloģiskās pēdas nospiedums (EPN) 2010.gada ziņojumā²⁸ salīdzinot ar 2008.gadu, (mērījumi attiecīgi tiek veikti 2007.g un 2005.g.) ir palielinājies no 3,49 līdz 5,64 globālajiem hektāriem uz vienu iedzīvotāju, attālinoties no izvirzītā mērķa. Ekoloģiskā rezerve šajā laika posmā ir samazinājusies no 3,49 līdz 1,42 globālajiem hektāriem, bet joprojām saglabājas pozitīva. Tikai četrām Eiropas valstīm ir pozitīva ekoloģiskā rezerve. Tas izskaidrojams ar strauju ekonomisko, īpaši mežsaimniecisko attīstību un iedzīvotāju skaita izmaiņām. Latvija ir trešā vietā Eiropā pēc pozitīva ekoloģiskā rezerves apjoma (pēc Somijas un Zviedrijas).

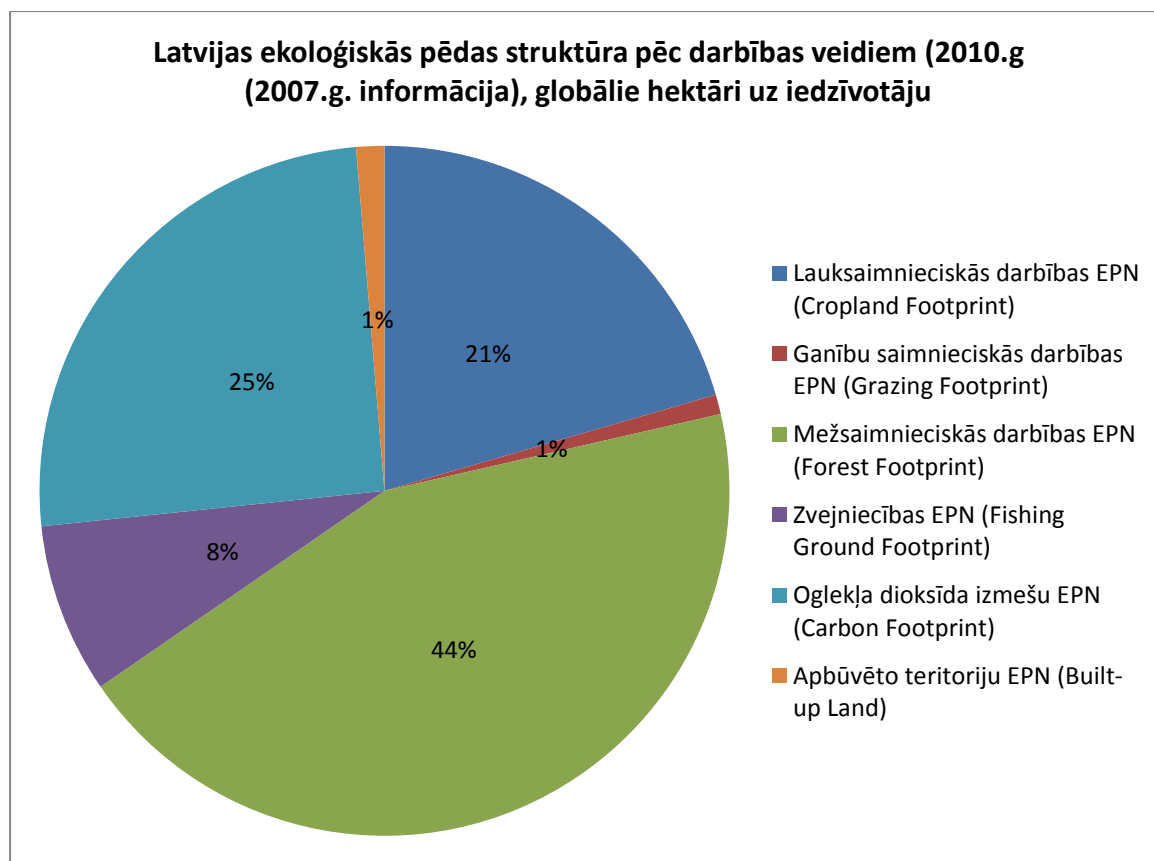
²⁸ Results from National Footprint Accounts 2010 edition, www.footprintnetwork.org Extracted on October 13, 2010

Sasniegtais

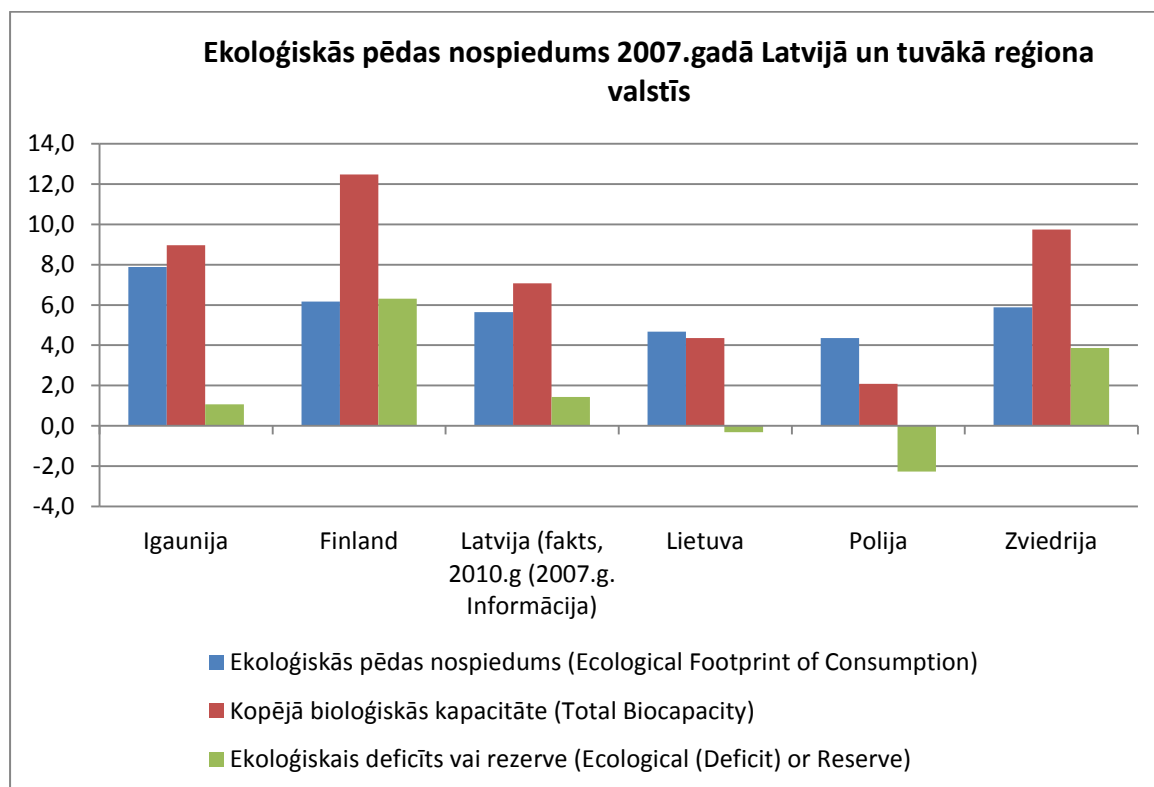

Grafiks 1.8: Ekoloģiskās pēdas nospiedums.

Latvijas nacionālajā EPN lielāko pienesumu sniedz, kopējā EPN nodrošina mežsaimnieciskā darbība, oglekļa dioksīda izmeši un lauksaimnieciskā darbība.

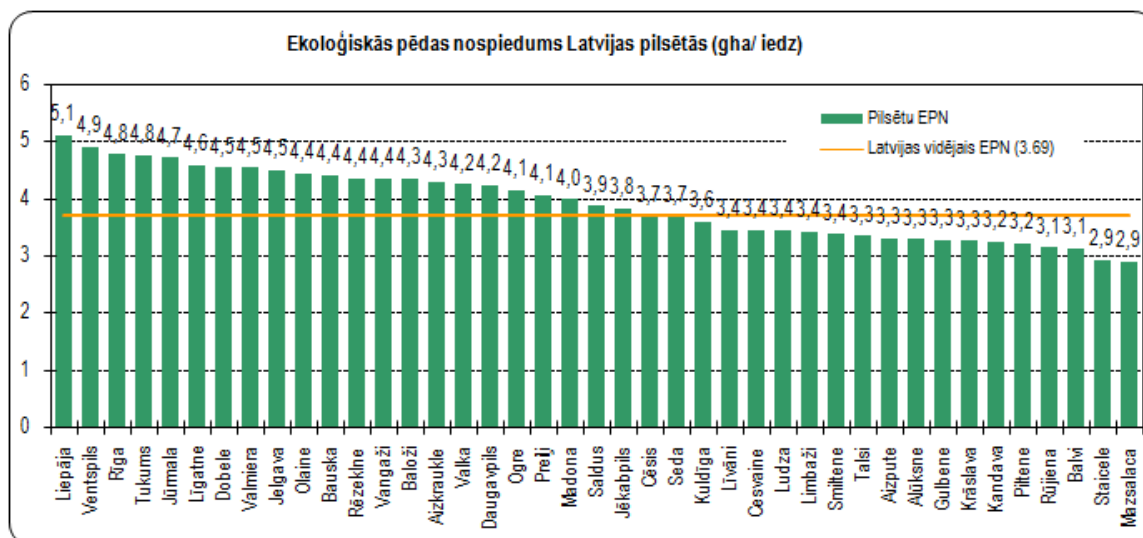

Grafiks 1.9: Latvijas ekoloģiskās pēdas struktūra pēc darbība veidiem.

Grafiks 1.10: Ekoloģiskās pēdas nospiedums Latvijā un tuvākā reģiona valstīs.

Latvijai, salīdzinot ar tuvākajām kaimiņvalstīm (Igauniju un Lietuvu), ir lielākas ekoloģiskās rezerves, neskatoties uz EPN pieaugumu laika posmā līdz 2007.gadam.

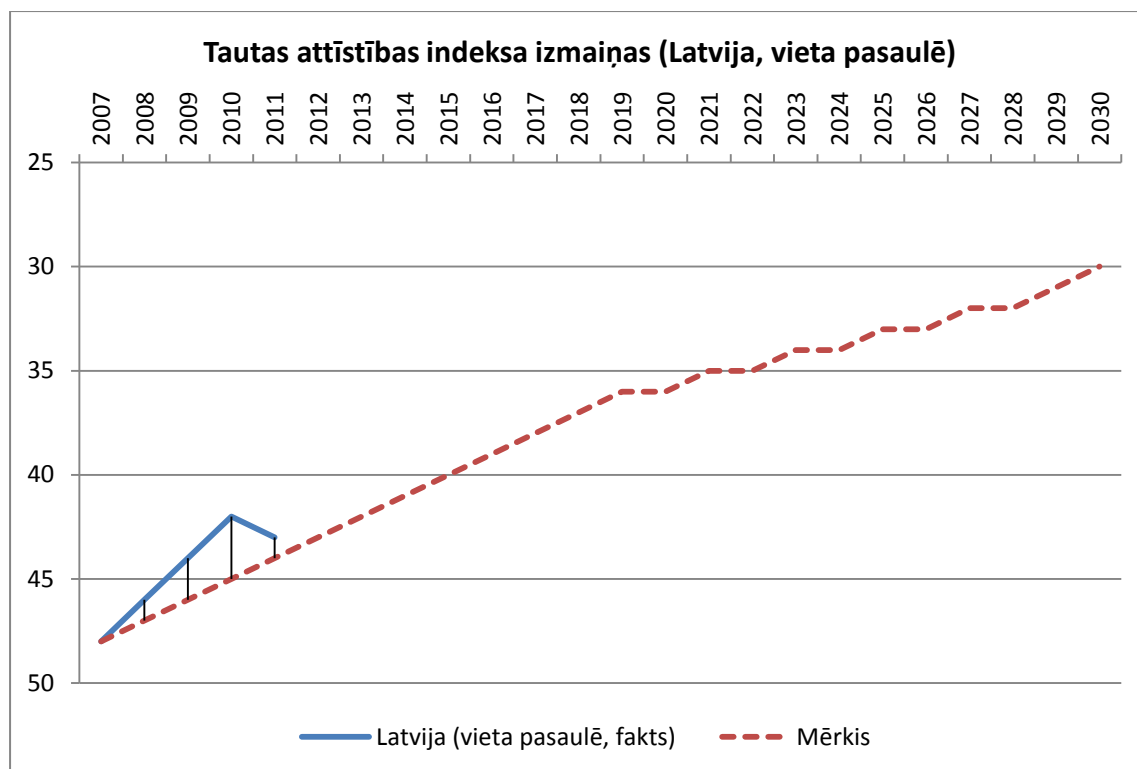
Grafiks 1.11: Ekoloģiskās pēdas nospiedums Latvijas pilsētās.

Ekoloģiskās pēdas nospiedums (EPN) lielākajās pilsētās ir lielāks par 2008.g. nacionālās EPN vidējo lielumu (2005.gada informācija).

Plānotais indikators

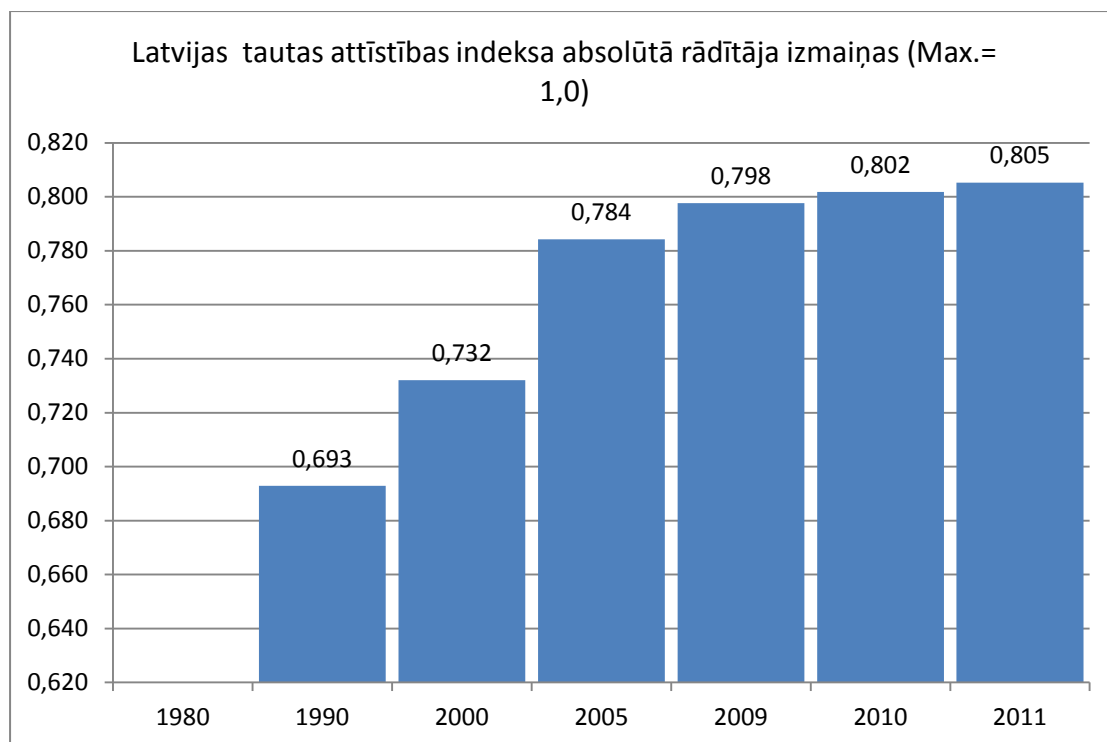
Tautas attīstības indekss (vieta pasaulē), saskaņā ar ANO datiem 48 vieta pasaulē (2007.g.), mērķis – sasniegt ne zemāku kā 30 vietu pasaulē.

Sasniegtais

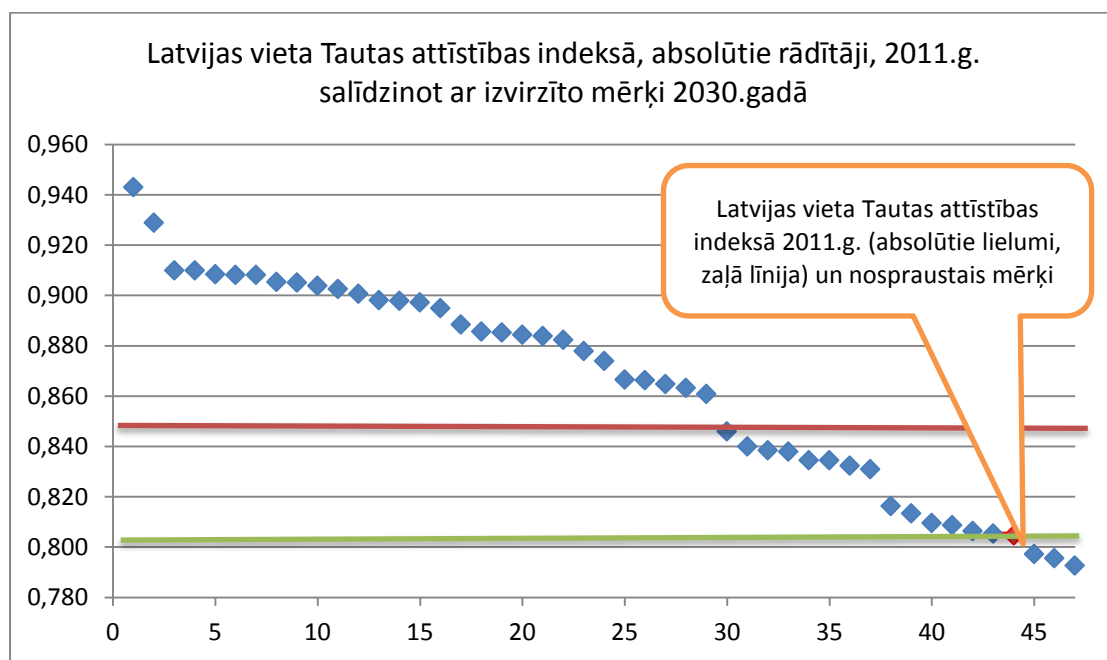

Grafiks 1.12: Tautas attīstības izmaiņas Latvijā.

Neskatoties uz ekonomisko krīzi, Tautas attīstības indeksa (TAI) izmaiņas ir pozitīvas, tas palielinās, bet 2011.gadā kritums ir par vienu vietu. Tā izmaiņu galvenokārt ietekmēja ekonomiskās situācijas pasliktināšanās un ieņēmumu nelīdzsvarotības palielināšanās. Tomēr, neskatoties uz salīdzinoši pozitīvajām izmaiņām valstu reitingā, indeksa absolūtā lieluma stagnējošā attīstība tieši pēdējo trīs gadu laikā liecina par papildus tieši ekonomiskās izaugsmes komponentes pastiprināšanas nepieciešamību.

Grafiks 1.13: Latvijas tautas attīstības indeksa rādītāja izmaiņas.

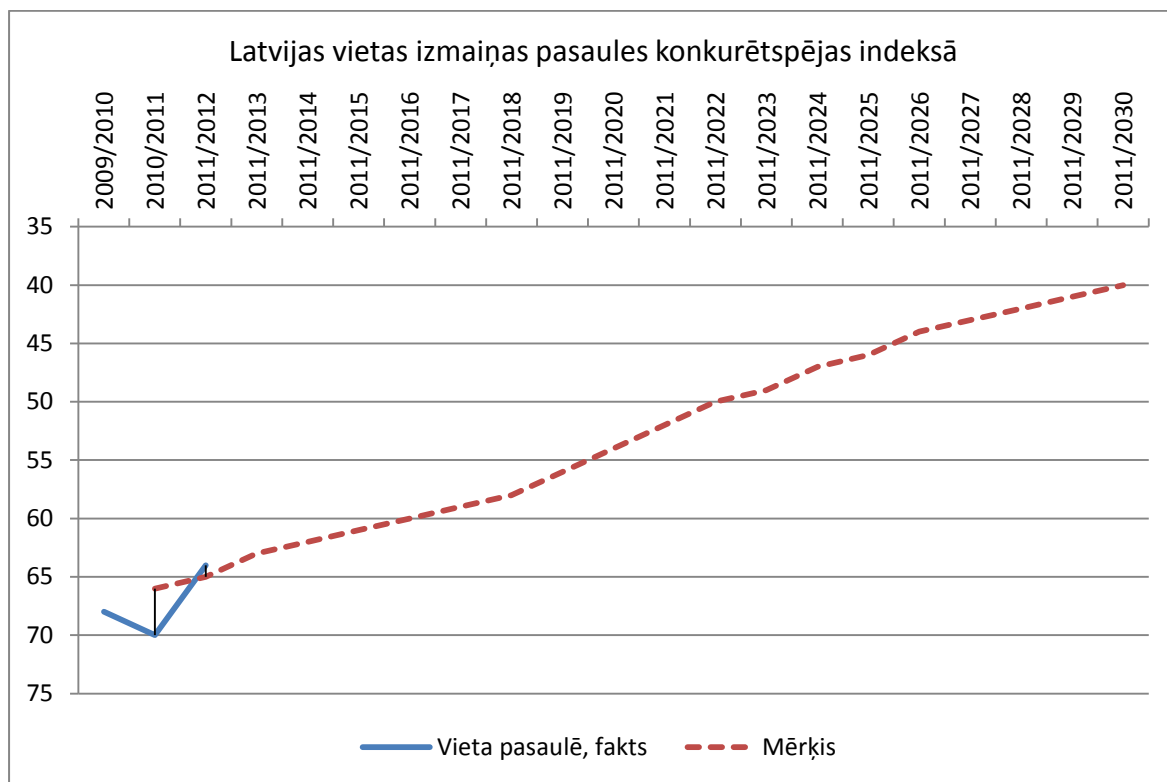
Grafiks 1.14: Latvijas vieta Tautas attīstības indeksā, salīdzinot ar izvirzīto mērķi.

Plānotais indikators

Globālās konkurētspējas indekss (vieta pasaulē) saskaņā ar PEF informāciju 68.vieta pasaulē (2009./2010. gadā), mērķis sasniegt vismaz 40.vietu pasaulē²⁹.

²⁹ <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-2011-2012/>

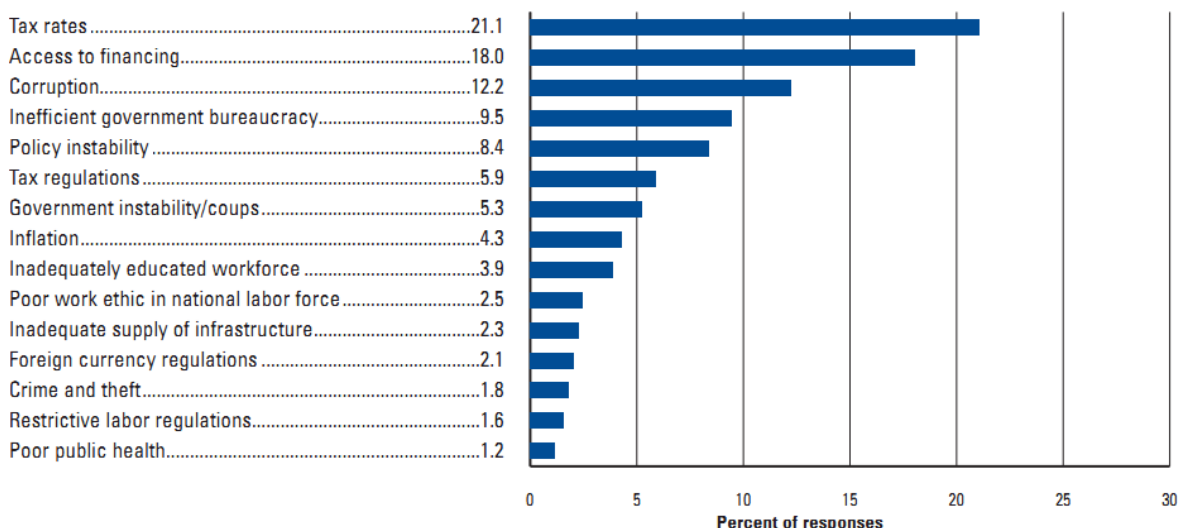
Sasniegtais

Grafiks 1.15: Latvijas vietas Globālajā konkurētspējas indeksā izmaiņas.

Indikatora uzlabojumi ir straujāki nekā sākotnēji iecerēts, tomēr atsevišķos konkurētspējas komponentos atpalicība ir būtiska.

The most problematic factors for doing business

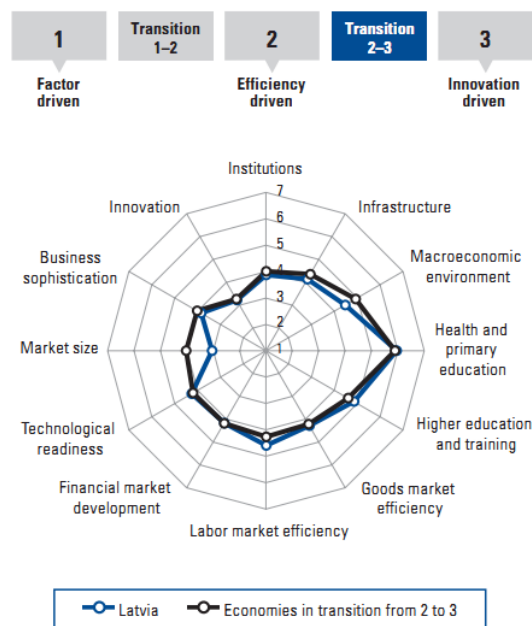
Attēls 1.1: Galvenie problemātiskie faktori uzņēmējdarbības veikšanai Latvijā.

Galvenās uzņēmējdarbības problēmas, kas ietekmē Latvijas konkurētspējas indeksa sniegumu.

Global Competitiveness Index

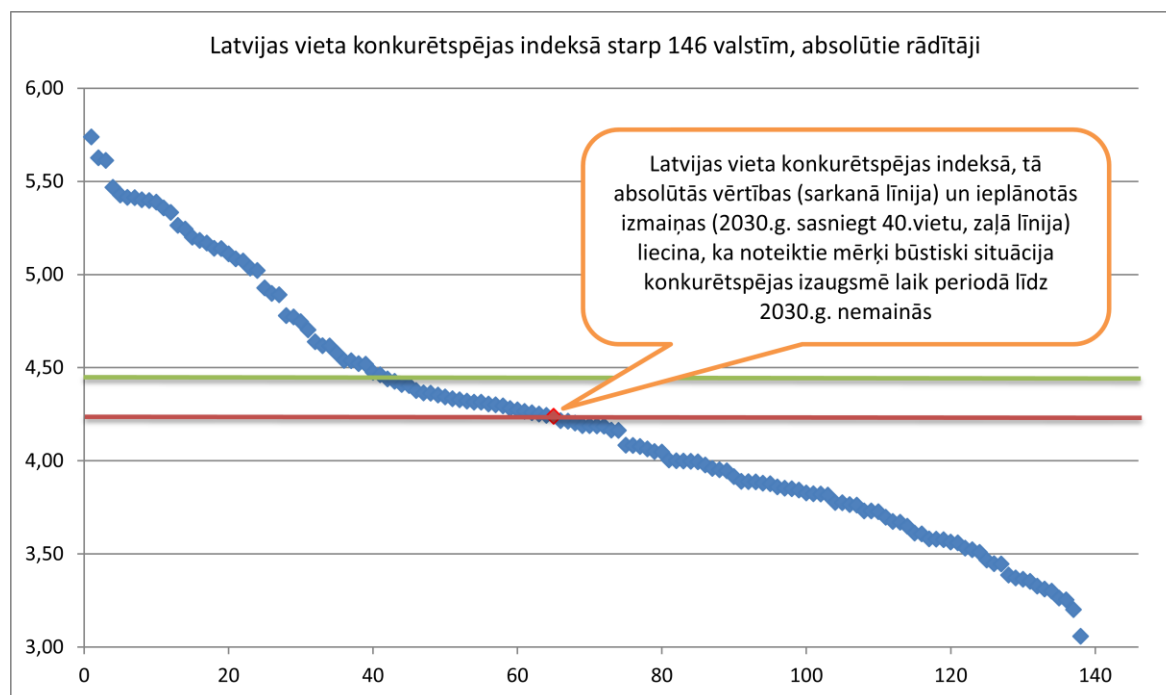
	Rank (out of 142)	Score (1-7)
GCI 2011–2012	64	4.2
GCI 2010–2011 (out of 139).....	70	4.1
GCI 2009–2010 (out of 133).....	68	4.1
Basic requirements (35.8%)	66	4.6
Institutions.....	66	3.9
Infrastructure.....	61	4.1
Macroeconomic environment.....	93	4.5
Health and primary education.....	49	5.9
Efficiency enhancers (50.0%)	54	4.2
Higher education and training.....	34	4.8
Goods market efficiency.....	60	4.3
Labor market efficiency.....	47	4.6
Financial market development.....	60	4.2
Technological readiness.....	46	4.3
Market size.....	95	3.0
Innovation and sophistication factors (14.2%)	64	3.5
Business sophistication.....	71	3.8
Innovation.....	59	3.2

Stage of development

Attēls 1.2: Latvija Globālajā konkurētspējas indeksā.

Globālās konkurētspējas indikatora galvenie komponenti un to vērtība Latvijas konkurētspējas indeksā.

Grafiks 1.16: Latvijas vieta konkurētspējas indeksā starp 146 valstīm.

Secinājumi

Stratēģiskais indikators	Sasniegšanas trajektorijas vērtējums ³⁰	Secinājumi un ieteikumi
Iedzīvotāju skaita izmaiņas	Sarkans	<i>Ekonomiskās attīstības, it īpaši industriālās ražošanas sektora atpalicība būtiski pastiprināja iedzīvotāju migrāciju, samazinot iedzīvotāju skaitu un to demogrāfisko struktūru, jo vairums darbaspējīgo iedzīvotāju meklēja darbu ārvalstīs, tādējādi ietekmējot tautas attīstības indeksa trajektoriju un Džini koeficientu, kura samazinājums un salīdzinoši labā trajektorija vairāk ir saistīta ar vidusslāņa ienākumu samazināšanos, bet ne iedzīvotāju grupas ar zemākiem ienākumiem labklājības pieaugumu. Lai sasniegtu LIAS2030 stratēģiskos mērķus nepieciešams atbalstīt kvalificētu un produktīvu darba vietu un uzņēmējdarbības attīstību, ļaujot saņemt kompetencēm un prasmēm atbilstošu atalgojumu, tādējādi samazinot migrācijas radītos demogrāfisko izaicinājumus</i>
IKP uz vienu iedzīvotāju (EUR pēc pirktspējas paritātes)		
Tautas attīstības indekss		
Džini koeficienta atskaites rādītājs	Dzeltenš	<i>Neskatoties uz pozitīvām Džini koeficienta izmaiņām, kas visumā atbilst ielānotajai trajektorijai un EPN, kas ir negatīvs un neatbilst plānotai trajektorijai. Citi saistīti indikatori – pirktspējas paritātes mērījumi un citi ilgtspējīgas attīstības indikatori liecina ka tieši tautsaimniecības attīstības komponenti ir tie, kas būtiski ietekmē arī šos kompleksos rādītājus. Lai sasniegtu LIAS2030 izvirzītos mērķus nepieciešamas precizēt indikatoru izmantošanu, saglabājot to pozitīvu virzību, sniegt atbalstu vidi saudzējošas un resursu efektīvas infrastruktūras attīstībai reģionos</i>
Ekoloģiskās pēdas nospiedums		
IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālās atšķirības		
Globālās konkurētspējas indekss	Zaļš	<i>Neskatoties uz pozitīvu virzību un atbilstību plānotai trajektorijai, atsevišķu tā elementu sniegumu ir iespējams būtiski uzlabot, lai gūtu lielāku ieguvumu no konkurētspējas uzlabojumiem, kā arī izvirzīt augstākus sasniedzamos mērķus. Lai sasniegtu LIAS2030 stratēģiskos mērķus, nepieciešams mērķtiecīgi, aktīvāki un intensīvāki pasākumu konkurētspējas šķēršļu samazināšanai un uzņēmējspēju atbalstam</i>

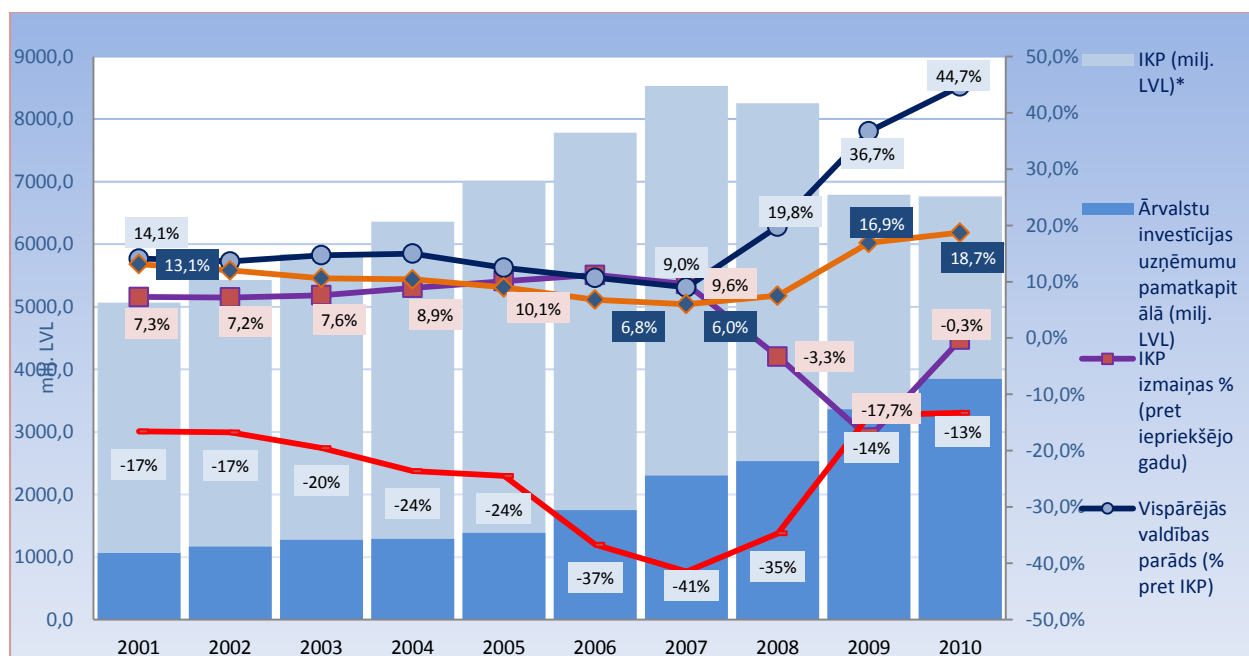
³⁰ (sarkans – stabili un izteikti sliktāk nekā plānotā trajektorija; zaļš - atbilstoši trajektorijai, vai pat labāk; dzeltens – pretrunīga, neizteikta tendence, neviennozīmīgi vērtējama atbilstība mērķa sasniegšanas trajektorijai)

Papildus analītika

Galvenās makroekonomiskās attīstības tendences

Galvenie secinājumi saistībā ar makroekonomisko un fiskālās politikas jomu, kā arī kopējo ekonomikas konkurētspēju, kas izriet no Latvijas līdzšinējām uzrādītājām tendencēm un nesenajiem valdības lēmumiem ir:

- makroekonomiskā situācija Latvijā ir stabilizējusies, un galvenie makroekonomiskie rādītāji (IKP dinamika, bezdarbs, ārējās tirdzniecības bilance, tekošā konta bilance, inflācija) uzrāda pozitīvas tendences, tomēr bažas rada neskaidrā globālā ekonomiskā situācija (īpaši eirozonā), kā arī vēl joprojām augstais budžeta deficīts un pieaugošais valsts parāda līmenis;
- tajā pašā laikā, fiskālās krīzes sekas un ar to saistītie lēmumi ir atstājuši ietekmi uz sociālās nevienlīdzības palielināšanos, ēnu ekonomikas pieaugumu, kā arī inovāciju attīstību;
- Latvijas fiskālā un nodokļu politika kopumā ir starptautiski konkurētspējīga, tomēr nepieciešama valsts parāda apjoma mazināšana vidējā termiņā un darbaspēka nodokļu politikas pārskatīšana.

Grafiks 1.17: Galveno makroekonomisko rādītāju attīstības tendences

Atbilstoši 2011. gada *Latvijas Konkurētspējas Novērtējuma* ziņojumam pēc IKP uz 1 iedzīvotāju Latvija ierindojas vienā valstu grupā ar Malaiziju, Čīli, Argentīnu un Meksiku,

sasniedzot 52% no ES vidējā līmeņa³¹ (neskaitot jaunās ES dalībvalstis: Bulgāriju un Rumāniju).

2010. gadā globālās finansiālās krīzes iespaidā, kumulatīvais Latvijas IKP samazinājums bija gandrīz 25%³², tādejādi noslīdot līdz 2005. gada līmenim.

2011. gadā, pateicoties samērā veiksmīgiem valsts fiskālās politikas pasākumiem un ekonomiskās aktivitātes atjaunošanai galvenajos eksporta tirgos, Latvijas reālā IKP pieaugums uzrādīja pozitīvu ekonomikas attīstības tendenci, sasniedzot 6.6% pieaugumu (dati par attiecīgajiem 3.ceturkšņiem³³) pret 2010.g. Pasaules ekonomika tai pat laikā 2011. gadā kopumā augusi par 3.5% saskaņā ar Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) datiem³⁴. Eksporta apjoma pieaugums par 2011. gada 11 mēnešiem veidoja 22%, savukārt reģistrētā bezdarba līmenis samazinājās no 14.3% 2010. gadā līdz 11.5% 2011. gadā.

Tai pat laikā, saskaņā ar *Latvijas Konkurētspējas Novērtējuma* ziņojumu Latvijā ir vērojama lielākā ienākumu nevienlīdzība ES valstīs (saskaņā ar džini koeficientu), uzverot, ka to nekompensē arī valsts sociālās politikas sistēma, ņemot vērā relatīvi zemos sabiedriskos izdevumus labklājības sektoram. Noteiktā tautsaimniecības attīstības posmā šis arī kļūst par vienu no būtiskiem attīstības un konkurētspējas faktoriem, kas izpaužas, piemēram, iedzīvotājiem ar zemākiem ienākumiem, migrējot uz bagātākām ES valstīm.

Vienlaikus, jāatzīmē, ka pasaules ekonomikas attīstība pēc nesenās recesijas - galvenokārt, ņemot vērā strukturālās tautsaimniecības problēmas vairākās *eirozonas* valstīs - ir iegājuši stagnācijas fāzē un lejupvērstie riski kopumā palielinās. Globālās ekonomikas izaugsmes tempi 2012. gadā saskaņā ar SVF prognozi ir samazināti no 4% līdz 3.25%³⁵ (salīdzinot ar iepriekšējo prognozi, ņemot vērā 2011. gada 4. ceturkšņa globālās ekonomikas attīstības datus³⁶), paredzot, ka izaugsmes tempus ietekmēs arī fiskālās konsolidācijas pasākumu

³¹ Latvian Competitiveness Report 2011 (pētījums ESF finansējuma ietvaros), 19.lpp.

³² Latvian Competitiveness Report 2011 (pētījums ESF finansējuma ietvaros), 21.lpp.

³³ Avots: *Latvijas Banka* (<http://www.bank.lv/statistika/datu-telpa/galvenie-raditaji/galvenie-makroekonomiskie-raditaji>)

³⁴ World Economic Outlook, *Global Recovery Stalls, Downside Risks Intensify*, 24. Janv. 2012.g. 1.pp.

³⁵ World Economic Outlook, *Global Recovery Stalls, Downside Risks Intensify*, 24. Janv. 2012.g., 1.lpp.

³⁶ Pie tam SVF prognoze veidota, pieņemot, ka ES institūcijas spēs rast efektīvu risinājumu eirokrīzes problēmām.

nepieciešamība vairākās ES dalībvalstīs. Arī 2013. gada prognoze tiek samazināta, tai pat laikā tomēr paredzot nelielu globālās ekonomikas izaugsmi un stabilizāciju (3.9%³⁷).

Fiskālā politika un nodokļu sistēmas konkurētspēja

Fiskālās politikas un nodokļu sistēmas analīze, vispirms, ir būtiska, lai novērtētu Latvijas konkurētspējas potenciālu globālajā ekonomikā, tai skaitā, piesaistot tiešās ārvalstu investīcijas, kas mazas un atvērtas valsts gadījumā ir neatņemams ekonomikas attīstības stūrakmens. Otrkārt, atšķirībā no pašreizējās attīstības plānošanas sistēmas, NAP 2014.-2020. gadam ir cieši jāintegrē ar vidēja termiņa budžetu³⁸ un Eiropas Savienības fondu izlietojuma stratēģiju, tādēļ vidēja termiņa fiskālās politikas stratēģija ir būtiska NAP izstrādes sastāvdaļa. Vienlaikus, jāuzsver, ka NAP būtu jāklūst par stratēģisko ietvaru vidēja termiņa budžetam, bet lai NAP būtu reālistisks būtiska ir skaidru un reālu vidēja termiņa fiskālo mērķu un prognožu esamība.

Nesenajā ekonomikas recesijas posmā, lai stabilizētu fiskālo situāciju un izvairītos no maksātnespējas, Latvijas vispārējās valsts parāds piedzīvoja strauju lēcieni no 20% no IKP 2008. gadā līdz 45% 2010. gadā³⁹. Starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros no 2008. gada līdz 2010. gada beigām Latvija aizņēmas 3,1 mljrd. latu (4,4 mljrd. eiro) – kas ir mazliet vairāk kā puse no sākotnēji paredzētās stabilizācijas programmas apjoma (5,3 mljrd. latu (7,5 mljrd. eiro))⁴⁰. Vienlaikus, valsts konsolidētā kopbudžeta bilance sasniedza -9.7%⁴¹ krīzes asākajā posmā, to samazinot līdz plānotajiem -2.5% 2012. gadā ar mērķi jau šogad izpildīt šo Māstrihtas konverģences kritēriju, lai kvalificētos eiro ieviešanai. Tai pat laikā, pagaidām, īpaši ekonomikas izaugsmes posmā, grūti izpildāms ir Māstrihtas kritērijs, kurš attiecas uz augstu cenu stabilitātes līmeni⁴².

³⁷ World Economic Outlook, *Global Recovery Stalls, Downside Risks Intensify*, 24. janv. 2012.g., 2.lpp.

³⁸ Šī budžeta plānošanas un vadības sistēmas ieviešana paredzēta arī *Fiskālās disciplīnas likumā*, kurš pieņemts Saeimā pirmajā lasījumā.

³⁹ Latvijas Bankas dati.

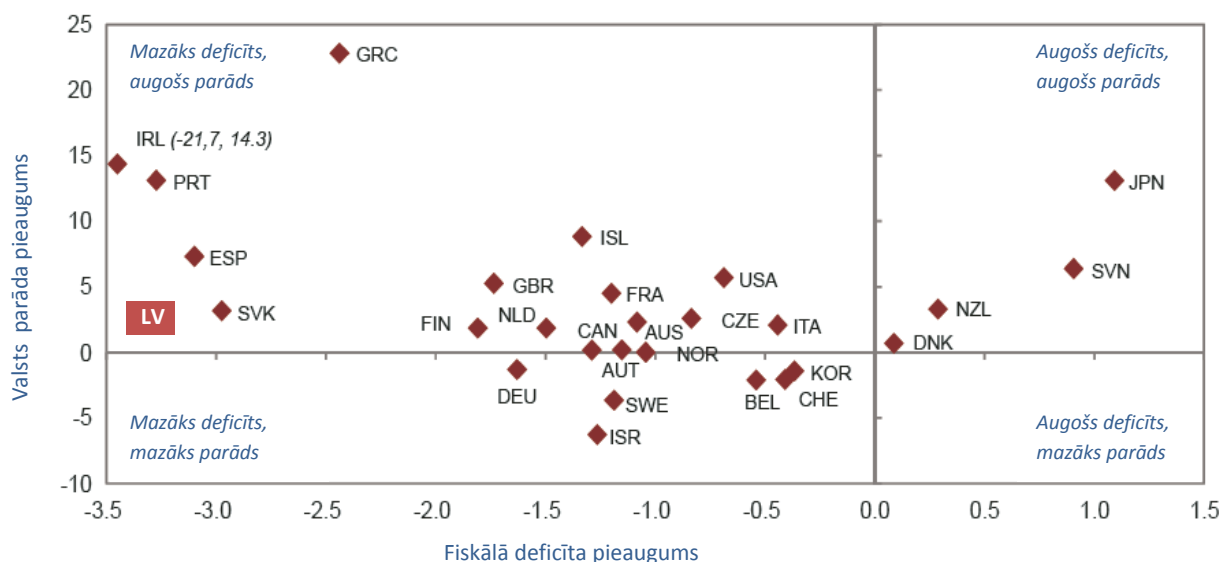
⁴⁰ Dati saskaņā ar Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014.g.

⁴¹ Latvijas Bankas dati.

⁴² Šis kritērijs paredz, ka novērtējuma periodā vidējais inflācijas līmenis nepārsniedz 1.5 procenta punktus.

Globālā līmenī kopumā Latvijas vispārējā valsts parāda līmenis pašreiz nav izteikti augsts⁴³, īpaši uz attīstīto valstu fona, kur sabiedriskais parāds pieauga dēļ izteiktākas ekonomikas lejupslīdes (kā vairumā attīstības valstīs) un apjomīgām ekonomikas stimulēšanas programmām. Tā 2010. gadā saskaņā ar SVF datiem vidējais valsts parāda apjoms attīstītajās valstīs veidoja 98.1% no IKP un attīstītajās G-20 grupas valstīs – pat 104.4% no IKP⁴⁴. Ja Latvijas valsts parādu salīdzina ar pārejas ekonomiku un attīstības valstu grupu (kur ierindota arī Latvija), Latvija pat nedaudz pārsniedz vidējā parāda līmeni tajās, kur vidējais valsts parāds ir 41%. Ņemot vērā, ka valsts parāds ir būtiska valsts konkurētspējas sastāvdaļa, šis rādītājs kopumā vidējā termiņā būtu jāuzlabo.

Saskaņā ar SVF dalījumu, Latvija pašreiz atrodas tajā valstu grupā, kur vērojama budžeta deficīta samazināšanās, tai pat laikā arī sabiedriskā parāda pieaugums.

Attēls 1.3: Fiskālās bilances un valsts parāda izmaiņas 2010./2011.g.⁴⁵

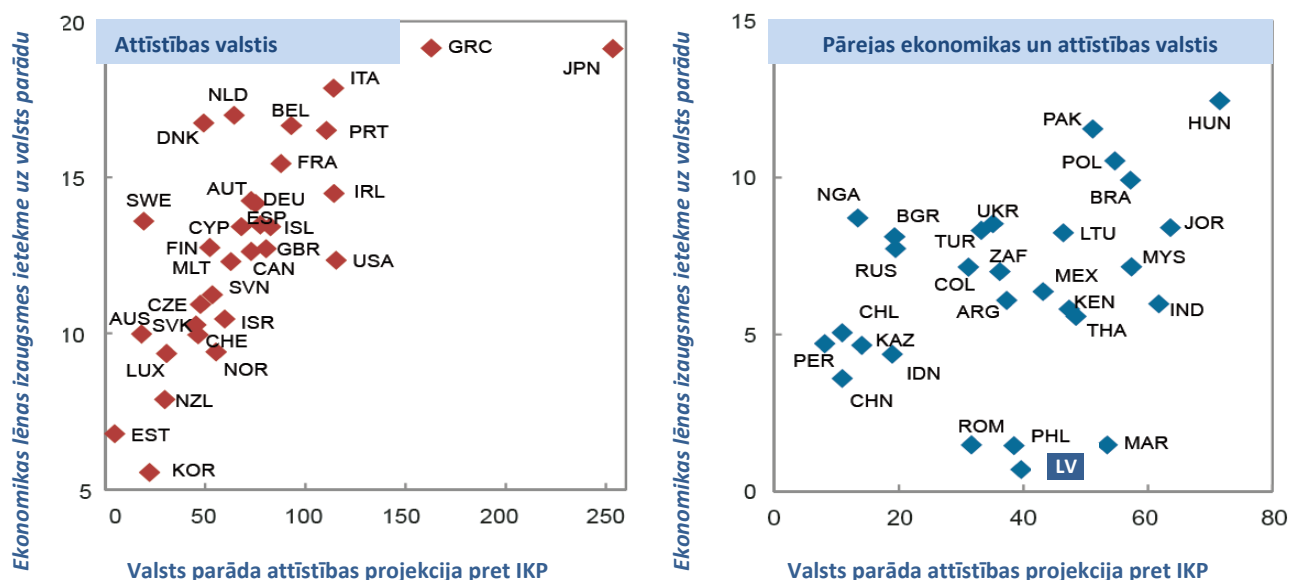
Saskaņā ar Konverģences programmu, kas izstrādāta, lai Latvija pievienotos *eirozonai*, aizņemšanās uzsākšana starptautiskajos finanšu tirgos 2014. un 2015. gadā vēl determinēs valsts parāda augšupejošo tendenci līdz 2014. gadam – pat līdz 52% no IKP - un tā pakāpenisku samazināšanos, sākot ar 2015. gadu.

⁴³ Tai skaitā kvalificējas arī Māstrihtas konverģences kritērijam, kurš paredz, ka valsts parāds nedrīkst pārsniegt 60% no IKP.

⁴⁴ IMF Fiscal Monitor, *Addressing Fiscal Challenges to Reduce Economic Risks*, Sept. 2011, 30.lpp.

⁴⁵ Avots: IMF Fiscal Monitor, *Addressing Fiscal Challenges to Reduce Economic Risks*, Sept. 2011, 27.lpp. Latvijas dati, saskaņā ar Latvijas Bankas informāciju.

Kā vidēja termiņa prognozi SVF Latvijai saglabā stabilu valsts vispārējā parāda līmeni, pat pie tāda globālās attīstības scenārija, kas paredz zemu ekonomikas izaugsmi, kurš ir par 1 procenta punktu zemāks par bāzes izaugsmes scenāriju. Saskaņā ar šādu globālās ekonomikas attīstības scenāriju, vidējais sabiedriskā parāda līmenis attīstītajās valstīs pieaugtu pat par 13.5% līdz 2016.gadam.

Attēls 1.4:: Lēnas globālās ekonomikas izaugsmes scenārija ietekme uz sabiedriskā parāda līmeni, 2016.g. (% no IKP) ⁴⁶

Turpmākajā periodā fiskālā deficīta apjomu noteiks Māstrihtas kritēriju ievērošanas nepieciešamība (*Konverģences programma*), kā arī provizoriski *Fiskālās disciplīnas likums*, kurš pieņemts Saeimā pirmajā lasījumā⁴⁷. Fiskālās disciplīnas likums paredz pretciklisku fiskālās politikas ievērošanu, kas paredz stingru budžeta deficīta ierobežošanu ekonomikas izaugsmes brīžos, lai pārāk augsta *kopējā pieprasījuma (aggregate demand)* apstākļos, netiktu veicināta inflācija, tai pat laikā paredzot iespēju lielākam kontrolētam deficītam ekonomikas lejupslīdes periodā. Tas kopumā atbilst labai pasaules finanšu praksei, kad budžets tiek sabalansēts ekonomikas cikla laikā, pieļaujot lielāku deficītu ekonomikas lejupslīdes apstākļos, bet pārpalikumu izaugsmes periodā.

⁴⁶ Avots: IMF Fiscal Monitor, *Addressing Fiscal Challenges to Reduce Economic Risks*, Sept. 2011, 14.lpp. Latvijas dati, saskaņā ar Latvijas Bankas informāciju.

⁴⁷ Likumprojekts pieņemts Saeimā 1. lasījumā 2012.g. 12. janv.

Saskaņā ar Konverģences programmu paredzēts, ka 2013. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts nepārsniegs 1,9 % no IKP un 2014. gadā - 1,1 % no IKP, tādējādi apturot tālāku kopējā valsts parāda pieaugumu. Fiskālās disciplīnas likums arī paredz, ka tiek veidota fiskālās nodrošinājuma rezerve 0.5% apmērā no IKP. Paredzēts, ka likums pilnā apjomā, ieskaitot fiskālās bilance aprēķināšanas formulu, sāks darboties no 2015.gada.

Viens no būtiskiem valsts konkurētspējas faktoriem - lai arī no pasaules pieredzes pārsvarā ne dominējošais - ir nodokļu sistēmas konkurētspēja īpaši piesaistot ārvalstu investīcijas, kā arī attīstot esošos uzņēmumus (lai tie nezaudētu konkurētspēju globālos tirgos). Globālā kontekstā kopējais nodokļu slogs Latvijā – 2010. gadā 28% no IKP - ir salīdzinoši neliels, salīdzinot ar attīstītajām valstīm (ES vidējais līmenis 37%), bet relatīvi augsts, salīdzinot ar pārejas ekonomikas un attīstības valstīm (vidēji pasaulē nodokļu slogs ir ap 22%). Šī tendence arī iezīmē Latvijas virzību uz attīstīto valstu kategoriju, kur ēnu ekonomikas īpatsvars ir zemāks, bet valsts pārdales loma un sabiedriskās funkcijas lielākas.

Atkarībā no ar nodokļiem apliekamās bāzes ap 98% Latvijas valsts budžeta veido trīs nodokļu kategorijas: darbaspēka nodokļi, kapitāla (uzņēmumu ienākuma) nodokļi un patēriņa nodokļi. Darbaspēka nodokļu slogs Latvijā ir samērā augsts, lai gan tas ir visumā raksturīgs vairumam Eiropas valstu. Uzņēmumu ienākuma nodokļu slogs Latvijā ir uzskatāms par relatīvi zemu pasaules kontekstā, savukārt patēriņa nodokļu slogs Latvijā ir Eiropas vidējo rādītāju robežās, lai gan pasaules kontekstā tas ir samērā augsts.

2011.gadā ir veiktas izmaiņas darbaspēka nodokļu likmēs, no 9% līdz 11 % palielinot darba ņēmēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmi, kamēr darba devēja maksājama daļa 24,09% nav mainījusies. Vienlaikus, lai sabalansētu šo pieaugumu, 2011. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme ir samazināta no 26 % līdz 25%.

Kā jau minēts, uzņēmumu ienākumu nodoklis Latvijā ir viens no zemākajiem ES (15%), kas ir viens no būtiskām Latvijas salīdzinošām priekšrocībām investīciju piesaistē (lai gan saskaņā ar pasaules praksi, tikai uzņēmumu ienākumu nodoklis reti ir noteicošais un vienīgais faktors investīciju piesaistē, bieži būtiski aspekti ir, piemēram, tirgus lielums vai tuvums pie lielajiem tirgiem, valsts demokratizācijas pakāpe, infrastruktūras pieejamība u.tml. – t.i. lēmums par investīciju izvietojumu tiek pieņemts daudzu savstarpēji saistītu faktoru ietekmē).

Ar 2011. gadu Latvijā ir atjaunota uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide lielajiem investīciju projektiem (sākot no 7.1 milj. eiro jeb 5 milj. Ls) prioritārajās nozarēs, tādās kā pārtikas produktu ražošana (izņemot lauksaimniecību un zivsaimniecību), koksnes izstrādājumu ražošanai, ķīmisko un farmaceitisko izstrādājumu, datoru, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, kā arī metālu un gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot tērauda rūpniecību un kuģubūvi.

2011.g. septembrī valdība Finanšu ministrijas personā publiskoja Nodokļu politikas stratēģiju 2011.-2014.gadiem, kas vidējam termiņam paredz stabilas un nemainīgas nodokļu likmes, neievieš jaunus nodokļus, kā arī būtiski nepalielināt kopējo nodokļu slogu. Vienlaikus iezīmēts arī virziens nodokļu sloga mazināšanai darbaspēkam, kā arī iedzīvotāju ienākuma nodokļa samazināšana līdz Lietuvas un Igaunijas līmenim.

Tai pat laikā Latvijā kā vairumā pārejas ekonomikas valstu raksturīgs samērā liels neformālais ekonomikas sektors, ko ietekmēja arī fiskālās krīzes iespaidā veiktie konsolidācijas un nodokļu paaugstināšanas lēmumi. Saskaņā ar starptautiskiem mērījumiem⁴⁸ 2009. gada beigās Latvijā "ēnu ekonomika" sasniedza 39,4% no IKP, jeb 5,127 miljardus EUR.

⁴⁸ Globālās menedžmenta konsultāciju kompānijas *A.T.Kearney* pētījums.

Konkurētspējas ziņojuma esence

Izskatot Konkurētspējas ziņojuma projektu⁴⁹, par būtiski minamiem ir uzskatāmi šādi rādītāji ziņojuma projekta minētajās sadaļās, kas raksturo Latvijas konkurētspēju⁵⁰ un caur to arī makroekonomisko situāciju:

Labklājības iznākumi:

- IKP uz iedzīvotāju:
 - IKP uz iedzīvotāju USD 15 420 2010.gadā (PPP) – vienā līmenī ar Malaiziju, Čīli, Argentīnu un Meksiku;
 - Eiropas Savienībā – Latvija apsteidz tikai Bulgāriju un Rumāniju, un ir 52% no ES vidējā;
 - pēdējo gadu krīze labklājības līmeni ir samazinājusi līdz 2005.gada līmenim. Krīzes laikā Latvija kumulatīvi zaudēja gandrīz 25% IKP;
- ienākumu izkliede:
 - Latvijā ir augstākais džini koeficients Eiropas Savienībā. Tas ir nedaudz samazinājies laika gaitā, kas norāda uz ienākumu nevienlīdzības samazināšanos;
 - sociālās aizsargātības rādītāji Latvijā pārsniedz tikai Rumānijas un Bulgārijas līmeni;
 - 2010.gadā 173 000 iedzīvotāju saņēma nabadzības pabalstu, kas ir 8.6% iedzīvotāju, nabadzības riskam esot ap 22% iedzīvotāju;
 - ļoti lielas atšķirības ienākumos starp reģioniem. Rīgā pēc 2008.gada datiem ienākumi uz iedzīvotāju bija gandrīz 100% ES vidējā, kamēr Latgalē tie bija tikai nedaudz virs 30% ES vidējā;
 - lielā ienākumu nevienlīdzība un augstais nabadzības risks ir ar būtisku ietekmi uz labklājību;
 - nabadzība ir kā cilvēku attīstību ierobežojošais faktors (atkarības, nav līdzekļu studijām, nav līdzekļu primārai veselības aprūpei u.tml.). Attiecīgi tai ir arī būtiska negatīva ietekme uz cilvēkkapitāla attīstības iespējām;

⁴⁹ „Latvijas Konkurētspējas Novērtējums 2011”, projekts, 2011.gada decembris, projekts tiek 100% finansēts no ESF

⁵⁰ Konkurētspējas ziņojumā tiek izmantots postulāts, ka konkurētspēja ir institūciju, politiku un faktoru kopums, kas nosaka valsts produktivitāti. Valsts produktivitātes līmenis, savukārt, skaidro atšķirības valstu labklājības līmeņos.

- nevienlīdzība ienākumos nozīmē arī būtisku nevienlīdzību ienākumos pašvaldībām. Pie zemiem ienākumiem pašvaldības nevar atļauties uzturēt publisko infrastruktūru (skolu tīkls, veselības aprūpes tīkls u.c.);
- konkurētspējas ziņojums runā pat par tādu lietu kā nabadzības lamatas (*poverty trap*), kur esošā nabadzība caur nepietiekamiem ienākumiem pašvaldībai, emigrāciju, attīstības trūkumu u.tml. faktiski rada tālāku nabadzību, šādi veidojoties t.s. nabadzības lamatām;
- ne-finanšu rādītāji:
 - Latvijai nav sevišķi labi rādītāji Apvienoto Nāciju Cilvēkattīstības indeksā (Human Development Index), kur, izņemot ienākumus, tiek izvērtēti šādi rādītāji – veselības aprūpe, nevienlīdzība, izglītība, dzimumu struktūra, ilgtspēja un cilvēkdrošība. Latvijai ir labi rādītāji vides situācijā, taču slikti rādītāji paredzamajā dzīves ilgumā, uztverē par dzīves kvalitāti/ apmierinātību ar dzīvi);
- labklājības atšifrējums (produktivitāte):
 - produktivitāte:
 - Latvijā ir trešā zemākā darbaspēka produktivitāte ES (EUR 15.6/h, PPP, 2010.gada dati), apsteidzot tikai Rumāniju un Bulgāriju. 2009.gadā šie dati par Latviju bija EUR 14.4/h, ES-12 vidējais: EUR 17.2/h, ES-15 vidējais: EUR 36.4/h un ES-27 vidējais: EUR 31.9/h;
 - Latvijas darbaspēka produktivitāte ir pastāvīgi stipri zemāka kā pat ES jaunākajām dalībvalstīm;
 - kopējā faktoru produktivitāte kopš 2000.gada Latvijā ir augusi 2-4% gadā, kas mazāk kā Lietuvai un īpaši – Igaunijai. Kritums krīzes laikā gan valstīm ir bijis līdzīgs;
 - darbaspēka mobilitāte:
 - Latvijā no 1999.līdz 2017.gadam ir t.s. „demogrāfiskais logs”, kad iepriekš notikušas dzimstības paaugstināšanās dēļ ir samērā liels strādājošo īpatsvars tautsaimniecībā. Attiecīgi šis ir laiks, kad vislabāk ir veicināt izaugsmi un uzkrāt kapitālu. Pēc šī perioda beigām demogrāfiskā slodze tikai paaugstināsies. Šeit gan ir jāņem vērā, ka vēl ir jāieskaita migrācija, kas situāciju vēl vairāk pasliktina;
 - gan bezdarba, gan ilgstošā bezdarba rādītāji Latvijā ir slikti. Ilgstošais bezdarbs veicina iepriekš minētās nabadzības lamatas un emigrāciju;

- arī jauniešu bezdarba rādītāji Latvijā ir sliktāki kā ES vidējie;
- Latvijai ir labi rādītāji attiecībā uz dalību darba tirgū;
- krīzes ietekmē kopējā nodarbinātība ir būtiski samazinājusies – no 68.3% 2007.gadā līdz 59.3% 2010.gadā;
- ilgtermiņa bezdarbs norāda uz indikācijām par strukturālo bezdarbu;
- cikliskās izmaiņas vienīgi nevar izskaidrot dramatisko bezdarba pieaugumu, kādēļ rodas aizdomas par strukturālā bezdarba palielināšanos.

Indikatīvie rādītāji:

- tirdzniecība un investīcijas:
 - Latvijā tirdzniecība ir mazāk intensīva kā pārējās Baltijas un CAE valstīs. Salīdzinoši mazākā tirdzniecība var tikt skaidrota ar faktu, ka relatīvi maz starptautisko uzņēmumu izvēlas Latviju kā mītnes zemi ražošanai vai piegādēm;
 - izejot no krīzes, eksporta apjomi ir ievērojami pieauguši;
 - Latvijas eksports ir kļuvis diversificētāks, kas ir saistīts ar to, ka eksporta struktūrā vairāk dominē attīstītāki produkti (produkti ar lielāku pievienoto vērtību);
 - Latvijai būtiskas tirdzniecības partneres ir pārējās Baltijas valstis, kas nozīmē, ka krīzes gadījumā šajās valstīs Latvijai var būt problēmas;
 - augsti tehnoloģisko produktu īpatsvars Latvijas eksportā ir ap 5%, kamēr ES-27 tas ir ap 17%;
 - Latvija, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, kapitāla radīšanā (CFCF) investē krietni mazāk kā ES-27 vidēji, kā arī mazāk kā Igaunija, taču nedaudz vairāk kā Lietuva. Pirms krīzes CFCF kā daļa no IKP Latvijā bija ļoti augsta, taču sektorālais sadalījums bija par labu nekustamajam īpašumam, īrei, biznesa aktivitātēm, valsts pārvaldei (daļēji – ES fondi). Tikai nepilni 14% ražošanā;
 - izdevumi P&A Latvijā svārstās zem 1% no IKP – zemākais Baltijas valstīs un krietni zemāk kā vidēji ES-27;
 - kopējais ĀTI līmenis Latvijā nav liels, īpaši krīzes gados ieplūstošās ĀTI gandrīz izsīka – atsevišķos ceturkšņos dati bija pat negatīvi;
 - kopējās uzkrātajās ĀTI 29.2% ir finanšu sektorā, 21.7% ir nekustamajā īpašumā un biznesa aktivitātēs un tikai 11.5% ir ražošanā;

- uzņēmējdarbība un inovācijas:
 - kopējā jauno uzņēmēju aktivitāte Latvijā ir samērā augsta, kā arī ir daudz institūciju, ka to veicina un atbalsta;
 - krīzes ietekmē ir palielinājies uzņēmējdarbībā no jauna iesaistījušos cilvēku skaits. Diemžēl bieži (25-30% gadījumu) šī ir t.s. vajadzību-virzītā iesaistīšanās uzņēmējdarbībā, kas – loģiski – ir pret-cikliska;
 - Latvijā ir ļoti bēdīga situācija ar pieejamo finansējumu – aizdevumi jaunajiem uzņēmējiem, riska kapitāls, uzņēmējdarbībai pieejami ES fondi u.c.;
 - 2010.gadā inovativitātē Latvija ir apsteigusi vienīgi Bulgāriju. Igaunija ir ievērojami priekšā abām Baltijas valstīm šajā jautājumā. Lietuva ir labāka par Latviju, taču ne tuvu nevar mēroties ar Igauniju. Analoga situācija ir arī attiecībā uz patentiem;
- makroekonomiskās nesabalansētības:
 - buma gadi ne tikai paaugstināja algas un cenas, bet arī izveidoja ievērojamu tekošā konta deficītu importa dēļ;
 - krīzes laikā reālās darba algas pieaugums ievērojami pārsniedza produktivitātes pieaugumu. Sākot ar 2011.gadu, šie abi rādītāji aug aptuveni vienādi);
 - Latvijai ir viens no augstākajiem rādītājiem privātā sektora aizņēmumos pret IKP CAE, taču liela daļa līdzekļu tika izvietoti neproduktīvajā sektorā;
- ekonomikas struktūra:
 - industrijas (izņemot celtniecības) daļa Latvijas IKP laikā no 1995.gada līdz 2010.gadam ir samazinājusies no attiecīgi 26% līdz 17%. Ražošanas daļa attiecīgi ir samazinājusies no 21% līdz mazāk kā 10% 2009.gadā. Industrijas daļa ir tikai nedaudz zem ES-27 vidējā, kamēr ražošanas daļa – vēl nedaudz vairāk. Salīdzinot ar ES-27, Latvija vēl joprojām ir stipri agrāra valsts, kā arī tā izceļas uz tirdzniecības, tūrisma un transporta jomu rēķina;
 - 67% iedzīvotāju dzīvo pilsētās, kas ir mazāk kā attīstītajās ziemeļvalstīs, kur vairākās valstīs šis skaitlis ir ap 80% - Zviedrijā, Dānijā un Somijā. Ja neņem vērā Rīgas faktoru, tad šis rādītājs ir 52%;
 - Rīgā arī tiek radīts nedaudz virs 50% visa valsts IKP. Kopā ar Pierīgu šis skaitlis jau ir ap 65%. Tas rada gan darbaspēka mobilitātes ierobežojums (cilvēki negrib doties prom no Rīgas reģiona), gan arī loģiski sadārdzina gan

dzīvošanu, gan uzņēmējdarbības veikšanu Rīgas reģionā, salīdzinot ar citiem reģioniem;

- būtiski ir palielinājies finanšu starpniecības un nekustamā īpašuma sektors IKP struktūrā.

Konkurētspējas ziņojumā kā interesantas jomas tālākai analīzei (no tā viedokļa, ka to atrisināšana varētu būtiski paaugstināt konkurētspēju) nosaka šīs trīs:

- augstā neformālās ekonomikas/ ēnu ekonomikas daļa Latvijas tautsaimniecībā;
- zemā ražošanas daļa Latvijas IKP struktūrā;
- augstā ienākumu nevienlīdzība.

Par neformālo ekonomiku – nepieciešami būtiski lēmumi, nevis margināli uzlabojumi, kas situāciju kopumā mainīt nevar, jo esošā ir ne-pozitīva līdzsvara situācija, no kuras ar margināliem lēmumiem nevar iziet.

Ražošanas sadaļā būtiskākās lietas ir inovācijas (ražot pareizo produktu struktūru) un investīcijas (radīt kapacitāti apkalpot eksporta tirgus). Attiecīgi arī šeit nonākam līdz finansēšanas jautājumam, kuru jau identificēju arī augstāk.

Par nevienlīdzību – pētījuma autori neizdara secinājumus, bet izvirza minējumus ~ hipotēzes.

Lielais ziņojuma ieteikums – virzīties no efektivitātes-virzītu ekonomiku uz inovāciju-virzītu ekonomiku. Ļoti būtiski – politikas plānošanas institucionālā ietvara pilnveidošana – tas skar gan institūciju savstarpējo sadarbību, gan arī fiskālo un monetāro politiku pēc būtības.

Ziņojums piedāvā šādas prioritārās darbības jomas:

- neformālās/ ēnu ekonomikas radikāla samazināšana:
 - radikāli soļi nemaksāšanas apkarošanā (t.sk. VID „pārņemšana” no veiksmīgu valstu administrāciju puses – uz laiku);
 - motivācijas radīšana maksāt nodokļus;
- izglītības sistēmas kvalitātes paaugstināšana:
 - izglītības sistēmas „pakļaušana” starptautiskai konkurencei, noņemot valodas ierobežojumus;

- mācekļu sistēmas izveidošana profesionālajā izglītībā, par piemēru ņemot Vācijas sistēmu;
- izglītības sistēma iekļaujoša – neatkarīgi no ienākumu līmeņa;
- ciešāka saikne starp izglītību un inovācijām – jau studiju procesā;
- transporta infrastruktūras uzlabošana – ne tikai produktu transportēšanai, bet arī mobilitātes nodrošināšanai:
 - Kohēzijas fonda līdzekļu gudra izmantošana.

Prioritātes „Kultūras telpas attīstība” analīze

Kultūra ir viens no nācijas identitātes, konkurētspējas un ekonomiskās izaugsmes stūrakmeņiem. Jēdziens kultūra LIAS tiek izmantots tās plašākajā nozīmē. Kultūra ietver sevī identitāti, valodu, nacionālās kultūras vērtības un dzīvesveidu, kas veido Latvijas kultūras telpu, kā arī citu kultūru radošo ietekmi. Vērtības, kuras LIAS min kā nepieciešamas ilgtspējīgai attīstībai un kuras izpaužas caur kultūru tās plašākā nozīmē, ir radošums, zināšanas, atvērtība, jaunrade, tolerance, sadarbība un līdzdalība. Latvijas nākotne jāveido uz tādiem pamatiem, kas neprasa fizisku resursu intensīvu izmantošanu, bet sakņojas ilgtspējas potenciālā (LIAS 12. lpp).

„Cilvēks pirmajā vietā” norāda uz kultūras milzīgo lomu spriedzes samazināšanā sabiedrībā. Kultūra veicina sabiedrības līdzdalību politiskajos procesos, indivīda nozīmības psiholoģisko paaugstināšanu un visu sabiedrības locekļu saliedētību pašiem savu problēmu atrisināšanai.

Attīstības virziena mērķis: Saglabāt un attīstīt Latvijas kultūras kapitālu un veicināt piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai.

Attīstības virzienam LIAS ir iezīmēti divi rīcības virzieni:

- Piederības izjūtas Latvijas kultūras telpai stiprināšana: Latvijas iedzīvotājiem ir kopīgs materiālais un nemateriālais kultūras mantojums, kas uzkrāts gadsimtiem ilgā radošā darbā. Kultūra nosaka pamatu tam, kas mēs esam un kas gribam būt. Kopīgs kultūras mantojums, valoda, tradīcijas un vērtību izpratne ir galvenie komponenti, kas nodrošina piederības izjūtu noteiktai kopienai un veicina sabiedrības saliedētību. Plašā nozīmē kultūra ir vērtību sistēma, kas ir identitātes un indivīda, kopienas, nācijas dzīvesveida pamatā. Vienlaikus kultūra ir arī mehānisms šo vērtību veidošanai, analīzei un nodošanai tālāk, veidojot Latvijas kultūras telpas ilgtspēju.
- Radošas sabiedrības veidošana: Radošs indivīds un sabiedrība, kas spēj novērtēt un izmantot savu radošo potenciālu, ir galvenie attīstības virzītājspēki. Tikai šāda sabiedrība spēj domāt un rīkoties ilgtspējīgi. Tik mazā valstī kā Latvija katrs radošs cilvēks ir no svara. Jo lielāks ir sabiedrības un kultūras kapitāla ieguldījums cilvēkos, jo lielāka pievienotā vērtība ir viņu darbam. Radošā sabiedrībā kultūras kapitālam ir nozīmīga loma personības izaugsmē, ne tikai radot ekonomiski aktīvu patērētāju, bet arī radoši aktīvu uzņēmēju, tāpēc svarīgi veicināt radošumu kā galveno konkurētspējas faktoru. Otrs svarīgs faktors ir radoša vide, kas uztur kultūras

daudzveidību, vienlaicīgi saglabājot kultūrvēsturisko mantojumu, tieši un netieši atbalsta eksperimentus un jaunu produktu radīšanu, līdz ar to veidojot pateicīgu augsni kultūras un radošās industrijas attīstībai.

Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji

LIAS ir definēti šādi prioritātes ietvaros sasniedzamie rādītāji:

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā (uz 100 iedzīvotājiem)	181,7	>250	KM, 2008	186,1	KM, 2012
Radošo industriju eksporta īpatsvars no visa valsts eksporta (%)	0,73	3	CSP, 2008	1,09% 2009.g.	CSP, 2012
Latvijā producēto filmu – pilnmetrāžas un īsmetrāžas – skaits gadā	46	>100	CSP, 2008	34	KM, 2011
Latviešu oriģinālliteratūras izdevumu skaits gadā	1522	>2500	KM, 2008	1114	KM, 2012
Amatiermākslas kolektīvu dalībnieku skaits gadā (uz 100 iedzīvotājiem)	2,7	>3,5	KM, 2008	3,1	KM, 2012
Iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda ir latviešu valoda un iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda, bet kuri prot latviešu valodu, īpatsvars no visiem valsts iedzīvotājiem (%)	79	100	RAPLM, CSP, 2000	Nav datu	

Prioritātes kontekstā definētie sasniedzamie rādītāji, kuri izvērsti Latvijas LIAS, ir nepilnīgi, jo margināli spēj atspoguļot izvirzīto mērķu sasniegšanu.

Jaunākos politikas plānošanas dokumentos kā Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012 – 2018) - izveidoti konkrētāki rādītāji – kuri ļauj labāk mērīt izpratni par piederību Latvijas nācijai un saliedētas sabiedrības veidošanu. 2011. gada beigās Eiropas Savienībā ir izveidots jauns kultūras statistikas ietvars ESS-net Culture (balstīts uz UNESCO kultūras statistikas ietvaru), kas piedāvā galvenos indikatorus kultūras jomā un ļaus nākotnē salīdzināt valstu situāciju kultūras, kultūras industriju jomās. Tas dos iespēju Latvijai precizēt sasniedzamos rezultātus nākotnē.

Papildus, kultūra ir virkne vērtību nesēja, kuras nav atspoguļotas LIAS un kuras ir svarīgas Latvijai nākamajā plānošanas periodā. Kultūrai visplašākā kontekstā būtu izstrādājami

rādītāji, kas liecinātu arī par citu vērtību sasniegšanu, piem. uzņēmība, empātija, sadarbība savu jautājumu risināšanai.

Rīcības virziena „Piederības izjūtas Latvijas kultūras telpai stiprināšana” analīze

LIAS iezīmē sekojošos rīcības virzienus piederības nodrošināšanai:

- pilsoniskās nācijas attīstība;
- latviešu valodas saglabāšana;
- valodu daudzveidību potenciāla izmantošana;
- nacionālās identitātes stiprināšana;
- kultūras eksporta un kultūras diplomātijas veicināšana.

Kopumā rīcības virzieni iekļauj piederības izjūtas Latvijas kultūras telpai galvenos aspektus. Šinī NAP periodā vēl pievienots rīcības virziens: tolerances veicināšana jeb iecietība.

Nacionālās identitātes un sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādnes (2012 – 2018) apraksta esošo situāciju, tostarp:

- tikai 30% skolēnu 2010.gadā jūtas piederīgi Latvijai⁵¹;
- 2004.gadā spēkā stājās jauns tiesiskais regulējums, kas atviegloja nevalstiskā sektora darbību. 2011.gada augustā Latvijā bija reģistrētas 14704 organizācijas.⁵² Tomēr šajās organizācijās ir apvienojusies salīdzinoši maza Latvijas iedzīvotāju daļa, turklāt tai ir tendence samazināties⁵³;
- pastāv tendence veidoties mono-etniskām – latviešu un krievvalodīgo – nevalstiskajām organizācijām.⁵⁴ Līdzās nevalstiskajām organizācijām pilsonisko aktivitāti Latvijā raksturo arī jaunu līdzdalības formu attīstība – kopienu fondi, iedzīvotāju forumi, neformāla biedrošanās, brīvprātīgo darbs, sociālo mediju izmantošana;

⁵¹ Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti „Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē”. Rīga, 2010.

⁵² Latvijas Republikas UR dati.

⁵³ Ja 2003.gadā tādu personu, kas nav nevienas NVO biedrs, bija 53%, tad 2008.gadā jau 65,8%. Informatīvais ziņojums par valsts programmas „Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas programma 2005. – 2009. gadam” izpildi.

⁵⁴ M.Golubeva, I.Ījabs. *Konsolidējot pilsoniskās sabiedrības dienaskārtību. Proaktīvs pētījums par latviešu un krievu pamatvalodas NVO sadarbības spējām*. Rīga: PROVIDUS, 2009. – 2. l.p.
http://www.politika.lv/temas/sabiedrības_integrācija/17682/ (Skatīts 02.06.2011.)

- kaut gan nelatviešu vidē valsts valodas prasme ir diferencēta, kopējā tendence liecina par pastāvīgu tās uzlabošanos. Iepriekšējā desmitgadē visās mazākumtautību vecuma grupās ir ievērojami palielinājies to cilvēku īpatsvars, kas latviešu valodu prot augstākajā līmenī un samazinājusies valodas nepratēju proporcija⁵⁵;
- saskaņā ar Pilsonības un migrācijas pārvaldes datiem latviešu valodas pārbaudījumu 2008. gadā nenokārtoja 28%, 2009.gadā – 38%, bet 2010.gadā – 43% pilsonības pretendentu. Viszemākās latviešu valodas prasmes ir Latgales reģionā, kur latviešu valodu brīvi pārvalda tikai 2% nepilsoņu⁵⁶. Tas liecina par nepieciešamību valodas apmācībā lielāku uzmanību pievērst atsevišķām iedzīvotāju grupām;
- ja 2004.gadā apmēram 70% krievvalodīgo iedzīvotāju pakalpojumu iestādēs samērā bieži lietoja latviešu valodu, tad 2009. gadā lietotāju skaits samazinājās līdz 59%⁵⁷;
- par jaunu izaicinājumu Latvijas integrācijas politikai kļūst jauno imigrantu integrēšana latviešu valodas telpā. Lielākā daļa trešo valstu pilsoņu⁵⁸ Latvijā ieceļo no postpadomju valstīm (96,2%) – no Krievijas (36 643), Ukrainas (3194) un Baltkrievijas (2032),⁵⁹ iekļaujoties krievvalodīgajā telpā. Iebraucēji uzskata latviešu valodas prasmi par svarīgu pamatzināšanu līmenī, bet, tā kā ar valsts iedzīvotājiem viņi kontaktējas galvenokārt krievu valodā, trūkst motivācijas mācīties latviešu valodu;
- Latvijas iedzīvotāju piederības sajūtas veidošanos un integrāciju vienotā kultūrtelpā kavē arī starpgrupu aizspriedumi. Piemēram, samērā liela latviešu daļa (36%) uzskata, ka citu tautību cilvēki ar atšķirīgām tradīcijām un parašām nevar būt īsti piederīgi Latvijai pat tad, ja viņi šeit dzīvo jau daudzus gadu desmitus.⁶⁰ Savukārt liela mazākumtautību daļa nevēlas atzīt latviešu kultūru kā Latvijas kultūrtelpas vienojošo elementu;

⁵⁵ 2000.gadā savas latviešu valodas prasmes augstākajā līmenī novērtēja 16,5% respondentu, bet 2008. gadā - 33,7% respondentu. V.Poriņa. *Valsts valoda daudzvalodīgajā sabiedrībā: individuālais un sociālais bilingvisms Latvijā*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 2009. - 172. lpp.; Sal. sk. arī: *Valoda. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. Rīga: Baltijas Sociālo Zinātņu institūts, 2000; *Valoda. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. Rīga: Baltijas Sociālo Zinātņu institūts, 2008.

⁵⁶ Latgalē 64% nepilsoņu respondentu ir vājas latviešu valodas prasmes.

Nepilsoņu viedoklis par Latvijas pilsonības iegūšanu. Rīga: PMLP, 2011.
http://www.pmlp.gov.lv/lv/par_pmlp/publikācijas/Nepilsonu_attieksme_2011.pdf (Skatīts 24.07.2011.)

⁵⁷ *Latviešu valodas attīstības un lietojuma problēmas*. Rīga: DataServiss, 2004.; *Latvijas valodas situācijas sociolingvistiskā izpēte*. Rīga: LVA, 2009.

⁵⁸ Trešās valsts valstspiederīgais — persona, kas nav Latvijas Republikas, citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsonis.

⁵⁹ Derīgo uzturēšanās atļauju skaits uz 2011.gada 1.janvāri, nepublicēta PMLP informācija.

⁶⁰ *Nacionālās identitātes dimensijas dažādu sabiedrības grupu skatījumā*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 2011.

- 2007.gadā 51% aptaujātie iedzīvotāji teikuši, ka ir labvēlīga attieksme pret citu tautību pārstāvjiem⁶¹.

Pētījumā „Valodas situācija Latvijā: 2004-2010” secināts, ka valsts valoda nostabilizējas formālajā vidē, **tā nav tik sekmīga integrācijas kontekstā.**⁶² Valodas lietošanu sekmējusi administratīvā sistēma. Aktualizējusies diskriminācija pret latviešiem, kuri nerunā krievu valodā. Pozitīvi vērtējama ES ietekme uz latviešu valodu, taču migrācijas dēļ ienāk jaunas darbu grupas, kuras valodas un integrācijas procesos nav bijušas aktuālas.

Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja analizē identitātes jautājumi par kultūras telpas attīstību, un dod virkni ieteikumu par rīcību, kas būtu nepieciešama tuvākajā laikā un nākamajā NAP plānošanas periodā⁶³.

Saskaņā ar šo pētījumu, nepieciešamību mācēt latviešu valodu atbalsta 93% latviešu un 72% krievu. Atšķirību amplitūda attieksmē pret pienākumu mācēt latviešu valodu ir ievērojami mazāka nekā attieksmē pret vienu no svarīgākajām integrācijas politikas pamatnostādņēm – „Latvijas sabiedrības vienotībai jābalstās uz latviešu valodu un kultūru” (Projekts Nacionālā identitāte un sabiedrības integrācija – problēmas un mērķi. KM, 2011.). Aptaujas rezultāti atklāj, ka šo nostādni atbalsta 89% latviešu un 46% krievu.

Par nozīmīgu sabiedrības integrācijas politikas nostādni ir vienas no lielākajām viedokļu atšķirībām starp latviešiem un krieviem, un citām etniskajām grupām. Pastāv virkne pilsoniskā nacionālisma vērtību, kā, piemēram, pakļaušanās likumam, iestāšanās pret netaisnību, cīņa pret korupciju u. c., kuras augstu vērtē kā latvieši, tā krievi un citas etniskās minoritātes. Domājams, ka arī tās, līdzās latviešu valodai un kultūrai, varētu kalpot kā vienlīdz nozīmīgi nāciju integrējoši principi, tādējādi veidojot etniskā un pilsoniskā nacionālisma vērtību kopumu.

⁶¹ 2008.gada dati. Pētījums par sabiedrības integrācijas un pilsonības aktuālajiem aspektiem. Op.cit. 28.

⁶² Nepublicēts. Publiskos 13.02.2011.

⁶³ *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja.* Galv. red. Brigita Zepa un Evija Kļave. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2011

Lepnums par to, ka cilvēks ir Latvijas iedzīvotājs raksturo emocionālu piesaisti Latvijas kultūras telpai. 2010. gada dati norāda krasas atšķirības starp etniskajām grupām - 70,5% latvieši atbild pozitīvi, kamēr negatīvi izsakās 42,9% respondentu.

Tautība	Lepojas (summētas atbildes <<ļoti lepojas>> un <<drīzāk lepojas>>)	Nelepojas (summētas atbildes <<ne visai lepojas>> un <<nemaz nelepojas>>)	Grūti pateikt
Visi	59,9	30,7	9,4
Latvieši	70,5	21,9	7,6
Krievi	44,4	42,9	12,6
Citi	48,2	42,3	9,5

Tabula 2.1: Lepnums par to, ka ir Latvijas iedzīvotājs, atkarībā no respondenta tautības (% no tautības grupas, n = 1004) Avots: NI: Dimensijas. Vēsturiskā atmiņa. LU SZF, 2010.⁶⁴

Salīdzinot ar 2000. gadā veikto aptauju, redzami samazinājies cilvēku skaits, kuri lepojas ar to, ka dzīvo Latvijā, – 2000. gadā pozitīvu emocionālu nostāju par savu valsti pauda 85% latviešu un 55% krievu. Līdzīgi dati atrodami arī 1994. gadā veiktajā aptaujā: 86% latviešu un 63% atklājuši pozitīvu emocionālu attieksmi pret Latviju (Zepa, Šūpule, 2006).

Kopumā, iedzīvotāju ekonomiskā un sociālā drošība iet roku rokā ar nacionālās piederības izjūtas izplatību sabiedrībā. To apstiprina arī 2010. gada Latvijas iedzīvotāju aptaujas dati – vairs tikai 64% pilsoņu lepojas ar to, ka ir Latvijas iedzīvotāji.

Nozīmīgs piederības aspekts ir piederība vietai. Tā aplūkota sadaļā par telpiskās attīstības perspektīvu.

LIAS2030 definētie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto rezultātu apraksts un uzdevumi	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
Piederības izjūtas Latvijas kultūras telpai stiprināšana		
Pilsoniskas nācijas attīstība	Pilsoniskā nācija aptver visus Latvijas iedzīvotājus, kuri jūtas	Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012– 2018) - konkrēta rīcība un precīzāki

⁶⁴ *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja.* Galv. red. Brigita Zepa un Evija Kļave. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2011.

	<p>piederīgi Latvijas kultūras telpai un atzīst to par savējo. Publiskais sektors atbild par nacionālās identitātes, pilsoniskuma, valsts valodas un valsts idejas uzturēšanu, kā arī pilsonisko brīvību garantijām, vienlaikus respektējot katra indivīda tiesības uz kultūras daudzveidību, uzskatu un reliģijas brīvību.</p>	<p>rādītāji.</p>
<p>Latviešu valodas saglabāšana un valodu daudzveidības potenciāla izmantošana</p>	<p>Modernas, daudzpusīgi lietotas latviešu valodas attīstība ir Latvijas valsts atbildība Eiropas un pasaules kultūras daudzveidības un mantojuma saglabāšanas kontekstā. Latvijas kultūras telpa ir īpaša ar valodu, rakstību un pat alfabētu daudzveidību.</p> <p>Izmantojot Latvijas dabiskās priekšrocības – valodu, kultūru un reģionālās dažādības līdzāspastāvēšanu, Rīgā būtu iespējams izveidot globālu valodas kognitīvo tehnoloģiju attīstības un izpētes centru.</p>	<p>Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012– 2018) - konkrētāki rādītāji par latviešu valodas saglabāšanu.</p> <p>Sabiedriskā iniciatīva „Valodu krasts”, www.valodukrasts.lv, izveidots ar mērķi latviešu un citas skaitliski nelielās valodas nostiprināt mūsdienu informācijas tehnoloģijās, kurā no valsts ir iesaistījusies Latvijas Nacionālā bibliotēka, V/A” Kultūras informācijas sistēmas”.</p>
<p>Nacionālās identitātes stiprināšana</p>	<p>Latvijai kā valsts bez mega-zīmola nacionālo identitāti sniedz cilvēki, kultūra un vērtības - nemateriālais kultūras mantojums, t.sk. Dziesmu un deju svētki, radošā</p>	<p>Latvijā ir 1702 kultūras institūcijas (bibliotēkas, muzeji, kultūras nami, u.c), kas nodrošina kultūras pakalpojumu pieejamību ikvienam iedzīvotājam. 2010. gadā valsts un pašvaldību muzeju ekspozīcijas apskatījuši un daudzveidīgajās aktivitātēs piedalījušies 2.4 milj. apmeklētāju. 2010.gadā Latvijā darbojās 3850 mākslinieciskie kolektīvi ar 69 tūkstošiem</p>

	industrija, kultūras diplomātija un digitālā vide	<p>dalībnieku.</p> <p>Atbilstoši Compendium datiem uz katriem 1000 Latvijas iedzīvotājiem ir 576 teātra un 1131 kino apmeklējumi gadā.</p> <p>http://www.culturalpolicies.net/web/index.php</p>
Kultūras eksporta un kultūras diplomātijas veicināšana	Latvijas profesionālās un amatiermākslas pārstāvji veicina valsts atpazīstamību, netieši sekmējot kontaktus arī citās jomās, tostarp ekonomikā un investīciju piesaistē.	Kultūrpolitikas vadlīnijas 2006-2015 nosaka virkni darbību, lai pilnveidotu kultūras un tautsaimniecības nozaru sadarbību Latvijas kultūras daudzveidības veicināšanai un radošās ekonomikas ilgtspējīgai attīstībai.

NRP2020 norāda uz piederības sajūtas lomu konkurētspējas nodrošināšanai, uzsverot iecietību (toleranci).

- Nepieciešams novērst diskriminācijas draudus, sekmēt toleranci sabiedrībā, mazināt stereotipus un aizspriedumus pret noteiktām iedzīvotāju grupām, jo īpaši darba tirgū, informējot un izglītojot sabiedrību, t.sk. profesionāļus.⁶⁵
- NRP paredzēts Trešo valstu valsts piederīgo (imigrantu) pilsoniskās orientācijas veidošanās un valsts valodas apguve, piešķirot šim mērķim līdzekļus.⁶⁶

Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012 – 2018) arī ir izstrādāti rādītāji tolerances mērīšanai: cik iedzīvotāji gatavi dzīvot kaimiņos ar romiem, seksuālajām minoritātēm; Tiesībsarga saņemto iesniegumu skaits par iespējamo diskrimināciju (iesniegumu skaits); Iedzīvotāju īpatsvars, kuri ar diskrimināciju saskārušies personīgi; Iedzīvotāju īpatsvars, kuri ir bijuši liecinieki diskriminācijas gadījumam; Iedzīvotāju īpatsvars, kam ir labvēlīga attieksme pret citu tautību pārstāvjiem un kultūras dažādību, u.c.

⁶⁵ Finansējums pieejams gan Solidaritātes un migrācijas plūsmas pārvaldības pamatprogrammas 2007. – 2013.gadam ietvaros (provizoriskais finansējums – 1,1 milj. eiro), gan Eiropas Kopienas nodarbinātības un sociālās solidaritātes programmas „PROGRESS 2007-2013” ietvaros

⁶⁶ Pasākums finansējams Solidaritātes un migrācijas plūsmas pārvaldības pamatprogrammas 2007. – 2013.gadam ietvaros un tam provizoriski pieejamais finansējums ir 2,7 milj. eiro (1,9 milj. latu).

Prioritārā virziena „Radošas sabiedrības veidošana” analīze

„Jo lielāks ir sabiedrības un kultūras kapitāla ieguldījums cilvēkos, jo lielāka pievienotā vērtība ir viņu darbam.” (LIAS 14. lpp.)

„Cilvēks pirmajā vietā” identificē radošuma nozīmi Latvijas attīstībā. „Galvenais mūsu resurss, lai sasniegtu attīstītajām valstīm raksturīgo visas sabiedrības un katra indivīda dzīves līmeni, ir ir iedzīvotāju zināšanas un gudrība, to prasmīga un mērķtiecīga izmantošana. Šādā izaugsmes modelī zināšanas virza darbaspēka kvalitāti, kapitāla izmantošanu un tehnoloģiju attīstību, kopumā nosakot modeļa darbības efektivitāti un sekmējot augšupeju.” (2.lpp)

LIAS radošas sabiedrības veidošanai piedāvā sekojošo iespējamus risinājumus:

- kultūrizglītība ikvienam;
- radošumu izglītības programmās visos izglītības līmeņos;
- radošo pilsētvidi un radošo industriju attīstību;
- kultūras mantojuma potenciāls radošā tūrisma attīstīšanai.
- Latvijas digitālās kultūras telpas paplašināšana
- Sabiedrības līdzdalība kultūras procesu veidošanā (NVO un uzņēmumu darbība)

LIAS rīcības virzieni neidentificē kultūras radošuma ietekmi uz citiem tautsaimniecības sektoriem.

Ministru prezidenta Valda Dombrovska valdības rīcības plānā ir iestrādāta sadaļa: Veicināt kultūras jomas radošā potenciāla pārnesei tautsaimniecībā, kultūras un radošo industriju attīstību. Uz šo uzdevumu izstrādāti rādītāji.⁶⁷ Šie rādītāji atspoguļo radošo industriju ietekmi uz tautsaimniecību, bet ne radošuma pārnesei uz citām tautsaimniecības jomām.

LIAS2030 definētie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto rezultātu apraksts un uzdevumi	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
--	---	---

⁶⁷ 1) radošās industrijas ieguldījuma procentuāls pieaugums IKP; 2) radošo industriju sektorā nodarbināto skaita pieaugums ; 3) izveidota Latvijas radošās industrijas platforma; 4) izveidota Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbība radošo industriju jomā; 5) izveidots radošo industriju klasteris; 6) izveidots Latvijas filmu fonds ārvalstu filmu un kopražojumu uzņemšanai Latvijā; 7) izveidots radošais kvartāls Rīgā, Miera ielā 58.

Radošas sabiedrības veidošana		
<p>Kultūrizglītība ikviena indivīda radošo spēju attīstīšanai.</p>	<p>Viens no svarīgākajiem līdzekļiem radoša indivīda un radošas sabiedrības veidošanā ir kultūrizglītība. Māksla un kultūra ir ātrākais veids, kā atvērt un attīstīt cilvēka radošās spējas. Mūzikas un mākslas skola ir nozīmīga kultūrizglītības sastāvdaļa Latvijā. Kultūrizglītība plašā izpratnē aptver ne tikai profesionālo izglītību mūzikas, mākslas un kultūras nozarēs, bet nodrošina arī indivīda mūžizglītības vajadzības. Iesaistoties amatieru mākslas aktivitātēs vai kultūrizglītības programmās, ikviens indivīds var īstenot un attīstīt savus talantus.</p>	<p>Īstenošanu paredz Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.-2015.gadam un Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012–2018)</p> <p>KM pārziņā esošajās augstākajās mācību iestādēs 2011./12.m.g. studē 2697 audzēkņu. Šajās iestādēs 2010./11.gadā izglītību ieguva 2,8 % no kopējā izglītību ieguvušo skaitu. Pēc Eurostat datiem Latvijā no visu studējošo skaita aptuveni 3% ir mākslas augstskolu audzēkņi (ES27 2004/05.g. bija 3.9%) 320 Latvijas jaunie talanti ir starptautisku konkursu laureāti 2008.gadā.</p> <p>No 1000 Latvijas skolēniem (1.-12.kl.) 2010./11.m.g. 97 mācās profesionālajās vai profesionālās ievirzes kultūrizglītības iestādēs. (10% no skolēniem)</p> <p>Lai gan demogrāfiskās tendences uzrāda negatīvu līkni, kultūrizglītības iestādēs izglītojamo skaits pēdējos gados nemazinās. Salīdzinot ar 2008. gadu, 2011. gadā profesionālajās un profesionālās ievirzes programmās mācījās par 3.8% audzēkņu vairāk, kultūrizglītības augstskolās studējošo skaits pieaudzis par 11.2%.</p> <p>Trūkst datu un analīzes par kultūrizglītības pieejamību ikvienam.</p>
<p>Radošums kā neatņemama izglītības programmu sastāvdaļa.</p>		<p>No 2010. gada septembra 69 Latvijas skolās, iesaistoties 100 skolotājiem, pilotprojekta veidā 7. un 10. klašu skolēniem tika ieviests jauns fakultatīvs mācību priekšmets "Radošā domāšana". Projekta iniciators ir ideju grupa „Radošuma pils”, kura dibināta 2009. gadā ar mērķi, atbilstoši Latvijas ilgtspējas attīstības stratēģijai 2030, atbalstīt radošuma attīstību un pielietošanu dažādās dzīves jomās.</p>
<p>Radoša pilsētvide un radošo industriju attīstība.</p>	<p>Latvijai ir nepieciešamais potenciāls, lai uz kultūras bāzes attīstītu eksportspējīgu radošo industriju</p>	<p>Pašreizējā ES struktūrfondu periodā ir atbalstīta radošā inkubatora izveide un darbība Rīgā, Andrejsalā.</p> <p>Pēdējos gados Rīgā attīstās radošo kvartālu izveide (Spīķeri, VEF teritorija, Kalnciema iela, Andrejsala u.c.). Notiek darbs pie radošā</p>

	(festivāli, filmu producēšana, datorspēles, mūzikas ieraksti u.c.), kā arī radītu dizaina preces ar augstu pievienoto vērtību. Latvijai paveras salīdzinoši labas iespējas eksportēt arī profesionālo vidējo un augstāko izglītību kultūras un radošajās profesijās.	<p>kvartāla izveides Rīgā, Miera ielā 58.</p> <p>Nozīmīga radošas kultūrvides attīstībai būs Rīgas kā Eiropas kultūras galvaspilsētas 2014 projekta īstenošana.</p> <p>http://riga2014.org/wp-content/themes/BLANK/docs/RRK_online_small_spread.pdf</p>
Kultūras mantojuma potenciāla izmantošana radošā tūrisma attīstīšanai.	Tā ir iespēja attīstīt vietējo kopienu ekonomiku, veicināt lauku kultūrvides saglabāšanu, amatniecības un radošo industriju attīstību, it īpaši lauku teritorijās.	<p>Īstenošanu paredz Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.-2015.gadam un Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012–2018)</p> <p>Kultūra un kultūras mantojums arvien vairāk tiek iestrādāts pašvaldību ilgtermiņa un vidēja termiņa attīstības stratēģijās (Rīga, Liepāja, Cēsis, Daugavpils u.c.)</p>
Latvijas digitālās kultūras telpas paplašināšana.	Svarīgi, lai digitālajā tīklā būtu pieejama informācija gan par mūsu sabiedrības kultūru un pieredzi, gan par mums kā demokrātiskas valsts pilsoņiem. Veidot Latvijas digitālo kultūras telpu nozīmē piedāvāt precīzu un objektīvu ziņu avotus, kā arī kompetentus komentārus un analīzi. Atbalstot digitālo kultūras produktu veidošanu, jārisina digitālo kultūras produktu autortiesību aizsardzības jautājumus.	<p>Īstenošanu paredz Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.-2015.gadam un Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012–2018).</p> <p>Pēc Eurobarometra pētījuma ES 27 (t.sk.Latvijā) 42% iedzīvotāju lieto internetu kultūras informācijas iegūšanai, 30% pērk kultūras produktus, 28% klausās mūziku un radio.</p> <p>Tiek īstenoti ERAF līdzfinansēts darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.2.2.1.1.apakšaktivitātes „Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība” ietvaros kultūras satura digitalizācijas un e-pakalpojumu attīstības projekti Nacionālā muzeju krājuma kopkataloga (NMKK); Kultūras un atmiņas institūciju vienotās informācijas pārvaldības sistēmas, valsts veinotās arhīvu sistēmas, Digitālās bibliotēkas projekti u.c.</p> <p>Trešā tēva dēla projekts nodrošina sabiedrībai bezmaksas interneta pieejamību 825 bibliotēkās visā Latvijā.</p>

<p>Sabiedrības līdzdalība kultūras procesu veidošanā</p>	<p>Līdzās izglītības un kultūras institūcijām kultūras jomas aktīvākie spēki nākotnē būs nevalstiskās organizācijas un uzņēmumi. Kultūras organizācijas darbosies efektīvi, svarīgu budžeta daļu veidos pašu ieņēmumi, kamēr valsts un pašvaldība mērķdotāciju veidā nodrošinās kultūras prioritāšu īstenošanu un pamatpakalpojumu grozu.</p>	<p>Īstenošanu paredz Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.-2015.gadam un Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012–2018).</p>
--	---	--

Prioritātes SVID analīze

<p>Stiprās puses</p> <ul style="list-style-type: none"> vēsturiskā pieredze multikulturālas, multireliģiskas un daudzvalodu sabiedrības miermīlīgā sadzīvošanā augsts kultūras pasākumu apmeklējums kultūras tradīcijas Latvijas iedzīvotājiem ir svarīgas radošo industriju eksports ir pelnītspējīgs politikas veidotāji mobilizējas mērķu sasniegšanai stipra kultūras pašorganizācija lauku teritorijās attīstīts augsta līmeņa mūzikas un mākslas izglītības iestāžu tīkls 	<p>Vājās puses</p> <ul style="list-style-type: none"> pilsoniskās nācijas saliedētības trūkums un starpkultūru izpratne valodas lietošanu sekmējusi administratīvā sistēma, nevis integratīvā funkcija radošuma sasaiste ar citām tautsaimniecības nozarēm, ne tikai radošo industriju – nepietiekami notiek radošuma pārnese nabadzība mazina kultūras resursu attīstības iespējas un ierobežo pieeju kultūras telpai
<p>Iespējas</p> <ul style="list-style-type: none"> pilsoniskā sabiedrība mobilizē iedzīvotājus jebkura izaicinājuma risināšanai radošo industriju komercializēšana par tirgojamo nozari bērnodārzu loma kultūrtelpas (t.sk valodas) attīstībā valodu prasmju un starpkultūras izpratnes potenciāls kultūras mantojuma potenciāls 	<p>Draudi</p> <ul style="list-style-type: none"> sabiedrības saliedētības trūkums var radīt apdraudējumu - nemieru, ēnu ekonomiku, tiesisko nihilismu, suverenitātes riskus. latviešu valodas lietošanas samazināšana var novest līdz pamatnācijas izzušanai jaunu migrantu ienākšana var samazināt tolerances līmeni kultūras pasākumu atkarība no valsts

<p>radošā tūrisma attīstīšana</p> <ul style="list-style-type: none"> • Latvijas digitālās kultūras telpas paplašināšana cilvēkkapitāla piesaistei Latvijai. • kultūras telpai piesaistīt tos, kuri ir vismazāk iesaistīti • mediju telpas loma kultūras telpas paplašināšanai • ātra Rīgas sasniedzamība, kas var tikt izmantota kultūras objektu popularizēšanā • Dziesmu un deju svētki kā valsts atpazīstamību veicinošs apstāklis 	<p>finansējuma var radīt tirgus nepilnības šajā sektorā</p>
--	---

Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu

Indikators	Sasniegšanas trajektorijas vērtējums (sarkans – sliktāk nekā plānotā trajektorija; zaļš - atbilstoši trajektorijai; dzeltens – pretrunīga, neizteikta tendence)	Secinājumi un ieteikumi
Latviešu oriģinālliteratūras izdevumu skaits gadā		Valsts atbalsta samazinājums ir kritiski ietekmējis oriģinālliteratūras izdevumu samazinājumu.
Latvijā producēto filmu – pilnmetrāžas un īsmetrāžas – skaits gadā		Budžeta konsolidācijas dēļ smazinājies ar valsts atbalstu producētu filmu skaits, taču filmu nozare ir viena no nozarēm, kas visaktīvāk piesaista Latvijai ārvalstu finansējumu. 2010. gadā piesaistīti 5 miljoni.
Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā (uz 100 iedzīvotājiem)		<p>Laika posmā no 2008. – 2011. gadam būtiski nav samazinājies kultūras pasākumu un institūciju apmeklējums, pieaugums vērojams bibliotēku un muzeju apmeklētāju skaitā. Bibliotēku apmeklējuma pieaugumu veicina bezmaksas interneta pieejamības iespēja .</p> <p>Kultūras pasākumu apmeklējumu samazinājumu, īpaši lauku apvidos ietekmē emigrācijas vilnis.</p>

Radošo industriju eksporta īpatsvars no visa valsts eksporta (%)		Pieaug. Šī joma ir jāturpina veicināt.
Amatiermākslas kolektīvu dalībnieku skaits gadā (uz 100 iedzīvotājiem)		Amatiermākslas kolektīvu dalībnieku skaits ir samērā stabils. Tā mainība ir atkarīga no migrācijas procesa Latvijā (no izbraukušo skaita), iespējams, ka ir pašdarbības kolektīvi, kurus neuzrāda statistika.
Iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda ir latviešu valoda un iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda, bet kuri prot latviešu valodu, īpatsvars no visiem valsts iedzīvotājiem (%)		Statistikas dati Latvijā liecina par samērā augstu latviešu valodas pratēju īpatsvaru: ja 1989.gadā latviešu valodu prata 61,7% Latvijas iedzīvotāju, 2000.gadā – 79%, 2008.gadā latviešu valodas pratēju skaits, kuri vairāk vai mazāk prot latviešu valodu, jau sasniedz aptuveni 93%. ⁶⁸

Kultūras nozarē plānošanas dokumentos - Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015.gadam un Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012. – 2018.) un tās rīcības plānos paredzēta rīcība identificēto problēmu risināšanai. Kultūras ministrijas darbs koordinējot nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas horizontālo politiku rada pārlicību, ka labā prakse pārnesama arī uz citu kultūras vērtību, t.sk. radošumu veicināšanas koordinēšanu.

Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.-2020.gadam

- Piederības sajūta Latvijas kultūras telpai jāstiprina, ņemot vērā etnisko faktoru, iedzīvotāju ienākumu atšķirības, cilvēkkustību (diasporu, imigranti).
- Kultūrai jāveicina ne tikai radošums, bet citas sabiedrībai nepieciešamas vērtības, kam ir pienesums Latvijas attīstībai – piem. uzņēmība, empātija, sadarbība, līdzdarbība, starpkultūru izpratne u.c. Tāpēc NAP 2014.-2020.gadam kontekstā jāidentificē galvenās vērtības un jāveicina to pārnesi kultūrā.

⁶⁸ http://www.valoda.lv/downloadDoc_435/mid_510

- Pilsoniskām vērtībām ir liels potenciāls kā nacionālo kopienu vienojošs princips, jo pilsoniskās vērtības ir vienlīdz svarīgas kā latviešu, tā citu Latvijā dzīvojošo tautību skatījumā⁶⁹.
- Izpētāma mediju telpas iespējamā veicinošā loma Latvijas kultūras telpas veidošanā. (jautājums nav aplūkots LIAS.)
- Jāidentificē nepieciešamā rīcība valodu daudzveidības un starpkultūras izpratnes lomas palielināšanai, to pienesumam tautsaimniecībai.
- Pilsoniskai sabiedrībai ir jārada apstākļi, lai tā sekmētu latviešu valodas lomu esošo iedzīvotāju un imigrantu integrācijas kontekstā.
- Pilsoniskai sabiedrībai ir jārada apstākļi, lai tā sekmētu NAP 2014.-2020.gadam noteiktos mērķus un identificēto vērtību pārnesi.
- Radošums nav attiecināms tikai uz radošajām industrijām. Radošums integrējams citās tautsaimniecības jomās, lai tās būtu peļņu nesošas, kā arī teritoriālā attīstībā, lai vieta uzlabotu iedzīvotāju dzīves kvalitāti.
- Jāizmanto informācija no topošiem pētījumiem par radošo izglītību un par radošo industriju, lai veidotu kompleksu saiti starp pieejamo unikālo kultūras kapitālu (kultūras mantojums, kultūras institūciju piedāvātie pakalpojumi) radošā biznesa un tūrisma attīstības iespējām.
- Kultūras telpas pieejamība: rīcība jākoncentrē uz tām iedzīvotāju grupām, kuras ir ar zemāku pašiniciatīvu un mazāk iekļautas kultūras procesos, jāveicina kultūras satura pieejamību virtuālajā telpā, īpaši domājot par jauniešiem, reģionu iedzīvotājiem un diasporu. Lai radošuma veicināšana būtu efektīva, tā jākoncentrē uz tiem, kuriem nav augsts radošums. Lai piederētu, jāstrādā ar tiem, kuri šo piederību nejūt.
- Izstrādājot NAP 2014.-2020.gadam, jāņem vērā tirgus nepilnības kultūras jomā.

⁶⁹ *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja.* Galv. red. Brigita Zepa un Evija Kļave. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2011

Prioritātes „Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā” analīze

Attīstības virziena „Cilvēkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte” analīze

Mērķis: Saglabāt Latvijas cilvēkkapitāla bāzes vērtību un kāpināt tā ražīgumu līdz ES vidējam līmenim, attīstot prasmes, kas sekmē jaunradi, elastību un līdzdalību darba tirgū.

Rīcības virzieni:

- nodarbinātības programmas darbaspēka līdzdalības palielināšanai: jā mazinātu demogrāfiskās slodzes negatīvo ietekmi uz ekonomikas izaugsmi un iedzīvotāju sociālo drošību, ir jāpalielina darbaspēka līdzdalība un maksimāli jāizmanto viss Latvijā pieejamais cilvēkkapitāls;
- cilvēkkapitāla attīstība un produktivitātes kāpinājums: cilvēkkapitāla attīstība ietver darbības, kas ceļ indivīdu spējas efektīvi strādāt un izkopt savas kompetences un iemaņas, tā palielinot viņu darba ražīgumu, karjeras iespējas un nodarbinātības potenciālu. Cilvēkkapitāla turētāji ir indivīdi un darba devēji, kuri vienojas par indivīdu cilvēkkapitāla izmantošanu un tā atdeves ieguvuma sadalījumu. Tādēļ ir jāparedz risinājumi, kā motivēt ikvienu iesaistīties sava cilvēkkapitāla un konkurētspējas attīstībā, un kā palielināt darba ņēmēju un darba devēju ieinteresētību efektīvāk izmantot cilvēkkapitālu
- veselības un sociālo pakalpojumu kvalitāte un pieejamība: novecošanās būtiski ietekmēs pakalpojumu sektoru, it īpaši veselības aprūpi. Svarīgi ir laikus ieguldīt veselības aprūpē, ar to saistītās zināšanās un tehnoloģijās (dzīves zinātnēs, biomedicinā, farmācijā) un veselīga dzīvesveida veicināšanā visās paaudzēs. Laikus jāgatavojas nākotnē gaidāmajam pieaugošajam pieprasījumam pēc ikdienas aprūpes pakalpojumiem gados vecākiem cilvēkiem, attīstot aprūpes jeb „sudraba” ekonomiku.
- depopulācijas risku mazināšana: depopulācijas teritoriālās dimensijas risinājumi būs jāmeklē t.s. „inteliģentās saraušanās” virzienā, veicinot iedzīvotāju koncentrēšanos pakalpojumu centros atbilstoši demogrāfiskām, ekonomiskām un sociālām projekcijām, aktivizējot pilsētu un lauku sadarbības formas, attīstot e-pakalpojumus un radot kvalitatīvus dzīves apstākļus jaunu, ekonomiski neatkarīgu iedzīvotāju grupu piesaistīšanai dzīvei Latvijas lauku apvidos. Depopulācijas mazināšanai jāpanāk negatīvā dabiskā pieauguma projekcijas izmaiņas un pozitīvs summārais

migrācijas saldo. Situācijā, kad palielinās mirstība no nedabiskiem nāves cēloņiem, noziedzība, narkomānija, tā samazinot valsts ekonomiskās attīstības iespējas, jāīsteno pasākumi nedabisko nāves cēloņu un risku mazināšanai

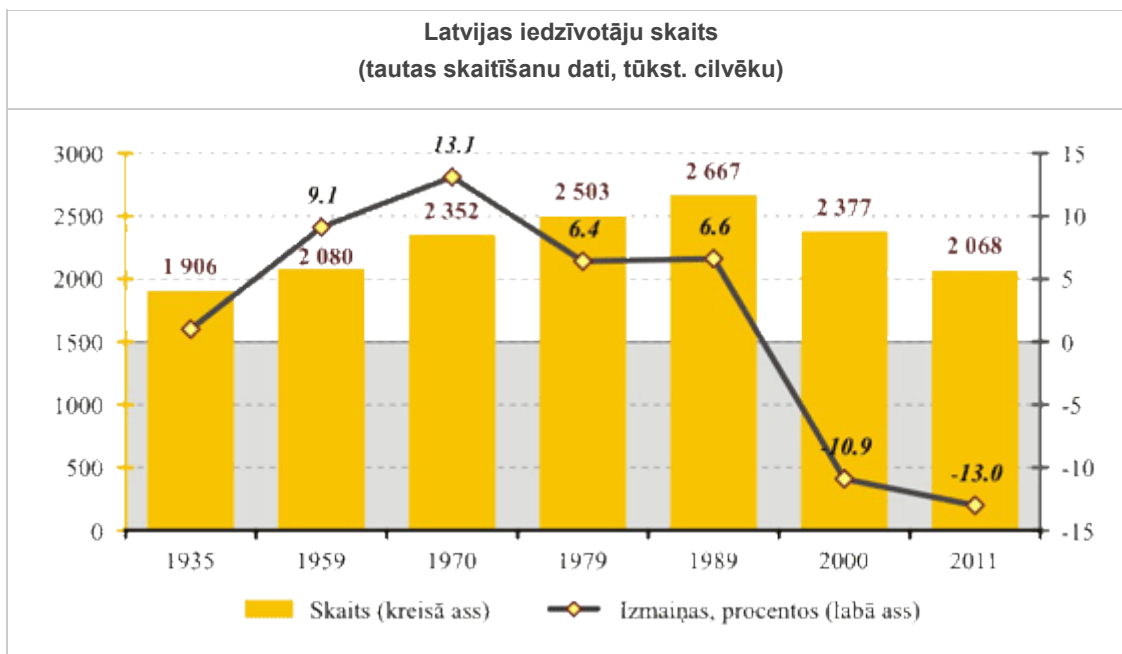
- novecošanās un mājsaimniecību struktūras izmaiņu ietveršana sabiedrisko un sociālo pakalpojumu politikā: samazinoties mājsaimniecību lielumam, pastiprinoties noslodzei darba tirgū un samazinoties laikam, ko vecāki pavada kopā ar saviem bērniem, palielinās publiskā sektora loma dažādu pakalpojumu sniegšanā. Tieši šī dilemma – vecāku lomas palielināšana vai vecāku intensīvāka nodarbināšana – būs izaicinājums Latvijas sabiedrībai. Mājokļu energoefektivitāte, izvietojums un izmēri pielāgosies mazāku mājsaimniecību vajadzībām, pieaugošajai tehnoloģiskai kompetencei un iedzīvotāju vecumam. Šis ir aprūpes ekonomikas stimuls un sinerģija ar ilgtspējīgas enerģētikas un būvniecības attīstību.

Sasniedzamie rādītāji:

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Iedzīvotāju skaits (miljoni)	2,26	>2,02	CSP, 2009	2,07	CSP, 2011
Darba ražīgums (IKP pēc PPS uz vienu strād.% no ES vidējā līmeņa)	51,3	>95	Eurostat, 2008	54,6	Eurostat, 2010
Vidējais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem – vīriešiem	67,2	>75	Eurostat, 2008	68,6	Eurostat, 2010
Vidējais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem – sievietēm	77,9	>82	Eurostat, 2008	78,4	Eurostat, 2010
Summārais dzimstības koeficients	1,45	>1,6	Eurostat, 2008	1,17	Eurostat, 2010
Mirušo skaits no ārējiem nāves cēloņiem gadā (uz 100 000 iedzīvotāju)	107,9	<48	Eurostat, 2008	93,6	CSP, 2010
Vecuma demogrāfiskā atkarība (% iedzīvotāji virs darbaspējas vecuma attiecībā pret iedzīvotājiem darbaspējas vecumā 15-64)	24,9	<30	Eurostat, 2008	25,2	Eurostat 2011

Cilvēkkapitāls ir viens no jebkuras valsts svarīgākajiem attīstības resursiem, jo valsts iedzīvotāji ir tie, kuru prasmes un zināšanas ļauj radīt jaunas vērtības un jaunas zināšanas, nodrošināt sevi ar nepieciešamajām precēm un pakalpojumiem, kā arī gūt ienākumus no to eksportēšanas. Jebkuras valsts pamatā ir teritorija un iedzīvotāji. Vienam no šiem vai abiem elementiem neesot, nav iespējams runāt par valsts esamību. Līdzīgi, arī iedzīvotāju skaita samazinājums ir ilgtermiņa drauds valsts pastāvēšanai.

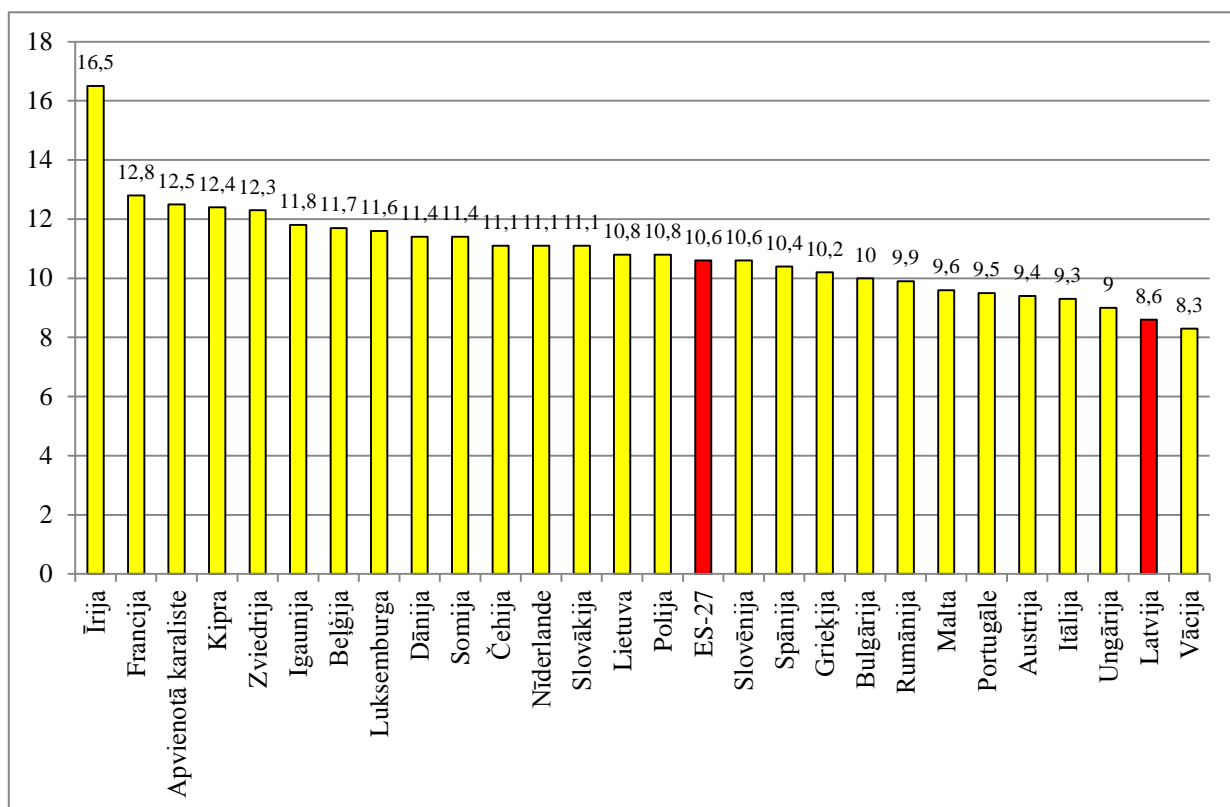
2011.gada pavasarī veiktās Tautas skaitīšanas rezultāti liecina, ka valsts iedzīvotāju skaits ir dramatiski sarucis, galvenokārt, pateicoties dramatiskam emigrācijas pieaugumam un dzimstības kritumam pēdējo 2-3 gadu laikā.

Grafiks 3.1: Latvijas iedzīvotāju skaits.

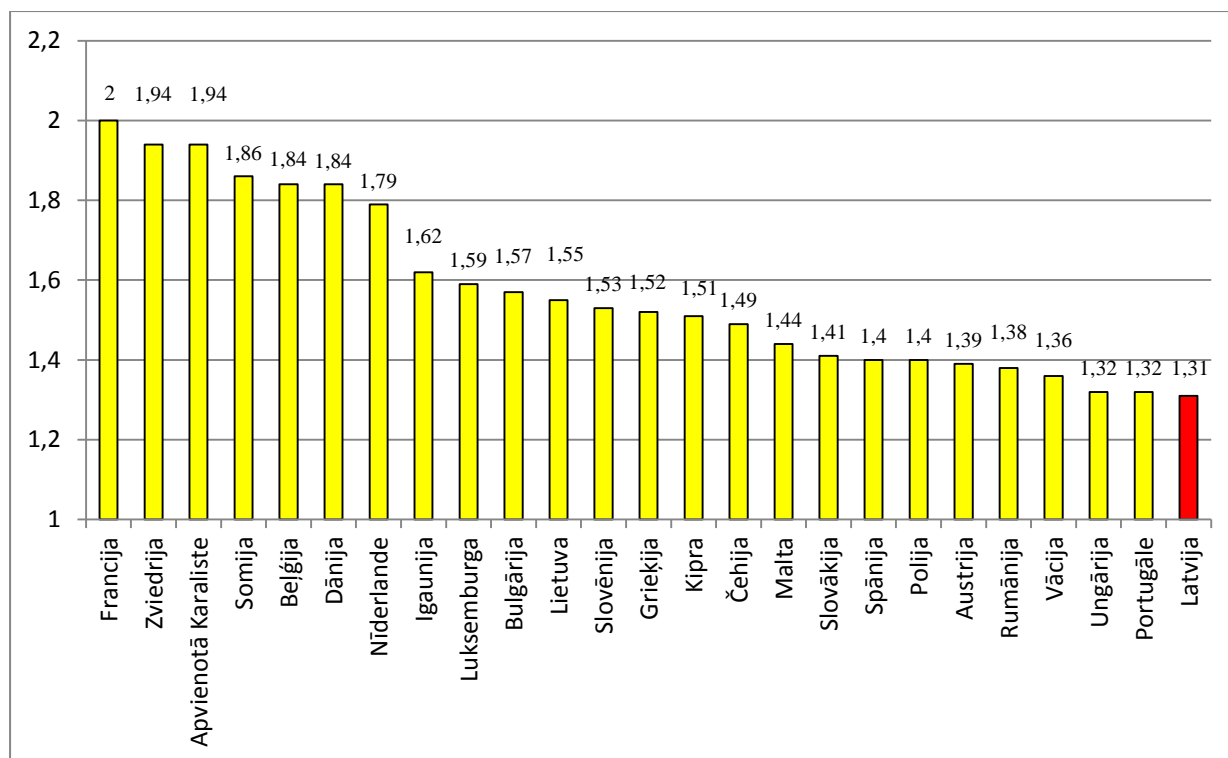
Cilvēkkapitāla attīstību skaitliskā formā raksturo dabiskais pieaugums, ko veido dzimstības un mirstības rādītāji, un migrācijas saldo, ko veido no valsts uz pastāvīgu dzīvi citās valstīs izbraukušie iedzīvotāji (emigrācija) un no citām valstīm uz pastāvīgu dzīvi valstī iebrukušie iedzīvotāji.

Latvijā dzimstības rādītāji ir vieni no zemākajiem starp ES -27 dalībvalstīm, vēl sliktāki rādītāji ir tikai Vācijā, kura ir liela valsts ar lielu iedzīvotāju kopskaitu un tai šādas negatīvas tendences ir ievērojami mazāk bīstamas. Dzimstības rādītāji ES-27 un ES dalībvalstīs 2010.gadā atspoguļoti grafikā 3.2.attēlā.

Grafiks 3.2: Dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem 2010.gadā, Eurostat

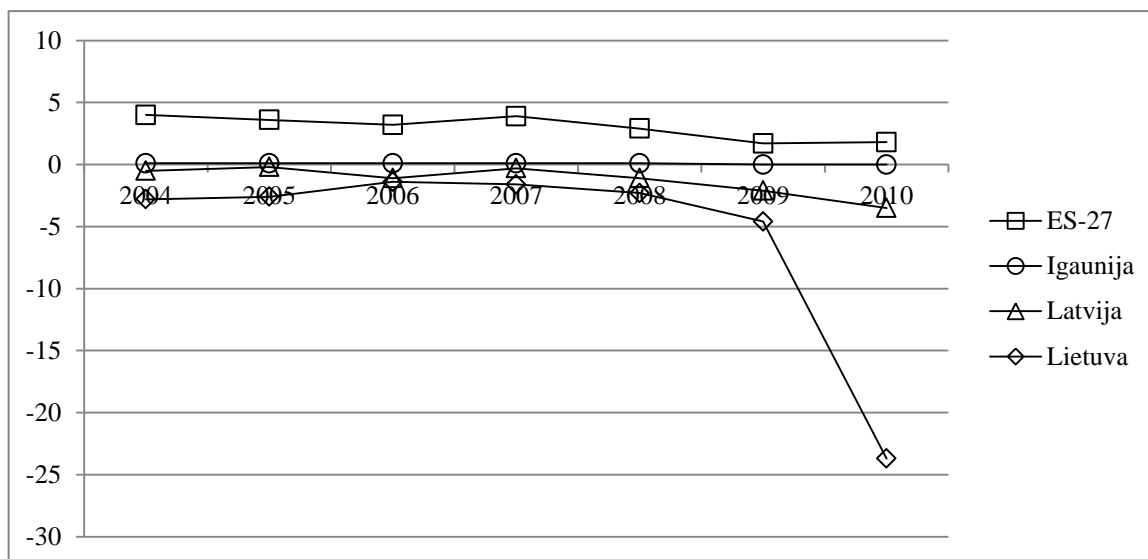
Dzimstību un tās problēmas ES un, jo īpaši, Latvijā spilgti raksturo arī summārais dzimstības koeficients, tiek uzskatīts, ka tā vērtībai jābūt vismaz 2,1, lai nodrošinātu tautas ataudzi. Summārā dzimstības koeficienta vērtības ES-27 un ES dalībvalstīs 2009.gadā atspoguļotas grafikā 3.3.

Grafiks 3.3: Summārais dzimstības koeficients ES dalībvalstīs 2009.gadā, Eurostat

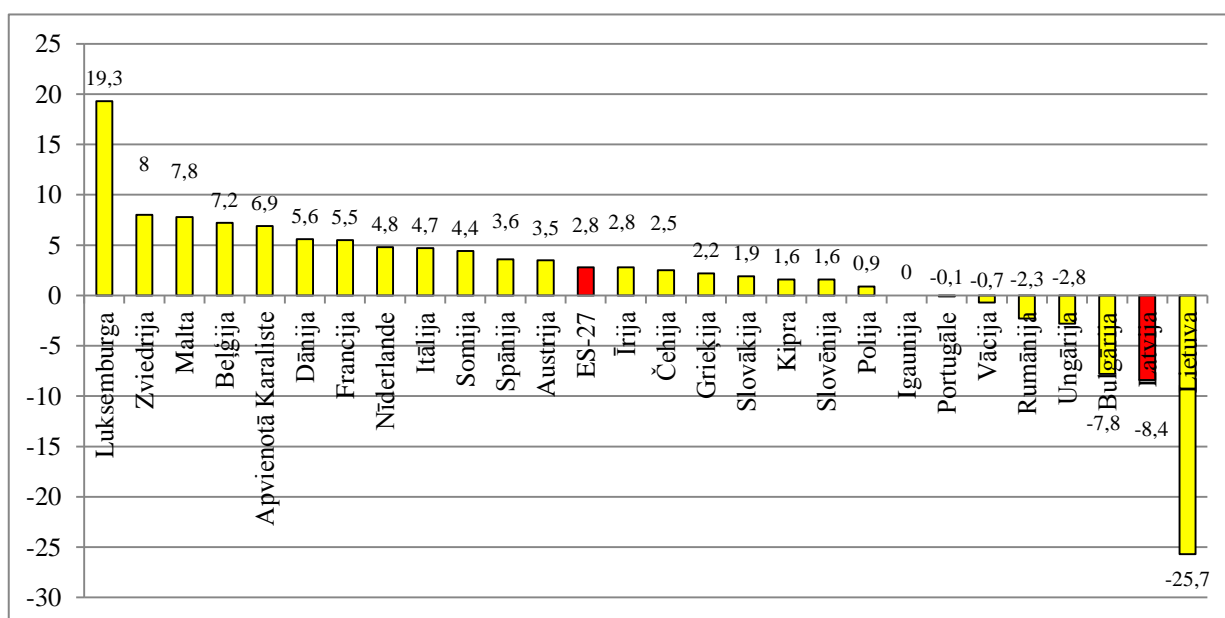
Latvija ir pēdējā vietā pēc summārā dzimstības koeficienta rādītāja, kas kopā ar zemo dzimstības rādītāju uz 1000 iedzīvotājiem norāda uz būtiskām un neatliekami risināmām problēmām tautas ataudzes nodrošināšanai. Lietuvā šis rādītājs ir pieaudzis arī 2009.gadā pret 2008.gadu un Igaunijā tikai nedaudz samazinājies, turklāt, Igaunijā 2008.gadā tas pat bija augstāks nekā ES-27 vidējais rādītājs (1,6).

Latvijā vērojama augsta emigrācija, jo īpaši tā pieauga 2009. un 2010.gadā, kad ekonomiskās krīzes rezultātā daudzi iedzīvotāji zaudēja darbu un ienākumus. Migrācijas saldo rādītājs Latvijā pēc Eurostat datiem 2010.gadā bija negatīvs (-3,5 iedzīvotāji uz 1000 iedzīvotājiem), kas ir ceturtais sliktākais rādītājs no ES valstīm, taču domājams, ka tas nepilnīgās uzskaites dēļ neatspoguļo reālos emigrācijas apmērus, jo, piemēram, Lietuvā 2010.gadā šis rādītājs ir -23,7 iedzīvotāji. Negatīvs migrācijas saldo bija arī Īrijā (-7,5) un Kiprā (-4,1). Kopumā kopš ES paplašināšanās migrācijas saldo ir negatīvs Latvijā, Lietuvā, Rumānijā, Bulgārijā un Polijā, savukārt, nospiedošā vairākumā veco ES dalībvalstu šis rādītājs ir ilgstoši pozitīvs. Migrācijas saldo rādītāji ES-27 dalībvalstīs vidēji un Baltijas valstīs laikā no 2004.gada līdz 2010.gadam attēloti grafikā 3.4.

Grafiks 3.4: Migrācijas saldo ES-27 dalībvalstīs vidēji un Baltijas valstīs, Eurostat

Kopējās iedzīvotāju skaita izmaiņas veido dabiskais pieaugums un migrācijas saldo, kuri Latvijas gadījumā ir negatīvi. Līdz ar to iedzīvotāju skaits kopumā valstī ir ievērojami samazinājies un pēc Eurostat datiem 2010.gadā Latvijā bija otrs straujākais iedzīvotāju skaita samazinājums, vēl augstāks tas bija tikai Lietuvā, bet ES kopumā iedzīvotāju skaits ir pieaudzis, kā tas ir redzams grafikā 3.5.

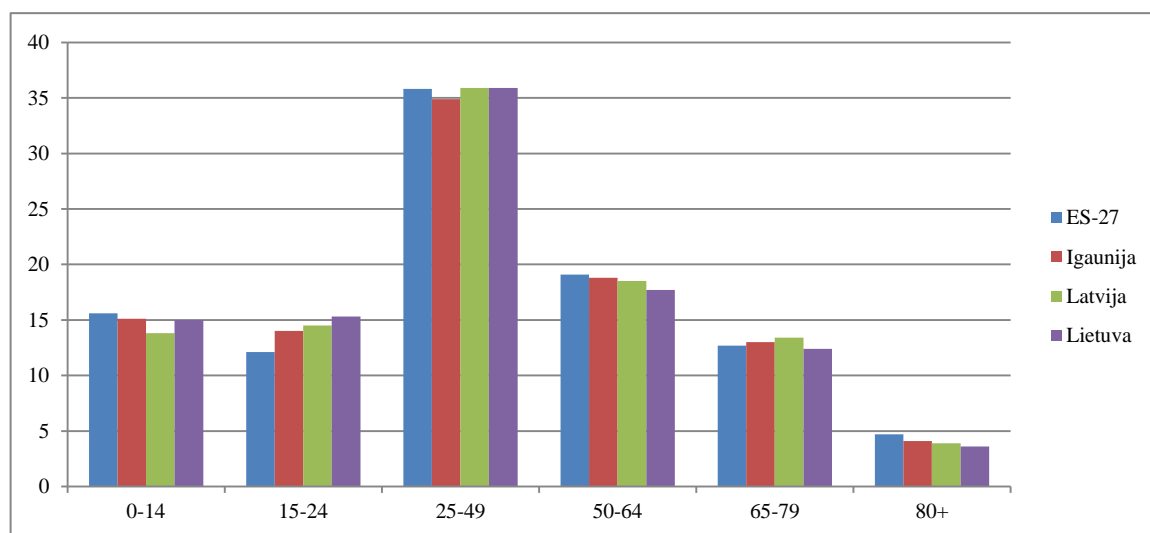

Grafiks 3.5: Iedzīvotāju skaita izmaiņas ES-27 dalībvalstīs 2010.gadā, Eurostat

Apskatot iedzīvotāju izmaiņu tendenci ilgākā laika periodā, ir redzams, ka ES kopumā iedzīvotāju skaits pastāvīgi ir palielinājies, Latvijā un Lietuvā vērojama stabila iedzīvotāju

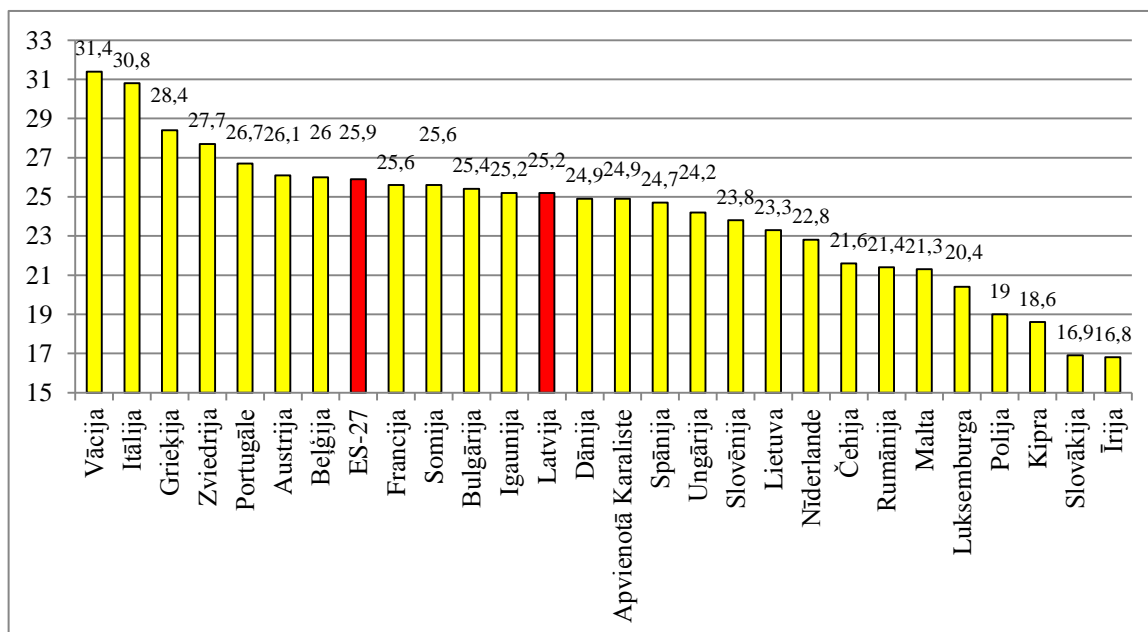
skaita samazinājuma tendence, Igaunija uzrāda pakāpenisku iedzīvotāju skaita stabilizācijas tendenci un 2010.gadā Igaunijā iedzīvotāju skaita sarukums ir apturēts.

Būtisks iedzīvotāju kopumu raksturojošs faktors ir iedzīvotāju vecuma struktūra. Būtiski ir samazinājies bērnu īpatsvars vecumā no 0 līdz 14 gadiem (no 18 % 2000.gadā uz 13,8% 2010.gadā) un 2010.gadā tas Latvijā ir trešais zemākais rādītājs no visām ES dalībvalstīm, turklāt jānorāda, ka 2000.gadā Latvijā šis rādītājs bija virs ES vidējā, bet 2010.gadā jau gandrīz divus procentus zem ES vidējā rādītāja. 50-64 gadus vecu iedzīvotāju īpatsvars 2010.gadā sastāda 18,5 % no valsts iedzīvotājiem pretstatā bērniem, kuri sastāda 13,8 %, līdz ar to paredzams, ka nākamajos 10-15 gados darba tirgu pametīs lielāka daļa iedzīvotāju nekā tajā ienāks. Vecuma struktūra ES kopumā un Baltijas valstīs atainota grafikā 3.6.

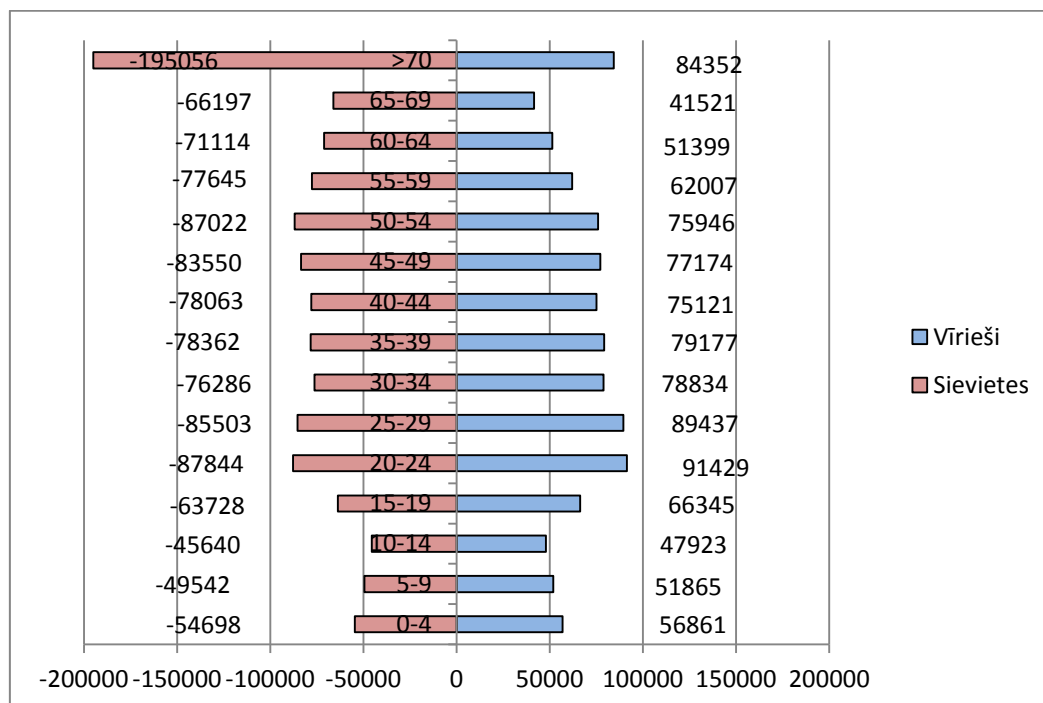
Grafiks 3.6: Iedzīvotāju īpatsvars pa vecuma grupām ES un Baltijas valstīs 2010.gadā.

Vecuma demogrāfiskā atkarība, kas tiek aprēķināta kā 65 gadu un vecāku iedzīvotāju attiecība pret darbaspējas vecuma iedzīvotājiem. Pēc šī rādītāja Latvijā ir labāka situācija nekā ES vidēji, tomēr ņemot vērā zemo dzimstības līmeni ir sagaidāma situācijas pasliktināšanās, turklāt situācija ir stabili pasliktinājusies laika periodā no 1990.gada (17,7 %) līdz 2010.gadam (25,2 %). Vecuma demogrāfiskā atkarība ES dalībvalstīs 2010.gadā attēlota 3.7.grafikā.

Grafiks 3.7: Vecuma demogrāfiskā atkarība ES dalībvalstīs 2010.gadā, Eurostat

Būtisks demogrāfiskā potenciāla rādītājs ir reproduktīvā vecuma sievietes skaits, jo no tā vistiešāk atkarīgi nākotnē paredzami dzimstības rādītāji. Iedzīvotāju vecuma struktūra sadalījumā pēc dzimuma Latvijā parādīta grafikā 3.8.

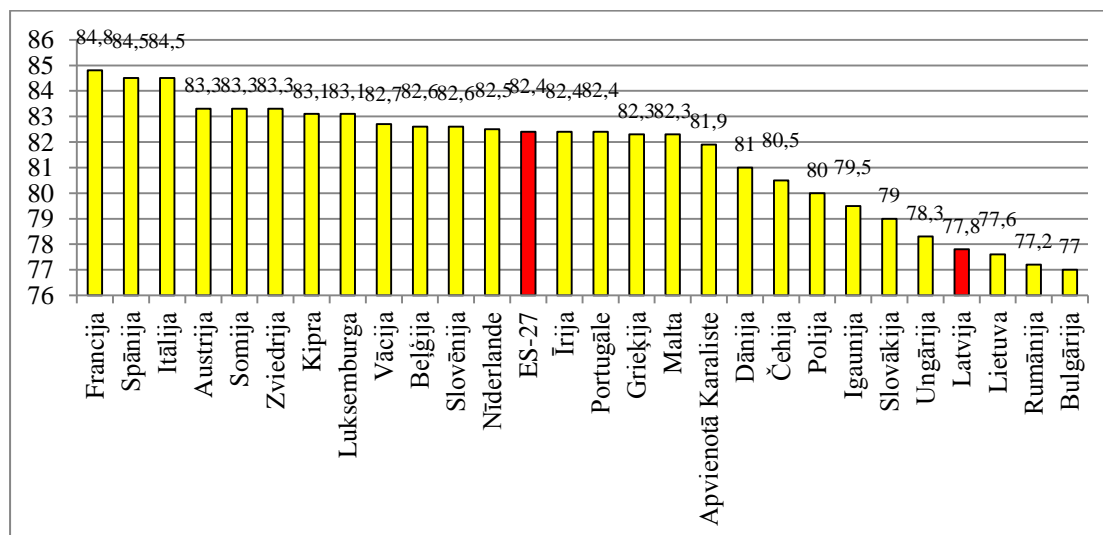

Grafiks 3.8: Iedzīvotāju vecuma un dzimuma struktūra 2011.gada sākumā Latvijā.

Var secināt, ka šobrīd situācija ir labvēlīga dzimstības uzlabošanai, jo vecuma grupās no 20 līdz 40 gadiem valstī ir daudz iedzīvotāju, salīdzinot ar citām vecuma grupām, jo īpaši 20-24 gadu un 25-29 gadu vecuma grupā. Īstenojot mērķtiecīgu atbalsta politiku jaunu ģimeņu ar bērniem atbalstam, būtu iespējams tām radīt ekonomisku motivāciju pieņemt lēmumu par ģimenes pieaugumu. Jo īpaši būtiski tas ir tādēļ, ka jaunākajās vecuma grupās no 0 līdz 19 gadiem iedzīvotāju skaits ir ievērojami mazāks, kas nozīmē, ka vidējā un ilgtermiņā dzimstības rādītāji turpinās samazināties, jo gandrīz divkārti samazināsies reproduktīvā vecuma sieviešu skaits. Tas draud ar Latvijas sabiedrības strauju novecošanos un krasu vecuma demogrāfiskās slodzes pieaugumu, palielinot spiedienu uz valsts sociālo budžetu.

Veselību raksturojošie rādītāji

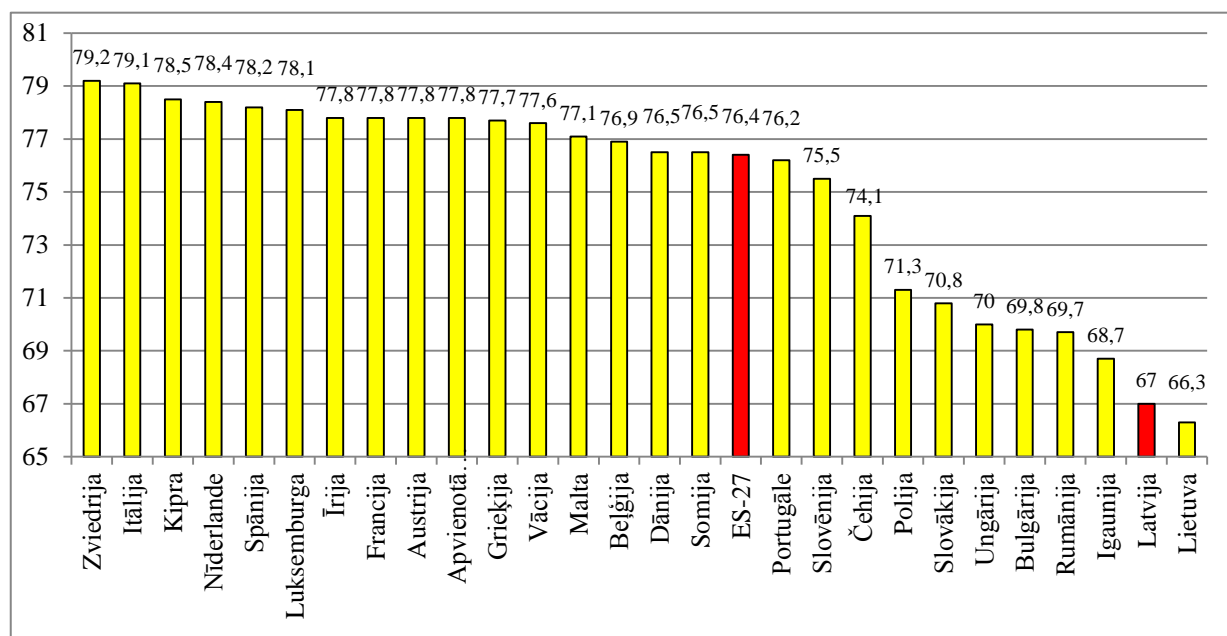
Kā būtiska problēma jāmin fakts, ka iedzīvotāji Latvijā dzīvo ievērojami īsāku mūžu nekā vidēji ES. Sieviešu vidējais sagaidāmais mūža ilgums Latvijā ir nedaudz pieaudzis, tomēr tas ir tikai nedaudz lielāks nekā Lietuvā, Rumānijā un Bulgārijā, un vairāk kā par četriem gadiem atpaliek no ES-27 vidējā rādītāja. Sieviešu vidējais sagaidāmais mūža ilgums ES dalībvalstīs parādīts grafikā 3.9.

Grafiks 3.9: Sieviešu vidējais sagaidāmais mūža ilgums ES-27 dalībvalstīs, Eurostat

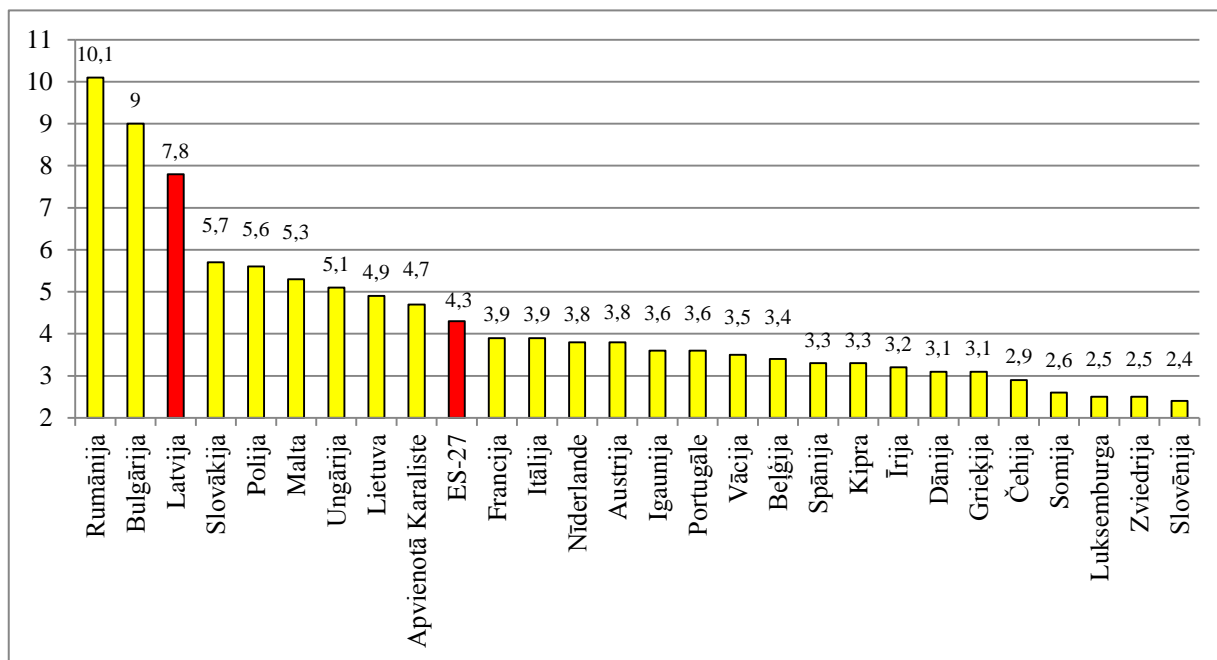
Līdzīga situācija ir vērojama attiecībā uz sagaidāmo mūža ilgumu vīriešiem Latvijā. Sagaidāmais vīriešu mūža ilgums Latvijā ir palielinājies no 64,7 gadiem 2002.gadā līdz 67 gadiem 2008.gadā, tomēr tas ir otrs zemākais ES aiz Lietuvas, kurā sagaidāmais vīriešu mūža ilgums sasniedz vien 66,3 gadus. Būtiski, ka starpība starp ES vidējo rādītāju un Latvijas rādītāju ir 9,4 gadi, kas ir divas reizes vairāk nekā starpība sieviešu sagaidāmā mūža ilguma

rādītāju gadījumā. Vīriešu sagaidāmais mūža ilgums vīriešiem ES dalībvalstīs parādīts grafikā 3.10.

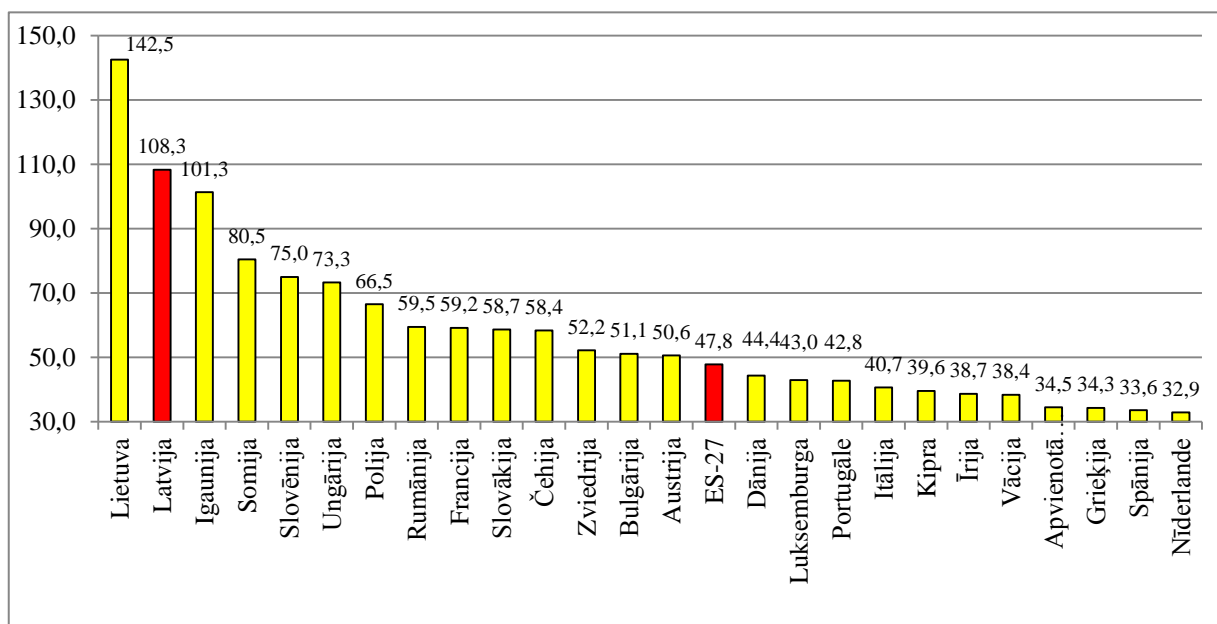
Grafiks 3.10: Vīriešu vidējais sagaidāmais mūža ilgums ES-27 dalībvalstīs.

Viens no būtiskiem iemesliem iedzīvotāju zēmu mūža ilgumam ir zēmu mirstība, kura Latvijā 2009.gadā bija trešā augstākā ES, tikai Rumānijā un Bulgārijā šis rādītājs ir vēl augstāks. Šāda tendence ir vērojama ilgstoši, un augsta zēmu mirstība norāda uz problēmām gan veselības aprūpē, gan arī uz nepieciešamību stiprināt vecāku atbildību un apmācību par zēmu aprūpi. Zēmu mirstības rādītāji ES dalībvalstīs 2009.gadā attēloti grafikā 3.11.

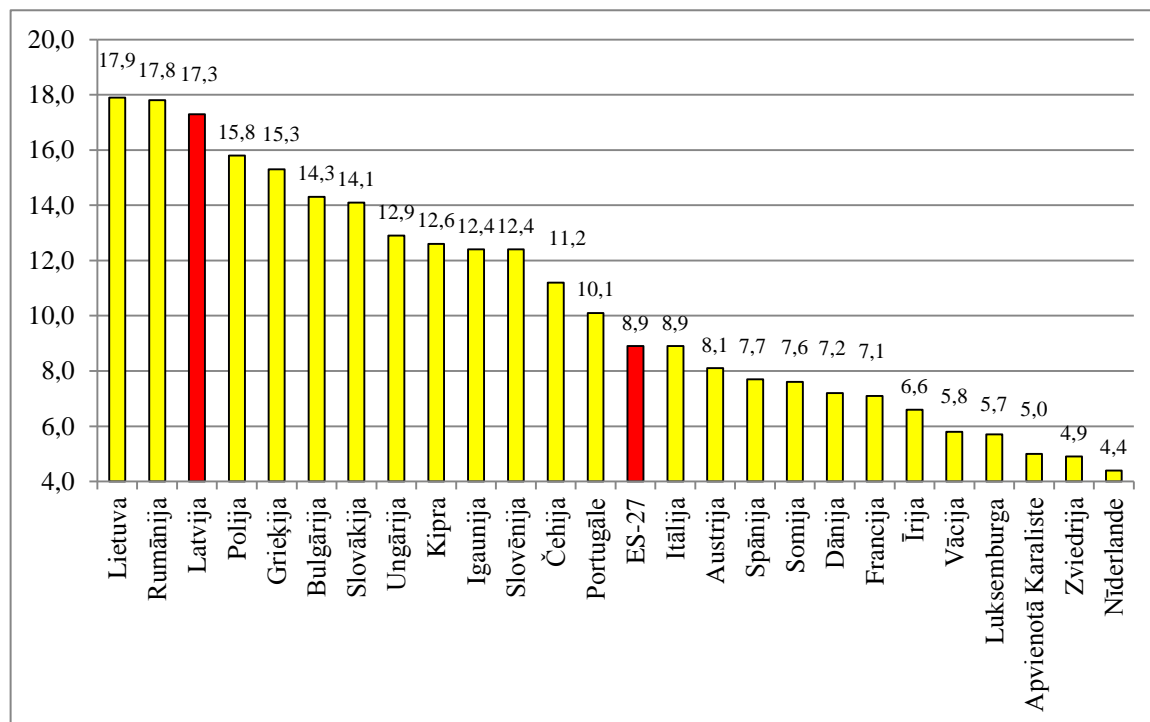
Grafiks 3.11: Zīdaiņu mirstība ES-27 dalībvalstīs, Eurostat

Būtisks iemesls zemajam mūža ilgumam ir nāves gadījumiem no ārējiem cēloņiem. Arī pēc šī rādītāja Latvija ir otrajā vietā ES, pārsniedzot ES-27 valstu vidējo rādītāju vairāk nekā divas reizes. Šī problēma ir raksturīga visām trim Baltijas valstīm, jo īpaši Lietuvai, kura vidējo rādītāju pārsniedz vairāk nekā trīs reizes. Nāves gadījumu skaits no ārējiem cēloņiem uz katriem 100 000 iedzīvotājiem sadalījumā pa ES dalībvalstīm parādīts grafikā 3.12.

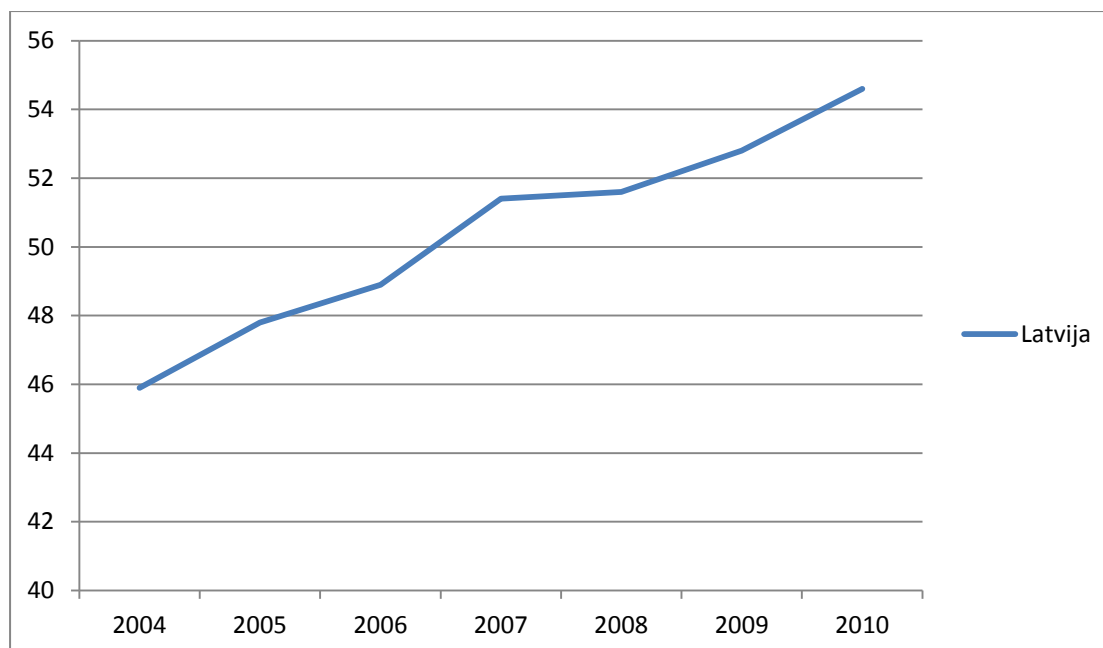
Grafiks 3.12: Nāves gadījumi no ārējiem cēloņiem uz 100 000 iedzīvotājiem 2008.gadā, Eurostat

Būtisks iemesls tam ir salīdzinoši augsts transporta negadījumos bojā gājušo skaits, pēc kura Latvija ieņem trešo vietu starp ES dalībvalstīm, gandrīz divas reizes pārsniedzot ES vidējos rādītāju. Bojā gājušo skaits transporta negadījumos uz 100 000 iedzīvotājiem ES dalībvalstīs 2008.gadā attēlots grafikā 3.13.

Grafiks 3.13: Transporta negadījumos bojā gājušie ES dalībvalstīs uz 100 000 iedzīvotājiem 2008.gadā, Eurostat

Pozitīva attīstība novērojama darba ražīguma pieaugumā, kas kopš iestāšanās Eiropas Savienībā ir tiecies uz vidējā ES Darba ražīguma (IKP pēc PPS uz vienu strād.% no ES vidējā līmeņa) sasniegšanu. Turklāt darba ražīguma rādītāji būtu koriģējami atbilstoši tautas skaitīšanas rezultātiem, kas ņemot vērā ievērojamo iedzīvotāju skaita samazinājumu uzrādītu ievērojamo darba ražīguma pieaugumu.

Grafiks 3.14: Darba ražīguma izmaiņas Latvijā 2004-2010 (IKP pēc PPS uz vienu strād.% no ES vidējā līmeņa).

Definētie galvenie politikas virzieni:

2011.gada 18.februārī Ministru kabinets ir apstiprinājis Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011-2017.gadam⁷⁰, kuru ietvaros ir noteikti rīcības virzieni un uzdevumi definēto mērķu sasniegšanai

Mērķis: Veicināt atbalstu uzskatam, ka laulībā balstīta ģimene ir vērtība

Rīcības virziens: Ģimenes dibināšana un laulība

Mērķis:

1. Palielināt materiālo atbalstu ekonomiski aktīvām ģimenēm
2. Mazināt reproduktīvās veselības riskus
3. Veicināt adopciju

Rīcības virziens: Ģimenes dzīves plānošana un bērna ienākšana ģimenē

Mērķis:

1. Dažādot darba un ģimenes dzīves saskaņošanas iespējas

⁷⁰ Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011-2017 gadam

http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/lmpamn_200111_gvp.pdf

2. Mazināt šķēršļus preču, pakalpojumu un vides pieejamībai ģimenēm
3. Mazināt apdraudējuma riskus bērna fiziskai un emocionālai integritātei

Rīcības virziens: Atbalsts vecāku pienākumu īstenošanai

Mērķis: Mazināt ģimeni destabilizējošos faktoros

Rīcības virziens: Ģimenes stabilitāte

Mērķis: Panākt, ka pēc ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma saņemšanas bērns ir apguvis sociālās prasmes un ir spējīgs kļūt par pilnvērtīgu sabiedrības locekli ar neizkropļotu izpratni par ģimeni, tās dibināšanu, vecāku lomu tajā un bērnu audzināšanu.

Rīcības virziens: Ārpusģimenes aprūpe

Attīstības virziena „Iespēju vienlīdzība un vidusslāņa veidošanās” analīze

Mērķis: Pieaugot IKP, samazināt sociālo un ienākumu nevienlīdzību – veicināt sociālo iekļaušanos, mazināt nabadzības riskus, sekmēt sociāli un ekonomiski stabila vidusslāņa veidošanos sabiedrībā.

Rīcības virzieni:

- kvalitatīvas izglītības un bērnu aprūpes pieejamība: pētījumi liecina, ka jaunu cilvēku dzīves un karjeras iespējas visvairāk ietekmē līdz 20 gadu vecumam uzkrātais cilvēkkapitāls, un tā būtiskākie veidotāji ir ģimene un skola. Bērna attīstībā īpaša nozīme ir pirmajos sešos gados gūtajām iemaņām, un skolā ir ļoti grūti panākt šo bērnu prasmju un zināšanu izlīdzināšanos. Tāpēc prioritārais uzdevums ir nodrošināt visiem Latvijas bērniem un jauniešiem pieejamu augstas kvalitātes pirmskolas aprūpi un vienlīdz kvalitatīvu un pieejamu pamatskolas, vidusskolas un profesionālo izglītību;
- resursu pieejamība: sociālās nevienlīdzības novēršanu pārsvarā saprot kā nabadzības mazināšanu, fiskālos ierobežojumus bagātajiem un korupcijas apkarošanu, taču nerunā par galveno nevienlīdzības uzturēšanas mehānismu – nevienlīdzīgu pieeju resursiem, kas veido pamatu indivīda dzīves un darba iespējām. Tieši izglītības kvalitātei piemīt būtiska nozīme cilvēka dzīves un darba iespēju noteikšanā Latvijā. Veidojoties izglītības tirgum, pieeju augstākiem izglītības līmeņiem nosaka ģimeņu spēja vai nespēja apmaksāt attiecīgo izglītību. Šeit būtiska ir publiskā sektora

korigējošā loma, izlīdzinot iedzīvotāju iespējas iegūt izglītību un atbilstošu kvalifikāciju. Ja nevienlīdzība izglītības jomā palielināsies, sarūkošais Latvijas cilvēkkapitāls netiks pilnībā izmantots. Lai mazinātu sociālo nevienlīdzību un vienlaikus motivētu ikvienu cilvēku uzņemties atbildību par savu nākotni un rīcību, daudzās pasaules valstīs sociālās politikas mērķis ir resursu vienlīdzība (*asset-based equality*). Šīs pieejas pamatā ir ideja, ka sociālo nevienlīdzību var mazināt, ja visiem jauniešiem – jaunajiem brīvā tirgus dalībniekiem – ir pieejams pēc iespējas līdzīgāks sākuma kapitāls savu ieceru realizēšanai;

- darba tirgus pieejamība un diskriminācijas mazināšana: lai pilnvērtīgi izmantotu Latvijas cilvēkkapitālu, ir jāmazina visu veidu diskriminācija darba tirgū – etniskā, dzimuma (gan sievietes, gan vīrieši) un vecuma diskriminācija, kā arī diskriminācija pret cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Tieši neformālās diskriminācijas dēļ samazinās atsevišķu sociālo grupu darba un ienākumu drošība;
- īslaicīgās nabadzības amortizācija un nabadzības riska grupas: lai palielinātu nabadzības riska zonā nonākušo iespējas uzlabot savu labklājību, ir jāidentificē nabadzības riskam visvairāk pakļautās sociālās grupas un jāizstrādā tām piemēroti sociālās drošības mehānismi. Viens no nozīmīgiem priekšnoteikumiem nabadzības riska mazināšanai ir efektīva sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības un sociālās drošības sistēma, kuras viens no uzdevumiem ir efektīvas palīdzības sniegšana vistrūcīgākajiem iedzīvotāju slāņiem.

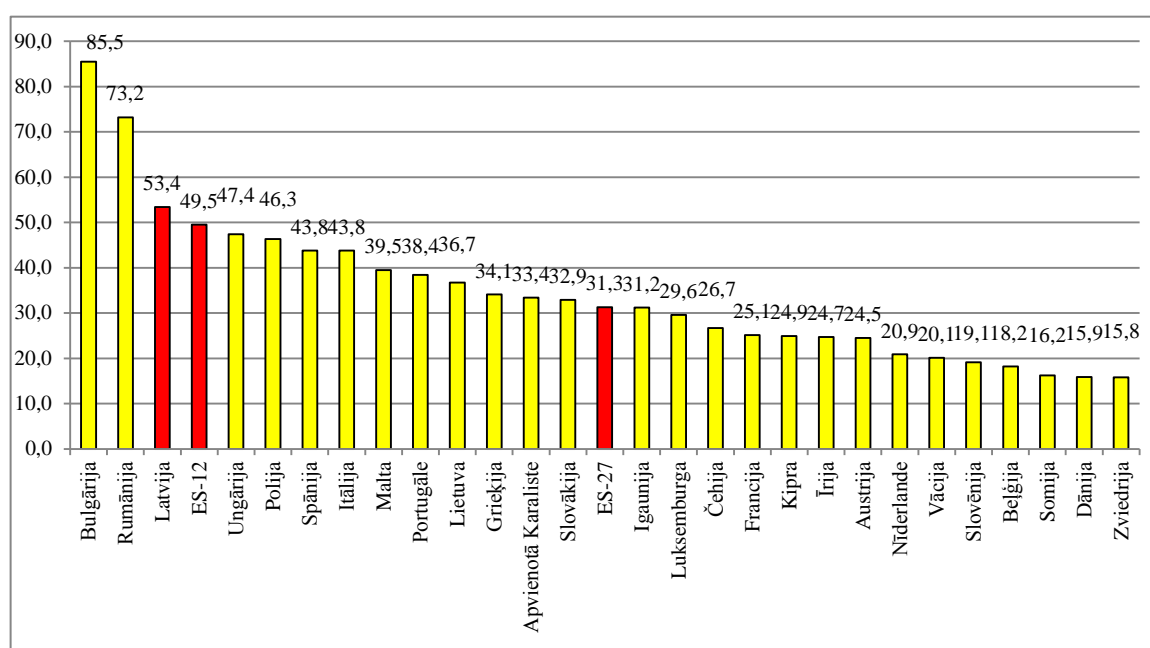
Sasniedzamie rādītāji

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Nabadzības riska indekss (pēc sociālajiem transfēriem)	26	<16	Eurostat, 2008	21,3	CSP, 2011
Džini indekss	38	<30	Eurostat, 2008	35,2	CSP, 2010
IKP uz vienu iedzīvotāju gadā (EUR pēc pirktspējas paritātes)	14000	>27000	Eurostat, 2008	12200	CSP, 2009
Tautas attīstības indekss (vieta pasaulē)	48	<30	ANO, 2007	43	HDI, 2011

Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā un vienlaicīgi paātrinoties ekonomiskajai izaugsmei, uzlabojās arī dzimstības rādītāji, augstāko punktu sasniedzot 2008.gadā, taču nākamajos divos gados ir noticis dramatisks dzimstības samazinājums, turpretī pārējās divās Baltijas valstīs dzimstības kritums ir salīdzinoši neliels, līdz ar to tas nevar tikt skaidrots tikai ar krīzes

(kura būtiski ietekmēja visas trīs Baltijas valstis) sekām, kas izpaudās kā ievērojams bezdarba pieaugums un sociālās palīdzības ierobežojumi, bet arī ar citiem faktoriem, tādiem kā jaunu cilvēku emigrācija, zems uzticības līmenis valsts pārvaldei

Būtiska ietekme uz dzimstību ir arī iedzīvotāju ienākumiem, jo zemāka ienākumu līmeņa dēļ bērnu skaits ģimenē tiek ierobežots, lai nepazeminātu ģimenes relatīvo ienākumu līmeni un dzīves standartu. Kā pamatojums un izteikts apliecinājums šādai argumentācijai ir apstākļi, ka ievērojami augsts daudz bērnu ģimeņu īpatsvars ir pakļautas nabadzības riskam. Šis rādītājs ES dalībvalstīs 2009.gadā parādīts grafikā 3.15.

Grafiks 3.15: Daudz bērnu ģimeņu mājāsaimniecībās dzīvojošo iedzīvotāju, kuri pakļauti nabadzības riskam, īpatsvars no visām daudz bērnu ģimeņu mājāsaimniecībām

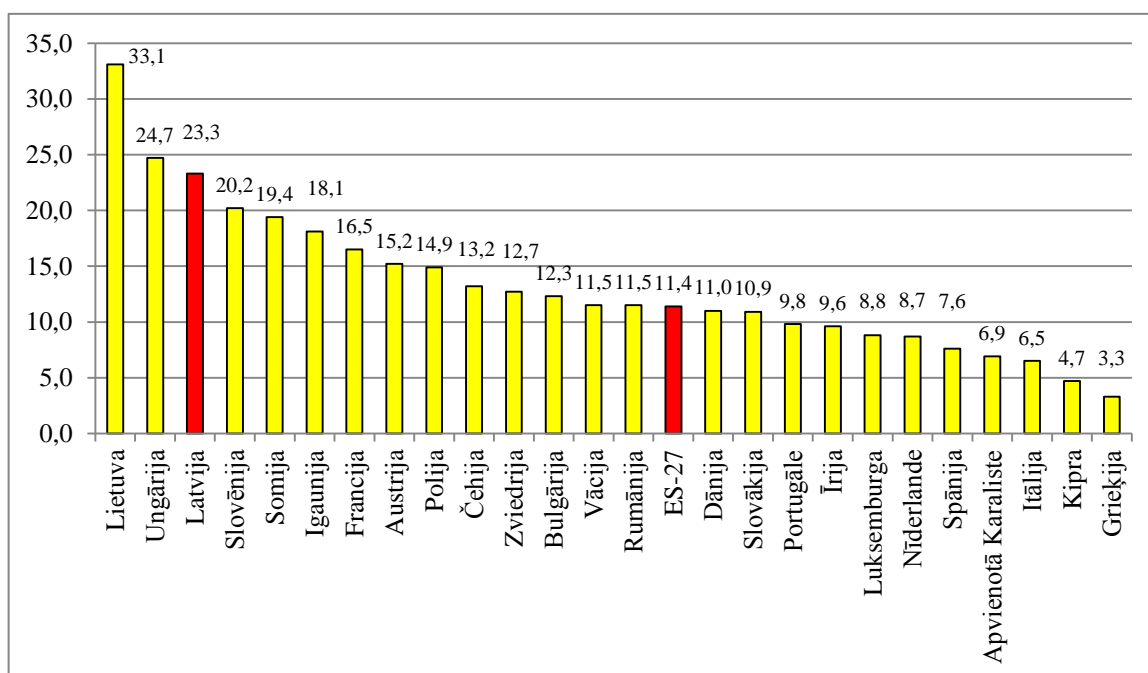
Latvijā vairāk nekā puse - 53,4 procenti no daudz bērnu ģimenēs dzīvojošiem iedzīvotājiem ir pakļauti nabadzības riskam. Tas ir sliktāks rādītājs nekā ES jaunajās dalībvalstīs vidēji, kā arī ievērojami sliktāk nekā vidējais ES rādītājs (31,3 procenti). Bulgārijā un Rumānijā situācija ir vēl ievērojami kritiskāka, tomēr tās ir par Latviju ievērojami lielākas valstis, kuras tik dramatiski vēl neizjūt iedzīvotāju skaita samazinājumu. Arī Lietuvā šis rādītājs ir ievērojami labāks nekā Latvijā, bet Igaunijā tas ir pat labāks nekā ES vidējais rādītājs. Jāatzīmē, ka 2005-2008.gadu laikā šis rādītājs Latvijā bija ar lejupejošu tendenci, bet 2009.gadā tas atkal pieauga, kas cieši korelē ar dzimstības pieaugumu minētajā periodā un tās kritumu 2009.gadā. Vislabākie rādītāji ir Somijā, Zviedrijā un Dānijā, kur ir sekmīga sociālā politika,

tādējādi radot labus priekšnosacījumus dzimstības rādītāju uzlabošanai, jāatzīmē, ka sājās valstīs ir labāki dzimstības rādītāji nekā ES kopumā.

Līdzīga situācija ir arī attiecībā uz mājsaimniecībām, kurās aug divi bērni, tomēr šie skaitļi ir mazāki. Latvijā starp šādu mājsaimniecību iedzīvotājiem nabadzības riskam pakļauto mājsaimniecību iedzīvotāju īpatsvars ir trešais augstākais ES - 32,2 %, kamēr ES jaunajās dalībvalstīs vidēji tas ir 24,9 %, bet ES kopumā vidējais rādītājs ir 18 %. Latvijā 2007.un 2008.gadā bija vērojams šī īpatsvara samazinājums, bet 2009.gadā pieaugums, tomēr 2009.gadā šis īpatsvars nav tik liels kā 2006.gadā. Arī pēc šī rādītāja Lietuva ir labākā situācijā nekā vidēji jaunajās dalībvalstīs, bet Igaunija labākā situācijā nekā ES vidēji. Vislabākā situācija arī pēc šī rādītāja ir Baltijas jūras reģiona pārējās valstīs - Zviedrijā, Somijā un Dānijā, kur tas svārstās no pieciem līdz astoņiem procentiem.

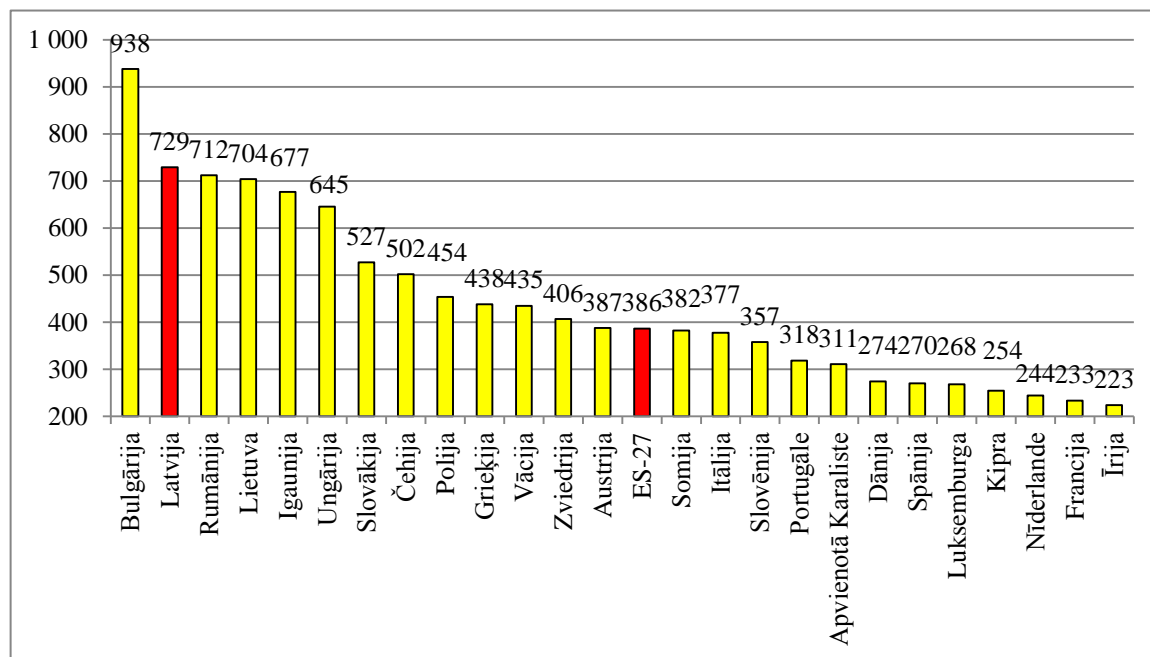
Latvijā raksturīgs arī visai augsts nāves gadījumu skaits paškaitējuma rezultātā, lai gan kopš 1996.gada tas pastāvīgi tika samazinājies, un tikai 2008.gadā ir atkal palielinājies. 2008.gadā šādu nāves gadījumu skaits sasniedza 23,3 gadījumus uz 100 000 iedzīvotājiem, kas bija trešais augstākais rādītājs starp ES dalībvalstīm. Augstākais šādu nāves gadījumu skaits ir Lietuvā, kā arī salīdzinoši augsts tas ir Igaunijā.

Nāves gadījumu skaits paškaitējuma rezultātā ES dalībvalstīs parādīts grafikā 3.16.

Grafiks 3.16: Nāves gadījumi paškaitējuma rezultātā ES dalībvalstīs uz 100 000 iedzīvotājiem 2008.gadā, Eurostat

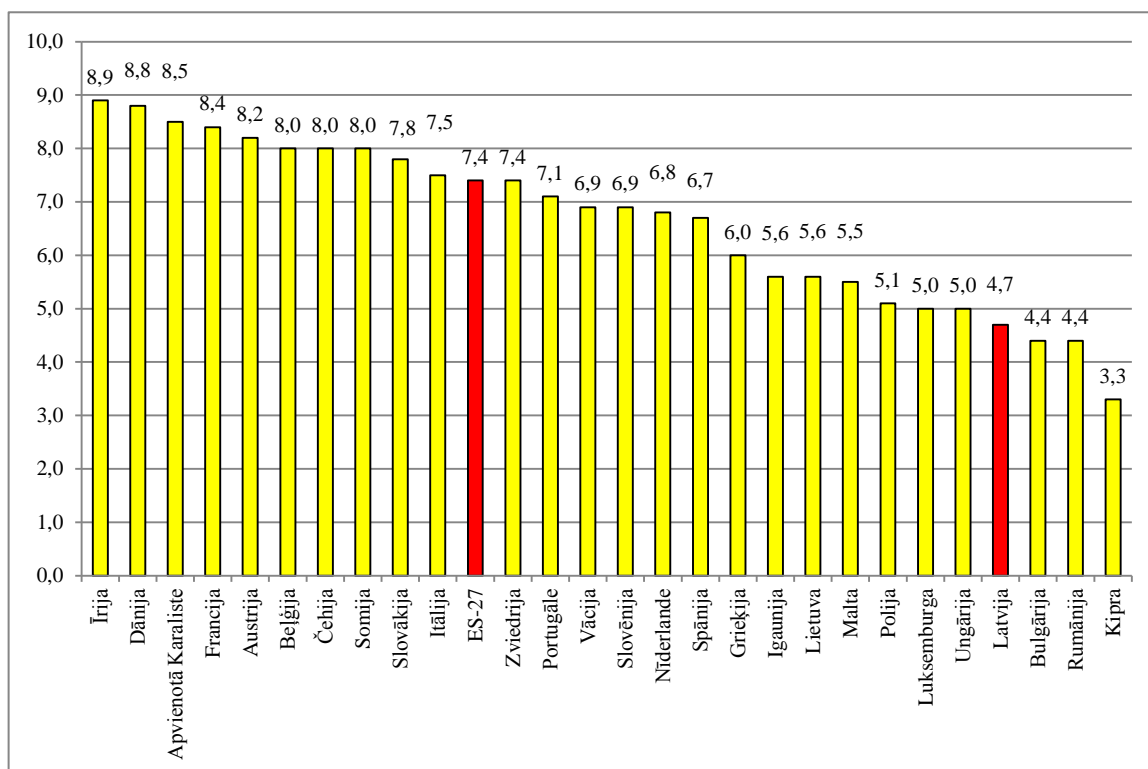
Nozīmīgs iedzīvotāju veselības stāvokļa indikators ir to nāves gadījumu skaits uz 100 000 iedzīvotājiem, kad nāves cēlonis ir sirds un asinsvadu slimības. Mirušo no sirds un asinsvadu slimībām skaits uz 100 000 iedzīvotājiem ES dalībvalstīs attēlots grafikā 3.17.

Grafiks 3.17: Mirušo no sirds un asinsvadu slimībām skaits uz 100 000 iedzīvotājiem ES dalībvalstīs 2008.gadā, Eurostat

Pēc šī rādītāja Latvija ir otra sliktākā starp ES dalībvalstīm, gandrīz divas reizes pārsniedzot ES vidējo rādītāju, turklāt līdz 2008.gadam mirušo skaits palielinājās, un tikai 2008.gadā vērojams samazinājums. Augsti mirstības no sirds un asinsvadu slimībām novērojami arī Igaunijā un Lietuvā, kurās šis rādītājs ir tikai nedaudz zemāks, taču interesanti, ka Igaunijā tendence ir bijusi pastāvīgi lejupejoša, atšķirībā no Latvijas un Lietuvas.

Veselības aprūpes nozares būtisks rādītājs ir vispārējo valdības izdevumu veselības aprūpei īpatsvars no IKP. Šis rādītājs ES dalībvalstīs 2007.gadā atainots grafikā 3.18.

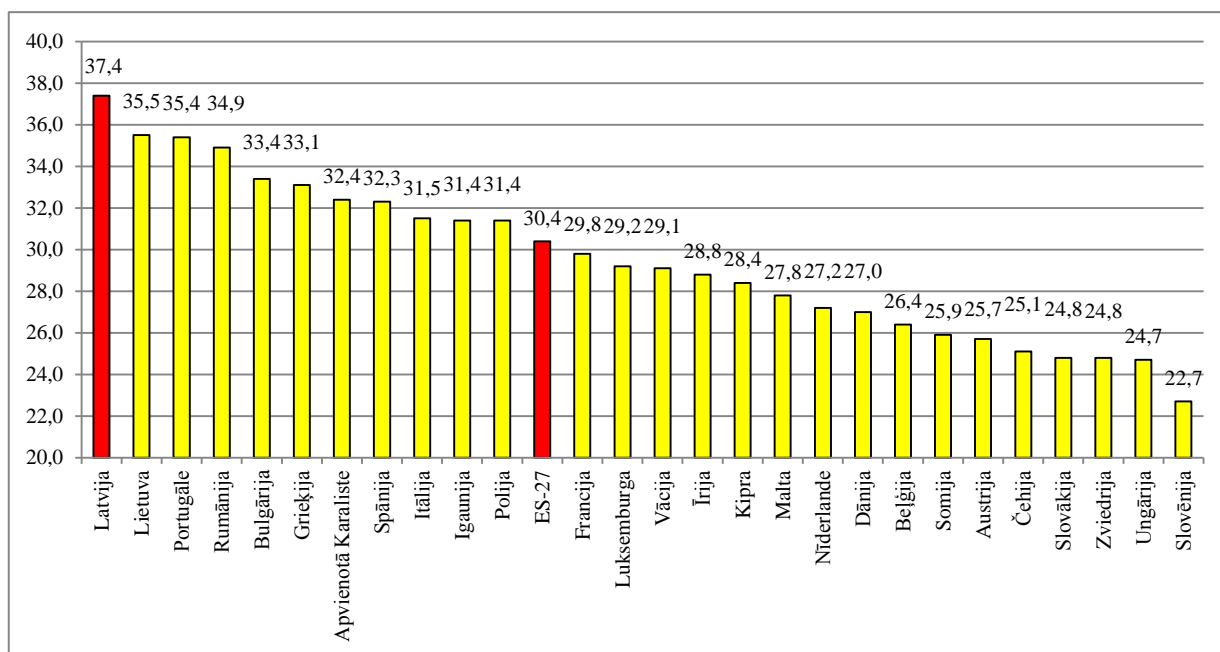
Grafiks 3.18: Vispārējo valdības izdevumu veselības aprūpei īpatsvars no IKP, 2007.gadā.

Latvija pēc vispārējo valdības izdevumu īpatsvara no IKP ir ceturgtā no beigām, tikai Kiprā, Bulgārijā un Rumānijā vispārējo valdības izdevumu īpatsvars no IKP ir zemāks. Tas apliecina, ka politikas veidošanas līmenī veselības aprūpei netiek piešķirts pietiekami daudz valsts budžeta līdzekļu, lai nodrošinātu kvalitatīvāku veselības aprūpi.

Ienākumu nevienlīdzība

Ienākumu nevienlīdzība ir faktors, kas būtiski ietekmē indivīdu iespējas pakalpojumu saņemšanā un savas nākotnes nodrošināšanā. Bērniem no zemu ienākumu ģimenēm ir mazākas iespējas iegūt labu izglītību, kas nākotnē nozīmē mazāk kvalificētu darbu un zemākus ienākumus, iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem ir mazāk iespēju ieguldīt savā veselībā, izglītībā, jaunu iemaņu apgūšanā, kas aizkavē cilvēkkapitāla vērtības izaugsmi un ekonomikas izaugsmi valstī kopumā.

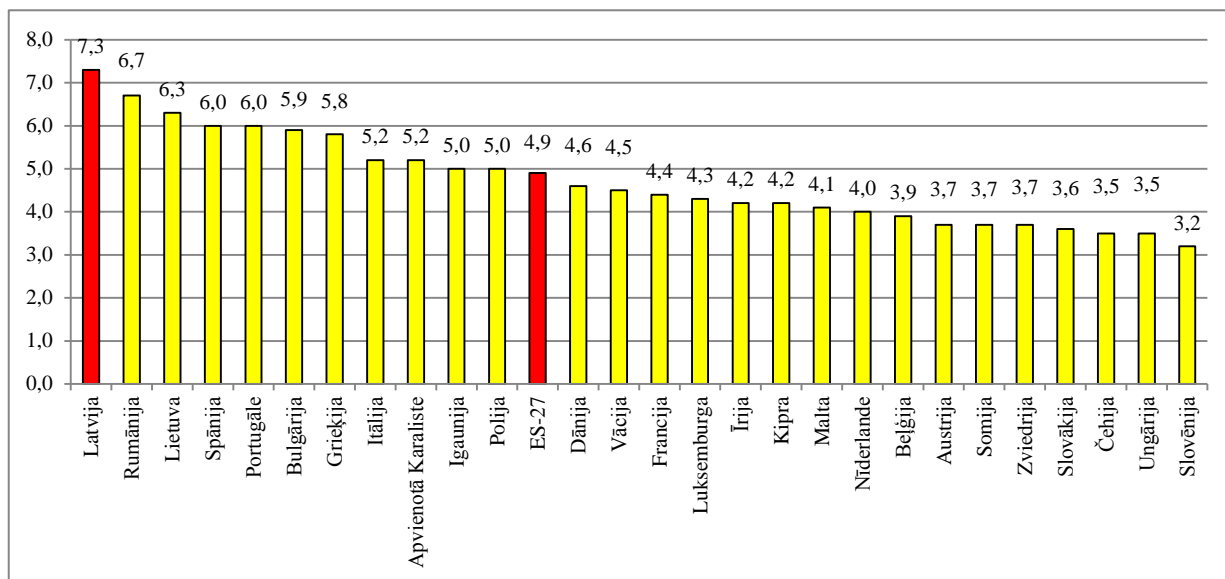
Viens no svarīgākajiem ienākumu nevienlīdzības indikatoriem ir Džini koeficients, ja visiem sabiedrības locekļiem būtu vienādi ienākumi, tad tas būtu vienāds ar nulli, kas praktiski nav iespējams, tomēr no sociālās stabilitātes, ekonomikas izaugsmes un cilvēkresursu pilnvērtīgas izmantošanas viedokļa būtu nepieciešams šī koeficienta vērtību censties samazināt. Džini koeficienta vērtības ES dalībvalstīs parādītas grafikā 3.19.

Grafiks 3.19: Džini koeficienta vērtības ES dalībvalstīs 2009.gadā.

Latvija ar augstāko rādītāju ieņem pirmo vietu pēc Džini koeficienta, kas nozīmē, ka ienākumu nevienlīdzība Latvijā ir augstākā starp ES dalībvalstīm. Ja salīdzina 2009.gadu ar 2005.gadu, tad ienākumu nevienlīdzība ir pieaugusi, kamēr ES kopumā tā par 0,2 ir samazinājusies, kaut arī pieaugums nav bijis tik straujš kā, piemēram, Bulgārijā, Rumānijā, Dānijā un Vācijā. Tajā pašā laikā Lietuvā un Igaunijā ienākumu nevienlīdzība ir samazinājusies.

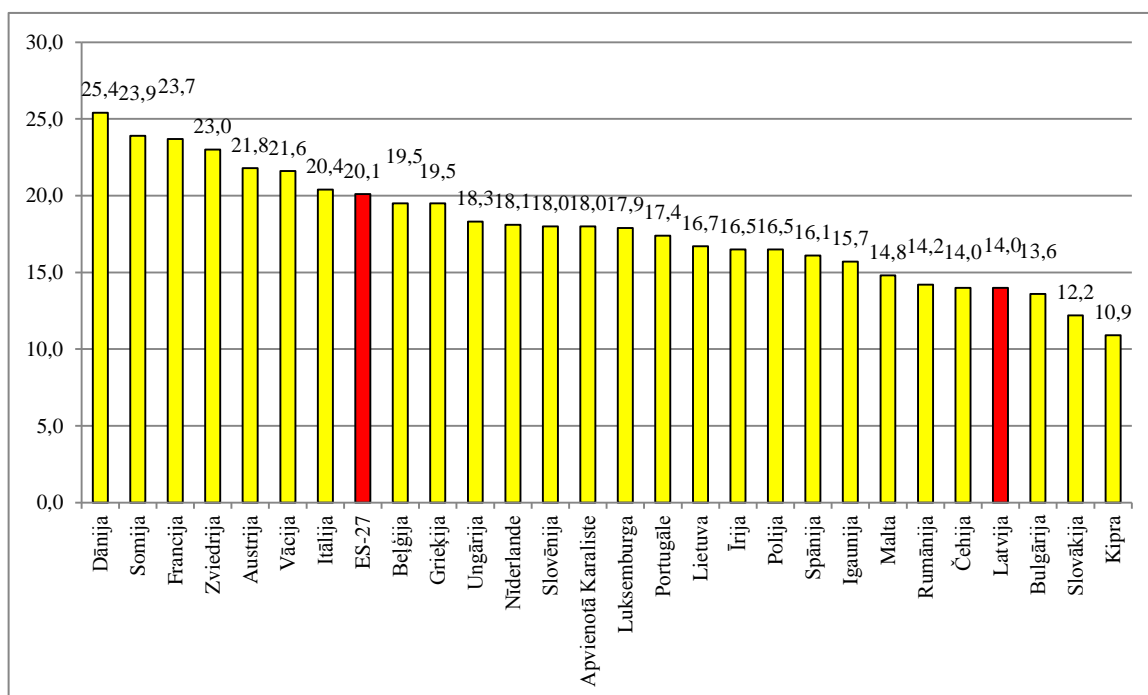
Cits rādītājs, kas arī tiek plaši izmantots ir S80/S20 indekss, kas parāda ienākumu atšķirību reizēs starp iedzīvotāju ar augstākajiem ienākumiem kvintili un iedzīvotāju ar zemākajiem ienākumiem kvintili. Šis rādītājs atspoguļots grafikā 3.20.

Grafiks 3.20: S80/S20 indeksa vērtības ES dalībvalstīs 2009.gadā.

Arī šis rādītājs uzrāda ļoti līdzīgus rezultātus kā Džini indekss, līdz ar to nav pamata šaubīties, ka ienākumu nevienlīdzība ir viena no būtiskām problēmām Latvijā, kas ilgtermiņā kavēs valsts ekonomisko attīstību.

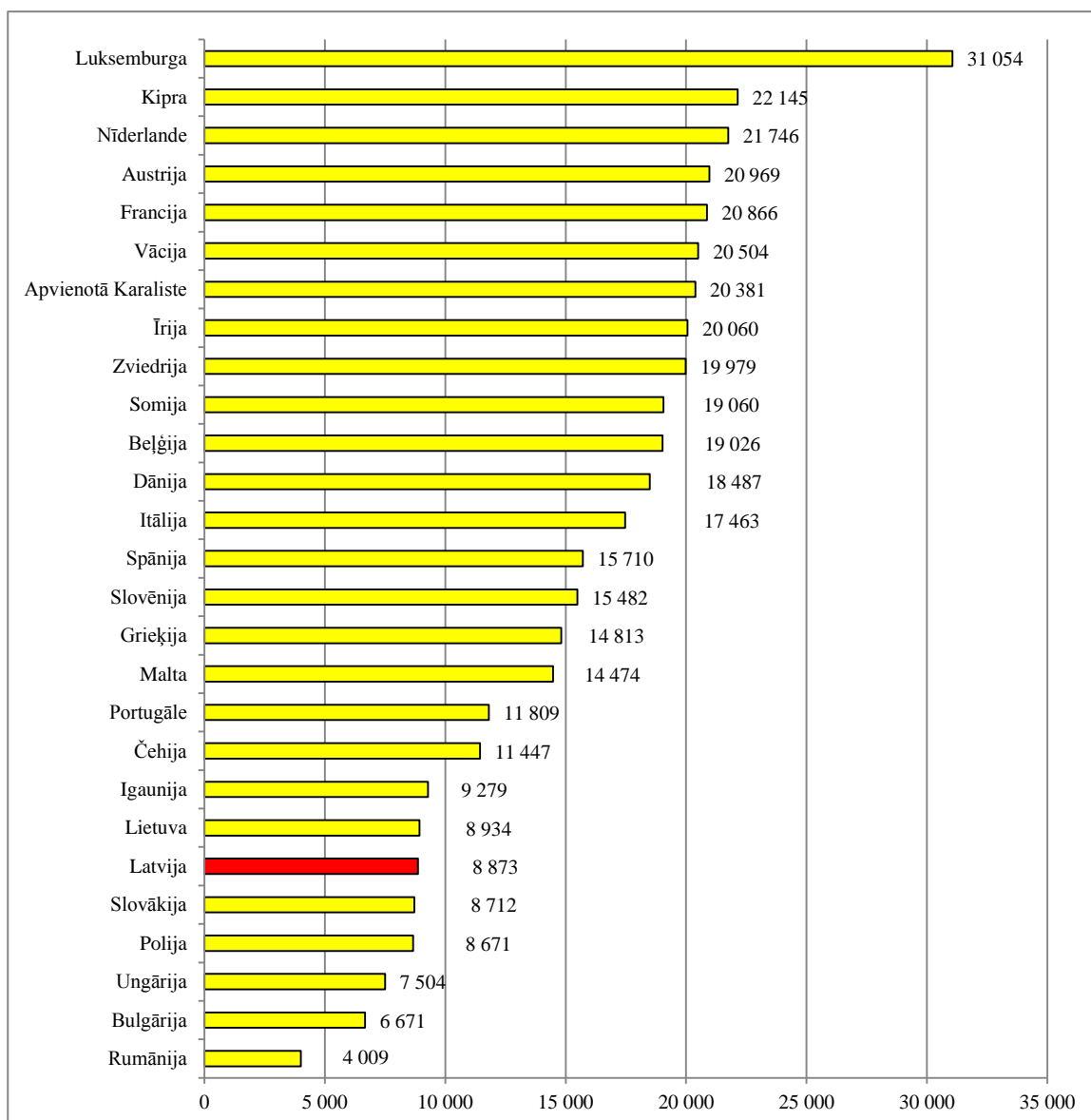
Būtisks rādītājs, kas ietekmē ienākumu nevienlīdzību, ir vispārējie valdības izdevumi sociālajai aizsardzībai, kas pārdala budžeta finanšu resursus par labu sociālās palīdzības mērķa grupu iedzīvotājiem, tādējādi palielinot nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju ienākumus. Šis rādītājs ES dalībvalstīs atspoguļots grafikā 3.21.

Grafiks 3.21: Vispārējo valdības izdevumu sociālajai aizsardzībai īpatsvars no IKP ES dalībvalstīs 2009.gadā.

Latvijā ir ceturtais zemākais vispārējo valdības izdevumu īpatsvars sociālajai aizsardzībai no IKP (14 %), kamēr vidēji ES tas ir ievērojami augstāks (20,1%). Arī Lietuvā un Igaunijā proporcionāli vairāk līdzekļu tiek nodrošināts sociālajai aizsardzībai. Tas ļauj secināt, ka sociālā aizsardzība Latvijā, diemžēl, nav starp prioritātēm, kas vienlaicīgi izskaidro augsto ienākumu nevienlīdzību. Jāatzīmē, ka izdevumu sociālajai aizsardzībai īpatsvars samazinājās no 2001.gada līdz 2007.gadam un šajā laika periodā Latvija un Igaunija bija valstis ar viszemākajiem rādītājiem, bet 2008.gadā un, jo īpaši, 2009.gadā tas ievērojami pieauga (ekonomiskās krīzes rezultātā). Līdzīga tendence bijusi vērojama arī pārējās Baltijas valstīs un arī ES kopumā.

Papildus ekonomiskās krīzes radītajai augstā bezdarba problēmai, zemie ienākumi ilgstoši ir viens no spēcīgākajiem emigrāciju motivējošiem faktoriem. Ienākumu atšķirības starp dalībvalstīm ir augstas un to izlīdzināšanās tempi ir pārāk lēni, lai vidējā termiņā būtiski mazinātu finansiālo motivāciju emigrēt uz augstu ienākumu valstīm. Vidējais neto ienākums uz vienu mājsaimniecību pēc pirktspējas paritātes ES dalībvalstīs 2009.gadā parādīts grafikā 3.22.

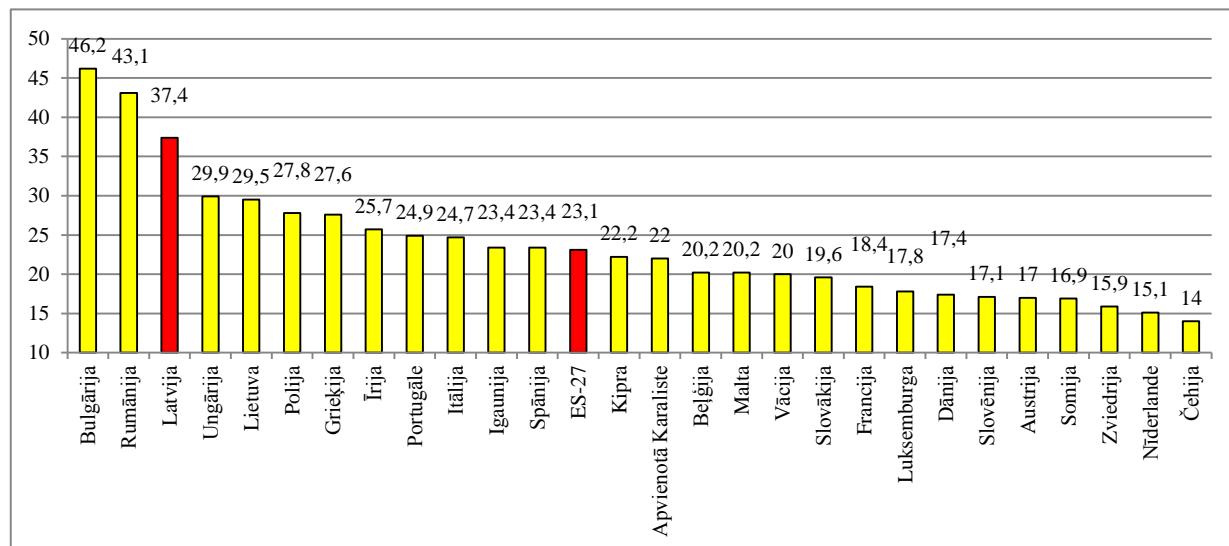

Grafiks 3.22: Vidējais neto ienākums uz vienu mājsaimniecību pēc pirktspējas paritātes ES dalībvalstīs 2009.gadā.

Acīmredzami, ka Latvija ir valstu ar zemiem ienākumiem grupā, kas nozīmē, ka ES darba tirgus pilnīgas atvēršanas apstākļos ienākumu līmeņa atšķirības kā motivējošais faktors emigrācijai turpinās saglabāt savu nozīmi. Jāatzīmē, ka 2009.gadā krīzes ietekmē ienākumi uz vienu mājsaimniecību Latvijā samazinājās, bet Igaunijā un Lietuvā turpināja palielināties.

Būtiska problēma ir nabadzības un atstumtības risks. Latvijā kā valstī ar kopumā zemu ienākumu līmeni, nabadzība ir problēma un arī viens no atstumtības cēloņiem.

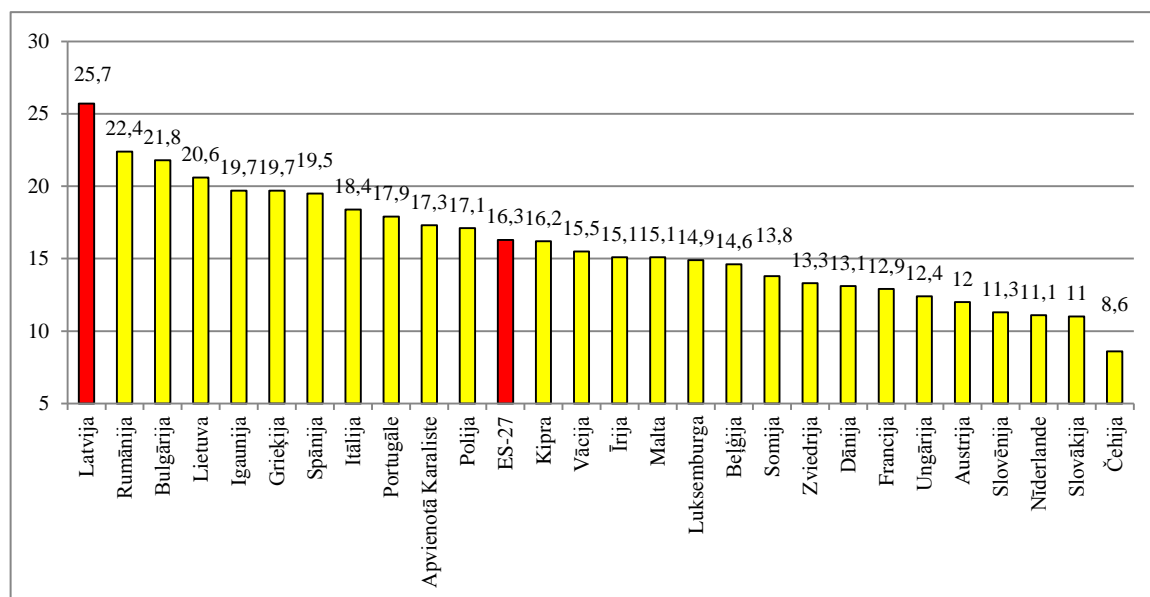
Nabadzības vai atstumtības riska grupā ietilpstošo iedzīvotāju īpatsvars no visiem iedzīvotājiem norāda uz būtiskām sociālām problēmām sabiedrībā un ienākumu sadalē. Šis rādītājs ES dalībvalstīs atspoguļots grafikā 3.23.

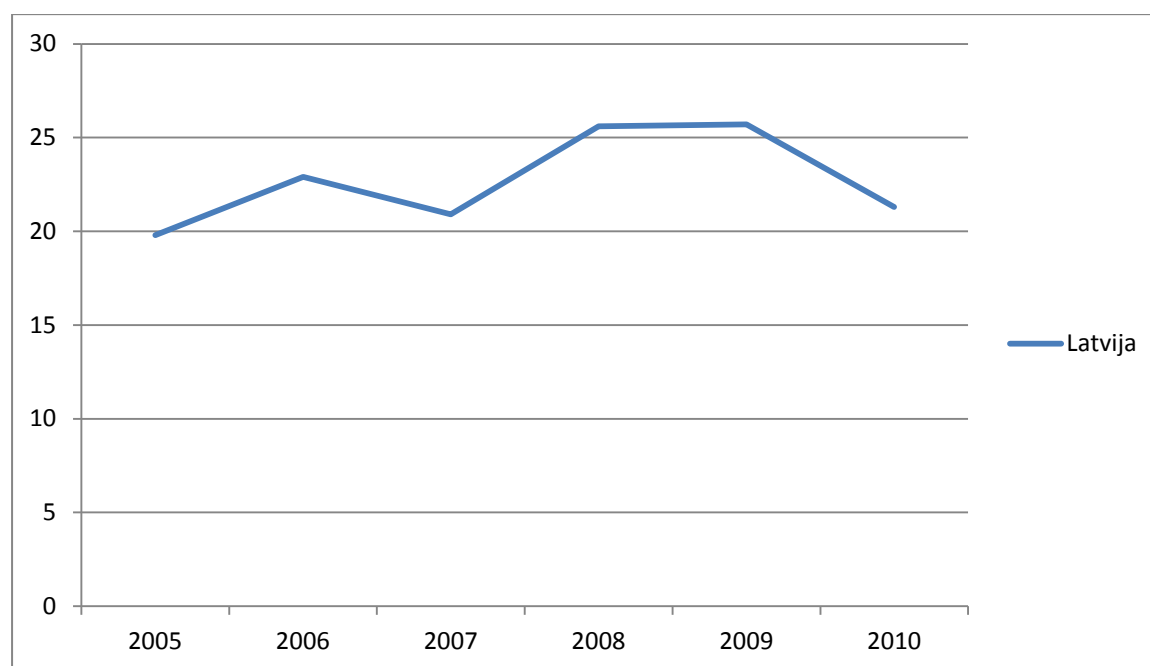
Grafiks 3.23: Nabadzības vai atstumtības riska grupā ietilpstošo iedzīvotāju īpatsvars no visiem iedzīvotājiem ES dalībvalstīs 2009.gadā.

Latvijā šis rādītājs ir trešais augstākais ES, un kopā ar Rumāniju un Bulgāriju Latvijai nabadzības apkarošana ir izteikti problemātiska joma. Ja 2005.-2008.gadu periodā nabadzības riskam vai atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars būtiski samazinājās ekonomikas buma dēļ, tad 2009.gadā vērojama situācijas pasliktināšanās, tomēr 2009.gada rezultāts ir labāks par to, kas bija 2005. un 2006.gados, turklāt ES kopumā šis rādītājs samazinājās no 23,6 2008.gadā uz 23,1 2009.gadā.

Valsts panākumus ienākumu pārdalē vislabāk raksturo nabadzības riska grupā ietilpstošo iedzīvotāju īpatsvars no visiem valsts iedzīvotājiem pēc sociālajiem transfēriem. Šis rādītājs ES dalībvalstīs parādīts grafikā 3.24.

Grafiks 3.24: Nabadzības riska grupā ietilpstošo iedzīvotāju īpatsvars no visiem iedzīvotājiem pēc sociālajiem transfēriem ES dalībvalstīs 2009.gadā

Grafiks 3.25: Nabadzības riska indekss (pēc sociālajiem transfēriem) 2005.-2010. gads

Šis rādītājs apstiprina jau iepriekš konstatēto augsto ienākumu nevienlīdzību un nabadzības problēmas un norāda, ka valsts iejaukšanās ienākumu pārdalē ir nepietiekama. Indeksa svārstības norāda uz nenoturīgu tendenci Latvija 2030 mērķu sasniegšanā.

Situācija Latvijā norāda uz noteiktu iedzīvotāju grupu iekļūšanu nabadzības slazdā, kas būtiski ietekmēs ekonomiskās attīstības iespējas. Tiek tieši ietekmēts cilvēkkapitāla līmenis

un nokļūstot nabadzības slazdā noteiktām iedzīvotāju grupām nav pieejami ekonomisko iespēju avoti (izglītības, veselības un citi sabiedriskie un publiskie pakalpojumi), kas ir priekšnoteikums dalībai ekonomiskajās aktivitātēs.

Definētie galvenie politikas virzieni un pasākumi nabadzības līmeņa samazināšanai⁷¹:

ienākumu nevienlīdzības samazināšana:

Mērķis ir samazināt nodokļu slogu ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem un augstam nabadzības riskam pakļautām iedzīvotāju grupām (īpaši ģimenēm ar bērniem un zemāk atalgotiem iedzīvotājiem) un veicināt šo iedzīvotāju spēju pašiem sevi nodrošināt un izkļūt no nabadzības. *Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēs 2011.-2017.gadam*, kas apstiprinātas MK 2011.gada 18.februārī, ir paredzēti divi alternatīvi pasākumi, par kuriem jāvienojas valdībā:

- iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma par apgādībā esošām personām apmēra paaugstināšana līdz 50% no minimālās mēneša darba algas;
- vai diferencēta iedzīvotāju ienākuma nodokļa politikas ieviešana.

uz ģimenēm ar bērniem vērsti sociālās aizsardzības pasākumi:

Mērķis ir nodrošināt un pilnveidot valsts un pašvaldību atbalstu ģimenēm ar bērniem, kā arī veicināt vecāku līdzdalību darba tirgū, lai novērstu tālāku nabadzības riska pieaugumu ģimenēm ar bērniem:

- sniedzot atbalstu ģimenēm ar bērniem, īstenojot sociālās aizsardzības un sociālās palīdzības pasākumus valsts un pašvaldību līmenī (atbilstoši budžeta iespējām tiks nodrošināts finansiāls atbalsts (pabalsti, valsts garantētie uzturlīdzekļi) un pakalpojumi (piemēram, sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušajiem bērniem);
- dažādojot darba un ģimenes dzīves saskaņošanas iespējas, pilnveidojot pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūru, attīstot alternatīvas dienas aprūpes formas u.c. Ir paredzēts pilnveidot tiesisko regulējumu, kas reglamentē bērnu uzraudzības pakalpojumu sniegšanu, lai veicinātu drošu un kvalitatīvu uzraudzības pakalpojumu attīstību (2011.g.); attīstīt atbalsta programmas pašvaldībām pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūras pilnveidei (2013.g.) u.c.

⁷¹ Nacionālā reformu programma stratēģijas „ES 2020” īstenošanai (2011. aprīlis) 32.lpp

Publiskais finansējums pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūras pilnveidei 3,2 milj. latu, t.sk., ES fondu finansējums 2,8 milj. latu (2011.-2012.g.).

nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu līdzdalības darba tirgū veicināšana:

Mērķis ir sociālās atstumtības riskam pakļauto personu (t.sk. personu ar invaliditāti, pirmspensijas vecuma iedzīvotāju, ilgstošo bezdarbnieku, vecāku pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, jauniešu u.c.) aktivizēšana un iesaistīšana darba tirgū, sniedzot iespēju piedalīties aktīvās darba tirgus politikas pasākumos (t.sk. sabiedrisko darbu programmā, subsidētajā nodarbinātībā un apmācībās, kas piemērotas konkrēto mērķa grupu vajadzībām) un pilnveidojot metodes darbam ar katru no mērķa grupām.

diskriminācijas draudu un stereotipu mazināšana, kā arī pilsoniskās līdzdalības veicināšana:

Mērķis ir sekmēt visnelabvēlīgākajā situācijā esošo iedzīvotāju grupu sociālo iekļaušanu un dot iespēju trešo valstu piederīgajiem ar dažādu kultūras, reliģijas, valodas un etnisko izcelsmi aktīvi piedalīties visos Eiropas sabiedrības aspektos:

- paplašinot pilsoniskās līdzdalības iespējas un atbalstot sistēmas veidošanu, lai attīstītu pilsonisko līdzdalību politiskajos procesos un konsultatīvajos mehānismos, atbalstot nevalstisko organizāciju darbību, stiprinot to kapacitāti (līdz 2014.g.);
- īstenojot informatīvus, izglītojošus un citus pasākumus, lai novērstu diskriminācijas draudus un aizspriedumus pret noteiktām iedzīvotāju grupām (2011.-2013.g.);
- ieviešot praksē ES imigrantu integrācijas politikas kopējos pamatprincipus (2011.-2013.g.);
- izstrādājot rādītāju un novērtēšanas metodoloģiju, lai novērtētu progresu, pielāgotu politiku un pasākumus un veicinātu salīdzinošo mācību koordināciju, un kopumā attīstot politikas potenciālu, koordināciju un starpkultūru kompetences dažādos valsts līmeņos un valsts pārvaldes iestādēs (2011.-2013.g.).

Kopējais publiskais finansējums 2011.-2014.gadam ir 15 milj. latu.

Prioritātes SVID analīze

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> • līdz 2017.gadam ir „demogrāfiskais logs” – relatīvi augsts sieviešu reprodūktīvajā vecumā īpatsvars • daudz bezmaksas pakalpojumu nepilngadīgajiem • tīra vide kā augstas dzīves vides kvalitātes faktors – klimata priekšrocības (t.sk. perspektīvās), tīrā vide kā pievilinošais faktors cilvēkiem • pieaugoša pilsoniskās sabiedrības aktivitāte • stabils darba ražīguma pieaugums 	<ul style="list-style-type: none"> • liela ienākumu nevienlīdzība • kvalificētu speciālistu un vadītāju trūkums • relatīvi (pret vidējo ES-27) zems darba ražīgums • ģimenes institūta vājums • nepietiekami finanšu līdzekļi izglītībai • sociālo pakalpojumu trūkums – ārpus ģimenes pakalpojumi • emigrācija un emigrācijas struktūra • nepietiekama veselības profilakse • zema sociālā solidaritāte • trūkst resursu ražošanas modernizācijai u.tml.
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> • drošumspējas stiprināšana • re-imigrācija • sociālās un biznesa saites ar diasporu • mērķorientēta un iekļaujoša imigrācija • attālinātā darba/ daļēja laika darba iespēju veicināšana • aktīvās dzimstības veicināšanas pasākumi • preventīvās veselības aprūpes attīstība (sports/ veselīgs dzīvesveids u.c.) • potenciāls ēnu ekonomikas samazināšanā, samazinot sabiedrības noslāņošanas un tirgus izkropļojumus • mērķtiecīga un pēc iespējas precīza pieprasījuma un piedāvājuma salāgošana darba tirgū • pensijas vecuma iedzīvotāju iesaistīšana sociālekonomiskās aktivitātēs • mentoringa programmu attīstīšana, lai nodotu zināšanas un ekspertīzi • brīvprātīgā darba attīstīšana 	<ul style="list-style-type: none"> • draudi nacionālajai identitātei nekontrolētas imigrācijas gadījumā, tolerējamības pakāpēs samazināšanās • samazināta finansējuma apstākļos samazinās pieejamība publiskajiem un sabiedriskajiem pakalpojumiem • samazināta finansējuma apstākļos publiskajiem pakalpojumiem/ infrastruktūrai samazinās cilvēku mobilitāte • alternatīvo iespēju izmaksas izglītībai un līdzdalībai darba tirgū ārpus Latvijas • kvalificēta darbaspēka noturēšanas risks pietiekamas infrastruktūras neesamības dēļ – var aizbraukt tie cilvēki, kuri šeit nevar realizēt savas zināšanas un radošo potenciālu • konstanta konkurence par darbaspēku atvērtā ES tirgū

Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu

Indikators	Sasniegšanas trajektorijas vērtējums (sarkans – sliktāk nekā plānotā trajektorija; zaļš - atbilstoši trajektorijai; dzeltens – pretrunīga, neizteikta tendence)	Secinājumi un ieteikumi
Summārais dzimstības koeficients		Neskatoties uz indeksa vērtību pieaugumu 2007 un 2008 gadā iestājoties ekonomikas recesijai ir notikusi ievērojama dzimstības samazināšanās. Jādefinē un jāīsteno skaidra rīcībpolitika un resursu koncentrācija mērķa sasniegšanai.
Vidējais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem – vīriešiem		Tendence vērtējama kā piesardzīgi optimistiska. Ieguldījumi jākoncentrē sektoros, kas izraisa lielākos riskus mērķa sasniegšanai.
Vidējais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem – sievietēm		
Nabadzības riska indekss (pēc sociālajiem transfēriem)		Ekonomiskās recesijas izraisītās ievērojamās indeksa svārstības norāda uz nenoturīgu virzienu mērķu sasniegšanā. Situācija Latvijā norāda uz noteiktu iedzīvotāju grupu iekļūšanu nabadzības slazdā, kas būtiski ietekmēs ekonomiskās attīstības iespējas. Lai panāktu noturīgu lūzumu mērķu sasniegšanai ir veicama lielāka valsts intervence ienākumu pārdalē, īpaši novēršot identificējamu riska grupu nokļūšanu t.s. nabadzības slazdā.
Vecuma demogrāfiskā atkarība (% iedzīvotāji virs darbaspējas vecuma attiecībā pret iedzīvotājiem darbaspējas vecumā 15-64)		Progress ir vērtējams piesardzīgi, ņemot vērā tautas skaitīšanas datus un precīzu datu tūkumu attiecībā uz emigrējušiem iedzīvotājiem.
Miruso skaits no ārējiem nāves cēloņiem gadā (uz 100 000 iedzīvotāju)		Indikators uzrāda ievērojamu progresu, kaut arī tas zināmā mērā ir izskaidrojams ar ekonomiskās aktivitātes samazināšanos. Tomēr turpinot mērķtiecīgus ieguldījumus infrastruktūras un cilvēkresursu

		<p>nozarēs, kas ietekmē šā rādītāja progresu, ir paredzama noteiktā mērķa sasniegšana.</p>
<p>Darba ražīgums (IKP pēc PPS uz vienu strād.% no ES vidējā līmeņa)</p>		<p>Pozitīva attīstība novērojama darba ražīguma pieaugumā, kas kopš iestāšanās Eiropas Savienībā ir tiecies uz vidējā ES Darba ražīguma (IKP pēc PPS uz vienu strād.% no ES vidējā līmeņa) sasniegšanu. Darba ražīguma rādītāji būtu koriģējami atbilstoši tautas skaitīšanas rezultātiem, kas ņemot vērā ievērojamo iedzīvotāju skaita samazinājumu uzrādītu ievērojamo darba ražīguma pieaugumu. Jāveic mērķtiecīgi ieguldījumi cilvēkkapitālā salāgojot darba tirgus pieprasījumu un izglītības piedāvājumu vidējā termiņā, t.sk. mūžizglītībā.</p>

Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.-2020.gadam

Cilvēkaptāla bāzes vērtība Latvijā ir pakļauta ievērojamam skaitam risku, kas ilgtermiņā, neīstenojot būtiskas izvēles un ieguldījumus, novedīs pie ievērojama spiediena uz publisko finanšu jomu un iedzīvotāju dzīves kvalitātes samazināšanās.

Lielākais izaicinājums vidējā termiņā ir saglabāt Latvijā pietiekamu iedzīvotāju skaitu, kas nodrošinātu tautas ataudzi un vēl vairāk nepasliktinātu nākotnes demogrāfiskās projekcijas, ietekmējot iedzīvotāju dzīves kvalitātes sociālekonomiskos rādītājus.

Iedzīvotāji, kas devušies darba meklējumos emigrācijā, ir potenciāls resurss sociālo un biznesa saišu veidošanai šajās valstīs, kā arī cilvēkresurss, kas pie noteiktiem apstākļiem var atgriezties Latvijā.

Pašreizējā demogrāfiskā slodze salīdzinājumā ar citām ES valstīm ir salīdzinoši labvēlīgā stāvoklī, tomēr paredzams, ka vidējā termiņā tā atstās ievērojamo slodzi uz sociālo budžetu un nodarbinātības rādītājiem.

Jāveic mērķtiecīgi ieguldījumi cilvēkkapitālā salāgojot darba tirgus pieprasījumu un izglītības piedāvājumu vidējā termiņā, t.sk. mūžizglītībā.

Nacionālā ienākuma sadales rādītāji norāda uz augstu ienākumu nevienlīdzību un nabadzības problēmām. Tas liecina, ka valsts iejaukšanās ienākumu pārdalē ir nepietiekama.

Situācija Latvijā norāda uz noteiktu iedzīvotāju grupu iekļūšanu nabadzības slazdā, kas būtiski ietekmēs ekonomiskās attīstības iespējas. Tiek tieši ietekmēts cilvēkkapitāla līmenis un nokļūstot nabadzības slazdā noteiktām iedzīvotāju grupām nav pieejami ekonomisko iespēju avoti (izglītības, veselības un citi sabiedriskie un publiskie pakalpojumi), kas ir priekšnoteikums dalībai ekonomiskajās aktivitātēs.

Prioritātes „Paradigmas maiņa izglītībā” analīze

Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji

Vienlaikus ar specifisku kompetenču un kvalifikāciju uzkrāšanu, kas nosaka cilvēka spējas iekļauties darba tirgū un veidot veiksmīgu profesionālo karjeru, izglītība ir arī cilvēka talantu, emocionālās un sociālās inteligences un personības attīstības process. Tādēļ izglītības kvalitāte, pieejamība un saturs visos izglītības līmeņos un vecuma grupās – no pirmsskolas līdz pieaugušo izglītībai – ir Latvijas attīstības iespēja un cilvēkkapitāla vērtības palielināšanās priekšnosacījums. (LIAS2030 29. lpp.)

Valsts konkurētspēju nosaka izglītības kvalitāte un pieejamība izglītība jāveido (vai tiek veidota) ilgā laika periodā. Tāpēc Latvijas konkurētspējas novērtējums 2011nosauc izglītību par vienu no galvenajām valsts prioritātēm.⁷²

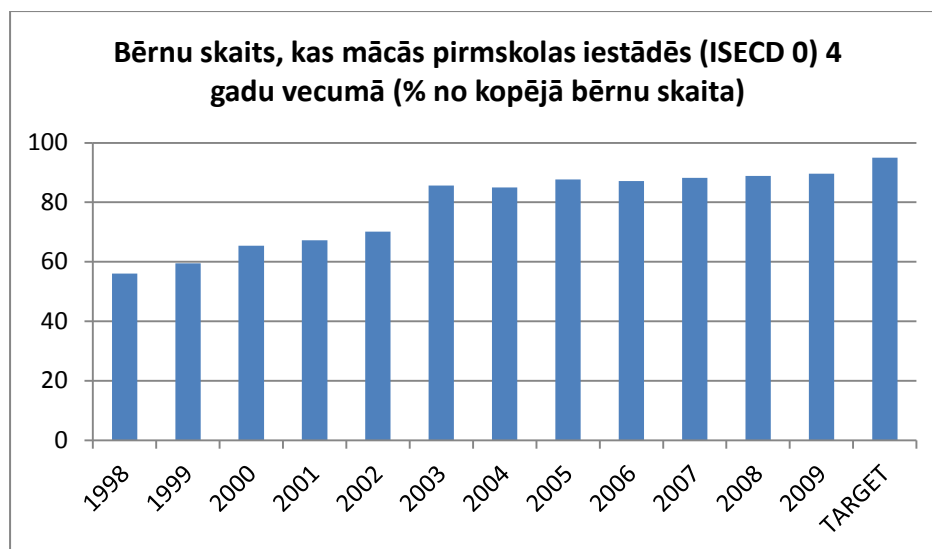
Attīstības virziena mērķis: Izveidot vienu no labākajām izglītības sistēmām ES un kļūt par vienu no līderēm pieaugušo izglītības pieejamības un izmantošanas ziņā.

Sasniedzamie rādītāji:

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Bērnu skaits, kas mācās pirmsskolas iestādēs (ISCED 0) 4 gadu vecumā (% no kopējā bērnu skaita)	98	>95	IZM, 2009	96	Eurostat, 2011
Iedzīvotāju (25–64 gadu vecumā) piedalīšanās pieaugušo izglītībā (% no visiem attiecīgā vecuma iedzīvotājiem)	6,8	>14	Eurostat, 2008	5,0	Eurostat, 2011
Pirms laika skolu pametušo īpatsvars (%)	15,5	<10	Eurostat, 2008	13,3	Eurostat, 2011
Ārvalstu studentu īpatsvars augstskolās (% mācību gada sākumā)	1,24	>10	CSP, 2008/09	1,9 (2,8 2011)	CSP, 2010/2011
Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars vecuma grupā no 30 līdz 34 gadiem (%)	27	>40	Eurostat, 2008	32,3	Eurostat, 2011

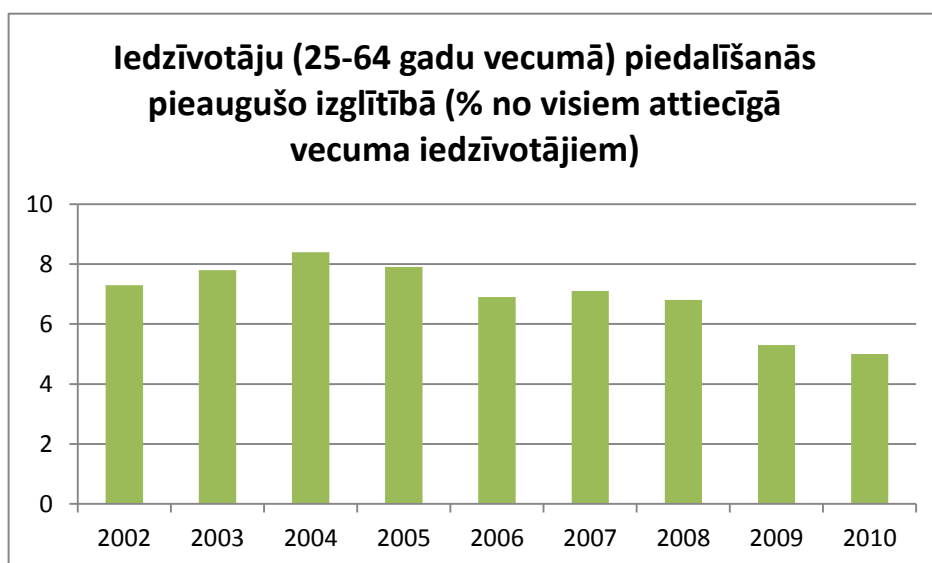
Bērnu skaits, kas mācās pirmsskolas izglītības iestādēs (ISECD 0) 4 gadu vecumā, turpina pieaugt un tuvinās mērķim (2009.g.– 89,6%, mērķis – 95%).

⁷² Latvijas konkurētspējas novērtējums 2011 (projekts Rīga, 2012. gada janvāris)

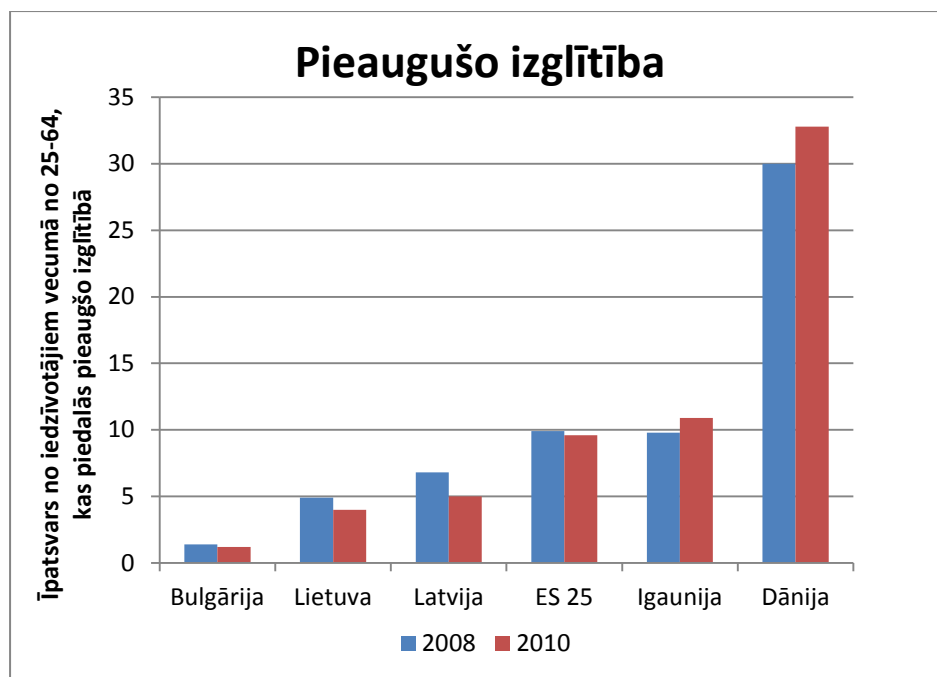
Grafiks 4.1: Bērnu skaits, kas mācās pirmskolas iestādēs 4 gadu vecumā, Eurostat

Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars, kas piedalās pieaugušo izglītībā, kopš 2008. gada ir samazinājies. Te ir vērojama krīzes ietekme uz iedzīvotāju maksātspēju un laika resursiem, kā arī pieaugušo izglītības kvalitāte – tās pievilcība un lietderība darba tirgū.

Grafiks 4.2: Iedzīvotāju (25-64 gadu vecumā) piedalīšanās pieaugušo izglītībā, Eurostat

Turklāt, salīdzinājumā ar ES 25 vidējiem rādītājiem, to iedzīvotāju īpatsvars, kas Latvijā piedalās pieaugušo izglītībā, ir zems. Līdz ar to vērojamas negatīvas tendences saistībā ar prioritātes mērķa daļu „kļūt par vienu no līderēm pieaugušo izglītības pieejamības un izmantošanas ziņā”.

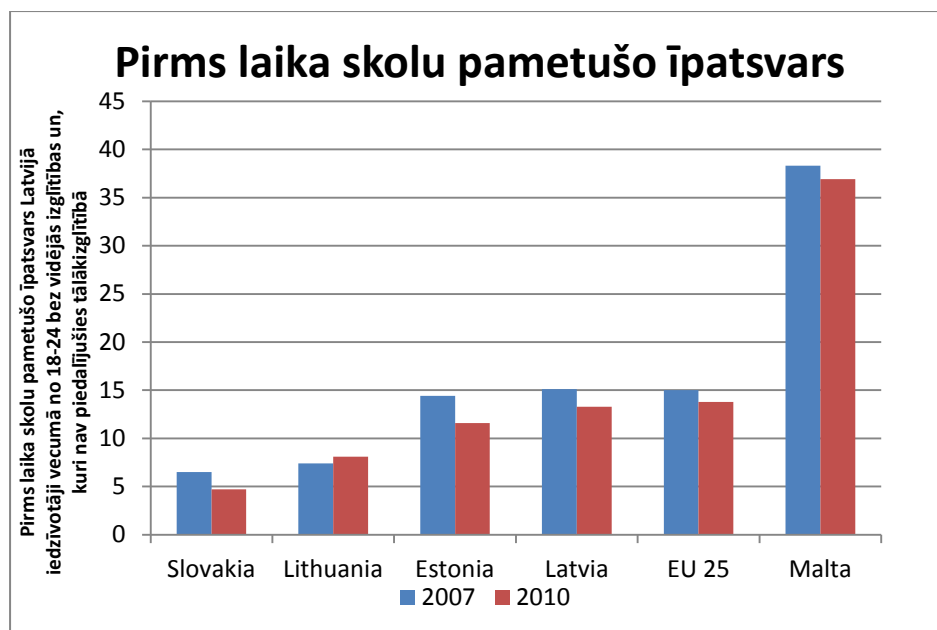
Grafiks 4.3: Pieaugušo izglītība, Eurostat

Pirms laika skolu pametušo īpatsvars ir krities. Tas var būt saistīts gan ar alternatīva nodarbošanās piedāvājuma (darba vietu) samazināšanos mērķgrupai, gan ar nekvalificētā darbaspēka migrāciju vai citiem iemesliem.

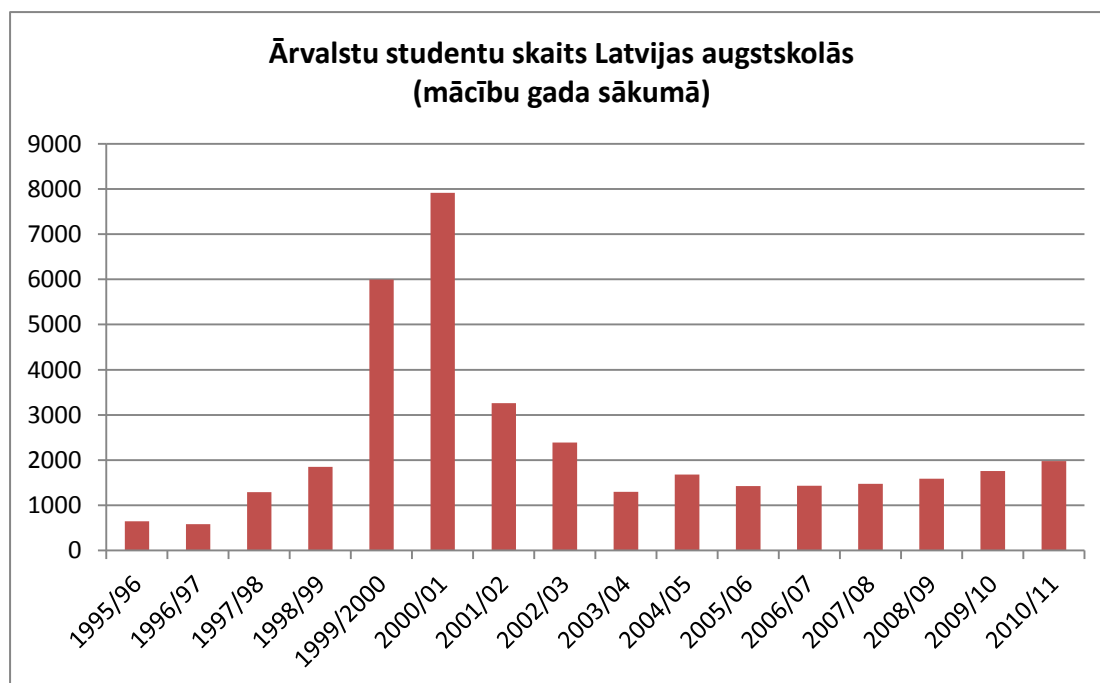
Grafiks 4.4: Pirms laika skolu pametušo īpatsvars Latvijā [...], Eurostat

Te Latvija ir tuvu ES 25 vidējiem rādītājiem.

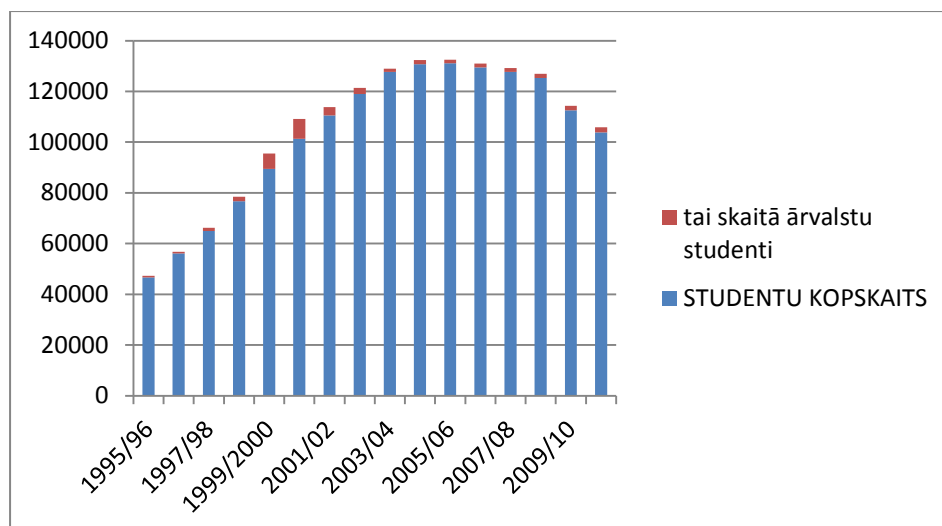

Grafiks 4.5: Pirms laika skolu pametušo īpatsvars, salīdzinot ar citām valstīm, Eurostat

Ārvalstu studentu īpatsvars augstskolās sācis pieaugt krīzes gados, tomēr ārzemju studentu īpatsvars (2011.g. – 2,9%) ir tālu no mērķa – 10% no studējošo skaita 2030. gadā. Izmaiņas valodu lietojumā augstskolās varētu ietekmēt šos rādītājus, kā arī nest ienākumus valstij.

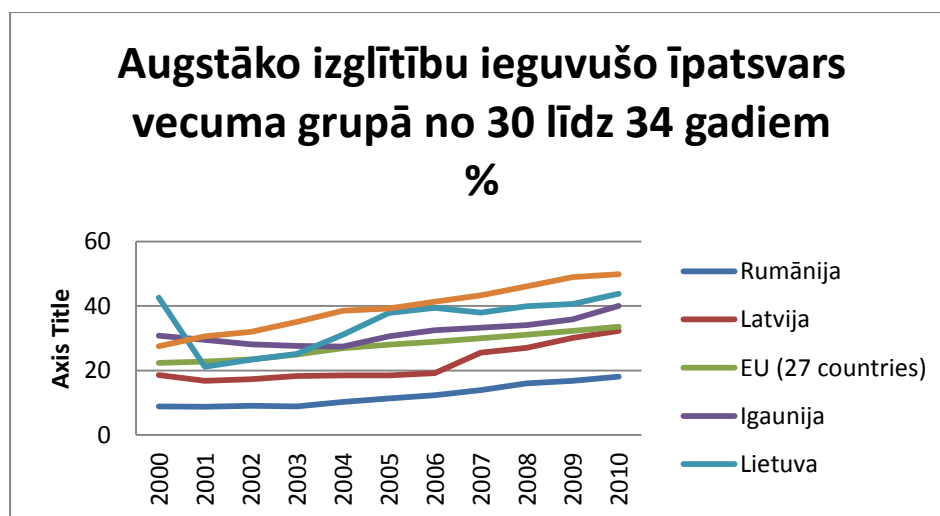

Grafiks 4.6: Ārvalstu studentu skaits Latvijas augstskolās, CSP

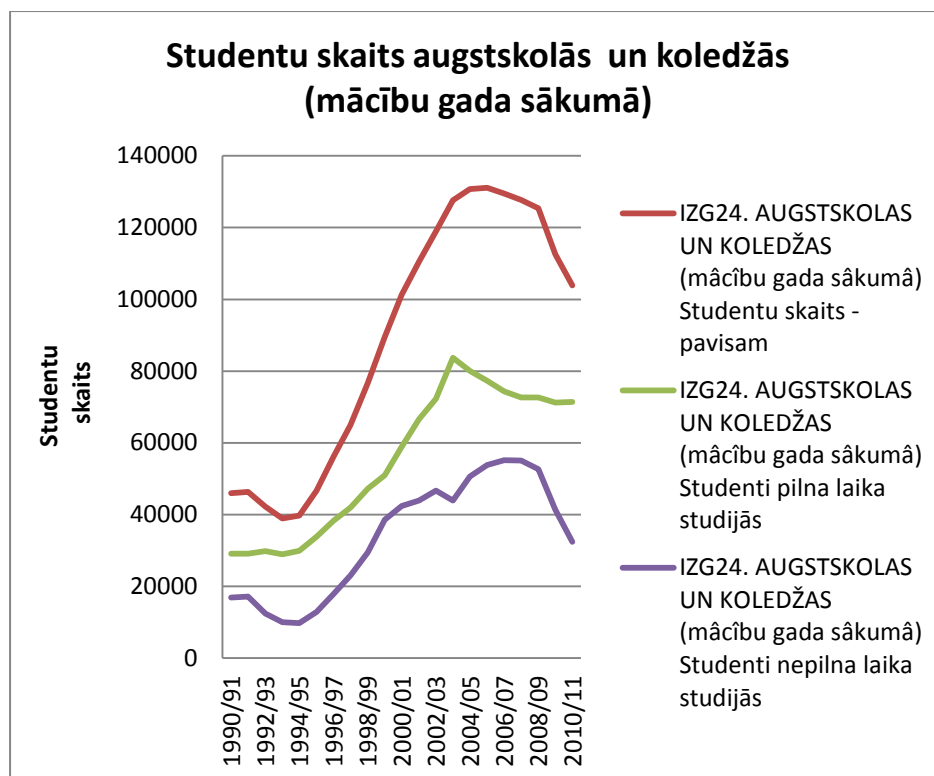
Grafiks 4.7: Studentu kopskaits Latvijā un ārvalstu studentu īpatsvars studentu kopskaitā, CSP

Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars vecuma grupā no 30 līdz 34 gadiem (%) lēnām pieaug, tuvojoties ES 27 vidējiem rādītājiem.

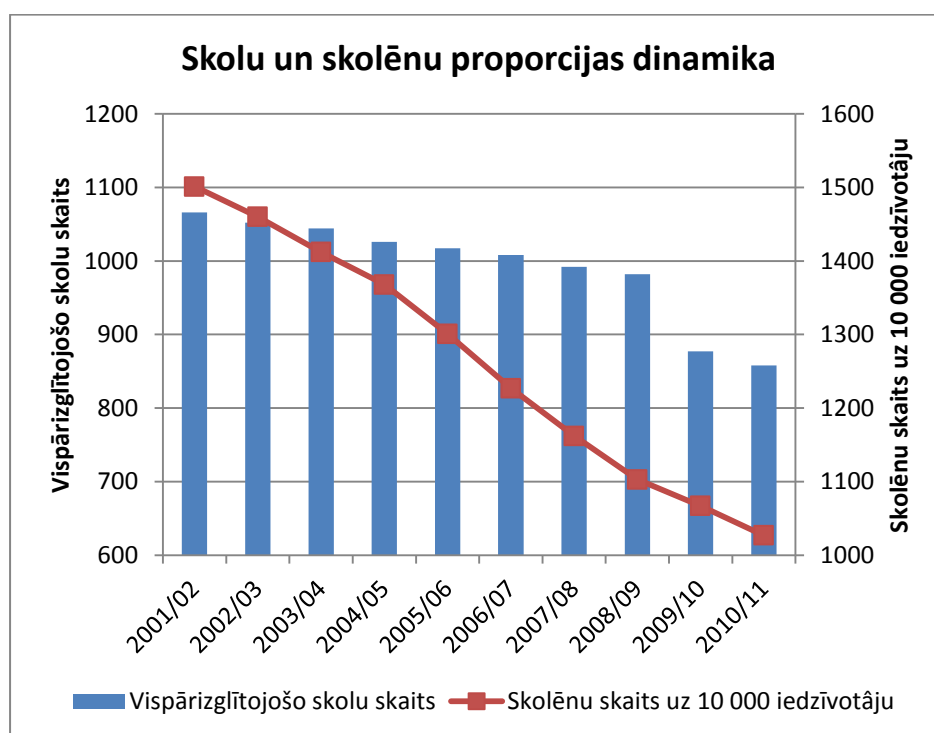
Grafiks 4.8: Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars vecuma grupā no 30 līdz 34 gadiem, CSP

Demogrāfiskās un ekonomiskās situācijas ietekmē laika posmā no 2007. līdz 2011. gadam studējošo kopskaits Latvijā samazinājās par aptuveni 18,4%. Tomēr 30–34 gadus vecu iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars līdz 2016. gadam var pieaugt iepriekšējo gadu studentu pieauguma ietekmē. Savukārt, pēc 2016. gada cilvēku ar augstāko izglītību īpatsvars var atkal samazināties, pieaugumam atjaunojoties tikai pēc 2020. gada. (IZM prognozes).

Grafiks 4.9: Studentu skaits augstskolās un koledžās, CSP

Samazinās arī skolēnu skaits.

Grafiks 4.10: Skolu un skolēnu proporcijas dinamika, CSP

Izraudzītie rādītāji liecina par izglītības esamību un pieejamību, bet ne tās kvalitāti. Nav datu, kas rādītu, ka mērķis – izveidot vienu no labākajām izglītības sistēmām ES – būtu sasniegts/sasniedzams.

Attīstības virziena „Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā” analīze

Attīstības virziena mērķis: Izveidot vienu no labākajām izglītības sistēmām ES un kļūt par vienu no līderēm pieaugušo izglītības pieejamības un izmantošanas ziņā.

Lai sasniegtu mērķi, LIAS piedāvā vairākus rīcības virzienus:

- izglītības pieejamība un pārmaiņas izglītības procesa organizācijā;
- skola kā sociālā tīklojuma centrs;
- kontekstuāla izglītība un skolotāja profesijas maiņa;
- e-skola un informācijas tehnoloģiju izmantošana;
- izglītošanās mūža garumā.

LIAS 2030 sasniegšanai izstrādāta NAP 2007.–2013.gadam 1. sadaļa – Izglītots un radošs cilvēks:

1. kvalitatīva un pieejama pirmsskolas un pamatizglītība, obligāta vidējā un konkurētspējīga augstākā izglītība;
2. darbaspēka sagatavošana atbilstoši darba tirgus pieprasījumam;
3. mūžizglītība cilvēka radošā potenciāla un dzīves kvalitātes izaugsmei;
4. izglītības infrastruktūras modernizācija.

Izglītības politika Latvijā tiek īstenota saskaņā ar Izglītības attīstības pamatnostādņiem 2007.–2013.gadam.

Savukārt, NRP 2020 uzsver izglītības lomu produktivitātes celšanā un strukturālā bezdarba mazināšanā, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām.

Tautsaimniecības makrostrukturālos šķēršļus NRP piedāvā pārvarēt ar šādiem risinājumiem:

- aktīvu darba tirgus politiku;
- mūžizglītības principa ieviešanu;
- strukturālām izmaiņām profesionālajā izglītībā;
- augstākās izglītības modernizāciju.

Deklarācijas par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību rīcības plānā paredzēta virkne reformu, kas papildina līdzšinējo politiku un saskan ar LIAS 2030. Saeimas apstiprinātais ilgtermiņa konceptuālais dokuments "Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā" apraksta prioritārus ilgtermiņa uzdevumus, kuri prasa dažādu nozaru vienotu darbību. Pirmie divi uzdevumi attiecas uz izglītības sasaisti ar uzņēmējdarbību un zinātni:

- ierobežoto materiālo un cilvēkresursu dēļ, ievērojot Latvijas salīdzinošās priekšrocības, jānosaka vienotas zināšanu prioritātes tautsaimniecībai, izglītībai, zinātniski pētnieciskajām un inovatīvajām darbībām, īstenojot atbilstošus normatīvos, finansiālos, institucionālos u.c. atbalsta instrumentus resursu koncentrēšanai;
- salīdzinošo iespēju izmantošanai jāveic virkne uzlabojumu izglītības sistēmā, samazinot zināšanu jomā pastāvošo asimetriju starp cilvēkiem: ikvienam garantēta iespēja iegūt vidējo izglītību un visiem nodrošināta kvalitatīvas augstākās un profesionālās izglītības iegūšanas iespēja, krasi palielināta augstākās kvalifikācijas speciālistu (maģistru un doktoru) sagatavošana, tehnisko zinību un dabaszinību apgūšanas īpatsvara pieaugums visos izglītības sistēmas līmeņos.

LIAS 2030 izglītības un zinātnes mijiedarbība nav aplūkota, savukārt, kopš 2009. gada zinātnes, izglītības un uzņēmēju sadarbība ir bijusi politiska prioritāte.

LIAS2030 definētie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto rezultātu apraksts un uzdevumi	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
Lietotāju virzītas inovācijas		
<p><u>Izglītības pieejamība un pārmaiņas izglītības procesa organizācijā</u></p>	<p>Pārvaldības modeļa izmaiņas. Vispārējās un kultūrizglītības izglītības sistēmas pārvaldības modelis, kurā vecāki, mācībspēki, izglītojamie un izglītības iestādes apzinās savu līdzatbildību kvalitatīvas izglītības nodrošināšanā. Izglītības un zinātnes ministrijas loma šajā modelī kļūst koordinējoša, konsultatīva un pārraugoša, nevis pakļaujoša un reglamentējoša.</p>	<p>Veikti grozījumi Izglītības likumā (04.03.2010. likums (L.V., 24.marts, nr.47)) (http://pro.nais.lv/naiser/text.cfm?Key=0103011998102932781).</p> <p>2011. gadā MK apstiprināja Valsts kancelejas izstrādāto Izglītības iestāžu uzraudzības un kontroles pasākumu samazināšanas plānu (MK 09.11.2011. rīkojums Nr.592).</p> <p>Valdības deklarācijas (turpmāk VD) 1.2.apakšpunktā IZM ar mērķi uzsākt aktualizētu vispārējās izglītības</p>

		<p>programmu īstenošana ir noteikusi uzdevumu – līdz 01.06.2014. veicināt skolu autonomiju un individualitāti, nodrošināt elastību vispārējās izglītības satura izstrādē un īstenošanā, un ieviest pedagoģu motivācijas instrumentus dalībai mācību priekšmetu programmu paraugu izstrādē un aprobācijā. Kā rādītājus noteikusi – licencētas un sāktas īstenot aktualizētas izglītības programmas 900 vispārējās izglītības iestādēs.</p>
<p>Sadarbība starp vispārējās un profesionālās izglītības iestādēm un augstskolām.</p>	<p>Vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu sistemātiska sadarbība ar augstskolām, gan veidojot mācību saturu, gan sekmējot skolotāju kompetences uzlabošanu.</p>	<p>VD 7.: Panākt, lai audzēkņu īpatsvars, kas vidējās izglītības līmenī apgūst profesionālās izglītības programmas, līdz 2014. gadam tuvinātos pusei no kopējā vidusskolēnu skaita. Izvērtēt jauna profesionālās izglītības sadarbības modeļa ieviešanu, būtiski palielinot uzņēmēju profesionālo organizāciju līdzdalību. Izstrādāt un sagatavot ieviešanai no 2014. gada principiāli jaunu augstākās izglītības finansēšanas modeli, kas veicinātu maksimālu augstākās izglītības pieejamību, tās starptautiskās konkurētspējas objektīvi novērtējamu kāpumu un taisnīgumu.</p> <p>VD 5.3.: Noslēgt deleģēšanas līgumus ar pedagoģu profesionālajām organizācijām pedagoģu kvalifikācijas un kvalitātes standartu vērtēšanai un uzturēšanai. Izvērtēt lielo pilsētu (reģionu) iespējas koordinēt pedagoģu tālākizglītību un metodiskā atbalsta sistēmas izveidi.</p> <p>VD 7.2.: Vienkāršot studējošo un akadēmiskā personāla piesaisti no ārvalstīm, t. sk. no ārpus Eiropas Savienības valstīm.</p> <p>VD 7.4.: Radīt priekšnoteikumus profesionālās izglītības iestāžu nodošanai pašvaldībām vai nozaru profesionālajām organizācijām, koncentrējot visa veida izglītības kvalitatīvu nodrošināšanu reģionālas pārvaldības ietvaros un atbilstoši reģionālajām vajadzībām.</p> <p>VD 7.5.: Izveidot un ieviest pastāvīgi darbojošās nozaru ekspertu padomes</p>

		<p>līdzdalības nodrošināšanai profesionālās izglītības satura noteikšanā.</p> <p>VD 91: Nodrošināt priekšnoteikumus, lai katrs bērns var apgūt viņam dzīves laikā nepieciešamās iemaņas – valsts valodu, angļu valodu un vēl vismaz vienu valodu, daudzpusīgu kultūras pieredzi, IT kompetences, saziņas un sadarbības prasmes, radošumu veicinošas iemaņas, kritisko domāšanu, finanšu pratību un uzņēmējspēju, kā arī pilsonisko apziņu un prasmes. Skolās pilnībā īstenot iekļaujošu izglītību.</p> <p>2009. gadā MK apstiprināta IZM izstrādātā koncepcija "Profesionālās izglītības pievilcības paaugstināšana un sociālo partneru līdzdalība profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanā" (16.09.2009. MK rīkojums Nr.629).</p> <p>Saskaņā ar koncepcijā "Profesionālās izglītības pievilcības paaugstināšana un sociālo partneru līdzdalība profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanā" minēto ir izstrādāti grozījumi Profesionālās izglītības likumā, kur ir noteikta ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšana (10.06.2010. likums "Grozījumi Profesionālās izglītības likumā" ("LV", 102 (4294), 30.06.2010.)).</p> <p>Paredzēts izstrādāt jaunu Profesionālās izglītības likumu 2012–2013 IZM (NRP 2020).</p> <p>Profesionālās izglītības iestāžu tīkla optimizācija un diferenciacija, profesionālās izglītības iestāžu nodošana pašvaldībām integrētu izglītības iestāžu izveidei [ERAF – 50,35 milj. latu, valsts budžeta līdzfinansējums – 5,4 milj. latu; Klimata pārmaiņu finanšu instruments 10 milj.] IZM 2010.-2013. (NRP)</p>
<p>Obligātā pamata mācību priekšmetu apguve</p>	<p>Obligāta visu pamata mācību priekšmetu apguve visās vidusskolās, lai vidusskolu beigušajiem būtu iespēja</p>	<p>VD 6.1.: IZM līdz 31.12.2013. ir apņēmusies izstrādāt likumprojektus pārejai uz obligāto vidējo – vispārējo vai profesionālo – izglītību, nodrošinot</p>

<p>vidusskolās.</p>	<p>izvēlēties un apgūt jebkuru augstskolas programmu. Iespējamā rīcība: <i>Obligāta vidējā izglītība</i></p>	<p>iespēju iegūt vidējo izglītību arī arodizglītības programmās. Uzdevuma mērķis ir ieviest obligātu vidējo izglītību un paaugstināt tādu izglītojamo konkurētspēju darba tirgū, kuri mācās arodizglītības programmās. Obligātā vidējā izglītība un mērķis par obligāto vielu apguvi ir divi atšķirīgi jautājumi.</p>
<p>Izglītības iestāžu izvēles iespējas</p>	<p>Vecākiem ir jādod lielākas iespējas izvēlēties izglītības iestādi</p>	<p>VD paredz: Ieviest valsts un pašvaldību galvojumu sistēmu izglītības finansējuma modelim – "nauda seko bērnam līdz skolai".</p>
<p>Pirmsskolas un bērnu aprūpes pieejamība</p>	<p>Daudzveidīgs, kvalitatīvs piedāvājums. Pirmsskolas finansējums pietiekamā apjomā, dažādojot finansēšanas mehānismus, piesaistot privāto kapitālu. Garantēt pirmsskolas pieejamību ģimenēm sociāli un ekonomiski atstumtajās grupās. Sadarbība starp institūcijām, kas šos pakalpojumus piedāvā, vecākiem, vietējo sabiedrību un publiskās pārvaldes iestādēm, lai maksimāli uzlabotu pakalpojumu atbilstību bērna un ģimenes vajadzībām. <i>Mazo lauku pamatskolu saglabāšanas programma.</i></p>	<p>V D 2. punkts: Nodrošināt pilnībā publiski finansētu pirmsskolas izglītību un aprūpi no pusotra gada vecuma saskaņā ar principu "nauda seko bērnam līdz pirmsskolas izglītības iestādei". Jau ieviesta sistēma „nauda seko bērnam” līdz pašvaldībai. Piecgadīgo un sešgadīgo bērnu īpatsvars, kas apmeklēja pirmsskolas izglītības grupas obligātajā sagatavošanā skolai, 2010. gadā sasniedza 96% (IZM dati), savukārt gandrīz 90% no četrgadīgajiem apmeklē pirmsskolu. VD 3.1.: IZM ir paredzējusi līdz 01.09.2014. izstrādāt vadlīnijas mazo lauku skolu saglabāšanai un to funkciju paplašināšanai, aicināt pašvaldības, vietējās kopienas un skolas pārstāvjus izstrādāt katras skolas specifikai tālākas attīstības plānu; saglabāt valsts budžeta finansējuma apjomu izglītības funkciju nodrošināšanai un nodrošināt mazo lauku skolu (bērnu skaits skolā 50–100) saglabāšanu ar dažādu pieeju un metožu izstrādēm, t.sk. digitālās vides risinājumiem.</p>
<p><i>Izglītības iestāžu internacionalizācija</i></p>		<p>Latvijas augstākās izglītības iestāžu internacionalizācija paredz: divpusēju līgumu slēgšanu, konsultatīva un informatīva atbalsta un stipendiju nodrošināšanu, ārvalstu izglītības dokumentu (diplomu) atzīšanas nodrošināšanu. Tiek prognozēts, ka šo pasākumu rezultātā pieaugs ārvalstu studentu īpatsvars Latvijā. VD: Paredzēsim valsts finansējuma daļas palielināšanu Latvijā īstenotajās</p>

		ES izglītības programmās (tostarp neformālajās), kas paredz skolēnu un jauniešu mobilitātes un starpvalstu apmaiņas veicināšanu. Latvija piedalās COMENIUS, ERASMUS un citu izglītības apmaiņas programmās.
Skola kā sociālā tīklojuma centrs	Pārvaldībā iesaistās un sadarbojas vecāki, mācībspēki, izglītojamie, kā arī plašāka vietējā kopiena, t.sk. uzņēmēji, profesionālo un nozaru asociāciju pārstāvji <i>Iespējamie risinājumi:</i> <i>Vecāku iesaistīšanās mācību procesā, līdzgaitnieku darba grupas, brīvprātīgo mentoru programmas, pieejami sociālo pakalpojumu un atbalsta tīkli.</i>	VD 2. punkts: Izveidot starpnozaru programmu mazo skolu saglabāšanai, tām kļūstot par kopienas daudzfunkcionāliem centriem. Minētie iespējamie risinājumi netiek sistemātiski īstenoti.
Kontekstuāla izglītība un skolotāja profesijas maiņa	Skolotāju kapacitāte Skolotājs kā personība Skolotāju sagatavošana vairāk nekā vienā mācību priekšmetā Skolotāja prestiža celšana, motivācijas pilnveidošana Dažādu jomu profesionāli pārkvalificējas par skolotājiem Tālākizglītības programmu piedāvājums pieaugušo izglītības pedagogam	Nodrošināta profesionālās un vispārējās izglītības pedagogu profesionālās kompetences paaugstināšana ESF – 7,7milj. latu, valsts budžeta līdzfinansējums - 1,3 milj. Latu IZM (NRP)
	Profesionālo asociāciju loma. mācību programmu akreditācijas procesā, mācību procesa organizācijā un īstenošanā (uzmanību veltot absolventu nodarbinātības iespējām) Profesionālajās programmās nodrošināt radniecīgu profesiju zināšanas, lai var elastīgi pielāgoties darba tirgum	VD 5. punkts: Nodot skolotāju kvalifikācijas un kvalitātes standartu uzturēšanu skolotāju profesionālajām organizācijām, piesaistot sociālos partnerus un ieinteresētās puses, lai nodrošinātu sasaisti ar darba tirgus prasībām. Ieviest skolu direktoru iecelšanu uz noteiktu laiku. 2011. gadā Izglītības valsts kvalitātes dienests sācis novērtēt ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences.
E-skola un informācijas tehnoloģiju izmantošana	Integrēt mācību procesā tālmācības elementus, izmantojot tehnoloģijas <i>Iespējamie risinājumi:</i> <i>Skolu un bibliotēku</i>	Izveidoti uz informācijas un komunikāciju tehnoloģijām balstīti mācību un metodiskie materiāli, piemēram: zinātnes priekšmetos izveidoti interaktīvie CD 10. un 11.

	<p><i>digitalizācija.</i> <i>E-stundas.</i> <i>Mācību e-grāmatas.</i></p>	<p>klašu skolēnu pašmācībai, CD skolotājiem, DVD mācību filmas, DVD TV raidījumu izlases. Izvesti elektroniskie žurnāli. Nodrošināta interneta pieeja izglītības iestādēs. Izglītības iestāžu informatizācija notiek ERAF 3.1.3.1.aktivitātes „Kvalitatīvai dabaszinātņu apguvei atbilstošas materiālās bāzes nodrošināšana”, 3.2.2.1.2.apakšaktivitātes „Izglītības iestāžu informatizācija” un 3.1.1.1.aktivitātes „Mācību aprīkojuma modernizācija un infrastruktūras uzlabošana profesionālās izglītības programmu īstenošanai” ietvaros.</p> <p>VARAM (Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija) ir izstrādājusi Elektronisko prasmju attīstības plānu 2011.–2013.gadam (MK 2011.18.05. rīkojums Nr.207). Plāns ir izstrādāts, balstoties uz vispārpieņemtajiem nediskriminējošas attieksmes pamatprincipiem un tā izpildes rezultātā tiks veicināts un nodrošināts plānā noteiktās mērķauditorijas e-prasmju līmenis, e-prasmju attīstība, kas ir integrēta vispārējā politikā, kopumā sekmējot inovācijas, konkurētspēju un iekļaušanos informācijas sistēmā.</p>
<p>Izglītošanās mūža garumā</p>	<p>Jāattīsta ikviena cilvēka, īpaši jauniešu, prasmes saskatīt nepieciešamību un izmantot izglītošanās un karjeras veidošanas iespējas visa mūža garumā</p>	<p>Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007.–2013. gadam. 2009./2010. mācību gadā darbību ir sākusi Rīgas Tālmācības vidusskola. Katrā plānošanas reģionā ir izveidots mūžizglītības tīkls. Pieaugušo cilvēku iesaistīšana mūžizglītības aktivitātēs [LM/NVA] 2011.-2013 4,5 miljons LVL (NRP); Profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas, kvalifikācijas paaugstināšanas un neformālās izglītības ieguves nodrošināšana [LM/NVA] 2011.-2013 Kopējais finansējums 22 milj. latu, t.sk. ESF – 13,9 milj. Latu (NRP) Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007.–2013. gadam atspoguļo pieaugušo izglītību, nevis</p>

		izglītību mūža garumā.
	Augstskolas un profesionālās izglītības iestādes attīsta pieaugušo apmācību, kas veicinātu gan reģionu attīstību, gan individu un organizāciju konkurētspēju	Aktīvās darba tirgus politikas (ADTP) pasākumu īstenošana (LM, NVA, izglītības iestādes, pašvaldības) Kopējais finansējums 67,6 milj. latu, t.sk. ESF – 48,2 milj. Latu (NRP) Uz visnelabvēlīgākajā situācijā esošām iedzīvotāju grupām orientēti ADTP pasākumi (LM, NVA, izglītības iestādes, pašvaldības) 2011.-2013. Pasākumu īstenošana: 14,8 milj. latu (t.sk. ESF 11,6 milj. latu) (NRP) Izglītības programmu pilnveide atbilstoši darba tirgus prasībām (2011.-2013) IZM ESF finansējums – 7,8 milj. latu Ar 2009. gada 16.janvāra MK rīkojumu Nr.30 apstiprināta koncepcija „Valsts attīstībai atbilstošs augstākās izglītības studiju programmu sadalījuma pa nozarēm struktūras modelis”.
	Veidot saikni starp formālo izglītības sistēmu un neformālo izglītību, un pieaugušo tālākizglītību	Ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto profesionālo kompetenču atzišana. ESF finansējums 2,5 milj. latu, no tā pasākumam paredzēti 363 tūkst. latu. IZM 2011 (NRP)

Prioritātes SVID analīze

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> • plaša izglītības pieejamība • infrastruktūras esamība • augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars • augstākās izglītības eksports 	<ul style="list-style-type: none"> • nepietiekams radošums, kritiskās domāšanas u.c. procesu apgūšana mācību procesā • demogrāfijas izmaiņas ietekmē izglītības pieejamību • bērnudārzu pieejamības trūkums neļauj vecākiem iekļauties darba tirgū un sadārdzina darbaspēka izmaksas tautsaimniecībā • profesionālā un vispārējā vidējā izglītība nav pietiekami elastīga, lai atbilstu darba tirgus mainīgām vajadzībām • nepietiekama uzņēmēju iesaiste izglītības sistēmas uzlabošanā • zema augstākās izglītības starptautiskā konkurētspēja • zems atalgojuma līmenis vispārējā izglītības sistēmā • studējošo īpatsvars tehniskajās un dabas zinātnēs ir pārāk mazs

	<ul style="list-style-type: none"> izglītības finansēšanas principi neveicina tieksmi pēc kvalitātes paaugstināšanas
iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> izglītības sistēmai nodrošināt elastību mainīgam darba tirgum – mūžizglītības principa stiprināšana izglītības sistēmai nodrošināt vērtības (vairāku valodu, daudzpusīgu kultūras pieredzi, IT kompetences, saziņas un sadarbības prasmes, radošumu, kritisko domāšanu, finanšu pratību un uzņēmējspēju, kā arī pilsonisko apziņu un prasmes), kas uzlabo konkurētspēju un labklājību pastiprināt uzņēmumu atbildību par darbaspēka izglītošanu zināšanu pārnese uz Latviju no tiem iedzīvotājiem, kas mācās un/ vai strādā ārzemēs un ir ieguvuši zināšanas un/ vai pieredzi, kas Latvijā nav iegūstama 	<ul style="list-style-type: none"> krasas izmaiņas demogrāfijā neatbalstoša valsts politika izglītības eksporta pasākumiem izglītības darbinieku pretestība reformām nozarē

Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu

Indikators	Sasniegšanas trajektorijas vērtējums (sarkans – sliktāk nekā plānotā trajektorija; zaļš - atbilstoši trajektorijai; dzeltens – pretrunīga, neizteikta tendence)	Secinājumi un ieteikumi
Iedzīvotāju (25-64 gadu vecumā) piedalšanās pieaugušo izglītībā (% no visiem attiecīgā vecuma iedzīvotājiem)		Mērķis netiek sasniegts. Ļoti svarīgs uzdevums NAP kontekstā.

Pirms laika skolu pametušo īpatsvars (%)		Nepieciešams samazināt pirms laika skolu pametušo īpatsvaru, jāveicina izglītības pieejamība (t.sk. speciālistu palīdzība) un jānodrošina izglītības procesa kvalitāte
Bērnu skaits, kas mācās pirmsskolas iestādēs (ISCED 0) 4 gadu vecumā (% no kopējā bērnu skaita)		Dati liecina, ka pieejamības mērķis tiek sasniegts. Attīstības perspektīvā, pirmsskolas iestādēm ir liela perspektīva – radīt priekšnosacījumus saliedētai sabiedrībai, veicināt latviešu valodas apguvi, starpkultūru izpratni, iecietību (toleranci), un citas prasmes.
Ārvalstu studentu īpatsvars augstskolās (% mācību gada sākumā)		Augšupejošas tendences.
Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars vecuma grupā no 30 līdz 34 gadiem (%)		Augšupejošas tendences.

Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.-2020.gadam

Prioritātes „Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā” mērķis – Izveidot vienu no labākajām izglītības sistēmām ES un kļūt par vienu no līderēm pieaugušo izglītības pieejamības un izmantošanas ziņā – netiek sasniegts.

Izglītības sistēmai nepieciešams nodrošināt elastību mainīgam darba tirgum – mūžizglītības principa stiprināšana. Ir svarīgi, lai izglītības sistēma nākotnē palīdzētu indivīdam attīstīt prasmes un vērtības, piemēram, vairāku valodu prasmi, daudzpusīgu kultūras pieredzi, IT kompetences, saziņas un sadarbības prasmes, radošumu, kritisko domāšanu, finanšu prātību un uzņēmējspēju, kā arī pilsonisko apziņu u.c.), kas uzlabo konkurētspēju un labklājību.

Mūžizglītība nav tikai pieaugušo izglītība līdz 64 gadiem, kā to atspoguļo statistika, bet gan izglītība no pusotra gada līdz mūža beigām. Ņemot vērā demogrāfiskās tendences, jānodrošina arī pensionāru izglītošanas iespējas, kā arī jaunāku bērnu kvalitatīvu aprūpi un izglītību.

Ņemot vērā migrāciju nākotnē, vajadzētu izstrādāt plānu zināšanu pārnesi uz Latviju no tiem Latvijas piederīgajiem, kas mācās un/ vai strādā ārzemēs un ir ieguvuši zināšanas un/ vai pieredzi, kas Latvijā nav iegūstama.

Ņemot vērā Latvijas iedzīvotāju ekonomisko situāciju, Latvijā ir svarīgi turpināt nodrošināt izglītības pieejamību. Analizētie dati par šo prioritāti neatspoguļo **izglītības kvalitāti**, tāpēc nav iespējams šinī ziņojumā izdarīt secinājumus par izglītības kvalitāti.

Deklarācija par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību rīcības plāns paredz īstenot tos LIAS 2030 uzstādījumus izglītības jomā, kuri līdz šim nav ieviesti.

Prioritātes „Inovatīva un ekofektīva ekonomika” analīze

Attīstības virziena „Masveida jaunrade un inovācija” analīze

Attīstības virziena mērķis – Kļūt par vienu no ES līderiem inovatīvu un eksportējošu uzņēmumu izplatības ziņā.

Rīcības virzieni:

- *lietotāju virzītu inovāciju stimulēšana* – ņemot vērā, ka Latvijas kā nelielas valsts zinātnes un izpētes potenciāls ir salīdzinoši neliels, bet globāli tieši lietotāji ir lielākais komerciāli veiksmīgu ideju avots, LIAS uztur atziņu, ka pastiprināti jāattīsta lietotāju virzītām inovatīvām idejām pakārtota jaunrades sistēma – gan izprotot lietotāju vajadzības, gan radot sistēmu lietotāju iesaistīšanai jaunrades procesā;
- *atvērtu inovāciju prakses attīstība* – tā kā mūsdienās inovācijas arvien retāk rodas slēgtos izpētes procesos – ir būtiski radīt bāzi, kurā uzņēmumi un indivīdi sadarbojas, lai, izmantojot ārējos resursus, radītu jaunus produktus un procesus, kā arī sekmētu zināšanu izplatīšanos. Lai šo paveiktu, nepieciešama uzņēmējdarbības, zinātnes un iedzīvotāju sadarbība – ne tikai Latvijas, bet arī Baltijas un plašākā mērogā;
- *inovatīvas uzņēmējdarbības atbalsts* – tā kā uzņēmējdarbība ir ekonomikas un inovāciju dzinējspēks – ir jārada tāda vide, kurā iedzīvotāji vēlas nodarboties ar uzņēmējdarbību un īpaši – ar inovatīvo uzņēmējdarbību. Būtiski – lai Latvija Eiropā tiktu atpazīta kā inovatīvas uzņēmējdarbības valsts, kurā inovatīva uzņēmējdarbība tiek atbalstīta visos līmeņos, t.sk. izmantojot dažādos iespējamus atbalsta instrumentus;
- *plašas jaunrades kultūras attīstība* – jaunu ideju radīšanā un inovāciju ieviešanā būtiska ir jaunrade, kas ir pastāvīga parādība, nevis sporādiska aktivitāte. Jaunradei kļūstot par sistēmu, rodas iespēja ideju radīšanu un inovāciju ieviešanu padarīt par pastāvīgu uzlabojumu procesu, kurā tiek radīti arvien labāki produkti un pakalpojumi. Redzami, atvērti un brīvi pieejami radošie procesi var kalpot par pamatu tādas radošuma kultūras attīstībai, kas rezultējas inovācijās un attīstībā.

Saskaņā ar LIAS – šajā attīstības virzienā ir šādi sasniedzamie rādītāji:

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Ārējās tirdzniecības bilance (eksports-imports, miljardos EUR gadā)	-4,04	>0	Eurostat, 2008	-1,99 ⁷³	CSP, 2012
Izdevumi pētniecībai un attīstībai no IKP gadā (%)	0,61	>3	Eurostat, 2008	0,60	CSP, 2010
Augsto tehnoloģiju nozaru eksporta īpatsvars no visa eksporta gadā	4,25	>15	Eurostat, 2006	4,25 ⁷⁴	
Inovatīvu produktu apgrozījums (% no kopējā apgrozījuma)	3,4	>14	Eurostat, 2007	5,9	Eurostat, 2008
Inovatīvo uzņēmumu īpatsvars (% no visiem uzņēmumiem)	19,6	>40	CSP, 2008	20,1 ⁷⁵ 24,3 ⁷⁶	

No augstāk esošās informācijas ir redzams, ka kopš LIAS stratēģijas izstrādes ir samazinājies ārējās tirdzniecības deficīts. Šeit gan ir jāmin, ka ārējās tirdzniecības deficīts 2011.gadā bija lielāks kā 2010.gadā. Pietam – tirdzniecības bilanci lielāka jēga ir izteikt relatīvos rādītājos, piemēram, attiecībā pret IKP. Ja šādi skatāmies šo rādītāju, tad 2008.gadā tas sastādīja 17.65% no IKP, 2009.gadā tas sastādīja 8.47% no IKP, bet 2010.gadā – 10.98% no IKP. Kopējā deficīta samazināšanos var skaidrot ar ekonomiskajiem procesiem, kas notika Latvijā kopš finanšu un ekonomikas krīzes sākuma, kad, samazinoties banku finansējumam un iekšējai

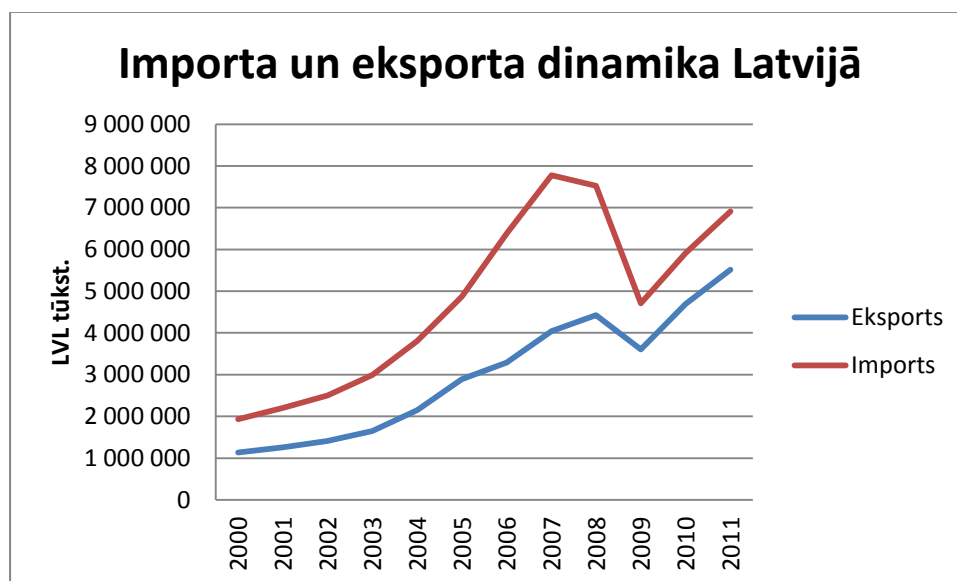
⁷³ Dati par 2011.gada 11 mēnešiem. 2010.gadā šis rādītājs bija -1.73 miljardi EUR; avots: www.csb.gov.lv

⁷⁴ Dati par 2006.gadu. Jaunāki dati nav pieejami; avots: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsiir160&plu gin=1>

⁷⁵ Jaunāku datu par 2008.gada datiem nav. Tie ir pārrēķināti, balstoties uz jaunāko pieejamo informāciju. Rūpniecībā inovāciju jomā aktīvo uzņēmumu skaits bija 707, kamēr pakalpojumu jomā – 460, kas ir attiecīgi 26.9% un 14.5% no kopējā uzņēmumu skaita. Attiecīgi inovatīvo uzņēmumu īpatsvars ir $(707+460)/(707/0.269+460/0.145)=20.1\%$.

⁷⁶ Tajā pašā laikā Eiropas Kopienas inovāciju aptaujas dati rāda, ka Latvijā inovatīvi ir 24.3% uzņēmumu (apsekojuma periods 2006.-2008.). Šeit gan ir jāņem vērā, ka šie ir statistikas dati, kas iegūti aptaujas ceļā; avots: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/9-10112010-AP/EN/9-10112010-AP-EN.PDF

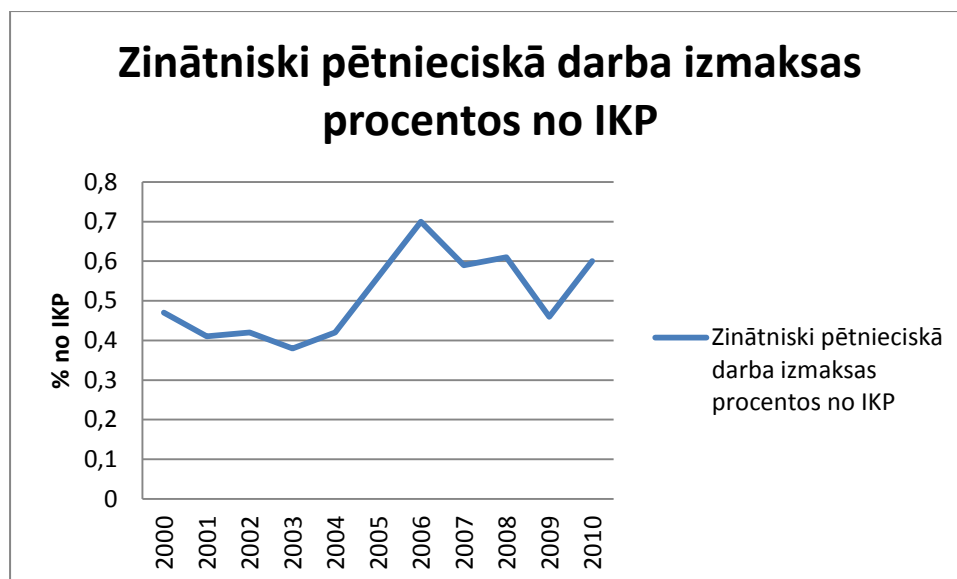
pirktspējai, samazinājās arī importa apjomi. Tāpat arī 2010.gadā un 2011.gadā ir palielinājušies eksporta apjomi. Tajā pašā laikā salīdzinošo ārējās tirdzniecības deficītu var skaidrot ar uzlabojošos situāciju Latvijas tautsaimniecībā, kas attiecīgi nozīmēja paaugstinātu importa aktivitāti. Pieminēšanas vērts fakts ir, ka no 2009.gada, lai arī importa apjomi pārsniedza eksporta apjomus, importa un eksporta pieaugumi ir lineāri, kas liecina par daļējas stabilizācijas iestāšanos, ja salīdzina ar laika posmu no 2004.līdz 2008.gadam, kur imports ievērojami pārsniedza eksporta apjomus – importa ievērojamā pieauguma dēļ ekonomikas pārkaršanas apstākļos.

Grafiks 5.1: Importa un eksporta dinamika Latvijā, CSP

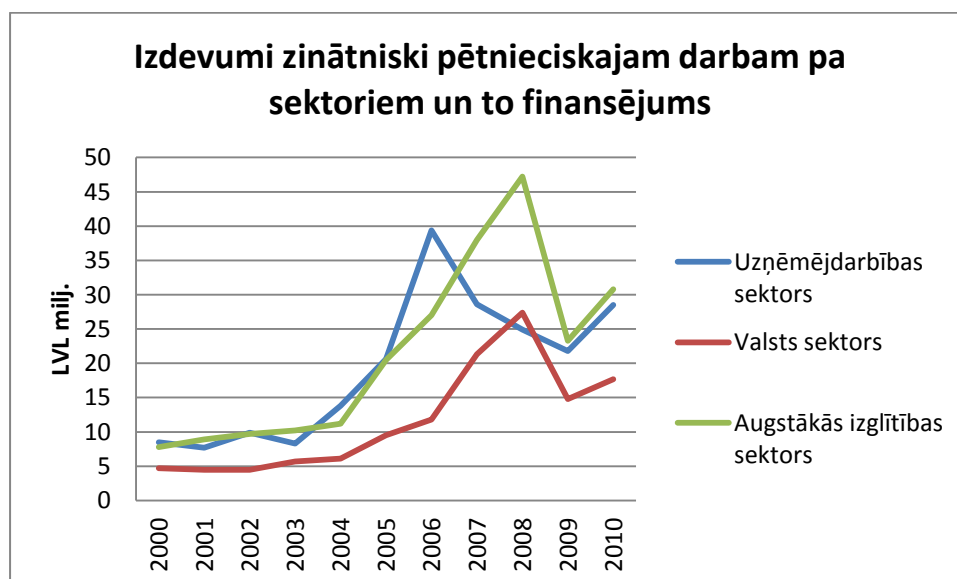
Vēl interesants ir fakts, ka kopējie valsts tēriņi pētniecības un attīstības vajadzībām 2010.gadā ir praktiski vienādi ar bāzes gada rādītājiem. Taču tie ir būtiski lielāki par 2009.gada datiem, kad tie bija par gandrīz 50% zemāki. Tajā pašā laikā šie dati, vērtējot ilgākā laika posmā, neparāda pozitīvu izrāvienu pētniecības un attīstības finansējumā, kā arī vēl joprojām ir ļoti zemi, salīdzinoši ar datiem no citām ES valstīm. Salīdzinoši lielais pieaugums no 2005.gada ir saistīts ar faktu, ka šajā rādītājā tiek ieskaitīts līdzfinansējums ES struktūrfondu programmām un līdzfinansējums letvara programmai⁷⁷.

⁷⁷ Zinātnes un tehnoloģijas attīstības pamatnostādnes 2009.-2013.gadam

Grafiks 5.2: Zinātniski pētnieciskā darba izmaksas procentos no IKP Latvijā, CSP

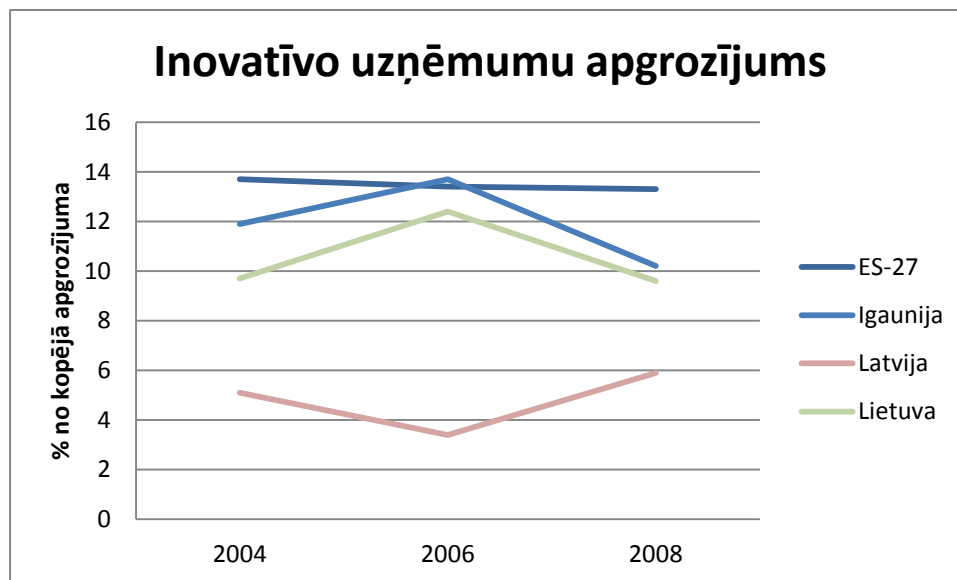
Raugoties uz absolūtajiem skaitļiem, ir redzams, ka uzņēmējdarbības sektors un augstākās izglītības sektors investē gandrīz vienādu finanšu apjomu, nedaudz dominējot augstākās izglītības sektoram. Tajā pašā laikā valsts sektors, kurš 2008.gadā pat pārsniedza privātā sektora ieguldījumus ir būtiski iepalacis.

Grafiks 5.3: Izdevumi zinātniski pētnieciskajam darbam Latvijā pa sektoriem un to finansējums, CSP

Rādītājā par inovatīvo uzņēmumu apgrozījumu Latvija ar 5.9% (no kopējā apgrozījuma) ierindojas pēdējā vietā starp ES valstīm, lai arī ir novērojams pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējo mērīšanas periodu 2006.gadā. Tajā pašā laikā Latvija šajā rādītājā ir tikai nedaudz

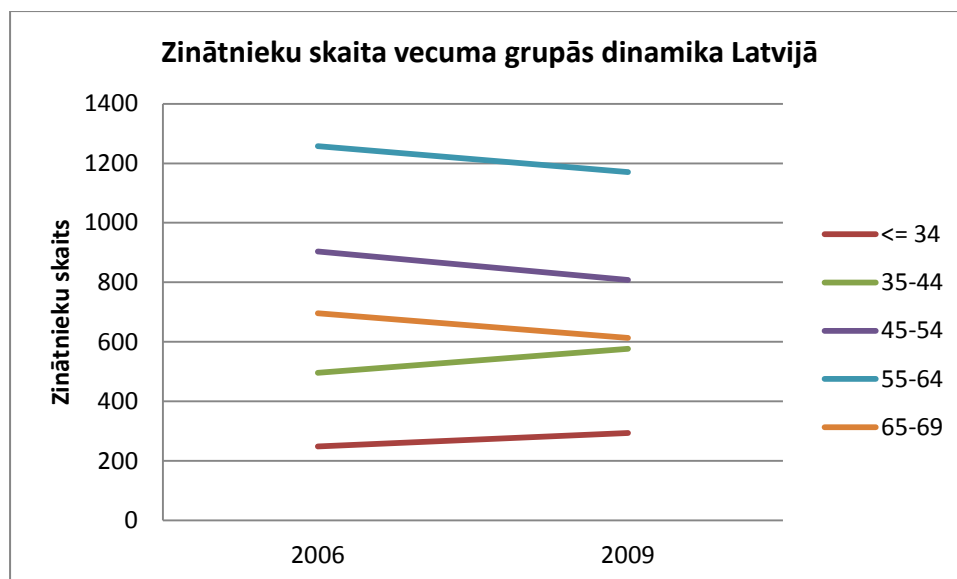
virs 2004.gada līmeņa – 5.1%. Igaunija ir vienīgā no Baltijas valstīm, kas vismaz 2006.gadā pārsniedza ES-27 vidējo rādītāju. Igaunijas un Lietuvas sniegumi ir gan skaitliski, gan no tendences viedokļa tuvi.

Grafiks 5.4: Inovātīvo uzņēmumu apgrozījums Latvijā un salīdzināmajās valstīs, Eurostat

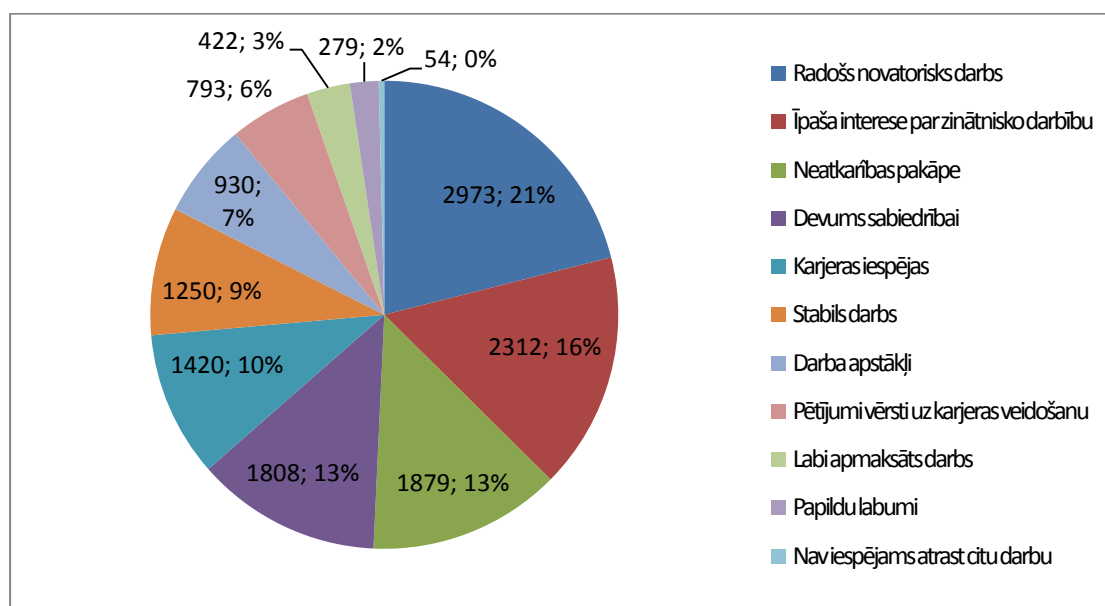
Attiecībā par tādiem rādītājiem kā „augsto tehnoloģiju nozaru eksporta īpatsvars no visa eksporta gadā” un „inovātīvo uzņēmumu īpatsvars” diemžēl nav jaunāku datu par tiem, kas bija pieejami, izstrādājot LIAS, kādēļ nav iespējams izsekot to izmaiņu tendencēm.

Lūkojoties uz zinātnes attīstības iespējām, ir būtiski palūkoties uz zinātnu doktoriem, lai arī šis nav viennozīmīgs zinātni raksturojošais rādītājs, tas vismaz parāda zinātnes kapacitāti valstī. Agregētā līmenī ir redzams, ka, salīdzinot 2006.gadu ar 2009.gadu, zinātnu doktoru skaits ir samazinājies par 4% un bija 3 462 doktori. No tiem absolūti lielākais skaits vecumā no 55 līdz 64 gadiem, absolūti mazākais – vecumā līdz 34 gadiem. Šāda vecuma struktūra neliecina par pietiekamu zinātnes bāzes „atražošanas”.

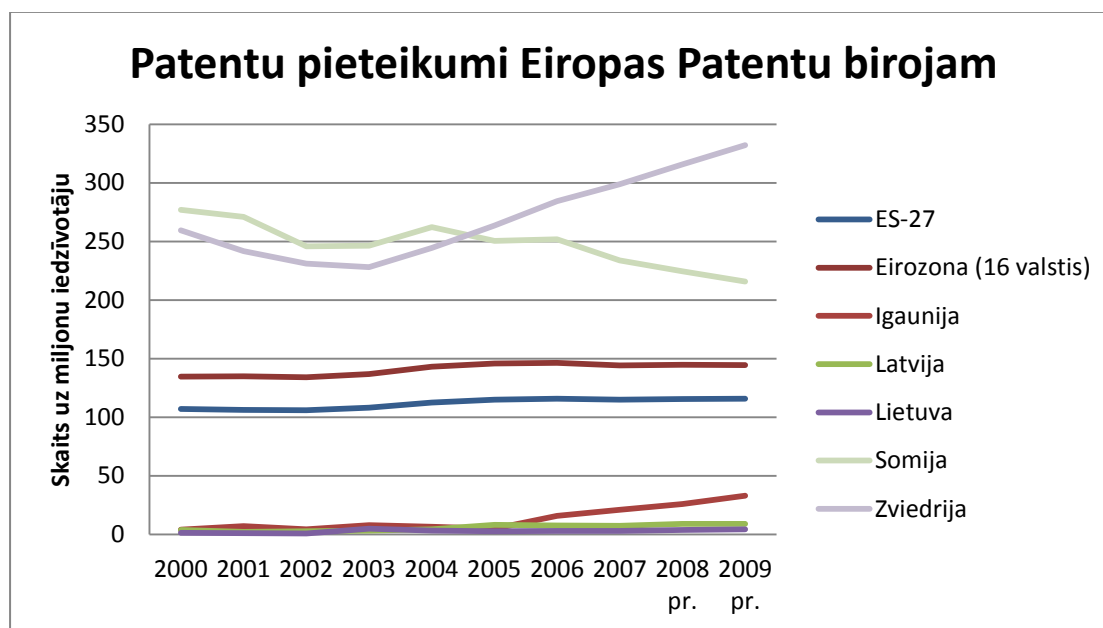
Grafiks 5.5: Zinātnieku skaita vecuma grupās dinamika Latvijā, CSP

2009.gadā veicot zinātnisko darbinieku aptauju ar jautājumu, kas šos cilvēkus ir piesaistījis zinātnei, ir iegūti interesanti secinājumi. 21% aptaujāto aizrāva radošs novatorisks darbs un 16% aptaujāto bija īpaša interese par zinātnisko darbību. Tikai 3% aptaujāto par iemeslu minēja labi apmaksātu darbu. Šie dati rosina domāt, ka zinātnieka karjeru primāri izvēlas tie, kam šī joma interesē pēc būtības. Tas, savukārt, vēl jo vairāk uzliek uzvaru uz nepieciešamību radīt adekvātu vidi šiem zinātniekiem, lai viņi strādātu Latvijā un ar maksimālu atdevi.

Grafiks 5.6: Zinātnieku motivācija strādāt zinātnē, CSP

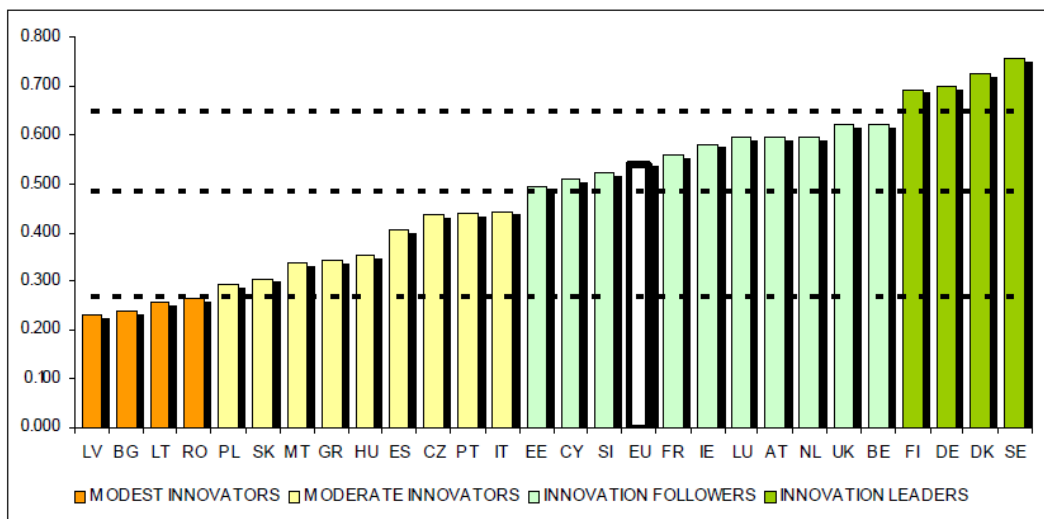
Runājot par inovācijām, būtiski ir apskatīt pieteiktos patentus, piemēram, Eiropas patentu birojā. No pieejamajiem datiem ir redzams, ka visas trīs Baltijas valstis šajā rādītājā (pieteiktie patenti uz miljonu iedzīvotāju) nav augsti. Latvijai un Lietuvai tie ir pavisam kritiski, kamēr Igaunija pēdējos dažos gados, par ko ir pieejami dati, ir sākusi izrāvienu. Ir redzams, ka Latvijas kaimiņvalstis (Zviedrija un Somija) šajā jautājumā ir krietni virs ES vidējā līmeņa.

Grafiks 5.7: Patentu pieteikumi Eiropas Patentu birojā Latvijā un salīdzināmajās valstīs, Eurostat

Ļoti būtisku informāciju par situāciju ar inovācijām sniedz ikgadējais pētījums „European Innovation Scoreboard” (apskatīta 2011.gada versija⁷⁸), kas sniedz kopskatu par valsts stāvokli inovāciju jomā. Kā redzams no zemāk esošā attēla – Latvija atrodas pēdējā vietā ES valstu grupā, kas tiek vērtēta kā „pieticīgi inovatori”. Arī Lietuva ir šajā pašā kategorijā – trešā vietā no beigām. Igaunija salīdzinājumam ir pēdējā valstu grupā, kas tiek apzīmēta ar „inovāciju sekotāji”, kas ir ļoti labs novērtējums. Interesanti, ka iepriekšējos vērtējumos Latvija nav vienmēr bijusi pēdējā vietā – tātad situācija relatīvi pret citām valstīm pasliktinās.

⁷⁸ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2011_en.pdf

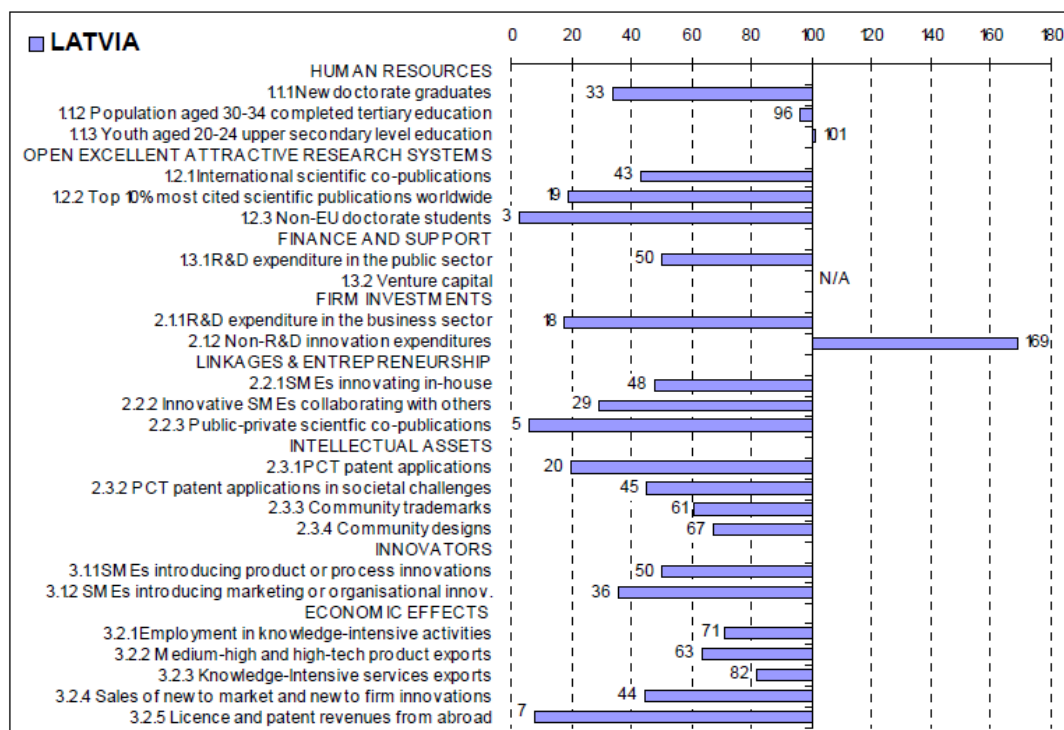

Note: Average performance is measured using a composite indicator building on data for 24 indicators ranging from a lowest possible performance of 0 to a maximum possible performance of 1. Average performance in 2011 reflects performance in 2009/2010 due to a lag in data availability.

The performance of Innovation leaders is 20% or more above that of the EU27; of Innovation followers it is less than 20% above but more than 10% below that of the EU27; of Moderate innovators it is less than 10% below but more than 50% below that of the EU27; and for Modest innovators it is below 50% that of the EU27.

Attēls 5.1: ES valstu inovāciju reitings, European Innovation Scoreboard 2011

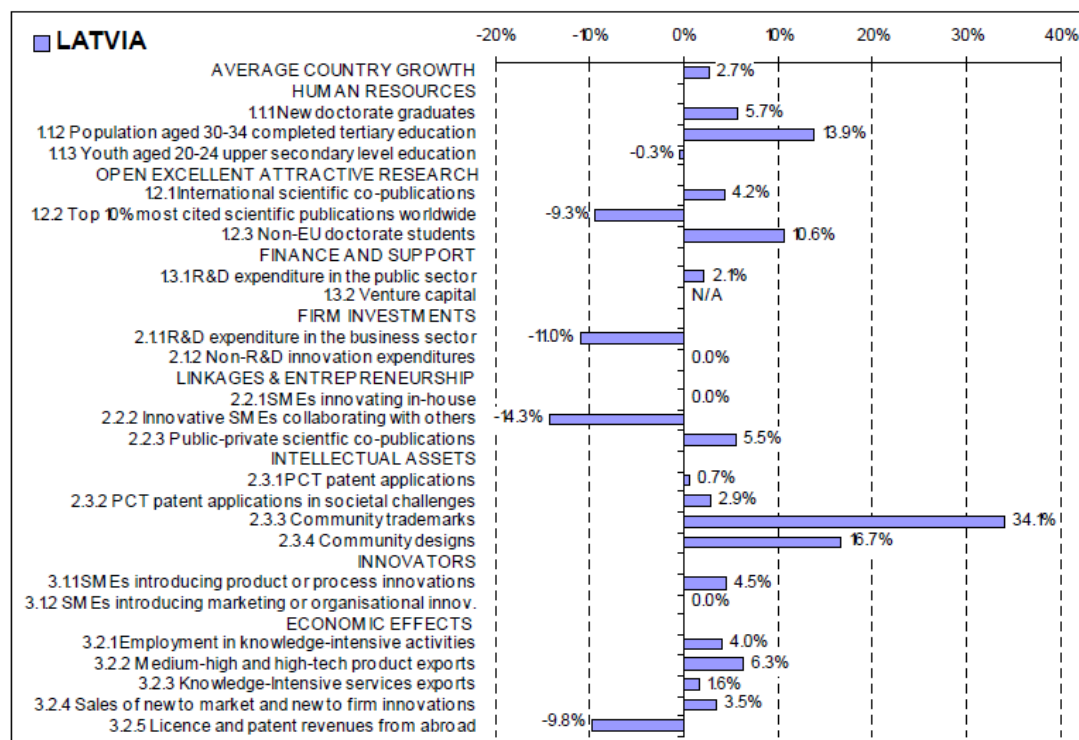
Ja paraugās uz specifiskiem kritērijiem, kas ir pamatā iepriekš minētā rādītāja aprēķinam, redzams, ka Latvija gandrīz visās analizējamajās jomās atrodas zem ES-27 vidējā.

Indicator values relative to the EU27 (EU27=100).

Attēls 5.2: Latvijas relatīvie rādītāji inovācijās ES, European Innovation Scoreboard 2011

Tomēr lielā daļā indikatoru ir novērojami pieaugumi, kas gan ne tuvu nav pietiekami, lai Latvija starp ES valstīm šajā indeksā neatrastos pēdējā vietā.

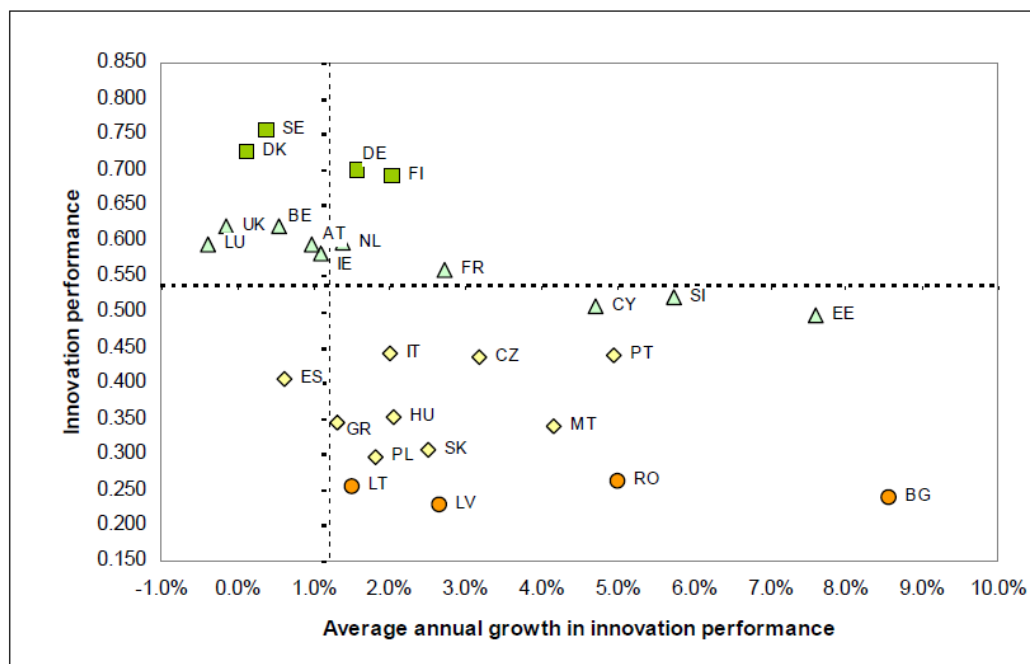

Annual average growth per indicator and average country growth

Attēls 5.3: Latvijas relatīvo rādītāju inovācijās ES dinamika, European Innovation Scoreboard 2011

Zemāk esošajā grafikā ir redzams interesants novērojums. Latvijas inovāciju snieguma izaugsme ir labāka par ES-27 vidējo. Taču inovāciju sniegums ir krietni zem ES-27 vidējā. Attēlā var arī redzēt, ka Igaunijas sniegums ir tuvs ES-27 vidējam, taču izaugsme ir krietni virs ES-27 vidējā, kas Igauniju ļauj pozicionēt kā spēcīgas izaugsmes valsti.

FIGURE 5: CONVERGENCE IN INNOVATION PERFORMANCE

Colour coding matches the groups of countries identified in Section 3.1. Average annual growth rates as calculated over a five-year period. Total growth can be derived by multiplying the average annual growth rate by 4. The dotted lines show EU27 performance and growth.

Attēls 5.4: Latvijas relatīvā pozīcija inovācijās ES, European Innovation Scoreboard 2011

Inovācijas un to strukturālie trūkumi

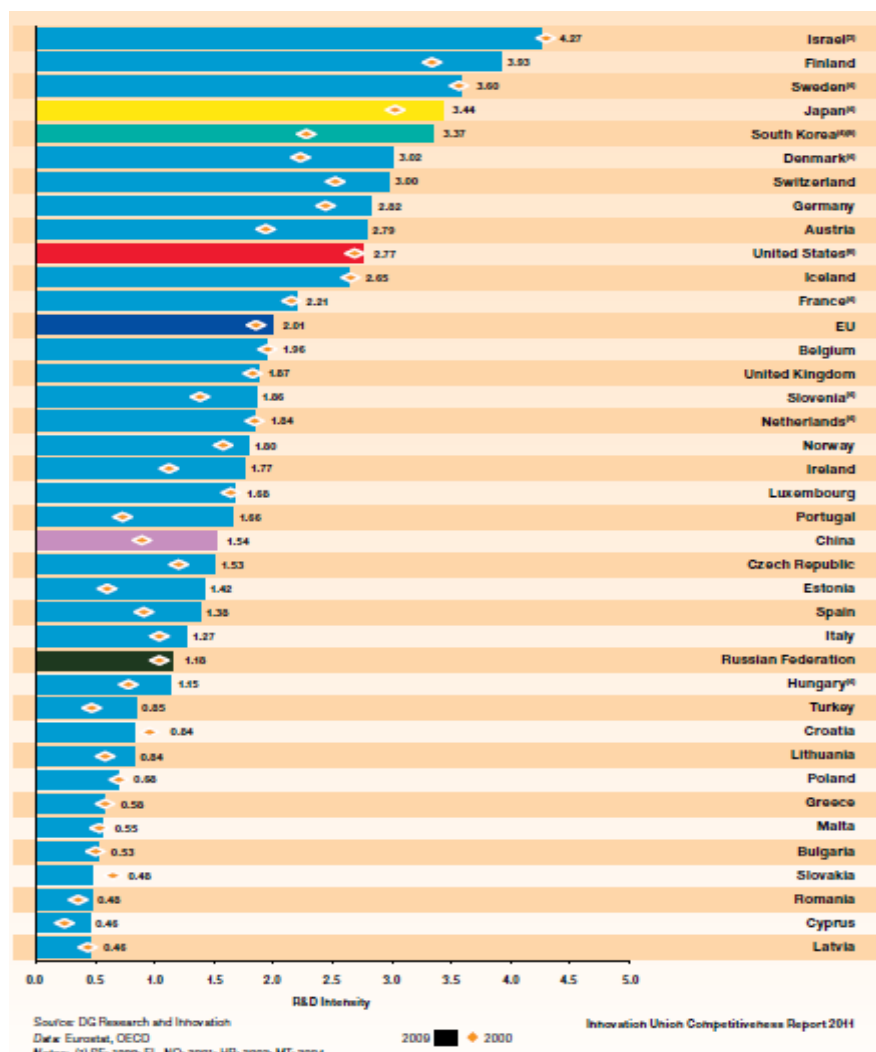
Inovāciju potenciāla maksimāla attīstība ir būtiska augstākas pievienotās vērtības ražošanas attīstībai un Latvijas globālās konkurētspējas spirināšanai, līdz ar to efektīvai inovāciju stratēģijai jāklūst par vienu no NAP 2014. -2020.g. stūrakmeņiem.

Kopumā jāatzīst, ka pašreiz Latvijas progress inovāciju potenciāla attīstībā ir samērā nepārliciecināms, par ko liecina arī starptautiski veikti pētījumi par inovāciju un konkurētspējas potenciālu pasaulē. Tā piemēram, pēc izdevumu apjoma R&D⁷⁹ (pētniecība un attīstība) jomai, Latvija ir pēdējā vietā starp ES valstīm. Turklāt saskaņā ar Eiropas Komisijas veikto pētījumu *Innovation Union Competitiveness Report* kopējie Latvijas izdevumi (privātā un publiskā sektora) pētniecībai un attīstībai no 2006.-2009.gadam samazinājušies par 13%⁸⁰, salīdzot ar periodu no 2000. līdz 2006.gadam. Saskaņā ar EK ziņojumu Latvija un Rumānija fiskālās krīzes laikā bija vienīgās valstis, kur R&D izdevumi no budžeta samazinājās straujāk

⁷⁹ Research and development.

⁸⁰ Avots: Innovation Union Competitiveness Report, European Commission, 2011, 50. lpp.

kā IKP kritums 2008./2009. gados – Latvijā publiskā sektora izdevumi šajā posmā samazinājās par 43%⁸¹.

Attēls 5.5: Kopējie valstu izdevumi pētniecībai un attīstībai⁸²

LIAS definētie prioritārie rīcības virzieni un sasniedzamie rezultāti inovāciju attīstībā, kā arī situācija to ieviešanā, ir apkopoti zemāk. Tai pat laikā, ņemot vērā, LIAS apjomīgo prioritāro rezultātu un pasākumu klāstu, vidēja termiņa inovāciju stratēģijas izveidē NAP ietvaros, nepieciešams noteikt ierobežotāku skaitu galveno prioritāšu (kuras ir būtiskākās konkurētspējas paaugstināšanai globālajos tirgos) un koncentrēt atbalstu. Pretējā gadījumā investīcijas inovāciju atbalstā var būt ļoti plašas, bet virspusējas un nesniegt gaidīto

⁸¹ Avots: Innovation Union Competitiveness Report, European Commission, 2011, 65.,66. lpp.

⁸² Avots: Innovation Union Competitiveness Report, European Commission, 2011, 49.lpp.

rezultātu. Tāpat LIAS paredz būtisku iedzīvotāju radītu inovāciju virzišanu tirgū, kam ir nepieciešamas dažādas atbalsta formas – gan kultūras izmaiņās (domāšanas veids un pieeja), gan pamata infrastruktūras veidā, gan arī savstarpējās sadarbības veicināšanā.

LIAS2030 definētie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto rezultātu apraksts un uzdevumi	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
Lietotāju virzītas inovācijas		
Lietotāju ⁸³ virzītu inovāciju aģentūras izveide	Rezultāta ietvaros paredzēts izveidot sadarbības tīklu kā aģentūru, kuras uzdevums būtu izveidot un koordinēt inovāciju tīklu, iesaistot tajā augstskolas, pētniecības institūcijas un uzņēmumus ar uzsvāru uz lietotāju virzītām inovācijām.	Šāda veida aģentūras izveide līdz šim nav veikta. Tai pat laikā vidējam termiņam, nepieciešams vērtēt atsevišķas aģentūras izveides lietderību un to, vai šī rezultāta ietvaros izvirzītos mērķus nevar sasniegt efektīvāk ar citiem inovāciju veicinošiem instrumentiem, piemēram, zinātnes un tehnoloģiju parku attīstību u.tml. Ir būtiski saprast, vai jaunas struktūras veidošana ir risinājums esošajai situācijai, salīdzinot ar, piemēram, esošās sistēmas optimizēšanu.
Zinātnieku un uzņēmumu sadarbība pētniecības jomā	Zinātnes un pētniecības pārvaldībā jāiesaista uzņēmumu pārstāvji, lai kopīgi definētu pētniecības prioritātes, kā arī laikus apzinātu nākotnes tehnoloģiju attīstības tendences. Zinātnes un pētniecības finansējums būtu jānovirza ar uzņēmēju– zinātnes gala produkta patērētāju – līdzdalību.	Pašreizējā ES fondu programmēšanas periodā bija paredzēts uzsākt atbalstu arī tehnoloģisko parku attīstībai, tomēr, ņemot vērā fiskālo situāciju valstī, šī aktivitāte tika atlikta. Saistībā ar inovāciju attīstību, atlikta tika šādas aktivitātes – Zinātnes un tehnoloģiju parks, Tehnoloģiju pārneses centri, Biznesa eņģeļu tīkls. Īstenotas tiek šādas uz inovācijām vērsta aktivitātes: <ul style="list-style-type: none"> • Kompetences centri; • Augstas pievienotas vērtības investīcijas; • Jaunu produktu izstrāde un ieviešana ražošanā; • Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti;

⁸³ Ar lietotāju šajā gadījumā tiek definēta plaša inovāciju lietotāju kategorija, kas iekļauj, piemēram, arī uzņēmējus

		<ul style="list-style-type: none"> • Cilvēkresursu piesaiste zinātnei; • Atbalsts zinātnei un pētniecībai; • Atbalsts starptautiskās sadarbības projektiem zinātnē un tehnoloģijās; • Zinātnes infrastruktūras attīstība; • Informācijas tehnoloģiju infrastruktūras un informācijas sistēmu uzlabošana zinātniskajai darbībai; • u.c. programmas. <p>Tāpat valstī tiek īstenoti dažādi citi ar zinātnes finansēšanu saistīti projekti, piemēram, Tirgus orientētie pētījumi u.c. Tāpat arī uzņēmējiem un zinātniskajām institūcijām ir iespējams iesaistīties tādās programmās kā, piemēram, Eureka, kur ir paredzēta starpvalstu sadarbība.</p> <p>Pašreiz par vairumu ar inovācijām saistīto atbalsta programmu nav veikti to radītās ietekmes izvērtējumi un, ņemot vērā, ka tās uzsāktas samērā nesen, par to efektivitāti ir pārāgri spriest. Tai pat laikā, vairākās programmās finansējums ir neliels un ir jāvērtē, vai resursi un aktivitātes tomēr nebūtu jākoncentrē, fokusējoties uz būtiskākajiem aspektiem inovāciju veicināšanai.</p> <p>2011. gadā bija paredzēts izstrādāt noteikumus atbalsta programmai „Tehnoloģiju inkubators”, tomēr pašreiz aktivitāte vēl nav uzsākta.</p>
<p>Sadarbības inovāciju programma</p>	<p>Lietotāju virzītu inovāciju kontekstā jāpārskata inovāciju atbalsta programmas. Valstij jārada sadarbības platformas, kuru ietvaros dažādi inovāciju dalībnieki tiktu mudināti sadarboties. Lai samazinātu neskaidrību un risku par</p>	<p>2011. gadā darbu uzsāka 6 kompetences centri, kuru ietvaros apvienojās radniecīgu nozaru uzņēmumi un zinātniskās institūcijas ar mērķi veikt jaunus rūpnieciskos pētījumus, radot jaunus produktus un tehnoloģijas. Tomēr jau 2012. gada sākumā,</p>

	<p>inovāciju ieviešanu tirgu, valdībai un pašvaldībām jaunu pakalpojumu, produktu un tehnoloģiju radīšana būtu finansiāli jāatbalsta tikai tad, ja izstrādes procesa piedalās to potenciālie lietotāji.</p>	<p>ņemot vērā konstatētos pārkāpumus un bažās par 37 milj. LVL izlietojuma neefektivitāti, programma tika uz laiku apturēta (pirms EK pārbaužu uzsākšanas). Projektu īstenotājiem šobrīd ir tikusi radīta neziņa par uzsākto projektu pēctecību.</p> <p>Daļa no augstāk minētajām VIAA administrētajām programmām ir virzītas uz uzņēmēju un zinātnieku sadarbību. Šīs programmas ir bijušas populāras, par ko liecina lielais pieteikumu skaits un iztrūkstošais finansējums, lai arī projekti ir bijuši adekvātas kvalitātes. Attiecīgi ir nepieciešama šādu programmu padziļināta izvērtēšana un resursu koncentrēšana jomās, kurās tiek radīta t.s. pielietojamā zinātne.</p>
<p>Pētniecības un attīstības internacionalizācija</p>	<p>Globalizācijas apstākļos mazu valstu inovāciju politikas veiksme kļūst arvien atkarīgāka no spējas integrēt savus uzņēmumus starptautiskajās zināšanu plūsmās. Tāpēc valdībai būtu jāpiedāvā uzņēmumiem, kuri sadarbojas ar lietotājiem jauninājumu radīšana, finansiāls atbalsts R&D pakalpojumu pirkšanai un integrācijai R&D globālajos tīklos.</p>	<p>Atbalsts R&D pakalpojumu pirkšanai pašreiz netiek sniegts no ES fondiem.</p>
<p>Klasteru attīstības programma</p>	<p>Pasaules pieredze rāda, ka lietotāju virzītu inovāciju praksi izmanto lielas kompānijas vai tie uzņēmumi, kuri darbojas inovatīvos klasteros. Infrastruktūras atbalsts klasteru veidošanai būtu jāsniedz gadījumos, kad uzņēmumi ir gatavi sadarboties ar lielām kompānijām vai piedalīties mazu un vidēju uzņēmumu grupu veidošana.</p>	<p>Klasteru programma Latvijā nav uzsākta, attīstot kopēju uzņēmumu piederošas infrastruktūras attīstību, kā tiek piedāvāts LIAS. Šobrīd gan LIAA ir atvērts uzsaukums Klasteru programmā, kuras ietvaros ir paredzēti resursi klasteru administrācijas izveidošanai. Šī klasteru programma gan nav specifiski orientēta uz LIAS paredzēto – par partnerības veidošanu ar ārvalstu organizācijām, kam ir pieredze produktu un pakalpojumu virzīšanā starptautiskajā tirgū.</p> <p>Tai pat laikā zināmā veidā klasteru programmas atvasinājums ir</p>

		kompetences centru programma, kura gan pašreiz Latvijā ir apturēta.
Atvērtu inovāciju prakse		
Atvērtā koda programmatūras iepirkums	Atvērtā koda darbības principu ievērošana vairumā gadījumu rada lielāku un straujāku inovāciju konvergenci. Pat ja kopējās izmaksas, izmantojot atvērtā koda programmatūru valsts institūcijās, nesamazinātos, to izmantošana radītu pozitīvus blakusefektus un tieša veida atbalstītu augsto tehnoloģiju nozari Latvijā.	Normatīvie akti neliedz valsts un pašvaldību iestādēm arī pašreiz veikt investīcijas IT sistēmu attīstībā tādā veidā, kā tās uzskata par lietderīgāku, tai skaitā izmantojot atvērtā koda programmatūru. Tomēr LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte, t.sk. ņemot vērā programmu savietojamību un uzturēšanas izmaksas.
Atvērtas zināšanas un zinātne	Lai veicinātu zināšanu izplatīšanos, ka arī mazinātu šķēršļus to piekļuvei valsts finansētam augstskolām un pētniecības institūtiem, valsts augstskolu lekciju kursu materiāliem un valsts finansētu zinātnisko pētījumu rezultātiem ar interneta starpniecību jābūt viegli pieejamiem ikvienam Latvijas iedzīvotājam. Jāattīsta ikvienam brīvi pieejami virtuālie biznesa inkubatori un digitālie zināšanu pārneses tīkli un digitālas platformas, kuros eksperti, pasniedzēji un zinātnieki dalītos savas zināšanās.	LIAS izpratnē, šāda veida mērķtiecīgi pasākumi pašreiz netiek ieviesti. Liela daļa veikto pētījumu, kas finansēti no valsts un/ vai ES fondu līdzekļiem ir pieejami pie Valsts kancelejas izveidotajā pētījumu datubāzē. Tāpat arī augstskolas un citas mācību iestāde arvien vairāk mācību materiālu padara publiski pieejamus. Šajā aspektā gan ir jāņem vērā, ka mācību materiālu publicēšana ne vienmēr ir risinājums pati par sevi. Iespējams, lai pēc iespējas iedzīvotājus iesaistītu jaunu zināšanu iegūšanas procesā, būtu nepieciešams izstrādāt īsākus un ārpus oficiālajām mācību programmām apmeklējamus izglītības kursus – kā to jau dara atsevišķas augstskolas.
Intelektuālā īpašuma digitāla licencēšana	Intelektuālā īpašuma digitāla licencēšana paredz izveidot brīvi pieejamu digitālo platformu, kur būtu apkopots valstij, augstskolām un pētniecības institūtiem piederošais intelektuālais īpašums, ka arī sniegtas iespējas digitālā vidē iegādāties to licences.	LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – šāda platforma nav izveidota. Pirms izveidot šādu platformu būtu nepieciešams uzzināt iesaistīto pušu vēlmes šādā platformā ievietot informāciju (konfencialitāte u.c. aspekti), kā arī apzināt līdz šim aizsāktos centienus, lai saprastu, vai šādu platformu nav iespējams izveidot

		uz kādas jau esošas sistēmas bāzes. Iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte.
Pētniecisko institūciju starptautiskās konkurētspējas stiprināšana	Ņemot vērā R&D globalizācijas tendences, ir nepieciešamas veidot programmu, kas stiprinātu pētniecisko institūciju kompetenci un spēju sniegt starptautiski konkurētspējīgus R&D pakalpojumus ārvalstu uzņēmumiem.	Zinātnes un tehnoloģiju parku atbalsta programma, ņemot vērā, fiskālo konsolidāciju, tika apturēta. Ir uzsākta Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu programma, tomēr tās fokuss ir atšķirīgs no LIAS uzstādījuma šajā jautājumā – LIAA programma pašreiz sniedz atbalstu augstskolām vai pētniecības institūtiem ārējo sakaru nodibināšanai un uzturēšanai, sniedzot informāciju par organizācijas pētniecības aktivitātēm. Kā jau minēts iepriekš – daļēji šī uzstādījuma sasniegšanu sekmē VIAA administrētās programmas, taču šobrīd nav skaidra to ietekme uz minētā uzstādījuma sasniegšanu.
Inovatīva uzņēmējdarbība		
Riska kapitāla nozare	Vadošu uzņēmumu izpētes centri labprāt tiek izvietoti tur, kur pieejams riska kapitāls produktu komercializēšanai. Tāpat būtiski ir publiskā un privātā kapitāla kopīgi veidoti riska kapitāla fondi. Attīstot riska kapitāla nozari, Latvija iegūtu augsti apmaksātas darba vietas un piesaistītu gan savus emigrējušos zinātniekus, gan ārvalstu pētniekus, kas vēlētos strādāt vieta, kur iespējams nopelnīt, pārvēršot izgudrojumus inovācijās. Tāpat arī tiktu paaugstināta varbūtība piesaistīt nozīmīgus ārvalstu spēlētājus.	Ar Eiropas Investīciju fonda atbalstu JEREMIE iniciatīvas ietvaros tiek nodrošināts daļējs finansējums jaunu sēklas, starta un riska kapitāla fondu izveidei Latvijā. Kā starpniek institūcijas fondu pārvaldīšanai darbojas divas kompānijas – BaltCap un Imprimatur Capital. Fondu uzdevums ir investēt mazajos un vidējos uzņēmumos Latvijā. Šo kompāniju investīciju fokuss ir mikro, mazie un vidējie uzņēmumi, kas plāno praksē ieviest inovatīvas, mērogojamas un eksportspējīgas idejas – ar ievērojamu attīstības potenciālu. Nacionālās programmas „Riska kapitāla finansējums” ietvaros tika izveidoti trīs no valsts budžeta un ES struktūrfondi līdzfinansēti riska kapitāla fondi - ZGI fonds, kuru vada SIA <i>Zaļās gaismas investīcijas</i> , <i>Otrais Eko fonds</i> , kuru vada AS <i>Eko Investors</i> un <i>INVENTO</i> , kuru vada SIA <i>TechVentures Fondu</i>

		<p><i>Vadības Kompānija.</i></p> <p>Šie fondi investē mazās un vidējās komercsabiedrībās ar augstu izaugsmes potenciālu un pievienoto vērtību, to ieguldot uzņēmumu pašu kapitālā vai piešķirot ar pašu kapitālu saistīto finanšu instrumentu veidā, kā rezultātā piesaistītais papildus finansējums tiek izmantots esošās darbības paplašināšanai un jaunu produktu vai tehnoloģiju attīstībai.</p>
R&D nodokļu kredīts	Pētījumi citas valstīs pierada, ka īpaši pētniecībai un attīstībai paredzēts nodokļu kredīts var pozitīvi ietekmēt inovāciju skaita pieaugumu, ļaujot uzņēmumiem saņemt nodokļu atvieglojumus.	LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte.
Pensiju fondu inovāciju obligācijas	Valstij izveidojot un uzturot atvasināto obligāciju fondus, tā varētu izmantot pensiju 3. līmeņa kapitālu inovāciju veicināšanai. Šādi fondi izdotu obligācijas, kas būtu atvasinātas no fonda pārraudzītiem inovatīvu investīciju projektiem.	LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte.
Inovāciju iepirkuma programma	Valsts un pašvaldības institūcijām jāatvērš finanšu līdzekļi, lai iepirktu īpaši to vajadzībām radītu jaunus inovatīvus pakalpojumus un produktus.	LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte. Tajā pašā laikā jāmin, ka valsts un pašvaldību institūcijām ir iespējams iepirkumu tehniskajās specifikācijās definēt iepirkumu kritērijus, lai pēc nepieciešamības nodrošinātu inovāciju komponentes klātbūtni to veiktajos iepirkumos.
Sabiedrisko pakalpojumu deleģēšana tirgum	Lai radītu papildu uzņēmējdarbības iespējas, valstī jāizveido programma, kas nodod daļu no sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas privātiem uzņēmumiem. Šāda programma ne tikai palielinātu interesi par uzņēmējdarbību, bet arī padarītu sabiedriskos pakalpojumus efektīvākus un jauninājumiem bagātākus.	Pašreiz LIAA ievieš ES fondu finansētu programmu „Valsts un privātās partnerības attīstības veicināšana Latvijā”, kuras mērķis ir veicināt alternatīvo modeļu (valsts un privātā partnerība) pielietojumu publiskās infrastruktūras būvniecībā, apsaimniekošanā un finansēšanā, tādējādi uzlabojot sabiedrisko pakalpojumu kvalitāti un pieejamību valsts un reģionālā līmenī.

		<p>Programmas kopējais finansējums ir tikai LVL 2 milj., kas ir neliels apjoms, lai sagaidītu būtisku ietekmi uz inovāciju potenciāla attīstību valstī.</p> <p>Tai pat laikā, ir paredzams, ka lielāka apjoma sabiedrisko pakalpojumu deleģēšana tirgum varētu sākties līdz ar drīzumā paredzamo valsts kapitālsabiedrību reformu, kas paredz, ka daudzas jomas, kur nav novērojamas tirgus nepilnības (<i>market failure</i>) būtu privatizējamas. Tomēr, jāņem vērā arī daudzu valstu, tai skaitā Lielbritānijas samērā negatīvo pieredzi privātās partnerības modeļa ieviešanā (konstatēts, ka bieži PPP projekti ir dārgāki, kā, īstenojot tos sabiedriskajā sektorā). Uzņēmējdarbības radīšanas komponente, kas rodas no pakalpojumu nodošanas privātajam sektoram ir jāvērtē no kumulatīvā efekta radīšanas viedokļa, lai nerastos situācija, kurā deleģētos pakalpojumus turpina sniegt tie paši cilvēki, kas to iepriekš darīja valsts pārvaldē – vienīgi jau no privātā sektora puses. Šādas situācijas gadījumā, savukārt, ir jābūt efektivitātes ieguvumiem.</p>
<p>Plaša jaunrades kultūra</p>		
<p>Radošuma izglītība</p>	<p>Izprotot patstāvīgas radošas domāšanas iemaņu nozīmi inovatīvas ekonomikas radīšana, vairāk nekā 30 pasaules valstis radoša domāšana tiek pasniegta ka atsevišķs mācību priekšmets skolas. Ari Latvijas skolu sistēma ir jāievieš radošas domāšanas apmācība.</p>	<p>LIAS izpratnē, šāda veida pasākumi (radošums kā mācību priekšmets skolu sistēmā) pašreiz netiek ieviesti un paredzēti. Šis pasākums ir jāvērtē arī kontekstā ar aizsākto darbu pie Radošo industriju pamatnostādņu izstrādes, kā arī radošo nozaru attīstības redzējuma kopumā.</p>
<p>Brīvā laika platformas</p>	<p>Daudzi cilvēki rada jauninājumus savā brīvajā laikā, radošas intereses vadīti. Lai mobilizētu un komercializētu šo radošo interesi, ir nepieciešams veidot gan digitālas platformas, gan radošas grupas. Atbalstot šīs radošas kopienas, tiek veicināta</p>	<p>LIAS izpratnē, šāda veida pasākumi pašreiz netiek ieviesti (platformas izveide) un paredzēti. Tai pat laikā nepieciešams vērtēt atsevišķas platformas izveides lietderību un to, vai šī rezultāta ietvaros izvirzītos mērķus nevar sasniegt efektīvāk ar citiem inovāciju veicinošiem</p>

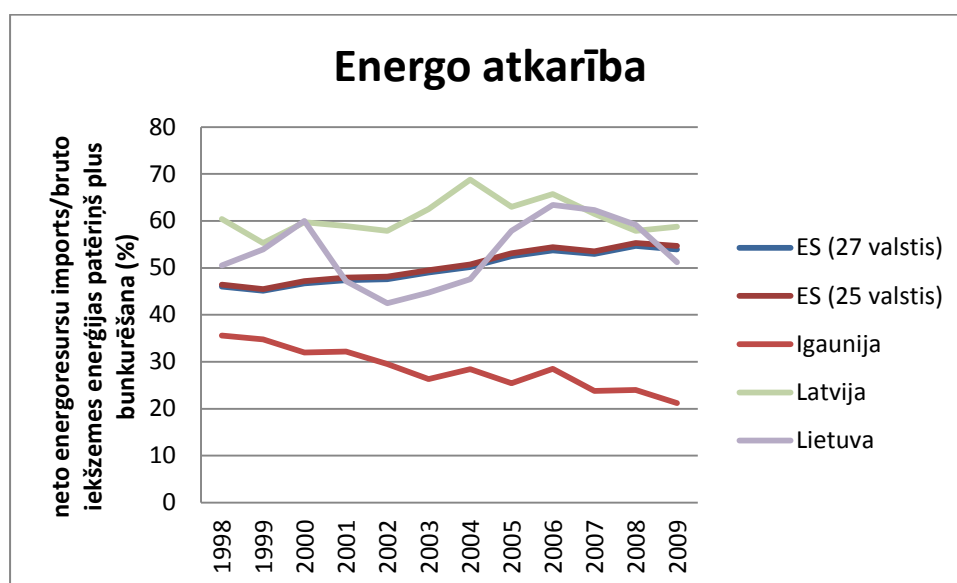
	masveida radošuma kultūra, jo tas ar radošumu var „inficēt” lielākas sabiedrības daļas.	instrumentiem. Ir būtiski saprast, vai jaunas platformas veidošana ir risinājums esošajai situācijai, salīdzinot ar, piemēram, esošās sistēmas optimizēšanu.
Ideju banka un ideju konti	Masveida radošuma kultūras izplatīšanos var veicināt, ieviešot indivīdu ideju kontus un ideju banku. Katrs iedzīvotājs ievieto kopīgā ideju banka idejas, ko uzskata par jaunām, bet nespēj tās īstenot. Galvojums jeb kupons tiek piešķirts noteiktam skaitam indivīdu, kuri visaktīvāk iesnieguši idejas ideju banka un kuru idejas citi lietotāji ir novērtējuši kā vērtīgas. Galvojumus var apmainīt pret finansiālu atbalstu jaunu pakalpojumu, produktu vai tehnoloģiju izstrādei.	LIAS izpratnē, šāda veida pasākumi pašreiz netiek ieviesti un paredzēti. Šādu pasākumu ieviešanas kontekstā ir jāsaprot, kāda ir atdeve no šādas ideju apmaiņas, ņemot vērā, ka ideju apmaiņai ir konfidencialitātes ierobežojumi, kā arī ka ideja pati par sevi ir tikai neliels solis visā kopējā darbā līdz tās komercializācijai. Iespējams, piemēram, veidojot spēcīgus klasterus, ir iespējams panākt būtiskāku efektu šajā jautājumā.
Inovāciju galvojumi	Noteiktam skaitam indivīdu tiek piešķirti kuponi par visaktīvāko ideju iesniegšanu ideju bankā un kuru idejas ir tikušas novērtētas kā vērtīgas. Šie kuponi dotu iespēju tos apmainīt pret reālu finansiālu atbalstu ideju īstenošanai.	LIAS izpratnē, šāda veida pasākumi pašreiz netiek ieviesti un paredzēti. Šis pasākums ir jāvērtē kontekstā ar iepriekš minēto par ideju banku un ideju kontiem. Kā alternatīva var būt kvalificētu vērtētāju veikta ideju novērtēšana un valsts atbalsta sniegšana, kas pēc būtības jau notiek ES struktūrfondu uzsaukumos.

Attīstības virziena „Atjaunojama un droša enerģija” analīze

Saskaņā ar LIAS – šajā attīstības virzienā ir šādi sasniedzamie rādītāji:

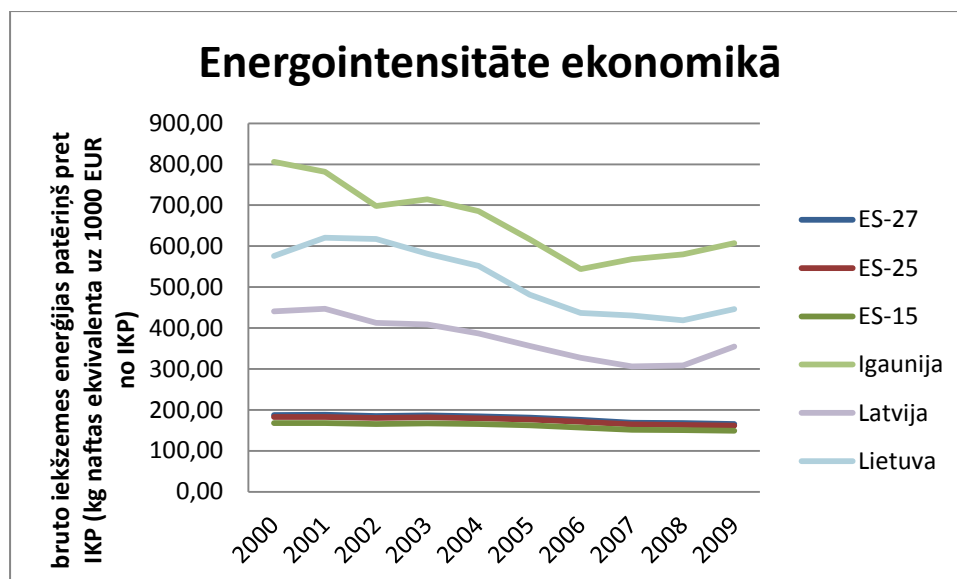
	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Energoatkarība – neto energoresursu imports/bruto iekšzemes enerģijas patēriņš plus bunkurēšana (%)	61,5	<50	Eurostat, 2007	58,8	Eurostat, 2009
Energointensitāte ekonomikā – bruto iekšzemes enerģijas patēriņš pret IKP (kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP)	306,60	<150	Eurostat, 2007	354,49	Eurostat, 2009
AER īpatsvars no bruto iekšzemes enerģijas patēriņa (%)	29,7	>50	Eurostat, 2007	34,3	Eurostat, 2009

Apskatot energoefektivitātes rādītājus (Latvijas energo atkarību no importētajiem energo resursiem), ir redzams, ka, salīdzinot ar ekonomikas pārkaršanas gadiem, energo atkarība no importētajiem energo resursiem ir mazinājusies, lai arī vēl joprojām tā atrodas virs ES vidējā. Salīdzinājumam – Igaunija pēdējo dekādi ir konstanti samazinājusi savu energo atkarību no importētajiem resursiem, un šis valsts energo atkarība ir ievērojami zem ES vidējiem rādītājiem. Tā kā šie dati ir pieejami ar vairāku gadu novēlošanos, energoatkarības mazināšanos var skaidrot ar kopējo ekonomikas sašaurināšanos, ko arī izskaidro iepriekš apskatītais par eksportu un importu.

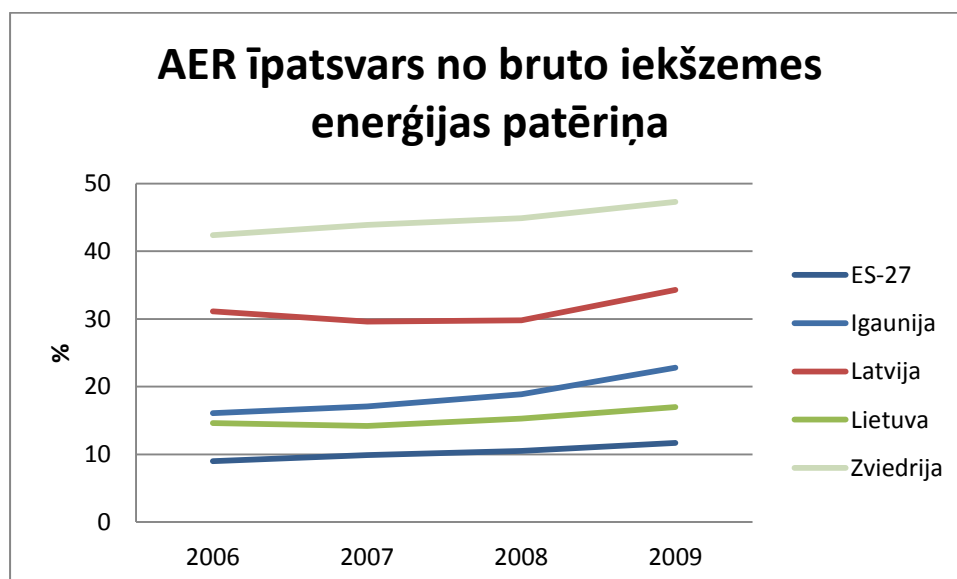
Grafiks 5.8: Energoatkarība Latvijā un salīdzināmajās valstīs, Eurostat

Ekonomiskās un finanšu krīzes ietekmē diemžēl ir pasliktinājies energointensitāti raksturojošais rādītājs, kas gan – jāpiezīmē – ir pasliktinājies arī lielā daļā citu ES valstu. Šo faktu var skaidrot ar krīzes ietekmē krītošo IKP. IKP izaugsmes gados šis rādītājs kritās visās trīs Baltijas valstīs, kas ir skaidrojams ar ievērojamo IKP pieaugumu šajā laika periodā. Likumsakarīgi – kopš krīzes iestāšanās – šis rādītājs ir sācis pieaugt. Šajā rādītājā Latvija pārspēj abas pārējās Baltijas valstis.

Grafiks 5.9: Energointensitāte ekonomikā Latvijā un salīdzināmajās valstīs, Eurostat

Attiecībā par atjaunojamās elektroenerģijas izmantošanu iekšzemes patēriņā – Latvija gada laikā no 2008.gadam līdz 2009.gadam ir uzlabojusi šo rādītāju, ierindojoties 2.vietā ES, atpaliekot vienīgi no Zviedrijas.

Grafiks 5.10: AER īpatsvars no bruto iekšzemes enerģijas patēriņa Latvijā un salīdzināmajās valstīs, Eurostat

Prioritātes SVID analīze

SVID attīstības virzienam „Masveida jaunrade un inovācija”

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> • esoša relatīvi neliela un novecojoša zinātnieku bāze, kas šobrīd spēj daļēji virzīt zinātnes sasniegumus Latvijā • spēcīga, taču neliela jauno zinātnieku bāze • atsevišķi pagātnē veikti izgudrojumi, kuri ir vairāk vai mazāk sekmīgi komercializēti • relatīvi laba finanšu un atbalsta pieejamība 	<ul style="list-style-type: none"> • kopējā inovāciju vērtējumā Latvija atrodas pēdējā vietā ES, kas liecina par lielām problēmām šajā laukā • zinātnes finansējuma rādītāju sporādiskais raksturs neliecina par sistēmisku zinātnes attīstību Latvijā • uzņēmumu investīcijas P&A ir ļoti zemā līmenī • Latvijas uzņēmumi ražo maz inovatīvu produktu (mazs īpatsvars apgrozījumā) • ļoti zems pieteikto starptautisko patentu skaits, kas, pietam, laika dinamikā neuzlabojas • Latvijā gandrīz nav citu ES valstu doktorantūras studentu, kas nesekmē zināšanu pārnesi un sadarbību • Latvijas zinātnieku darbu starptautiskā citēšana ir ļoti zemā līmenī • publiskā-privātā sektora zinātnes koppublicāciju ļoti mazais skaits • mazs uzņēmumu, kas ievieš produktu vai procesu inovācijas, skaits • zema nodarbinātība zināšanu ietilpīgās aktivitātēs • zems jauno produktu vai pakalpojumu ieviešanas tirgū līmenis • praksē vājš tīkls lietotāja virzīto inovāciju attīstībai • spēcīgās korporatīvās saites zinātnei pieejamā finansējuma sadalē
Iespējas	Draudī
<ul style="list-style-type: none"> • mācīties no Igaunijas, kas ne tikai Latviju apsteidz visos rādītājos, bet apsteidz arī daudzas ES valstis • zinātnieku darbošanās zinātnē nav primāri saistīta ar naudas pelnīšanu, kādēļ ir iespēja tos piesaistīt un motivēt darbam zinātnē ar nemonetārajiem rīkiem atalgojuma formā • koncentrēt atbalstu zinātnei, finansējot mazāku skaitu lielāku 	<ul style="list-style-type: none"> • mazais jauno zinātnieku skaits rada draudus zinātnes pēctecības nodrošināšanai • zinātnes sistēmiska neattīstīšana nerada priekšnoteikumus produktivitātes celšanai un cilvēkresursu attīstīšanai ilgtermiņā, kam var būt būtiska ietekme uz Latvijas iedzīvotāju labklājību – Latvija kā nekvalificētā darbaspēka valsts (kas pietam arī ir pieejams ļoti

<p>projektu, nevis otrādi</p> <ul style="list-style-type: none"> • mērķtiecīga lietotāju virzīto inovāciju attīstības sistēmas veidošana, lai maksimāli izmaksu efektīvā un laika efektīvā veidā gūtu pēc iespējas lielāku ieguvumu no iedzīvotāju-uzņēmēju sadarbības • klasteru reālistiska (ne-mākslīga) iedzīvināšana • attīstīt radošumu visās dzīves jomās (kultūras sadaļa), šādi arī veicinot radošumu un vienlaikus arī attīstot instrumentus radošuma atbalstam un transformēšanai komercializējamos produktos vai pakalpojumus 	<p>ierobežotā daudzumā)</p> <ul style="list-style-type: none"> • perspektīvo zinātnieku emigrēšana un nespēja tiem piedāvāt nekādus motivatorus atgriezties esošajā sistēmā • finansējuma vāja pieejamība jaunajiem uzņēmējiem rada sarežģījumus inovatīvu produktu vai pakalpojumu sekmīgai komercializācijai
--	--

SVID attīstības virzienam „Atjaunojama un droša enerģija”

<p>Stiprās puses</p> <ul style="list-style-type: none"> • augsts AER īpatsvars enerģijas patēriņā • potenciālie pieejamie AER resursi (biomasa, hidroenerģija, vēja, ģeotermālā enerģija) • ģeoloģiskā struktūra atbilstoša dabasgāzes uzglabāšanas jaudu veidošanai • potenciālie un esošie starpsavienojumi dalībai elektroenerģijas tirgū • energoresursu tranzīta un uzglabāšanas jaudas 	<p>Vājās puses</p> <ul style="list-style-type: none"> • konkurētspēja elektroenerģijas tirgū atkarīga no hidroelektrostaciju izstrādes sezonāliem faktoriem • siltumslodzes prasības- sezonālās svārstības • augsts obligātā iepirkuma komponentes īpatsvars elektroenerģijas gala cenā • mainīga likumdošana • augsta energoatkarība • zema ēku energoefektivitāte
<p>Iespējas</p> <ul style="list-style-type: none"> • augsts energoefektivitātes potenciāls māsaiemniecību un publiskajā sektorā • centralizētās siltumapgādes infrastruktūra • vēja enerģijas potenciāls Baltijas jūras piekrastē • ģeoloģiskās struktūras izmantošana dabasgāzes tirgus svārstību amortizēšanai • izklaidētās enerģijas ražošanas potenciāls 	<p>Draudi</p> <ul style="list-style-type: none"> • augsts dabasgāzes īpatsvars elektroenerģijas un siltumenerģijas izstrādē – ievērojami izmaksu svārstību riski • gandrīz pilnīga atkarība no importētajiem resursiem transportā • primāro energoresursu cenu svārstības • energoresursu piegādē pilnā apjomā nedarbojas tirgus mehānismi • potenciālo reģiona atomelektrostaciju un starpsavienojumu ietekme uz elektroenerģijas tirgu – nozares konkurētspēja atvērtā tirgū

Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu

Indikators	Sasniegšanas trajektorijas vērtējums (sarkans – sliktāk nekā plānotā trajektorija; zaļš - atbilstoši trajektorijai; dzeltens – pretrunīga, neizteikta tendence)	Secinājumi un ieteikumi
Izdevumi pētniecībai un attīstībai		<p>2010.gadā izdevumi pētniecībai un attīstībai ir sasnieguši 2008.gada rādītājus (pēc krituma 2009.gadā), taču vēl joprojām iepaliek mērķa rādītājiem, kā arī gadu gaitā nav novērojams būtisks uzlabojums.</p> <p>Gadu gaitā nav novērojams būtisks rādītāja uzlabojums. Ņemot vērā ambiciozo noteikto LIAS mērķi, nepieciešama mērķtiecīga un koncentrēta pieeja, izvietojot līdzekļus pētniecībā un attīstībā.</p> <p>Ieteikums – programmu koncentrēšana – saskaņā ar augstāk minēto analīzi par dažādajiem valsts un ES līdzfinansējumiem atbalsta instrumentiem zinātnes un pētniecības attīstībai.</p>
Trūkst jauno zinātnieku, kas var nodrošināt adekvātu pēctecību zinātnē		<p>Kopējais zinātnieku skaits samazinās. Nedaudz palielinās jauno zinātnieku skaits, taču nepietiekami.</p> <p>Attīstīt infrastruktūru un veidot ekselences centrus, lai motivētu cilvēkus darboties zinātnē.</p> <p>Papildus ES sociālā fonda programmas doktorantūras studiju finansēšanai.</p> <p>Iesaistīšanās starptautiskos projektos, lai paaugstinātu jauno un topošo zinātnieku motivāciju darboties zinātnē.</p>
Niecīgs pieteikto patentu skaits		<p>Pieteikto patentu skaitā laika gaitā nav būtiskas pozitīvas dinamikas.</p> <p>Skaidrojošais darbs un palīdzība, piesakot patentus.</p>

		Skaidrojošais darbs par patentu pieteikšanas nepieciešamību. Patentu pieteikšanas līdzfinansēšana.
Ļoti vājš inovāciju sniegums		Pēdējā vieta inovāciju reitingā ES-27. Nepieciešama detalizēta katra kritērija analīze, lai noteiktu prioritāri būtiskākās jomas, kurās strādāt.
Ārējās tirdzniecības bilance	Ir vērojami uzlabojumi, salīdzinot ar bāzes gadu.	Uzlabojumi daļēji ir krīzes ietekmē radušies, jo ir samazinājies importa apjoms, kā arī eksporta apjoms, lai arī zem importa apjoma, tomēr beidzot tik būtiski neiepaliek importa apjomiem. Ieteikums – kā vienu no politikas mērķiem paturēt eksporta fokusu. Tāpat, sistēmiski strādājot pie valsts konkurētspējas paaugstināšanas, tiek radīti būtiski priekšnoteikumi mērķa sasniegšanai.
Energoatkarība	Ir vērojami uzlabojumi rādītāja attīstībā, lai arī vēl nav sasniegts tas līmenis, kas vēsturiski bijis 1999.gadā, kas arī pārsniegtu LIAS noteikto mērķi.	Uzlabojums rādītājā ir saistīts ar ekonomikas sašaurināšanos (jāņem vērā, ka dati ir pieejami ar dažu gadu nobīdi). Ieteikums – rūpīgi analizēt šo datu sakarību ar tautsaimniecības attīstību raksturojošiem rādītājiem.
Energointensitāte ekonomikā	Šis rādītājs ir pasliktinājies, salīdzinot ar bāzes gadu.	Rādītāja pasliktināšanos var skaidrot ar IKP kritumu un tā ietekmi uz rādītāja aprēķiniem. Arī citās valstīs šajā periodā ir novērota līdzīga šī rādījuma attīstība. Ieteikums – sīkāk sadalīt šī rādītāja ietekmējošos faktorus un individuāli analizēt to ietekmi uz rādītāja sasniegšanu un nepieciešamību to sasniegt pēc būtības.
Inovatīvu produktu apgrozījums		Rādītājs ir uzlabojies, lai arī nepietiekami pret vidējiem

		rādītājiem. Šis ir komplekss rādītājs, kura uzlabošana ir saistīta ar citu rādītāju sasniegšanu inovāciju sadaļā.
AER īpatsvars no bruto iekšzemes enerģijas patēriņa	Šis rādītājs ir samērā strauji uzlabojies.	Rādītāja straujā uzlabošanās ir skaidrojama ar kopējās AER saražotās jaudas īpatsvara pieaugumu sašaurinošās ekonomikas apstākļos, kas attiecīgi nozīmē rādītāja uzlabošanos. Ieteikums – jāseko līdzī šī rādītāja komponentēm, lai noteiktu tā faktisko ietekmi uz LIAS mērķu sasniegšanu.
Augsto tehnoloģiju nozaru eksporta īpatsvars	Nav datu analīzei.	
Inovatīvo uzņēmumu īpatsvars	Nav datu analīzei.	

Aprakstot augstāk esošos rādītājus, kas raksturo LIAS prioritātes ieviešanas pakāpi, jāsecina, ka šie rādītāji nepilnīgi raksturo prioritātes sasniegšanas apmērus. Tā, piemēram, runājot par atvērtajām inovācijām, no piedāvātajiem rādītājiem nav iespējams izdarīt pietiekamus secinājumus par LIAS prioritātes mērķa sasniegšanu. Ir nepieciešama citu, zemāka līmeņa (disagregētu) rādītāju noteikšana, kas var kalpot par pamatu LIAS prioritātes mērķa sasniegšanai.

Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.-2020.gadam

Lai sistēmiskāk attīstītu zinātņi Latvijā, ieteicama ir programmu koncentrēšana – saskaņā ar augstāk minēto analīzi par dažādajiem valsts un ES līdzfinansētajiem atbalsta instrumentiem zinātnes un pētniecības attīstībai.

Lai motivētu cilvēkus darboties zinātnē Latvijā, ir nepieciešams attīstīt infrastruktūru un veidot ekselences centrus. Papildus arī ES Sociālā fonda programmas doktorantūras studiju finansēšanai varētu kalpot par motivatoru. Vēl ir nepieciešama iesaistīšanās starptautiskos projektos, lai paaugstinātu jauno un topošo zinātnieku motivāciju darboties zinātnē, kā arī paaugstinātu zinātnes kopējo kapacitāti.

Tā kā patentu pieteikšanas process ir sarežģīts un dārgs, nepieciešams skaidrojošais darbs un palīdzība, piesakot patentus. Tāpat esošo situāciju varētu uzlabot Patentu pieteikšanas līdzfinansēšana.

Latvija ieņem pēdējo vietu inovāciju reitingā ES-27, kas ir ļoti slikts rādītājs. Tā kā Latvija jau ilgākā laika posmā ieņem pēdējās vietas šajā rādītājā – nepieciešama detalizēta katra kritērija analīze, lai noteiktu prioritāri būtiskākās jomas, kurās strādāt, jo ir skaidri redzams, ka ar esošo inovāciju politiku Latvijas zinātne sekmīgi neattīstās.

Ieteikums kā vienu no politikas mērķiem paturēt eksporta fokusu. Tāpat, sistēmiski strādājot pie valsts konkurētspējas paaugstināšanas, tiek radīti būtiski priekšnoteikumi mērķa sasniegšanai.

Nepieciešams rūpīgi analizēt energoefektivitāti raksturojošo rādītāju dinamiku salīdzinājumā ar tautsaimniecības attīstību raksturojošiem rādītājiem.

Prioritātes „Daba kā nākotnes kapitāls” analīze

Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji

Saskaņā ar LIAS – šajā prioritātē ir šādi sasniedzamie rādītāji;

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Pārstrādāto atkritumu īpatsvars (% no savāktajiem atkritumiem gadā)	34	>80	CSP, 2008	47,04	CSP, 2011
Dabas resursu izmantošanas produktivitāte (EUR/resursu tonna)	520	>1550	Eurostat, 2005	35,2	Eurostat
Siltumnīcas efekta gāzu emisijas gadā (pret emisiju apjomu bāzes gadā) (Kioto protokols)	46,6	<45	Eurostat, 2007	41	Eurostat, 2010
Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platības īpatsvars (% no valsts teritorijas)	18	18	LVGMA, 2007	19,760 (LVGMV A); 19,811 (CSP)	CSP, 2011
Lauku putnu indekss (1999=100)	99,4	>120	Eurostat, 2006	115,2	Eurostat, 2010
Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības (% no visām lauksaimniecībā izmantojamām zemēm)	9,8	>15	Eurostat, 2007	8,7	Eurostat, 2011
Mežainums (mežu platība, % no kopējās valsts teritorijas)	49,9	55	CSP, 2008	49,9	CSP, 2011
Slāpekļa/fosfora savienojumu ieplūde virszemes saldūdens objektos (tonnas gadā)	3717/424	<2500/300	LVGMA, 2007	2290/410	LGMVC, 2011

Attīstības virziena „Dabas vērtību un pakalpojumu ilgtspējīga apsaimniekošana” analīze

Attīstības virziena mērķis: Būt ES līderei dabas kapitāla saglabāšanā, palielināšanā un ilgtspējīgā izmantošanā;

Attīstības virziena rīcības virzieni:

- dabas kapitāla pārvaldība;
- tirgus instrumentu izveide;
- dabas aktīvu kapitalizēšana;
- ilgtspējīga dzīvesveida veicināšana.

Latvijas dabas resursi ir valsts nacionālās bagātības sastāvdaļa un tās nākotnes kapitāls. Dabas resursu vērtība un dabiskās vides pieejamība sniedz unikālu iespēju attīstīt „zaļo” ekonomiku un veidot ilgtspējīgu patēriņu, kā arī Latvija - „zaļa” valsts - tēlu.

Globālie procesi ietekmē šādus Latvijas dabas kapitāla attīstības aspektus:

- dabas vides bioloģisko daudzveidību;
- augošu pieprasījums pēc enerģijas resursiem un enerģētisko drošību (enerģijas resursu cenas un pieejamība ietekmē mājsaimniecību ekonomisko dzīvi, tādējādi, pastarpināti, - iedzīvotāju vidusslāņa attīstību un relatīvo nabadzības risku pieaugumu);
- urbanizāciju un ar to saistīto pilsētu izplešanos.

Latvijas galvenie izaicinājumi un iespējas globālo procesu kontekstā ir:

- novērtēt un apzināt mūsu tīro un bagāto dabas vidi, tās ekonomisko vērtību;
- saglabāt bioloģisko daudzveidību;
- efektīvi, ilgtspējīgi, gudri un produktīvi izmantojot ekosistēmu pakalpojumus un atjaunojamos energoresursus;
- izvērtēt biotehnoloģiju izmantošanas iespējas un riskus.

Produktīva Latvijas dabas kapitāla pakalpojumu izmantošanu ietekmē konkurētspējīgas tautsaimniecības sistēmas izveidošanu šādos saskares punktos:

- preču un pakalpojumu radīšanu ar zemu oglekļa emisijas un energoietilpības līmeni;
- atjaunojamo energoresursu izmantošana un tehnoloģiju attīstība, veselīga pārtika;
- ekosistēmas pakalpojumu komercializēšana, t.sk. īsāku pārtikas piegādes ķēžu attīstība

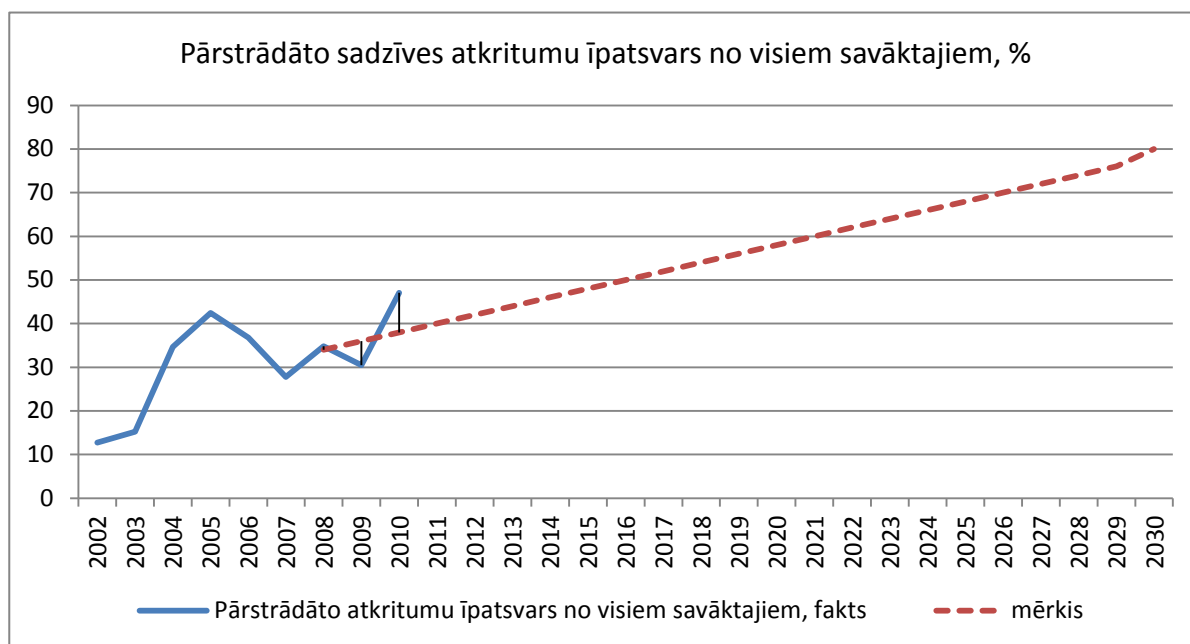
Daba kā kapitāls nākotnei sasniedzamie rādītāji

Plānotais rādītājs: Pārstrādāto atkritumu īpatsvars (% no savāktajiem atkritumiem gadā).

2008.g – 34%, mērķis ne mazāk kā 80%

Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Pārstrādāto atkritumu īpatsvars ir palielinājies

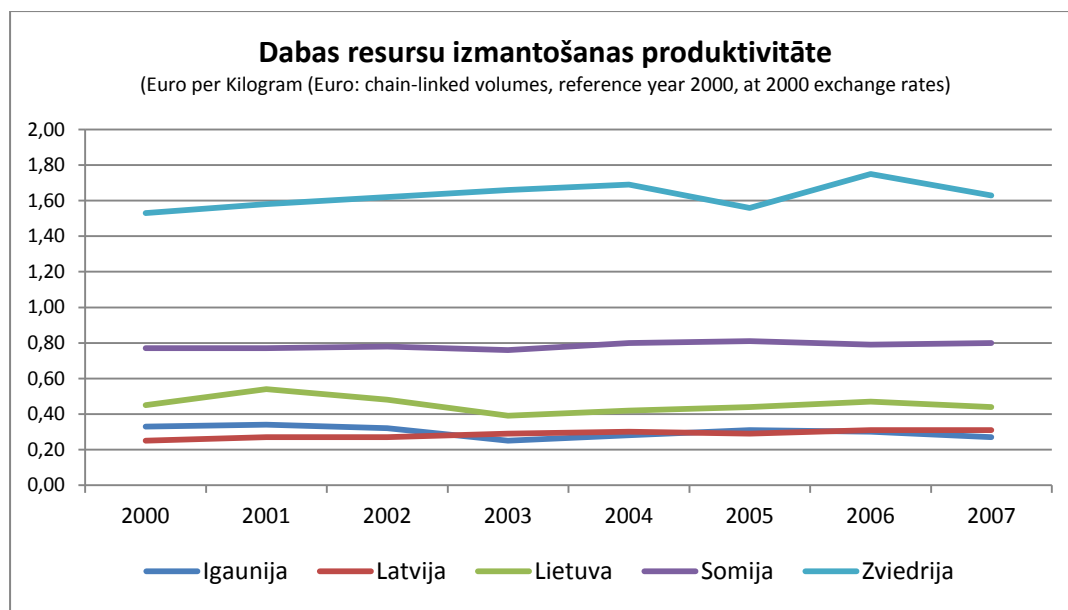

Grafiks 6.1: Pārstrādāto sadzīves atkritumu īpatsvars no visiem savāktajiem

Plānotais rādītājs: Dabas resursu izmantošanas produktivitāte (EUR/resursu tonna). 2005.gadā 520 euro, mērķis ne mazāk kā 1550 euro, pēc EUROSTAT datiem

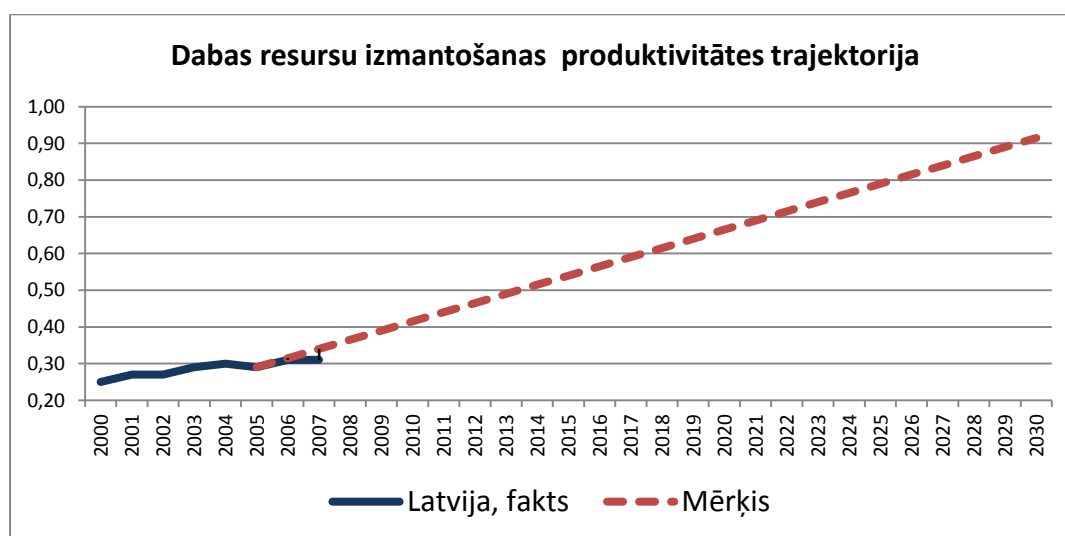
Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Dabas resursu izmantošanas produktivitāte Eiropā (EUR / 1.kg DMI). EUROSTAT dati liecina, ka resursu izmantošanas produktivitāte Austrumeiropas valstīs pamazāk uzlabojas un atjaunojamo resursu īpatsvars kopējā resursu patēriņā ir daudz augstāks kā Rietumeiropas valstīs. Tomēr jaunajām dalībvalstīm resursu izmantošanas efektivitāte būtu jāpalielina vismaz pieckārtīgi, lai sasniegtu Rietumeiropas rādītājus.

Grafiks 6.2: Dabas resursu izmantošanas produktivitāte, Eurostat

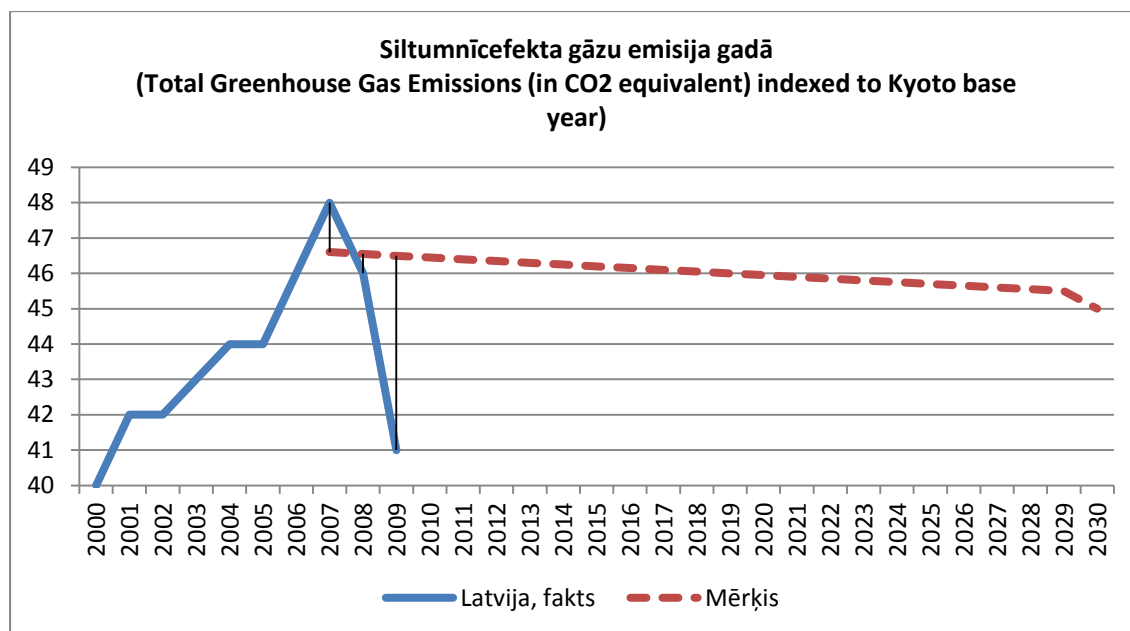
Dabas izmantošanas produktivitāte faktiski nav mainījies. Ņemot vērā dažādu datu dimensijas (LIAS2030 indikatora trajektorija ir noteikta kā EUR/resursu tonna, bet EUROSTAT dati ir pieejami griezumā – EURO uz kilogramu), tad iespējamās trajektorijas vērtējums ir veikts pieņemot ka iecerēto produktivitāti ir plānots palielināt trīs reizes salīdzinot ar atskaites gadu. Balstoties uz šo pieņēmumu faktiski ir aprēķināta mērķa sasniegšanas trajektorija. Neskatoties uz iecerēto, nospraustā mērķa sasniegšana ir ambicioza, plānojot, līdz 2030.g. sasniegt un pārsniegt Somijas dabas resursu izmantošanas produktivitātes līmeni.

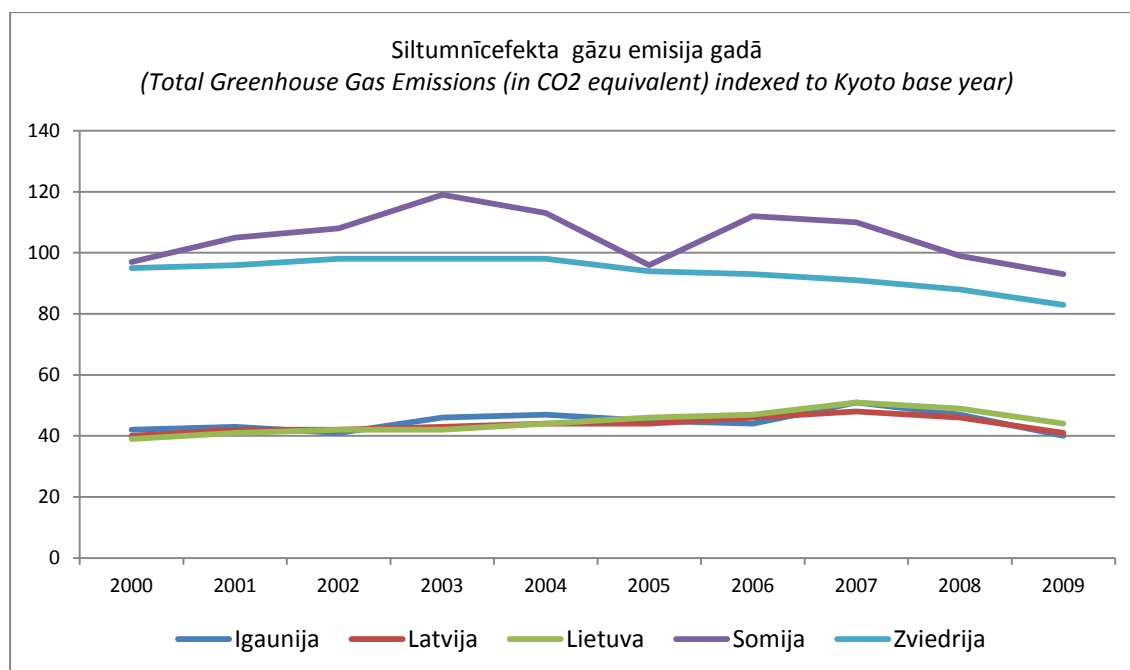
Grafiks 6.3: Dabas resursu izmantošanas produktivitātes trajektorija

Plānotais rādītājs: Siltumnīcas efekta gāzu emisijas gadā (pret emisiju apjomu bāzes gadā (Kioto protokols). 2007gadā 46,6? Mērķis – ne vairāk kā 45?, pēc EUROSTAT datiem

Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Grafiks 6.4: Siltumnīcefekta gāzu emisija gadā

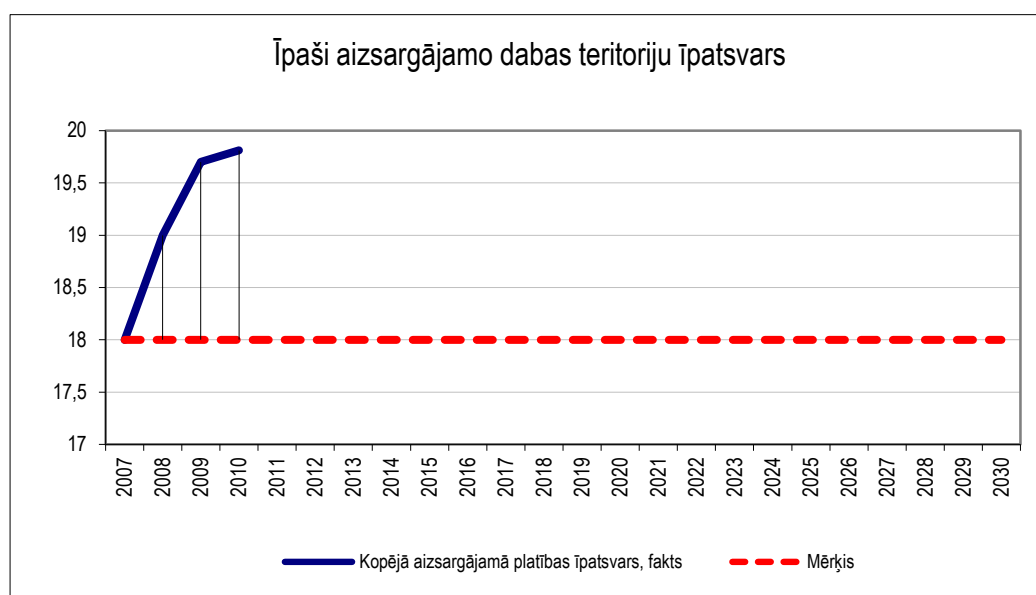
Grafiks 6.5: Siltumnīcefekta gāzu emisija gadā Latvijā un salīdzināmajās valstīs, Eurostat

Ekonomiskās norises ir būtiskākie procesi, kas ietekmē mērķa sasniegšanas trajektoriju. Mērķa sasniegšanas rādītājs ir ļoti jutīgs un faktiski jau šobrīd ir sasniegts.

Plānotais rādītājs: Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju īpatsvars (% no valsts teritorijas) 2007.g. 18%, mērķis – saglabāt 18%, pēc LVGMA datiem

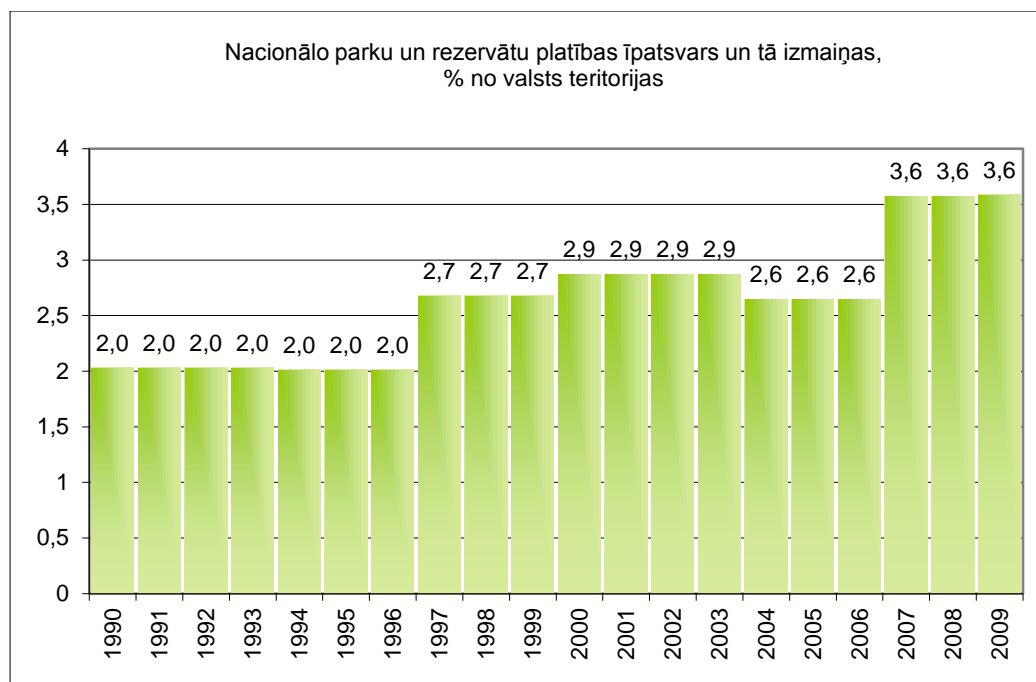
Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Īpaši aizsargājamo teritoriju faktiskais īpatsvars ir lielāks nekā sākotnējais mērķis ir noteikts un teritoriju īpatsvara pieaugums pārsniedz nosprausto mērķa trajektoriju

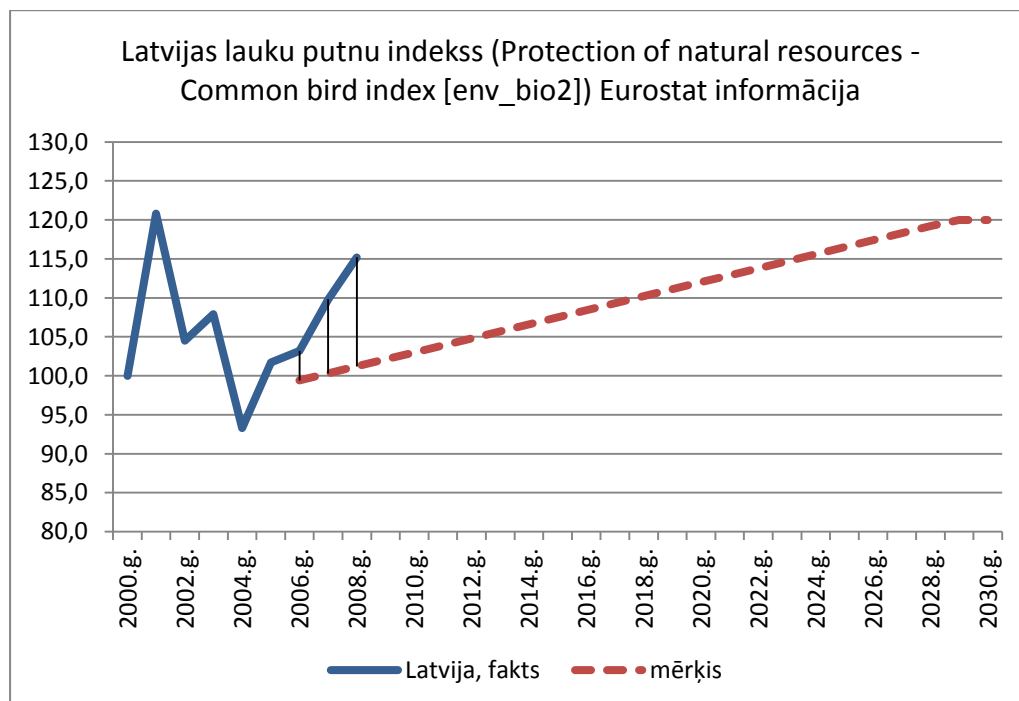
Grafiks 6.6: Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju īpatsvars

Būtiski ir atzīmēt, ka kopējā rezervātu teritoriju plātības īpatsvars pēdējos gados arī ir palielinājies un sasniedz 3,6% no Latvijas teritorijas kopplatības.

Grafiks 6.7: Nacionālo parku un rezervātu platības īpatsvars un izmaiņas

Plānotais rādītājs: Lauku putnu indekss (1999 = 100). 2006.g. – 99,4, mērķis ne mazāk kā 120%, pēc EUROSTAT datiem

Grafiks 6.8: Latvijas putnu indekss

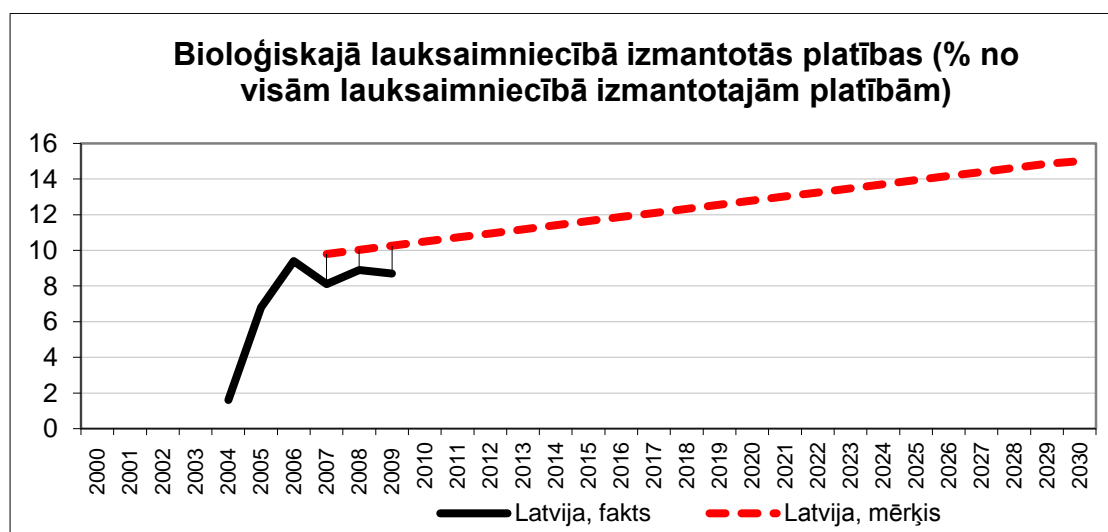
Saskaņā ar Eurostat precizēto informāciju Latvijas punktu indekss atskaites gadā bija lielāks nekā LIAS2030 norādītais un faktiski demonstrē lielāku pieauguma ātrumu nekā iespējamā mērķa trajektorija.

Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Plānotais rādītājs: Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības (% no visām lauksaimniecībai izmantojamām zemēm), 2007.g. 9,8%, mērķis ne mazāk kā 15%, pēc EUROSTAT datiem

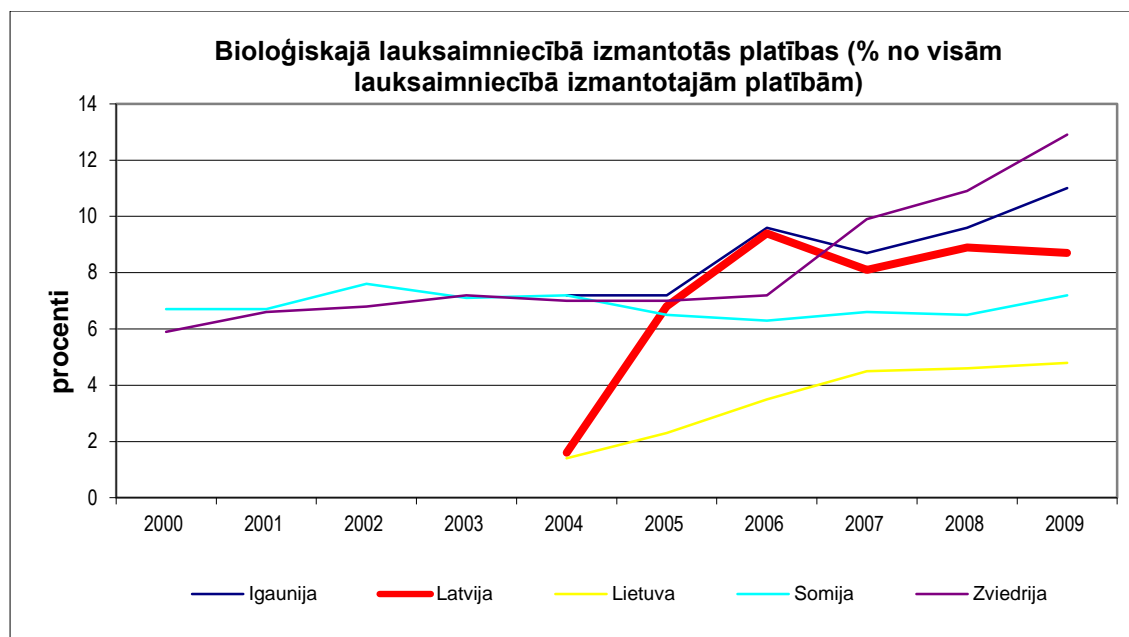
Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantojamās zemes plātības faktiski ir saglabājušās nemainīgas un atpaliek no nospraustā mērķa sasniegšanas trajektorijas. Tādējādi faktiski netiek izmantots tas lauksaimniecības ražošanas potenciāls, kas ir iespējams balstoties uz relatīvi tīriem dabas resursiem.

Grafiks 6.9: Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības

Būtiski ir ievērot ka netālajās valstīs, it īpaši Zviedrijā šo platību īpatsvars palielinās.

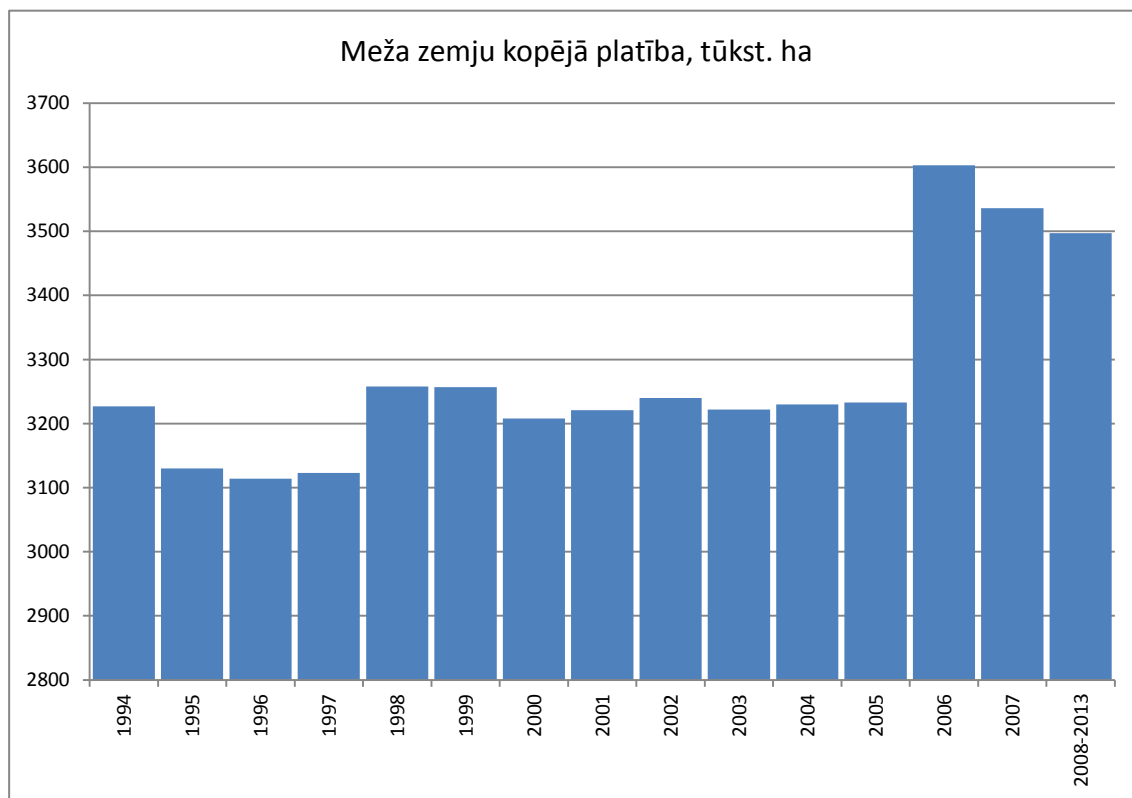

Grafiks 6.10: Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības Latvijā un salīdzināmajās valstīs

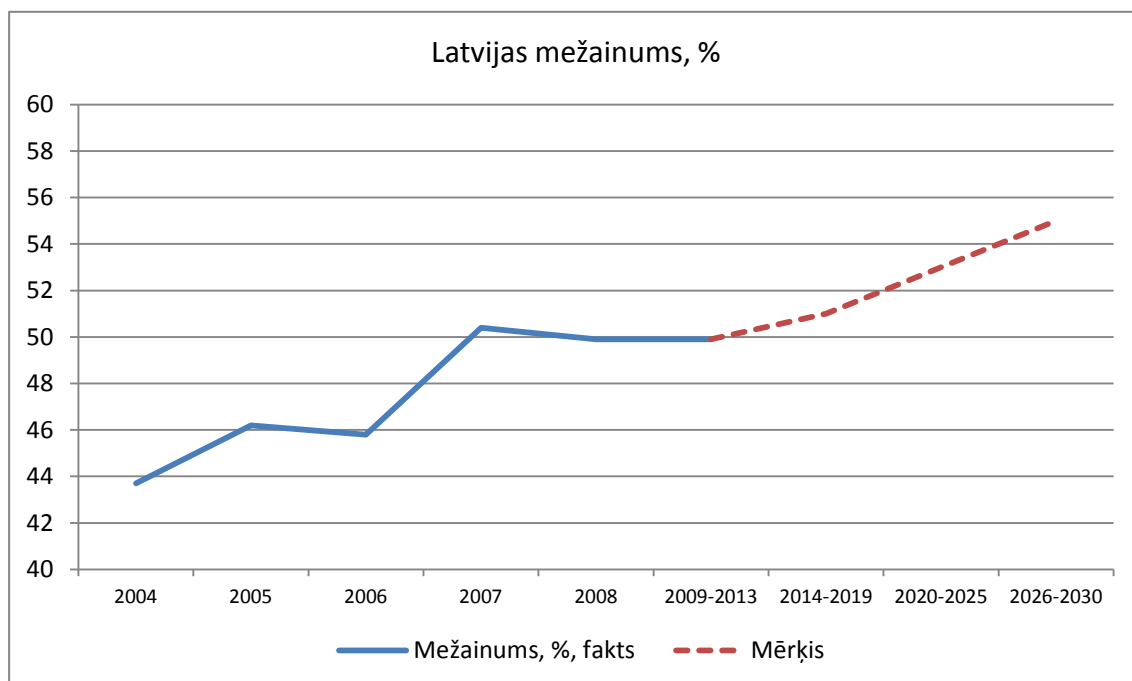
Plānotais rādītājs: Mežainums (mežu platība, % no kopējās valsts teritorijas). 2008.gadā – 49,9%, mērķis – 55%, pēc CSP datiem

Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Sākot ar 2008. gadu Meža statistiskā inventarizācija tiek veikta reizi piecos gados, tāpēc mežainuma skaitliskā vērtība nav mainījusies.

Grafiks 6.11: Meža zemju kopējā platība

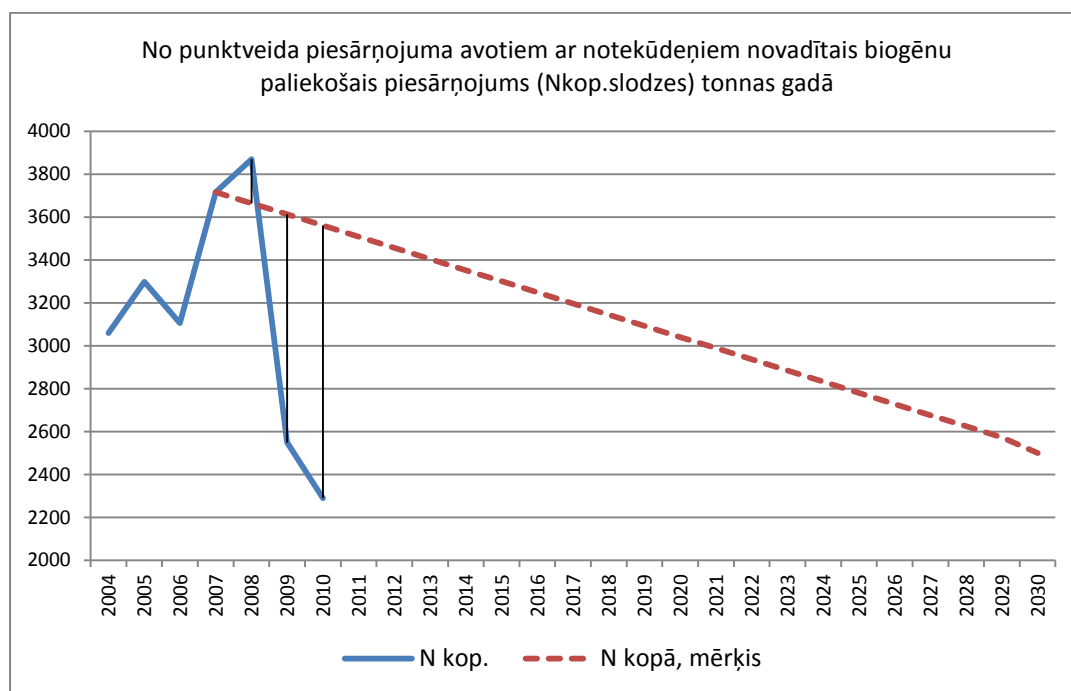
Grafiks 6.12: Latvijas mežainums

Plānotais rādītājs: Slāpekļa / fosfora savienojumu ieplūde virszemes saldūdens objektos (tonnas gadā), 2007.g. – 3717 / 424, mērķis ne vairāk kā 2500 / 300, pēc LVGMA datiem

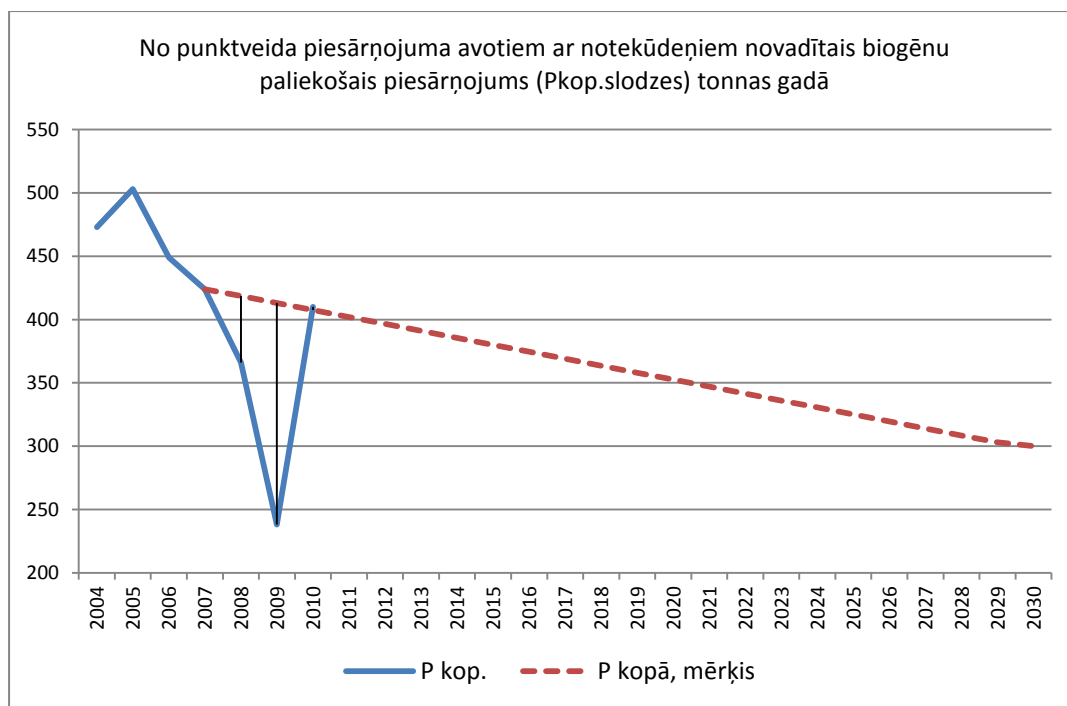
Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Sasniegšanas pakāpes raksturojums

Latvijas valsts ģeoloģijas, meteoroloģijas un vides aizsardzības valsts aģentūra veic no punktteida piesārņojuma avotiem ar notekūdeņiem novadītā biogēnu paliekošā piesārņojuma (Nkop. Un P kop.slodzes) tonnas gadā ikgadējos mērījumus. Iegūtā informācija liecina ka rādītājs ir ļoti svārstīgs lielums, tomēr kopējā tendence liecina ka, samazinoties ekonomiskās darbības slodzei un ieguldot būtiskus līdzekļus vides aizsardzība, šie rādītāji faktiski jau ir sasniegti.

Grafiks 6.13: Slāpekļa kopējā ieplūde saldūdens objektos

Grafiks 6.14: Fosfora kopējā ieplūde saldūdens objektos

LIAS2030 definītie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto rezultātu apraksts un uzdevumi	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
Dabas kapitāla pārvaldība		
Aprēķināt dabas kapitālu, saglabāšanas un atjaunošanas mērķa indikatorus un izstrādāt dabas kapitāla attīstības programmu	<p>Dabas kapitāla pieeja un nacionālā kapitāla aprēķināšana un dabas atjaunošanas un saglabāšanas plāns.</p> <p>Visaptveroša Latvijas dabas kapitāla trūkumu analīze (gap analysis), kas salīdzinātu esošo stāvokli ar tā atskaites jeb etalona līmeni, lai savlaicīgi konstatētu zemes izmantojuma maiņu, invazīvo sugu izplatīšanās, vides piesārņojums un klimata izmaiņas, kā arī integrētu dabas kapitāla attīstības mērķus, principus un uzdevumus citu nozaru politikās</p>	Pasākumi Vides politikas pamatnostādņēs 2009.-2015.gadam nav plānoti
	<p>Zaļā budžeta reforma.</p> <p>nodokļu un subsīdiju sistēmas restrukturizācija</p>	
	<p>Zaļā budžeta reforma.</p> <p>Nodrošināt dabas resursu un ekosistēmu pakalpojumu fizisko</p>	

	<p>un monetāro uzskaiti, kā arī monetāro ieguvumu un zaudējumu aprēķināšanu</p> <p>Zaļā budžeta reforma. Ekosistēmu produktu un pakalpojumu izvērtējums</p>	
Tirgus instrumentu izveide		
<p>Veicināt tautsaimniecības ekoeftektivitātes celšanos, uzņēmēju un zemes īpašnieku iesaisti dabas daudzveidības atjaunošanā, piesaistot privāto finansējumu dabas kapitāla saglabāšanai un atjaunošanai.</p>	<p>Ekosistēmu pakalpojumu izsole. Piedāvāto ekosistēmu pakalpojumu vērtības aprēķināšana iepretim pieprasītajām uzturēšanas izmaksām (piešķirtajām subsīdijām) – pakalpojumu izsole</p>	<p>Aktivizēt finansējuma piesaisti ĪADT apsaimniekošanai (īpaši atbalstot inovatīvus dabas aizsardzības pasākumus) – līdz 2012.g.</p>
	<p>Nodokļi un nodevas par dabas kapitāla izmantošanu. Jāpalielina nodokļi aktivitātēm, kuras degradē dabas kapitālu. Šie nodokļi būtu jāpārdēvē par dabas atjaunošanas nodokļiem. Iegūtais finansējums būtu jānovirza iepriekš izveidotam dabas atjaunošanas fondam</p>	<p>Pasākumi Vides politikas pamatnostādnēs 2009.-2015.gadam nav plānoti</p>
	<p>Dabas atjaunošanas fonds. Mudināt zemes īpašniekus dāvināt ekoloģiski jutīgus zemes gabalus dabas atjaunošanas fondam. Ekodāvanu programma. ziedotāji saņemtu ienākumu nodokļa atlaides, kas būtu proporcionālas ziedotā dabas kapitāla vērtībai.</p>	
Dabas aktīvu kapitalizēšana		
<p>Apmierināt pieprasījumu pēc ekoloģiski sertificētiem, veselīgiem un citiem “zaļās” ekonomikas principiem atbilstošiem produktiem</p>	<p>Zaļās ekonomikas investīciju fondi. Veicināt lielākas finansējuma saņemšanas iespējas mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kuri attīsta jaunus pakalpojumus, tehnoloģijas un produktus, efektīvi un ilgtspējīgi izmantojot dabas resursus.</p>	<p>Koordinēt un sekot labāko pieejamo tehnisko paņēmienam, videi draudzīgu tehnoloģiju un tīrākas ražošanas ieviešanai tautsaimniecībā (emisiju kontrole, tai skaitā dūmgāzu) – līdz 2015.g, sadarbībā ar Ekonomikas ministriju.</p> <p>Veicināt komersantus rast tehnoloģiskus risinājumus ūdens taupīšanas nolūkā (piemēram, veicot izlietotā ūdens attīrīšanu un atkārtotu izmantošanu, ieviešot videi draudzīgas tehnoloģijas ar mazu ūdens resursu patēriņu utt.) – līdz 2015.g., sadarbībā ar Ekonomikas ministriju.</p>
	<p>Zināšanu pārnese un atbalsta</p>	<p>veicināt jaunu tehnoloģiju ieviešanu</p>

	<p>tīkli un inovāciju programma. Veicināt plašus zināšanu pārneses un atbalsta tīklus, kas atbalsta jaunu ideju rašanās un izplatīšanos dabas aktīvu kapitalizējošas uzņēmējdarbības vidē.</p>	<p>un resursu racionālu izmantošanu, tādējādi panākot gaisu piesārņojošo vielu emisiju samazinājumu enerģētikas, rūpniecības, transporta un lauksaimniecības nozarēs, kā arī māsaimniecībās – līdz 2015.g., sadarbībā ar Ekonomikas ministriju.</p>
	<p>Dabas kapitāla digitalizācijas programma. Sadarbībā ar radošajām industrijām ir jārada digitālas platformas, kurās tiek iemūžinātas dabas vērtības digitālajā vidē, vienlaikus attīstot dabas resursu vietražus.</p>	<p>Pasākumi Vides politikas pamatnostādņēs 2009.-2015.gadam nav plānoti</p>
<p>Ilgspējīga dzīvesveida veicināšana</p>		
	<p>Pārmaiņas rosinoša vides izglītības programma. Izveidot vides izglītības programmas, kur skolēnu teorētiskās zināšanas tiek papildinātas ar praktiskām aktivitātēm vietējās vides sakopšanā un dabas kapitāla atjaunošanā.</p>	<p>sagatavot vispārīglītojošu informāciju par ūdens taupīšanas iespējām – līdz 2015.g., sadarbībā ar pašvaldībām</p> <p>uzlabot izglītības programmas un informācijas sistēmas zemes resursu, zemes dziļu un augsnes speciālistu sagatavošanai – līdz 2015.g., sadarbībā ar Zemkopības un Izglītības un zinātnes ministriju</p>
<p>Izveidot dabas kapitālu saudzējošu sabiedrību</p>	<p>Ekoloģiskās pēdas konti. Izveidot mājsaimniecību „ekoloģisko pēdu kontus”</p> <p>Ilgspējīgu produktu sertificēšana. Sniegt informāciju pircējam par to, kāda ir produkta un tā ražošanas ietekme uz dabas kapitālu</p> <p>Publiski pieejami dabas objekti. Izveidot jaunas, visiem iedzīvotājiem pieejamas datubāzes ar informācija par sabiedrībai piederošām dabas vērtībām</p>	<p>Pasākumi Vides politikas pamatnostādņēs 2009.-2015.gadam nav plānoti</p>

Atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšanas mērķis

Ieplānotā rīcība ir saistīta ar dabas kapitāla izmantošanu palielinot ekosistēmu ekonomiskās atdeves pakāpi un izmantojot tās priekšrocības, ko sniedz Latvijas dabas resursi un iespējas, kas izriet no mērķu sasniegšanas radītājiem.

No atjaunojamiem energoresursiem (turpmāk tekstā – AER) saražotās enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas bruto galapatēriņā Latvijā ir viens no augstākajiem ES. 2008.gadā tas bija 29,9% (ES – 10,3%). Savukārt atjaunojamās enerģijas (turpmāk tekstā – AE) īpatsvars kopējā enerģijas bruto galapatēriņā Latvijā bez lielajām hidroelektrostacijām (turpmāk tekstā – HES) 2008.gadā bija 24%.

Atjaunojamās enerģijas palielināšanas mērķa sasniegšanas trajektorija

	2008	2012	2014	2016	2020
Atjaunojamās enerģijas īpatsvars (%)	29,9	34,1	34,8	35,9	40,0

Paredzamās attīstības trajektorija attiecībā uz enerģiju no AER apsildē un dzesēšanā, elektroenerģijā un transportā, % no katra sektora enerģijas galapatēriņa

	2005	2010	2015	2020
Apsilde un dzesēšana	42,7	45,3	48,6	53,4
Elektroenerģija	44,9	44,7	51,4	59,8
Transports	0,9	4,0	4,6	10,0

NRP2020 iepļānotā rīcība, iespējas, definētie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto mērķu, rezultātu apraksts un uzdevumi (šeit norādīti tikai tās NRP2020 rīcības un iespējas, kuras atbilst LIAS2030 pieejai un dabas kapitāla strukturēšanas metodei)	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
Dabas kapitāla pārvaldība		
<i>tiesiskās bāzes sakārtošana</i>	Mērķis ir veicināt plašāku AER izmantošanu enerģijas ražošanā un patēriņā, tai skaitā transporta sektorā, kā arī ilgtspējīgas biodegvielas un bioloģiski šķidro kurināmo izmantošanu. Lai izpildītu Direktīvas 2009/28/EK prasības, ir izstrādāts un iesniegts EK <i>Informatīvais ziņojums „Latvijas Republikas Rīcība atjaunojamās enerģijas jomā Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 23.apriļa Direktīvas 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas</i>	Situācijas raksturojums ir sniegts sadaļā – Papildus analītiskā informācija attīstības virziena raksturojumam

	<i>veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK ieviešanai līdz 2020.gadam”, kas ietver jauna tiesiskā regulējuma izstrādes plānošanu atjaunojamās enerģijas jomā.</i>	
finanšu resursu pieejamības nodrošināšana atjaunojamās enerģijas ražošanai	Mērķis ir veicināt plašāku vietējo AE izmantošanu enerģijas ražošanā un patēriņā Latvijā, veicināt enerģijas ražošanu koģenerācijā, mazināta Latvijas atkarība no primāro enerģijas resursu importa. Kopējais publiskais finansējums ir 141,9 milj. latu, t.sk., ES fondu 93,5milj. latu un KPFI 42,8 milj. latu (2011.-2013.g.).	
biodegvielas izmantošanas veicināšana transporta sektorā	Mērķis ir veicināt ilgtspējīgas biodegvielas ražošanu un patēriņu Latvijā. Kopējais KPFI finansējums ir 3,5 milj. latu (2010.-2012.g.).	

Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju samazināšanas mērķis

Ieplānotā rīcība ir saistīta ar dabas kapitāla izmantošanu palielinot ekosistēmu ekonomiskās atdeves pakāpi un izmantojot tās priekšrocības, ko sniedz Latvijas dabas resursi un iespējas, kas izriet no mērķu sasniegšanas radītājiem.

SEG emisiju samazināšanas mērķis izvirzīts, ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības periodā pēc 2014.gada ETS neiekļautajās nozarēs 2013.-2020.gadam SEG emisiju pieaugums ne-ETS nozarēs 2020.gadā nedrīkst pārsniegt +17%, salīdzinot ar 2005.gadu; ETS iekļautajām nozarēm nav valsts individuāla mērķa, noteikts kopīgs ES mērķis -21% pret 2005.gadu.

Latvijas SEG emisiju ierobežošanas prognoze mērķa sasniegšanai

	2008	2009	2010	2015	2020
SEG emisijas, Mt CO ₂ ekvivalenta	11,9	11,9	12,0	12,4	12,2
SEG emisijas ne-ETS nozarēs (% pret 2005.gadu)	8,0	8,0	8,0	13,0	17,0

Latvijas SEG emisiju, kas ir otrais mazākais īpatsvars ES. Tas nozīmē, ka Latvijas kopējo emisiju samazināšanā galvenā nozīme ir ne-ETS nozarēm – mazajai enerģētikai un rūpniecībai, transportam, lauksaimniecībai, mājsaimniecībām, atkritumu sektoram. Savukārt minēto ne-ETS nozaru emisiju struktūrā lielāko daļu (62%) rada grūti ietekmējami avoti transportā un lauksaimniecībā. Pārējās ne-ETS nozarēs, kurās parasti emisiju samazinājumu dod kurināmā nomaīņas pasākumi, Latvijā jau plaši tiek izmantoti videi draudzīgi kurināmie – koksne un dabasgāze.

NRP2020 iepilnnotā rīcība, iespējas, definētie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto mērķu, rezultātu apraksts un uzdevumi (šeit norādīti tikai tās NRP2020 rīcības un iespējas, kuras atbilst LIAS2030 pieejai un dabas kapitāla strukturēšanas metodei)	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
Dabas kapitāla pārvaldība		
<i>ne-ETS nozaru emisiju ierobežošana</i>	Pasākumi izklāstīti iepriekšējā nodaļā –atjaunojamās enerģijas īpatsvara paaugstināšanas mērķis	
<i>pētniecība, inovācijas, sabiedrības informēšana</i>	Mērķis ir veicināt SEG emisiju samazinošu produktu un tehnoloģiju pārnesi Latvijā, kā arī veicināt sabiedrības izturēšanās maiņas pasākumus. Kopējais KPFI finansējums ir 5,1 milj. latu (2010.-2012.g.).	Informācija par īstenotajiem pasākumiem un sasniegtajiem rezultātiem tiks sagatavota 2012.g. vienlaikus ar pārskatu par Vides politikas pamatnostādņu 2009.-2015.gadam īstenošanas pārskatu

Prioritātes SVID analīze

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> • liela dabas apstākļu bioloģiskā daudzveidība makro, mezo un mikro līmenī kā potenciāls plaša spektra ekonomisko aktivitāšu priekšnoteikums • zemi postošu dabas katastrofu (klimatisko, plūdu, seismisko) riski • zems kopējais vides piesārņojuma līmenis • bagātīgi nepiesārņotu saldūdens resursi • kurortoloģijas resursi, labklājības „wellness” ekonomikas atbalstam • būtiski atjaunojamo energoresursu krājumi (biomasa, kūdra, hidro resursi, vēja resursi piekrastē, saules enerģija) • bagātīgi derīgie izrakteņi (māls, 	<ul style="list-style-type: none"> • kurortoloģisko resursu sadrumstalotība, nav vienota un kompleksa resursus aizsardzība un izmantošanas perspektīvas, īsa tūrisma sezona • nepieciešami būtiski ieguldījumi jaunu, perspektīvu klasteru (piemēram, tehniskās šķiedras pārstrādes jomā) veidošanai un ražošanas jaudu modernizācijai • atsevišķas īpaši toksiskām vielām piesārņotas vietas, kuru atveseļošanai nepieciešami lieli resursi • sabiedrībā nepietiekami augsta vides vērtību apziņa • nepietiekami zinātniski izpētīts dabas resursu (derīgie izrakteņu, koksnes)

<p>dolomīts, smilts, ģipsis, kaļķakmens, sapropelis)</p> <ul style="list-style-type: none"> • plaši mežu resursi • gara jūras krasta līnija, ar dabas un kultūras mantojumu bagāta piekrastes josla tūrisma attīstībai • attīstīts īpaši aizsargājamo teritoriju tīkls bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai 	<p>potenciāls jaunu produktu izveidei un ieviešanai ražošanā</p>
<p>Iespējas</p>	<p>Draudi</p>
<ul style="list-style-type: none"> • salīdzinoši augsti kompleksie ilgtspējas indikatori, kas pozicionē Latviju kā „zaļu” valsti • kūrortu saimniecības attīstība, to balstot uz H-ekonomikas „health economy, wellness” iespējām • atjaunojamo eneregoresursu (īpaši kūdras, ģeotermālo, vēja) izmantošana • būvmateriālu ražošana, izmantojot derīgos izrakteņus • ekosistēmu pakalpojumu attīstības iespējas (bioaktīvo produktu ražošana, lauksaimniecības nišas produkti, attīstot „īsās” pārtikas ķēdes) • mežu ekosistēmu pakalpojumu attīstība (CO₂ „iekapsulēšana”, attīstot koka ēku un koka komplektējošo rūpniecību) • potenciālas metālu rūdu iegulas, ģeoloģisko apstākļu piemērotība dabasgāzes rezervuāru izveidei • plašas aizaugušas bijušo lauksaimniecības zemju platības kā tīras augsnes resurss • kompleksa ilgtspējīgu dabas izmantošanas prakses popularizēšana • Latvija atrodas zonā, kur prognozētā klimata izmaiņu ietekme būs vismazākā 	<ul style="list-style-type: none"> • straujas, īslaicīgas un nelabvēlīgas klimatiskās izpausmes (vētras, plūdi, snieguni, aukstuma un karstuma viļņi, invazīvo sugu migrācija) • nekontrolējama pārrobežu pārnese piesārņojuma ietekme uz jūras un saldūdens resursiem

Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu

LIAS2030 mērķa sasniegšana un prioritāro pasākumu ieviešana ir saistīta ar Vides politikas pamatnostādņu 2009.–2015.gadam (turpmāk – pamatnostādnes) īstenošanu. Tās ir atspoguļota esošā situācija, formulēti vides politikas mērķi, risināmās problēmas, politikas

pamatprincipi un politikas rezultāti, kā arī rīcības virzieni politikas mērķu sasniegšanai. Plānots līdz 2012.gada 1.decembrim sagatavot un iesniegt Ministru kabinetā vidus posma ziņojumu par pamatnostādņu ieviešanas gaitu un nepieciešamajiem pamatnostādņu papildinājumiem. Savukārt līdz 2015.gada 1.decembrim tiks sagatavots un iesniegts Ministru kabinetā noslēguma ziņojums par pamatnostādņu īstenošanu un izstrādāti priekšlikumi vides politikas attīstībai turpmākajos gados.

Indikators	Sasniegšanas trajektorijas vērtējums (sarkans – sliktāk nekā plānotā trajektorija; zaļš - atbilstoši trajektorijai; dzeltens – pretrunīga, neizteikta tendence)	Secinājumi un ieteikumi
Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības		Lauksaimniecības resursu izmantošana bioloģiskajā ražošanā ir viens no iespējām, kuras potenciāls pilnā apjomā netiek izmantots. Tas liecina par nepieciešamību attīstīt ekosistēmu pakalpojumu sniegšanas iespējas tieši ražošanas virzienā
Dabas resursu izmantošanas produktivitāte		Dabas resursu izmantošanas produktivitāte un citi līdzīgi rādītāji liecina ka pastāv iespēja attīstīt racionālu un efektīvu pārstrādi un ražošanu, panākot būtisku pieaugumu resursu efektīvas un vispusīgas izmantošanas jomā
Mežainums		
Pārstrādāto atkritumu īpatsvars		Lielākā daļa no dabas kapitāla indikatoriem sasniedz noteikto mērķa trajektoriju, tāpēc nepastāv ierobežojumi vai draudi, kas ierobežotu iespējas gūt papildus laboju no dabas resursu izmantošanas. Par šādas attīstības iespējām liecina arī ilgtspējas un citi starptautiskie indeksi, kuros Latvija atrodas starp pasaules labākajām valstīm
Slāpekļa/ fosfora savienojumu ieplūde virszemes saldūdens objektos		
Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju īpatsvars		
Lauku putnu indekss		
Siltumnīcas efekta gāzu emisija gadā		

Latvijas dabas kapitāls, īpaši tā bioloģiskā daudzveidības komponentes, ekosistēmu vitalitātes un dabas aizsardzības jomā nav pasliktinājies, bet ir uzlabojies, vairumā gadījumu pateicoties tieši ekonomiskās darbības lejupslīdei.

Latvija ir viena no retajām valstīm Eiropā, kuras ekoloģiskais potenciāls ir pozitīvs un ir ekoloģisko resursu pārpalikums, kaut gan tas sarūk, īpaši ņemot vērā meža resursu izmantošanas pieaugumu. Turpmākā rīcību nosaka nepieciešamība saglabāt un uzturēt esošo rīcības apjomu, kas nesamazina bioloģiskās daudzveidības uzturēšanu un nodrošina ekoloģisko resursu pārpalikumu. Savukārt aktīva rīcība ir nepieciešama, lai, atbalstot industriālo ražošanu, tiktu ieviesta moderna tehnoloģiskā infrastruktūra, lai novērstu situācijas pasliktināšanos.

Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.-2020.gadam

Tādējādi, lai veiksmīgi izmantotu līdzšinējas priekšrocības, ko sniedz dabas kapitāls, turpmākā rīcība NAP 2014.-2020.gadam kontekstā un prioritātes ir šādas:

- **dabīgas (biofunkcionālas) izcelsmes produktu ražošana.** Ekosistēmu pakalpojumu komponentes attīstība produktu ražošanai, samazinot ražošanas ķēdes garumu, palielinot produktivitāti un resursu izmantošanas efektivitāti;
- **jauna un moderna industriālā infrastruktūra.** Atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšana, oglekļa dioksīda izmešu daudzuma samazināšana, ieviešot jaunas tehnoloģijas un attīstot modernu industriālo infrastruktūru rūpnieciskās ražošanas objektos;
- **ražošanas infrastruktūras adaptācija.** Ekonomikas komponentes attīstība, sagatavojot tautsaimniecības infrastruktūru izmaiņām un apdraudējumiem, ko var izraisīt dabas vides neparedzētas izmaiņas.

Papildus analītiskā informācija attīstības virziena raksturojumam

Latvijas dabas kapitālu ievērojot LIAS izmantoto pieeju var iedalīt dabas resursos (piem., gaiss, ūdens, daba) un ekosistēmu pakalpojumos (piem., atjaunojamie energoresursi, biodeģviela, piekrastes telpa, meži, lauksaimniecības produkti). Dabas resursus raksturo to

kvalitāte (piesārņojums) un kvantitāte (ekonomiskai izmantošanai pieejamais apjoms), savukārt ekosistēmu pakalpojumu raksturo to ekonomiskā spēja ražot un attīstīt produktus, kurus izmanto vai spēj izmantot cilvēks. Šāda pieeja faktiski tiek atbalstīta arī LR Saeimas 2005.gada 26.oktobrī apstiprinātajā Latvijas izaugsmes modelī: Cilvēks pirmajā vietā – akcentējot stratēģisko robežu paplašināšanas principu. Papildus šiem elementiem būtiska ir vides procesu norise, kas Latvijā galvenokārt izpaužas kā ekstrēmas klimatiskās parādības, tāpēc to ietekme (un ar to saistītā adaptācija ekstrēmām klimata izmaiņām) uz pārējiem LIAS 2030 kapitāliem tiek novērtēta atsevišķā sadaļā. Šo elementu kopdarbi pārziņa galvenokārt Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, kā arī Zemkopības, Satiksmes un Ekonomikas ministrijas, savas kompetences ietvaros. Valsts rīcībpolitika šajā jomā ir izklāstīta vismaz desmit, šobrīd aktuālos un būtiskos dokumentos⁸⁴. Nepieciešamie finanšu resursi gan ieņēmumu, gan izdevumu daļā ir novērtēti pēdējā sadaļā, balstoties uz pieņēmumu, ka nepieciešamo pasākumu īstenošanu nosaka starptautiskie līgumi. Savukārt Latvijas dabas kapitāla salīdzinošs un komplekss izvērtējums ir sniegts sākuma sadaļā, iekļaujot arī sociālās un ekonomiskās attīstības komponentes, vispusīgi raksturojot dabas kapitāla kopējo vērtību un tā īpatnības Latvijā.

Gaiss

Vidējā gaisa temperatūra pasaulē pēdējos simt gados pieaugusi par $0,7 \pm 0,2$ °C. un turpina pieaugt. Līdz ar temperatūras paaugstināšanos arvien straujāk pieaugs arī ekstremālu vai neraksturīgu dabas parādību (piemēram, vētru, plūdu, liela karstuma vai aukstuma, ilgstoša sausuma u.c.) izpausmju skaits un apmēri, radot būtiskus zaudējumus dabai, cilvēku radītajai videi, tautsaimniecībai, cilvēku veselībai un drošībai, kā arī ietekmēs lauksaimniecību, zivsaimniecību, enerģētiku, bioloģisko daudzveidību (ekosistēmām), augsnes degradēšanos, ūdens pārbagātību vai trūkumu, cilvēku veselību un patēriņa modeļus.

⁸⁴ Vides monitoringa programmas pamatnostādnes 2009.-2012. gadam

Transporta attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.gadam

Atjaunojamo energoresursu izmantošanas pamatnostādnes 2006.-2013.gadam

Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016.gadam,

Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007.-2013.gadam,

Latvāņu izplatības ierobežošanas programma 2006-2012.gadam,

Zemes politikas pamatnostādnes 2008.-2014.gadam,

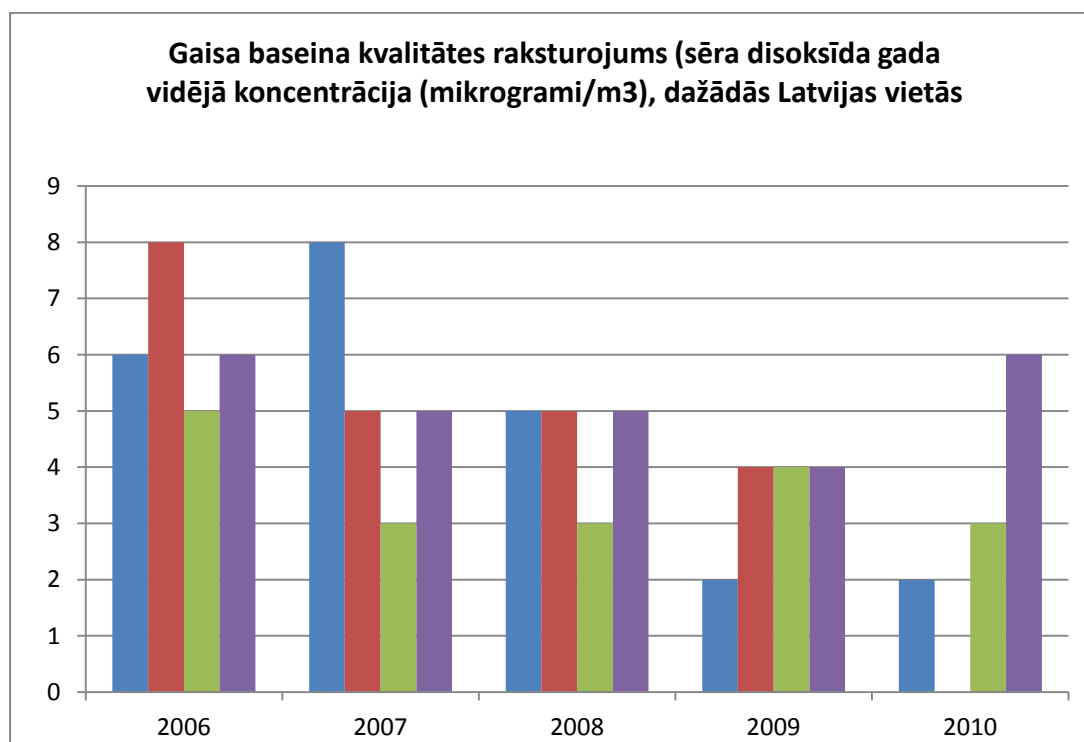
Plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības nacionālajā programmā 2008.-2015.gadam,

Nacionālais ieviešanas plāns par noturīgajiem organiskajiem piesārņotājiem 2005.-2020.gadam

Gaisa kvalitāte

Gaisa kvalitāti Latvijā kopumā var uzskatīt par labu. Tomēr, saskaņā ar gaisa kvalitātes novērtējuma rezultātiem pārsniegts slāpekļa dioksīda (NO₂) gada robežlielums cilvēka veselības aizsardzībai Rīgā, daļiņu PM₁₀ gada un dienas robežlielums cilvēku veselības aizsardzībai Rīgā, Liepājā, benzola gada robežlielums cilvēka aizsardzībai Rīgā, izņemot monitoringa stacijā Krišjāņa Valdemāra ielā.

Apakšējais piesārņojuma novērtējuma sliekšnis ir ticis pārsniegts benzolam - Rīgā, Ventspilī, Liepājā un Rēzeknē, slāpekļa dioksīdam stundas lielumi Rīgā, Liepājā, Rēzeknē, bet gada lielumi – Rīgā un Liepājā, daļiņām PM₁₀ dienas un gada lielumi - Rīgā, Liepājā, Ventspilī, Olainē un Rēzeknē.

Grafiks 6.15: Gaisa baseina kvalitātes raksturojums

Piemēram sēra dioksīda gada vidējā koncentrācija pēdējo trīs gadu laikā konsekventi ir samazinājusies, tā palielinās vienīgi Ventspilī, kas ir rūpniecības centrs.

Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas

SEG emisiju prognozes liecina, ka, realizējot patreizējo politiku klimata pārmaiņu samazināšanas jomā, Latvija spēs izpildīt Kioto protokolā noteiktās emisiju samazināšanas

saistības 2008.-2012.gadā. Vidējā kopējo prognozēto SEG emisiju vērtība laika posmā 2008.-2012. gads nepārsniegs 53 % no 1990. gada līmeņa. Emisiju prognoze parāda, ka kopējās SEG emisijas, neņemot vērā emisijas un to piesaisti no zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības sektorā, līdz 2020. gadam palielināsies.

Latvijas emitētais⁸⁵ emisiju apjoms⁸⁶:

- 1990.gadā – 26 621.37 tūkst. tonnas CO₂ ekv.;
- 2005.gadā – 11 213,20 tūkst. tonnas CO₂ ekv.;
- 2006.gadā – 11 671,48 tūkst. tonnas CO₂ ekv.;
- 2007.gadā – 12 082,67 tūkst. tonnas CO₂ ekv.;
- 2008.gadā – 11931.04 tūkst. tonnas CO₂ ekv.;
- 2009.gadā – 10735.47 tūkst. tonnas CO₂ ekv.

Saskaņā ar valdības politiku⁸⁷ enerģētikas sektors sastādīs vislielāko daļu (45 % no prognozētajām kopējām SEG emisijām 2020. gadā), tam seko transporta sektors ar 32 % emisiju īpatsvaru. Tas galvenokārt saistīts ar elektroenerģijas pieprasījuma pieaugumu un jaunu elektrostaciju celtniecību, lai samazinātu jaudu deficītu Latvijā. Straujais emisiju pieaugums transporta sektorā galvenokārt būs saistīts ar vieglo automašīnu skaita pieauguma turpināšanos.

Pārējās SEG emisijas prognozētajā periodā mainīsies minimāli. Vienīgās emisijas, kas pret bāzes gadu būs lielākas, ir no fluorogļūdeņražu (turpmāk - HFC) un sēra heksafluorīda SF₆ izmantošanas.

Ņemot vērā informatīvajā ziņojumā par „Klimata pārmaiņu samazināšanas programmas 2005.-2010.gadam” iekļauto informāciju, var secināt, ka programmas mērķis ir sasniegts,

⁸⁵ Pārskats publiski pieejams Eiropas Vides aģentūras un ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām (UNFCCC) sekretariāta mājas lapās: <http://cdr.eionet.europa.eu/lv/eu/ghgmm/envtqv3oa>
un

http://unfccc.int/national_reports/annex_i_ghg_inventories/national_inventories_submissions/items/5888.php Nacionālais inventarizācijas ziņojums par 2010.gadu tiks sagatavots 2012.gadā.

⁸⁶ Informatīvais ziņojums par „Klimata pārmaiņu samazināšanas programmas 2005.-2010.gadam” īstenošanu

⁸⁷ Vides politikas pamatnostādnes 2009. - 2015. gadam

realizējot pasākumus, kas vērsti uz koordinētu siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu un oglekļa dioksīda piesaistes palielināšanu, iesaistoties Kioto protokolā paredzēto elastīgo mehānismu darbībā, nodrošinot investīcijas tādiem projektiem, kuri ļauj samazināt siltumnīcefekta gāzu emisiju, un atbalstot citu ekonomiski pamatotu starptautisko sadarbību siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai. Tiek plānots 2012.gadā izstrādāt atsevišķu klimata politikas dokumentu, kas tiktu vērsts uz klimata un enerģētikas tiesību akta kopumā⁸⁸ Latvijai noteikto mērķu sasniegšanu 2013.-2020.gada periodam.

Latvijas mērķis ir ierobežot valsts kopējās SEG emisijas, lai 2020.gadā tās nepārsniegtu 12,19 Mt CO₂ ekvivalenta. Šis mērķis iekļauj visu augstākminēto starptautisko saistību izpildi. SEG emisiju mērķis neietver mežsaimniecības nozares radītās emisijas un piesaisti.

Prognozētā mērķa sasniegšanas trajektorija paredz, ka līdz 2015.gadam SEG emisijām būs augoša tendence, bet pēc tam valsts kopējās emisijas samazināsies 2013.-2020.g. plānošanas periodā ieviesto pasākumu ietekmē. Saskaņā ar trajektoriju 2015.gada emisiju ierobežošanas starpmērķis ir 12,4 Mt CO₂ ekvivalenta.

Latvijas SEG emisiju ierobežošanas prognoze mērķa sasniegšanai

	2008	2009	2010	2015	2020
SEG emisijas, Mt CO ₂ ekvivalenta	11,9	11,9	12,0	12,4	12,2
SEG emisijas ne-ETS nozarēs (% pret 2005.gadu)	8,0	8,0	8,0	13,0	17,0

⁸⁸ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES LĒMUMS Nr. 406/2009/EK (2009. gada 23. aprīlis) par dalībvalstu pasākumiem siltumnīcas efektu izraisošu gāzu emisiju samazināšanai, lai izpildītu Kopienas saistības siltumnīcas efektu izraisošu gāzu emisiju samazināšanas jomā līdz 2020. gadam;

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA 2009/29/EK (2009. gada 23. aprīlis), ar ko Direktīvu 2003/87/EK groza, lai uzlabotu un paplašinātu Kopienas siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisiju kvotu tirdzniecības sistēmu;

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA 2009/31/EK (2009. gada 23. aprīlis) par oglekļa dioksīda ģeoloģisko uzglabāšanu un grozījumiem Padomes Direktīvā 85/337/EEK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvās 2000/60/EK, 2001/80/EK, 2004/35/EK, 2006/12/EK, 2008/1/EK un Regulā (EK) Nr. 1013/2006;

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA 2009/28/EK (2009. gada 23. aprīlis) par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK

Kopējais KPFI finansējums SEG emisijas samazināšanai ir 5,1 milj. latu (2010.-2012.g.).

Amonjaks

Latvijā galvenais amonjaka emisiju avots ir lauksaimniecība⁸⁹. Tomēr lauksaimniecības radītajiem SEG izmešiem ir tendence samazināties. 2001.gadā šis līmenis bija 11,61 kt NH₃/gadā, kas ir par 31 % mazāk kā 1990.gadā. To izraisīja galvenokārt lauksaimniecības dzīvnieku skaita samazināšanās šajā periodā. Pie tam kopš deviņdesmito gadu sākuma zemē iestrādāto organisko mēslojuma daudzums ir nepārtraukti samazinājies. Tiek prognozēts, ka amonjaka emisijas līmenis varētu palielināties, tomēr tas nerasnīgs laika periodam pēc 2010.gada noteikto maksimāli pieļaujamo līmeni⁹⁰. Minēto pieaugumu varētu izraisīt tādi faktori kā lauksaimnieciskās darbības intensifikācija, sevišķi lopkopības produkcijas ražošanas jomā.

Ūdens

Jau 2002. gadā veiktajā vides ilgtspējas novērtējumā (*Global Leaders for Tomorrow*, Jēlas un Kolumbijas universitāte) Latvijas virszemes ūdens kvalitāte novērtēta kā **piektā labākā starp 142 izvērtētajām valstīm**. 1998. – 2000. gadā veiktie upju bioloģiskās kvalitātes pētījumi liecina, ka 66 % no tām vērtējamās kā vāji piesārņotas, 21 % - tīras līdz vāji piesārņotas.⁹¹

Latvijā ir vairāk nekā 12000 upju un aptuveni 4000 ezeru un ūdenskrātuvju, kas kopā aizņem aptuveni 3,7% no teritorijas. Virszemes ūdens resursi novērtēti uz 33-35 km³, bet pazemes ūdeņu resursi - apmēram 1,4 milj.m³/dn, kas četras reizes pārsniedz ūdens ieguvu un pilnībā nodrošina ūdensapgādi no pazemes avotiem. Tomēr vairāk nekā 55% no ūdens daudzuma, kas caur Latvijas teritoriju ietek Rīgas līcī vai tieši Baltijas jūrā, veidojas aiz mūsu valsts robežām, un Latvija tikai nosacīti var ietekmēt tā kvalitātes aizsardzību, piesārņojuma kontroli, monitoringu un informācijas sniegšanu Latvijai un citām valstīm. Līdz ar to mūsu valsts raksturojas ar vislielāko pārrobežu ietekmi un riskiem Baltijas jūras ekoreģionā attiecībā uz virszemes, mazāk pazemes, ūdeņu kvalitāti.

Latvijas jūras krasta līnijas kopējais garums ir gandrīz 500 km un tās jurisdikcijā atrodas teritoriālā jūra 12 jūras jūdžu platumā un ekskluzīvā ekonomiskā zona un kontinentālais šelfs

⁸⁹ Latvijas lauku attīstības plāna stratēģija līdz 2013.g.

⁹⁰ Vides ministrija, Darbības programma valsts kopējo emisiju gaisā samazināšanai.

⁹¹ Rīcības programma komunālo notekūdeņu un bīstamo vielu radītā virszemes ūdeņu piesārņojuma samazināšanai

28 tūkstoši km² platībā. Tomēr attiecībā uz vides kvalitāti Baltijas jūrā nepastāv nacionālās robežas, un visas reģiona valstis ir kopatbildīgas par jūras vides aizsardzību. Baltijas jūrai kā iekšzemes jūrai ir raksturīga samērā lēna sāļā ūdens apmaiņa ar Ziemeļjūru, bet lielā biogēno elementu pieplūde no upēm būtiski ietekmē eitrofikācijas procesu. Tanī pat laikā pieaug jūras satiksmes intensitāte un vēlme izmantot jūras teritorijas dažādu inženiertehnisko projektu realizācijai.

Ievērojot, ka Latvijā gar atklātās Baltijas jūras un Rīgas līča krastu 5-10 km platā joslā dzīvo vairāk nekā miljons cilvēku (tā ir vislielākā cilvēku koncentrācija piekrastes joslā no kopējā valsts iedzīvotāju skaita starp Baltijas jūras valstīm) un piekrastes teritorija Latvijā ietilpst 24 pašvaldībās, (ieskaitot četras republikas pilsētas), bet ap 67% no 496 km garās krasta līnijas ir jutīgi pret noskalošanu vētru laikā, ietekmējot saistīto infrastruktūru.

Pazemes ūdens kvalitāte

Kā nozīmīgākās slodzes un riski, kas ietekmē pazemes ūdeņu kvalitāti, jāmin punktveida piesārņojums, ko rada lielle uzņēmumi, piesārņotās vietas un atkritumu izgāztuves dzeramā ūdens avotu tuvumā, piemēram, Inčukalna sērskābā gudrona dīķi ar piesārņojuma virzību uz Gauju vai atkritumu izgāztuve „Getliņi ar piesārņojuma virzību uz Daugavu. Daudzveidīgs izkliedētais piesārņojums nonāk gruntsūdeņos (seklajos pazemes ūdeņos) apdzīvoto vietu teritorijās un lauksaimniecībā izmantotajās zemēs, tai skaitā, no vēsturiski piesārņotajām teritorijām. Rīgas teritorijā gruntsūdeņu piesārņojumu radījusi straujā rūpniecības attīstība pagājušajā gadsimtā, kā arī neizveidotā pilsētas kopējā kanalizācijas sistēma. Būtisku risku pazemes ūdeņu kvalitātei rada Olaines pilsētas teritorija ar dažādām ķīmisko atkritumu izgāztuvēm. Savukārt jūras ūdeņu intrūzija pazemes ūdens horizontos ir bīstamākais ar pazemes ūdeņu bilances izmaiņām saistītais process, kas viskrasāk izpaužas Liepājas pilsētas teritorijā. To ir veicinājusi intensīva ūdens ieguve iepriekšējās desmitgadēs. Netieša jūras ūdens intrūzija ir konstatēta arī Rīgas centrā un Jūrmalā. Būtiskus pazemes ūdeņu piesārņojuma draudus rada neapsaimniekotie urbumi, kas, mainoties valsts iekārtai un īpašuma formām, palika bez uzraudzības un tiek arī postīti.

Viena no Latvijas zemes dziļu lielākajām bagātībām ir lielle saldūdens resursi, kas nodrošina dzeramā ūdens apgādi. Saldūdeņu dabiskie pieejamie resursi ir aptuveni 1,4 miljoni m³/diennaktī. Visā Latvijas teritorijā ir sastopami minerālūdeņi, kurus atkarībā no to ķīmiskā sastāva un ieguluma dziļuma nosacīti var dalīt trijās lielās grupās: sēru saturošo

minerālūdeņu atradnes ar paaugstinātu sērūdeņraža koncentrāciju (Ķemeri, Baldone), vidusdevona Pērnavas horizonta un apakšdevona Ķemeru horizonta hlorīda – nātrija tipa iesālūdeņi, kembrija horizonta hlorīda – nātrija tipa sālsūdens ar mineralizāciju vairāk par 35 g/l, paaugstinātu broma koncentrāciju (līdz 500 mg/l).

Zeme

Latvijas zemes dziļu resursus un dabas kapitālu veido izmantojamie ieži un minerāli, pazemes ūdeņi, ogļūdeņraži, zemes dziļu siltums un saimnieciskai izmantošanai derīgas ģeoloģiskās struktūras. Latvija ir bagāta ar būvmateriālu izejvielām – smilts, kvarca smilts, smilts-grants maisījuma, grants, māla, dolomītu, ģipšakmens resursiem, sastopami arī saldūdens kaļķi un šūnakmens. Liela saimnieciska nozīme ir kūdrai, ko izmanto lauksaimniecībā un enerģētikā. Latvija ir bagāta arī ar kūrorta resursiem – dziednieciskajām dūņām un minerālūdeņiem. Ezeros sastopams sapropelis, ko var izmantot lauksaimniecībā un ķīmiskajā rūpniecībā.

Paaugstināta temperatūra kembrija sistēmas nogulumos konstatēta Elejas un Liepājas apkārtnē. Kopējie ģeotermālie resursi ir apmēram $5,8 \times 10^{18}$ J. Pēc modernu siltumsūkņu pieejamības tirgū, aizvien lielāku apjomu iegūst zemes siltuma izmantošana individuālo dzīvojamo māju apsildē visā Latvijas teritorijā.

Latvijā ir labvēlīgi ģeoloģiskie apstākļi pazemes dabas gāzes krātuvju ierīkošanai, kā arī pietiekoša pieredze jau kopš 1968. gada izmantotajā Inčukalna gāzes krātuvē, kuras aktīvā ietilpība ir 2,32 milj. kubikmetru. Iespējams ierīkot vēl vairākas līdzīgas gāzes krātuves, tādējādi kopējā ietilpība varētu sasniegt 40-50 miljardus kubikmetru. Perspektīvākās ir Dobeles, Ziemeļblīdenes, Snēpeles struktūras.

Nitrātu radītais piesārņojums

Vērtējot pirmo Nitrātu direktīvas ieviešanas periodu⁹², par pamatu ņemot 2003. gada datus, kas tika izmantoti pirmās Rīcības programmas sagatavošanai, īpaši jutīgajā teritorijā salīdzinājumā ar 2003.gadu ir samazinājies kopējais saimniecību skaits un saimniecību skaits ar lauksaimniecības dzīvniekiem, savukārt Palielinājies ir mājputnu un aitu skaits saimniecībās palielinājies atbilstoši par 62 procentiem un 85 procentiem.

⁹² Informatīvais ziņojums „Par Rīcības programmas īpaši jutīgām teritorijām, uz kurām attiecas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem”

Aprēķini par saražotā un ar kūtsmēsliem iestrādātā slāpekļa daudzumu ar kūtsmēsliem uz vienu lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru gadā īpaši jutīgajā teritorijā liecina par to, ka īpaši jutīgajās teritorijās noteiktais daudzums 170 kg/ha netiek pārsniegts. Vidējais slāpekļa daudzums, kas gadā tiek iestrādāts gadā lauksaimniecībā izmantojamās zemēs vienā hektārā, ir no 60 līdz 100 kilogramiem.

Sadzīves atkritumi

Latvijā ik gadus tiek radītas 1200 – 1400 tūkst. tonnas sadzīves atkritumu, savukārt elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumu (turpmāk - EEIA) plūsma strauji aug ne tikai Latvijā, bet visā Eiropā, pieaugot par 3-5 % gadā.

Laikā no 1998.gada sadzīves atkritumu izgāztuvju skaits Latvijā ir samazinājies no 558 izgāztuvēm, no kurām 77% bija mazākas par 2 ha, līdz 99 izgāztuvēm 2006.gadā. Ar Kohēzijas fonda un Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansiālo atbalstu rekultivētas 270 izgāztuves. 2010.gadā visas izgāztuves tika slēgtas un katrā atkritumu apsaimniekošanas reģionā darbojas tikai viens visām ES prasībām atbilstošs poligons.

Daba

Latvijā līdz šim zinātnieki ir uzskaitījuši kopumā 27 443 sugu (18 047 dzīvnieku, 5 396 augu un aptuveni 4 000 sēņu sugu) un tiek atzīts, ka reāli ir uzskaitītas tikai aptuveni 75 % kukaiņu sugu, apzināti tikai 60 % vienšūņu, aptuveni 907 sugas (3,3 % no kopējā sugu skaita) ir retas un apdraudētas. Kopumā Latvijas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā iekļautas 236 dzīvnieku un 485 ziedaugu, paparžaugu un sēņu sugas. Savukārt 22 augu un dzīvnieku sugas iekļautas ierobežoti izmantojamo sugu sarakstā. Latvijas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā iekļautas arī 180 ES nozīmes augu un dzīvnieku sugas. Savukārt no Latvijā aizsargājamiem 94 biotopu veidiem 57 ir ES nozīmes biotopi. Lielāko daļu ES sugu un biotopu aizsardzību nodrošina, veidojot ES nozīmes aizsargājamās teritorijas *Natura 2000* (130 sugām un visiem biotopiem), tādējādi nodrošinot sugu saglabāšanu to dabiskajā vidē (*in situ*).

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju sistēmu veido dabas rezervāti, nacionālie parki, dabas liegumi, dabas parki, aizsargājamo ainavu apvidi, dabas pieminekļi, dendroloģiskie stādījumi un alejas, kā arī biosfēras rezervāts. Latvijā izveidotas 689 ĪADT, tai skaitā, 355 dabas pieminekļi. Kopējā ĪADT aizņemtā platība 16 % valsts teritorijas. Savukārt nozīmīgu sugu un

biotopu aizsardzībai ārpus ĪADT var veidot mikroliegumus. Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju sistēmu, veido 4 dabas rezervāti, 259 dabas liegumi, 42 dabas parki, 4 nacionālie parki, 9 aizsargājamo ainavu apvidi, 355 dabas pieminekļi, kā arī 1 biosfēras rezervāts. Īpaši aizsargājamajās dabas teritorijās vislielāko platību aizņem meži (49 %) un lauksaimniecības zeme (24 %), savukārt 12 % – ūdeņi, 14 % – purvi un 1 % – citi biotopi. Aptuveni 95 % no visām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām ir noteiktas par Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām – Natura 2000⁹³.

Ģenētiski modificētie organismi

Attiecībā uz ģenētiski modificētajiem dzīvajiem organismiem Latvija līdz šim ir piemērojusi piesardzības principu. Vides ministrija 2008.gada decembrī uzsāka trīs mēnešus ilgu aptauju „Par vai pret ģenētiski modificētiem organismiem Latvijā”. Aptauja notika elektroniski un tajā piedalījās 37 440 respondenti. Iegūtie aptaujas rezultāti liecina, ka 95 % respondentu ir pret ģenētiski modificētu organismu audzēšanu, 94 % iebilst pret izmantošanu lopbarībā, 96 % ir pret ģenētiski modificētu organismu izmantošanu pārtikā un 91 % respondentu uzskata, ka Latvijai jābūt no ģenētiski modificētiem organismiem brīvai zonai. Šī aptauja parādīja, ka Latvijas sabiedrībā pārliecinoši dominē noraidošs viedoklis attiecībā uz ģenētiski modificētu pārtiku, kā arī par cilvēku vēlmi dzīvot dabīgā vidē.

Noturīgie organiskie piesārņotāji (NOP)

Noturīgie⁹⁴ organiskie piesārņotāji ir organiskas, halogēnus saturošas kancerogēnas, toksiskas un mutagēnas vielas, kas ar gaisa un ūdens starpniecību var pārvietoties ļoti lielos attālumos un uzkrāties sauszemes un ūdens ekosistēmās. NOP var būt sastopami gan gaisā, gan pārtikā, gan ūdenī. NOP var izraisīt vēzi, radīt iedzimtus defektus, auglības problēmas, paaugstinātu jutīgumu pret slimībām, kā arī ietekmēt nervu sistēmu un radīt garīgās attīstības traucējumus. Īpaši neaizsargāti ir embriji un bērni, kas NOP ietekmei tiek pakļauti, saņemot barības vielas caur placentu, ar mātes pienu vai uzturā lietojot produktus, kuros ir salīdzinoši augstas NOP koncentrācijas. No kumulatīvo efektu novērtēšanas viedokļa īpašu vērību iegūst tās veselībai kaitīgās vielas, kam raksturīgs biokoncentrēšanās fenomens, jo šādas vielas pēc to iekļūšanas vidē ilgstoši ietekmē cilvēku un dzīvnieku veselību pat pēc to pilnīga aizlieguma.

⁹³ Likums „Par īpaši aizsargātām dabas teritorijām”.

⁹⁴ Noturīgo organisko piesārņotāju samazināšanas nacionālais plāns 2005.–2020.gadam

NOP satur agrāk plaši izmantotie hlororganiskie pesticīdi un rūpniecībā izmantojamie ķīmiskie produkti (polihlorētos bifēnīlus (turpmāk - PHB) saturoši), taču kā blakusprodukti NOP var rasties arī degšanas un rūpniecisko ražošanas procesu dēļ (dioksīni, furāni, policikliskie aromātiskie ogleņūdeņraži (turpmāk -PAO)). Tādējādi avāriju vai ugunsgrēku gadījumā NOP ietekmei var tikt pakļauts ikviens, kas atrodas avārijas vietas vai ugunsgrēka tiešā tuvumā, vai valdošā vēja virzienā.

Vairāk nekā 90% NOP fona ekspozīcijas veido dzīvnieku cilmes uzturprodukti. Dioksīni un furāni uzkrājas pārtikā, tiem no dažādiem emisijas avotiem (piemēram, atkritumu sadedzināšana) vispirms nonākot augsnē vai ūdenskrātuvēs, bet pēc tam iesaistoties biokoncentrēšanās procesos. Tādējādi NOP avoti, kas rada draudus arī cilvēkiem, var būt piesārņota lopbarība vai putnu barība, dīkšaimniecībās audzētas zivis, nepareizi apsaimniekoti notekūdeņi, ganību pārplūšana, atsevišķi pārtikas pārstrādes procesi u.c. Latvijas gadījumā lielākos draudus kā videi, tā veselībai rada sadzīves un rūpniecības atkritumu, salmu un kūlas dedzināšana (ieskaitot ugunsgrēkus), kuru rezultātā veidojas vairāk nekā 60% kopējo nekontrolēto dioksīnu un furānu emisiju.

Pašlaik Latvijā ekspluatācijā ir 4282 kondensatori un 34 transformatori, kas satur polihlorētos bifēnīlus (bruto masa attiecīgi 139343 kg un 231634 kg). Tā kā šo iekārtu inventarizācija vēl turpinās, eksperti prognozē, ka to kopējais faktiskais apjoms ir lielāks.

Saskaņā ar kvantitatīvo novērtējumu 2002.–2003.gadā dioksīnu un furānu emisijas Latvijā bija aptuveni 27 g I-TEQ (Starptautiskais dioksīnu toksiskuma ekvivalents) gadā, bet policiklisko aromātisko ogleņūdeņražu emisijas 12–16 tonnu gadā. Dioksīnu un furānu emisiju galvenais avots, daļēji sabiedrības neinformētības dēļ, ir nekontrolētie degšanas procesi (71 % no kopējā apjoma), bet policiklisko aromātisko ogleņūdeņražu emisiju galvenais avots ir koksnes sadedzināšana mājāsaimniecībās (68 % no kopējā apjoma).

Daudzas problēmas jau ir atrisinātas, jo noturīgo organisko piesārņotāju pesticīdus Latvijā neražo, netirgo un nelieto. Vairums krājumu ir savākti un izvietoti Kņavas nelikvīdo ķīmikāliju novietnē un Gardenes bīstamo atkritumu novietnē pagaidu uzglabāšanai (aptuveni 200 t DDT; aptuveni 5 t toksafēna; aptuveni 170 t lindāna; aptuveni 200 t lindāna un DDT maisījuma).

Noturīgo organisko piesārņotāju samazināšanas nacionālais plāns 2005.–2020.gadam ir vispārējs, stratēģisks politikas dokuments. Tā mērķis, īstenojot ilgtspējīgu politiku, ir attīstīt un pilnveidot noturīgo organisko piesārņotāju pārvaldību, lai aizsargātu cilvēku veselību un vidi no noturīgo organisko piesārņotāju kaitīgās ietekmes.

Latvijas dabas kapitāla vērtības uzturēšanas izmaksas

Resursu nodokļu izmaiņas (varbūtējie ienēmumi no resursu izmantošanas)

Cenu pieaugums zemes dziļu resursiem⁹⁵, ņemot vērā nodokļa likmju pieaugumu, tika prognozēts vidēji par 6-15 % atkarībā no resursa veida pret 2009.gada cenām. Nodokļa likmju pacelšana vairāk skar būvmateriālu ražotājus, kuri savu produkciju eksportē (kā, piemēram, SIA „Knauf”, kas 60 % no savas produkcijas eksportē. SIA „Knauf” 2009.gadā prognozēja, ka tā nodokļa maksājumi pieaugs par 36% 2011.gadā un par 59 % 2012.gadā salīdzinājumā pret 2009.gadu.).

Dabas resursu nodokļu likmes par zemes dziļu resursiem Baltijas valstīs

Likmes latos par m ³ **	Latvija		Lietuva	Igaunija	
	01.01.2011.	01.01.2012	sākot no 01.01.2010.	01.01.2011.	01.01.2012.
Dolomīts *	0,12 – 0,25	0,15 – 0,25	0,27	0,53 – 1,93	0,53 – 2,02
Grants * (smilts – grants)	0,20	0,25	0,12	0,40 – 1,19	0,40 – 1,31
Smilts *	0,07 - 0,12	0,10 - 0,15	0,10 – 0,82	0,19 – 0,95	0,20 – 1,04
Kaļķakmens *	0,16	0,20	0,35	0,58 – 1,50	0,58 – 1,65
Māls *	0,12	0,15	0,16 – 0,40	0,37 – 0,69	0,39 – 0,72
Kūdra *	0,25	0,30	0,13	0,81 – 0,98	0,81 – 0,98
Sapropelis *	0,10 - 0,50	0,10 - 0,50	0,17		

⁹⁵ Informatīvais ziņojums „Par dabas resursu nodokļa piemērošanas praksi dabas resursu ieguvei Latvijā salīdzinājumā ar Igauniju un Lietuvu un izvērtējumu un priekšlikumiem par valsts ienākumiem ilgtermiņā saistībā ar dabas resursu izmantošanu”

* - noteiktas vairākas nodokļa likmes atkarībā no materiāla kvalitātes, sastāva, pieejamības un izmantošanas mērķiem.

** - Veicot dabas resursu nodokļa likmju pārrēķinu no Lietuvas litiem un eiro uz Latvijas latu, izmantots Latvijas Bankas 2011.gada 30.septembrī noteiktais valūtas kurss: 1LTL = 0,2040 LVL un 1 EUR = 0,7028 LVL

Papildus finanšu ienēsumu avoti

Sākot ar 2012.gadu viens no iespējamiem līdzekļu avotiem varētu būt emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā paredzēto emisijas kvotu izsoļu ienākumi. Pēc Eiropas Komisijas aprēķiniem, Latvijai šie ienākumi varētu sasniegt līdz **45 milj. EUR gadā**.

Papildus tam, 2009.-2012.gada periodā ievērojams līdzekļu apjoms siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinošiem pasākumiem būs pieejams no dalības Kioto protokolā noteiktajā starptautiskajā emisiju tirdzniecībā. Saskaņā ar MK apstiprināto koncepciju par Latvijas dalību starptautiskajā emisiju tirdzniecībā, kopējais pārdošanai potenciāli pieejamais valsts noteiktā daudzuma vienību apjoms 2008.-2012.gadā ir **40 milj.**, no tiem 10 milj. vienību pārdošana paredzēta 2008./2009.gadā. Vienības cenu nosaka tirgus un tā varētu svārstīties 5-10 EUR robežās. Likuma „Par Latvijas Republikas dalību Kioto protokola elastīgajos mehānismos” 8.pants nosaka starptautiskās emisiju tirdzniecības rezultātā iegūto līdzekļu izlietojumu, paredz Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta izveidi un līdzekļu izlietošanu projektu finansēšanai zemkopības, transporta, enerģētikas, mežsaimniecības, atkritumu apsaimniekošanas, rūpniecības un citās tautsaimniecības nozarēs.

Ekonomiskie izdevumi saistībā ar ekstremālām dabas parādībām

Galvenais iemesls⁹⁶, kāpēc radās nepieciešamība uzsākt aktīvu, globāli visaptverošu un koordinētu politisko procesu saistībā ar piemērošanos (adaptāciju) klimata pārmaiņām, ir globālās vidējās temperatūras celšanās⁹⁷, kas ietekmē daudzas ekosistēmas visos kontinentos, pasaules okeāna ūdens līmeņa celšanās, arvien pieaugošie dabas katastrofu

⁹⁶ Informatīvais ziņojums „Par piemērošanos (adaptāciju) klimata pārmaiņām”

⁹⁷ Globālā vidējā temperatūra pēdējos simts gados pieaugusi par $0,7 \pm 0,2^\circ$ C. Zinātnieki prognozē, ka vidējā temperatūra pasaulē šajā gadsimtā varētu paaugstināties par vēl 1,4 līdz $5,8^\circ$ C: *Climate Change 2007. The Physical Science Basis. Part of the Working Group I contribution to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel of Climate Change. IPCC, 2007*

seku apmēri (gan cilvēku upuru, gan finanšu ziņā). Zinātniskie pētījumi gan Latvijā, gan visā pasaulē apstiprina, ka klimata pārmaiņas notiek, arvien straujāk pieaugot arī ekstremālu vai neraksturīgu dabas parādību (piemēram, vētru, plūdu, liela karstuma⁹⁸ vai aukstuma, ilgstoša sausuma u.c.) izpausmju skaitam un apmēriem, radot būtiskus zaudējumus dabai, cilvēku radītajai videi, tautsaimniecībai, cilvēku veselībai un drošībai. Potenciālās ikgadējās izmaksas, sedzot klimata pārmaiņu radītos zaudējumus, pēc britu ekonomista sera Nikolasa Sterna ziņojumā⁹⁹ (turpmāk – Sterna ziņojums) par klimata pārmaiņu un ekonomikas savstarpējo mijiedarbību paustā, svārstītos no 5% globālā iekšzemes kopproduktā (turpmāk – IKP) līdz pat 20% IKP reģionālā līmenī. Ziņojumā norādīts, ka klimata pārmaiņas ir būtisks apdraudējums cilvēcei, tāpēc tikai stingra, agrīna pasaules sabiedrības reakcija uz klimata pārmaiņām būtiski atsvērs bezdarbības izmaksas, kuras tikai pieaugs.

Eiropas Komisijas Zaļajā grāmatā Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu Komitejai un Reģionu Komitejai „Adaptācija klimata pārmaiņām Eiropā. ES rīcības varianti”¹⁰⁰ (turpmāk – ES Zaļā grāmata) uzsvērts, ja klimata mainības radītie riski netiks savlaicīgi identificēti un radītas alternatīvas šo risku novēršanai vai efektīvai piemērošanās rīcībai, valsts būs spiesta maksāt kompensācijas par dabas parādību nodarītajiem postījumiem viņu īpašumiem, veselībai vai dzīvībai, kropļojot dabīgo konkurenci tirgus ekonomikā, radot draudus tautsaimniecības nozares, un palielinot industriālo avāriju iespējamību.

⁹⁸ Eiropas Komisijas paziņojumā Eiropas Parlamentam un Padomei „Meklējot risinājumu sausuma un ūdens trūkuma problēmai Eiropas Savienībā” – COM (2007) 414 galīgā redakcija {SEC(2007) 993}{SEC(2007) 996}: līdztekus plūdiem arvien biežāki kļūst karstie un sausie periodi. Laika posmā no 1976.gada līdz 2006.gadam sausuma skarto teritoriju un cilvēku skaits ir pieaudzis par gandrīz 20%. Var minēt patiešām ļoti lielo sausumu 2003.gadā, kas skāra vairāk nekā 100 miljonus cilvēku un vienu trešdaļu no ES teritorijas. Eiropas ekonomikai radīto zaudējumu apmērs tika aplēsts 8,7 miljardi eiro. Šajos pēdējos trīsdesmit gados piedzīvotā sausuma radīto zaudējumu apjoms savukārt mērāms 100 miljardos eiro. Ikgadējie vidējie zaudējumi šajā periodā palielinājušies četrkārtīgi: *DG Environment, European Commission, Water Scarcity and Droughts, First Interim report, November 2006*

⁹⁹ Stern Review final report: http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm

¹⁰⁰ Atsauce uz ES dokumentu COM(2007)354 final); 29.11.2007.

Latvijas Universitātes zinātnieku pētījumi¹⁰¹ liecina ka klimata pārmaiņu ietekmes var būt zemieņu reģionos, pie kuriem pieskaitāma arī Latvija¹⁰². Klimata pārmaiņu ekonomisko zaudējumu apmērus raksturo:

- 2000.gadā lauksaimniecībā agroklimatisko apstākļu radīto zaudējumu kompensācijas - **630 080 latu;**
- 2001.gadā stihisko dabas parādību un nelaimju gadījumos bija **19 101,42 latu;**
- 2004.gadā kopējā agroklimatisko apstākļu radīto zaudējumu kompensācija bija **221 908 latu,**
- 2005.gadā – **440 641,94** latu (tai skaitā kompensācija par dzīvniekiem, kas krituši no knišļu kodumiem – 131 091,50 latu, bet plūdu radīto materiālo zaudējumu segšanai – 309 550,44 latu).¹⁰³
- 2005.gadā¹⁰⁴ Finanšu ministrijas izstrādātajā un Ministru kabineta apstiprinātajā Informatīvajā ziņojumā “Par vētras nodarītiem zaudējumiem pa nozarēm valsts, pašvaldību un privātā sektorā 2005.gada 8.-9.janvārī” kopējie zaudējumi aprēķināti **154,2 milj.** latu apmērā.
- 2006.gada 19.septembrī Ministru kabinetā apstiprināto informatīvo ziņojumu „Par ārkārtas situāciju lauksaimniecībā”, subsīdiu programmai papildus tika piešķirts finansējums **25,8 miljoni latu.**¹⁰⁵

¹⁰¹ Latvijas Universitātes zinātnisko rakstu krājums „*Climate Change in Latvia*” (2007.), Editor Māris Kļaviņš, LU Akadēmiskais apgāds, 268 lpp.

¹⁰² Kļaviņš M., Blumberga D., Bruņeniece I., Briede A., Grišule G., Andrušaitis A., Āboliņa K. (2008.) „Klimata mainība un globālā sasilšana”, LU Akadēmiskais apgāds

¹⁰³ Lauku atbalsta dienesta dati

¹⁰⁴ 2005.gada janvāra vētra, kas skāra ne tikai Latviju, bet visu Ziemeļeiropu, nodarīja milzīgus postījumus. Saskaņā ar ES kritērijiem, noformulētiem Padomes 2002.gada 11.novembra Regulā (EK) Nr.2012/2002, ar ko izveido Eiropas Savienības Solidaritātes fondu (turpmāk – ESF), kopā nodarītie zaudējumi Latvijā tika novērtēti par aptuveni 192 miljoniem eiro (ESF piešķīra 9,487 miljonus eiro), Igaunijā - par 48 miljoniem eiro (ESF piešķīra 1,29 miljonus eiro), Lietuvā - par apmēram 15 miljoniem eiro (ESF piešķīra 0,379 miljonus eiro). Sevišķi lieli postījumi tika nodarīti Zviedrijā - tie novērtēti gandrīz par 2,3 miljardiem eiro (ESF piešķīra 81,725 miljonus eiro).

¹⁰⁵ 2006.gadā veiktas šādas atbalsta izmaksas saistībā ar sausuma radītajiem zaudējumiem: (1) augkopības nozarē izmaksāts finansējums 18,81 miljons latu, (2) lopkopības nozarē – 5,76 miljoni latu, (3) mežsaimniecībā – 0,48 miljoni latu.

- 2006.gadā, kas bijis viens no kritiskākajiem meža uguns apsardzībā, reģistrēts lielākais meža ugunsgrēku skaits valstī – 1929 (kopējie zaudējumi no meža ugunsgrēkiem tika aprēķināti **1,96 miljoni latu**)¹⁰⁶.
- 2007.gada 11.aprīlī Ministru kabinets pieņēma Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas (tālāk – RAPLM) izstrādātu „Informatīvu ziņojumu par valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu pašvaldībām 2007.gada 14.un 15.janvāra vētras seku likvidācijai skolās un bērnudārzos, kā arī pašvaldību objektos, kas nepieciešami būtisku pašvaldību funkciju izpildes nodrošināšanai”. Tajā minēts, ka līdz 2007.gada 16. martam no pašvaldībām tika saņemti dokumenti, kas apliecināja pašvaldībām radušos zaudējumus 69 infrastruktūras objektos par kopējo summu **836 330 lati** (tika piešķirti 315 316 latu).
- Modeļaprēķini liecina, ka ziemā vidējais vēja ātrums virs jūras var pieaugt par 18%, proporcionāli pieaugot vētru spēkam un atkārtotamībai. Tādējādi gaidāms, ka Baltijas jūras piekrastē vētru uzplūdu radītās ūdens līmeņa izmaiņas ievērojami pārsniegs globālās jūras līmeņa celšanās ietekmi, bet vētru biežuma un spēka palielināšanās, kā arī ledus trūkums izraisīs vēl izteiktāku krasta eroziju.¹⁰⁷
- Paaugstināta plūdu riska teritorijas ir Daugava un tās pietekas, Lielupes un Gaujas lejteces, Lubānas ezers un tā baseina teritorija, Bārta pie ietekas Liepājas ezerā. Jo īpaši aktuāla klimata pārmaiņu radīto risku novēršana ir Daugavā, jo Daugavas HES kaskāde (Pļaviņu HES, Ķeguma HES un Rīgas HES) ir atzīta par Nacionālas nozīmes plūdu riska teritoriju¹⁰⁸.
- Baltijas jūras līmeņa celšanās var būtiski ietekmēt pašreizējo apbūvi. Piemēram, jūras līmeņa celšanās par 20 centimetriem Salacgrīvas novadā ietekmēs Kuivižu ostas būves, bet tā paaugstināšanās par 70 centimetriem skars arī visu Salacgrīvas ostas infrastruktūru¹⁰⁹.
- Vētru un ar tām saistīto vējuzplūdu rezultātā ievērojami palielināsies periodiski applūstošās platības. Rīgas pilsētā mūsdienās, tuvā (no 2021. līdz 2050.gadam) un tālākā (no 2071. līdz 2100.gadam) nākotnē pie plūdu situācijām ar dažādu atkārtotāšanās

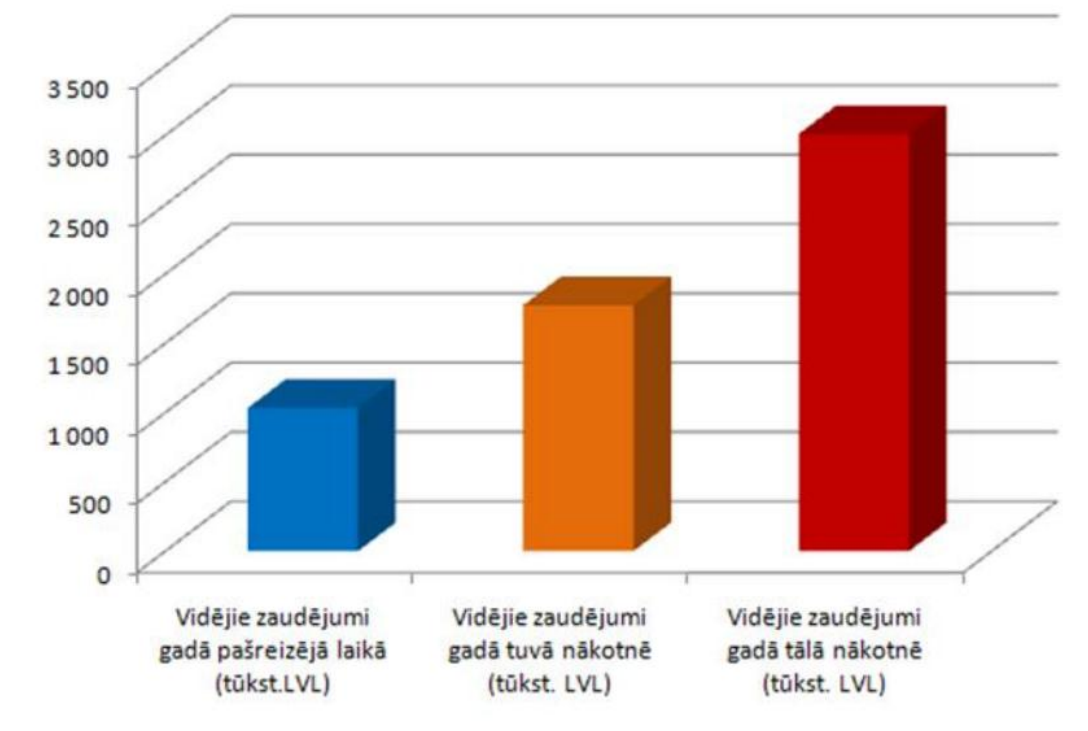
¹⁰⁶ Ekstrēmu dabas apstākļu dēļ cieš mākslīgi atjaunotie meža stādījumi - 2006.gadā ugunsgrēki nopostīja 564 hektārus jaunaudzū¹⁰⁶, 2006.gada pavasara sausums un vasaras karstums bija galvenie iemesli, kāpēc ap 25% no tajā gadā iestādītajām platībām bija jāpārstāda.

¹⁰⁷ Kļaviņš M., Blumberga D., Bruņeniece I., Briede A., Grišule G., Andrušaitis A., Āboliņa K. (2008.) „Klimata mainība un globālā sasilšana”, LU Akadēmiskais apgāds

¹⁰⁸ „Plūdu risku novērtēšanas un pārvaldības nacionālo programmā 2008.-2015.gadam”, Ministru kabinetā pieņemta 2007.gada 20.decembrī ar rīkojumu Nr.830

¹⁰⁹ http://www.astra-project.org/02_latvia_riga.html

varbūtību¹¹⁰. Aprēķini rāda, ka katrā plūdu gadījumā zaudējumu apjoms Rīgas pilsētā mūsdienās var sasniegt **42-48 tūkstošus latu**, taču, ja netiks pilnveidota inženiertehniskā infrastruktūra, tālākā nākotnē zaudējumi katrā plūdu gadījumā var pieaugt līdz **65 tūkstošiem latu**. Savukārt pēdējie aprēķini liecina, ka šie zaudējumi var būt pat lielāki¹¹¹

Grafiks 6.16: Vidējie zaudējumi gadā

Pēc Potsdamas klimata pārmaiņu ietekmes pētniecības institūtā veiktiem aprēķiniem¹¹², kas tika veikti projekta „Politikas un adaptācijas stratēģiju izstrāde saistībā ar klimata pārmaiņām Baltijas jūras reģionā” (ASTRA) ietvaros, klimata pārmaiņas Latvijas piekrastē 21.gadsimtā var radīt ekonomiskos zaudējumus 1576,414 miljonu dolāru apmērā. Taču, īstenojot adaptācijas pasākumus, tos iespējams samazināt par 40 procentiem.

Izdevumi, kas saistīti ar Eiropas Savienības līgumu, regulu un direktīvu noteiktām saistībām vides jomā un to izpildes termiņiem

Līdz šim kopš 1995. gada ūdenssaimniecības un kanalizāciju sistēmas sakārtošanā atbilstoši Padomes 1991. gada 21. maija direktīvai 91/271/EEK par komunālo notekūdeņu attīrīšanu

¹¹⁰ 50% varbūtība - applūst vismaz vienu reizi divos gados; 0,5% varbūtība - applūst vismaz vienu reizi divsimts gados

¹¹¹ <http://rigapretpludiem.lv/data/doc/13082266400122.pdf>

¹¹² The Potsdam Institute for Climate Impact Research, 2009

un Padomes 1998.gada 3.novembra Direktīvai 98/83/EK par dzeramā ūdens kvalitāti ir ieguldīti 385,5 miljoni LVL, no kuriem 92,2 miljoni no valsts budžeta, 99,9 miljoni LVL no pašvaldību budžeta, ārvalstu palīdzība 193,6 miljoni LVL.

Finansējums ūdenssaimniecības infrastruktūras uzlabošanai 1995.-2009. gadā

	1995-2006.	2007.	2008.	2009.	Kopā
Ārvalstu palīdzība	81.56	57.50	54.49	101.629	193.56
Valsts budžets	49.09	24.423	18.714	17.866	92.23
Pašvaldību finansējums	86.84	6.745	6.185	27.600	99.77
Kopā	217.49	88.67	79.39	147.095	385.55

Pamatojoties uz Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas sniegto informāciju¹¹³, lai ieviestu starptautisko nolīgumu saistības līdz 2014.gadam, nepieciešams rēķināties ar šādām izdevumu pozīcijām:

- Notekūdeņu direktīvas prasības aglomerācijās, jo īpaši nodrošinātu nepieciešamo pieslēgumu līmeni kanalizācijas sistēmām, papildus pieejamajam Kohēzijas fonda finansējumam 2009. - 2013. gadam, nepieciešami **101,4 miljoni latu**, tai skaitā lai uzlabotu 3 notekūdeņu attīrīšanas iekārtu darbību, 77 sūkņu stacijas, 595 km kanalizācijas tīklu izbūvi. Notekūdeņu direktīvas prasību sasniegšanai līdz 2015. gada 31. decembrim šobrīd ietilpst 62 apdzīvotās vietas
- Notekūdeņu direktīvas prasības trešās grupas aglomerācijās, jo īpaši nodrošinātu nepieciešamo pieslēgumu līmeni kanalizācijas sistēmām, papildus pieejamajam Kohēzijas fonda finansējumam 2009 - 2013. gadam, nepieciešami **84,5 miljoni latu**, tai skaitā lai izbūvētu/rekonstruētu 17 notekūdeņu attīrīšanas iekārtas, 160 sūkņu stacijas un aptuveni 650 km kanalizācijas tīklu.
- Finansējums, kas Latvijai pieejams VPP tematiskajās sadaļās izvirzīto pasākumu īstenošanai, ES struktūrfondu 2007.-2013.gada plānošanas perioda darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” 3.4. prioritātes „Kvalitatīvas vides

¹¹³ Informatīvais ziņojums Par Eiropas Savienības līgumu, regulu un direktīvu noteiktām saistībām vides jomā un to izpildes termiņiem

dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana” un 3.5. prioritātes „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” ietvaros, kopā sastāda **692,78 milj. LVL, no tā 545,53 milj. LVL ES struktūrfondu finansējums.**

Finansējums pasākumu ieviešanai, izmantojot ES struktūrfondu finansējumu, milj. LVL 2007-2013.g.g. 3.4. un 3.5.prioritātei.

Nacionālais līdzfinansējums	Struktūrfondu atbalsts	Kopā
<i>3.4. prioritāte „Kvalitatīvas vides dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana” (Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējums)</i>		
3.4.1.1. Ūdenssaimniecības attīstība apdzīvotās vietās ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000		
17,79	100,84	118,64
3.4.1.2. Infrastruktūras izveide Natura 2000 teritorijās		
0,81	4,57	5,37
3.4.1.3. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas ex situ infrastruktūras izveide		
0,38	2,13	2,50
3.4.1.4. Vēsturiski piesārņoto vietu sanācija		
14,76	34,44	49,20
3.4.1.5.1.Pļaviņu un Jēkabpils pilsētu plūdu draudu samazināšana		
1,24	7,03	8,26
3.4.1.5.2. Hidrotehnisko būvju rekonstrukcija plūdu draudu risku novēršanai un samazināšanai		
0,62	3,51	4,13
3.4.1.6. Vides monitoringa un kontroles sistēmas attīstība		
1,27	7,17	8,43
<i>3.4. prioritātes īstenošanai kopā:</i>		
36,86	159,69	196,54
<i>3.5.prioritāte „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” (Kohēzijas fonda finansējums)</i>		

3.5.1.1. Ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstība aglomerācijās ar cilvēku ekvivalentu lielāku par 2000		
49,9	294,8	344,7
3.5.1.2.1. Normatīvo aktu prasībām neatbilstošo izgāztuvju reaktivācija		
6,5	13,8	20,3
3.5.1.2.2. Reģionālu atkritumu apsaimniekošanas sistēmu attīstība		
5,0	28,2	33,2
3.5.1.2.3. Daļītās atkritumu apsaimniekošanas sistēmas attīstība		
49,1	49,1	98,1
<i>3.5. prioritātes īstenošanai kopā:</i>		
<i>110,40</i>	<i>385,84</i>	<i>496,24</i>
<i>Kopējais finansējums 3.4.un 3.5. prioritātes īstenošanai:</i>		
147,26	545,53	692,78

Starp Vides politikas pamatnostādnēs noteiktajām turpmākajām rīcībām ietilpst arī no ES tiesību aktiem izrietošās citas prasības, kuru ieviešanai augstāk minētais 3.4. un 3.5. prioritāšu ietvaros piešķirtais finansējums ir nepietiekams. **Indikatīvi aprēķinātais nepieciešamais finansējums kopā sastāda 1193 milj. LVL, tādējādi papildus vēl būtu nepieciešami 500 milj. LVL.**

Būtiski ieguldījumi VPP īstenošanas laikā būs nepieciešami radiācijas un kodoldrošības pasākumu realizācijai, kas šobrīd finansējuma trūkuma dēļ tiek atlikti uz turpmākajiem gadiem, tādēļ tiek plānoti pēc 2011. gada, pieņemot, ka valsts ekonomiskā situācija uzlabosies.

Finansējums radiācijas un kodoldrošības pasākumu realizācijai, milj. LVL

Pasākums	2011	2012	2013	2014	2015
Ilgtermiņa drošības uzlabošana radioaktīvo atkritumu glabātavā „Radons”	0,71	3,185	2,485	-	-

Salaspils kodolreaktora demontāža	2,098	2,078	0,661	0,654	0,460
Nacionālā daudzfunkcionālā ciklotrona centra izveide	-	-	8,3	-	-
Izdevumi Nacionālā daudzfunkcionālā ciklotrona centra sniegto pakalpojumu saņemšanai	-	-	1,474	3,918	3,918

Nacionālajā plānā iekļautie uzdevumi un pasākumi ir vērsti uz to, lai risinātu konkrētas ar noturīgajiem organiskajiem piesārņotājiem (NOP) saistītas problēmas nepieciešamās **kopējās izmaksas no valsts budžeta laikposmā no 2005. līdz 2020.gadam ir aptuveni 3,2 miljoni latu.**

Ekosistēmu pakalpojumi

Latvijas dabas kapitāla izmantošana ir saistīta ar ekosistēmu pakalpojumu apjoma palielināšanu, produkcijas dažādošanu un tās produktivitātes palielināšanu vienlīdz būtiski attīstot gan 'zaļo' ražošanu, gan arī 'zaļo' patēriņu. Būtiskākie ekosistēmu pakalpojumi ir saistīti ar lauku saimniecību produktiem, enerģijas ražošanu no atjaunojamajiem resursiem, mežu produkcijas, kā arī produktiem, kurus spēj sniegt rekreācijas resursu izmantošana, piemēram, Latvijas piekrastē.

Atjaunojamie energoresursi

Latvijā primārās enerģijas patēriņa samazinājums uz nacionālo kopprodukta vienību 2005. gadā ir par 21,1% mazāks un 2010. gadā ir par 14,7% mazāks, salīdzinot ar 2000. gadu. Kopējā saražotā elektroenerģija no atjaunojamajiem energoresursiem **2009. gadā bija 3555 gigavatstundas (turpmāk – GWh), savukārt, 2010. gadā — 3635 GWh.** Kopējo enerģijas galapatēriņu Latvijā nodrošina vietējie enerģijas resursi un primāro resursu plūsmas no Krievijas, citām Neatkarīgo Valstu savienības (NVS) valstīm, kā arī Baltijas, ES un citām pasaules valstīm. Pārveidošanas sektors Latvijā dod tikai 9% no kopējā iekšzemes patēriņa, bet ES tas ir 30%. Latvijas enerģētikas politika paredz importētās elektroenerģijas aizstāšanu ar enerģiju, kas tiks saražota no vietējiem atjaunojamajiem resursiem (no kuriem tikai vēja elektrostaciju un hidroelektrostaciju efektivitāte ir 100%) un importētā fosilā kurināmā. Tas nozīmē, ka pārveidošanas sektora kopējā efektivitāte samazināsies, jo 100% efektīvais elektrības imports tiks aizstāts ar mazāk efektīvu lokālu elektrības ražošanu. Enerģijas ražošana no fosiliem energoresursiem, lai aizstātu importu, radīs papildus siltumnīcefekta

gāzes (turpmāk tekstā – SEG) emisijas. Tāpēc efektīva enerģijas ražošana un patēriņš ir izaicinājums ne tikai energoefektivitātes, bet arī klimata mērķu sasniegšanas ziņā.

Saskaņā ar atjaunojamo energoresursu izmantošanas rīcības plāna prognožu dokumentu¹¹⁴, kā arī ņemot vērā Latvijas apņemšanās Kioto protokola prasību realizēšanā, ir paredzams, ka enerģijas ietaupījumu mērķis 2020.gadā var būt 0,668 Mtoe (kopējais enerģijas ietaupījums gan gala patēriņā, gan pārveidošanas sektorā). Visi ekspertu novērtējumi tika izdarīti, ņemot 2007.gadu par bāzes gadu atbilstoši EK prasībām.

Energoefektivitātes palielināšanas mērķa sasniegšanas trajektorija

2008	2009	2016	2020
bruto iekšzemes enerģijas patēriņš 4,6 Mtoe	bruto iekšzemes enerģijas patēriņš 4,3 Mtoe	Enerģijas ietaupījums 0,39 Mtoe, salīdzinot ar 2008.g	Enerģijas ietaupījums 0,433 Mtoe (bez pārveidošanas sektora) vai 0,668 Mtoe (ieskaitot pārveidošanas sektoru), salīdzinot ar 2008.g.

Enerģētikas attīstības pamatnostādņēs 2007.-2016.gadam noteikts mērķis līdz 2016.gadam samazināt vidējo īpatnējo siltumenerģijas patēriņu ēkās no pašreizējā 220-250 kWh/m²/gadā uz 195 kWh/m²/gadā, bet līdz 2020.gadam sasniegt vidējo īpatnējo siltumenerģijas patēriņu 150 kWh/m²/gadā. Mērķis ir sasniedzams, ja tiks turpināta daudzdzīvokļu dzīvojamo māju un sabiedriskā sektora ēku renovācijas programma.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi energoefektivitātes palielināšanai:

- **mājokļu siltināšana.** Kopējais publiskais finansējums ir 51,3 milj. latu, t.sk., ES fondu 51,3 milj. latu (2011.-2013.g.).
- **energoefektivitātes paaugstināšana sabiedriskās un ražošanas ēkās** Pasākumus paredzēts ieviest 2010.-2013.gadā, kopējais klimata pārmaiņu finanšu instrumenta (turpmāk tekstā – KPFI) finansējums ir 75,5 milj. latu.

¹¹⁴ Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai

- **efektīvas apgaismojuma infrastruktūras ieviešana pašvaldību publiskajās teritorijās** Pasākumu paredzēts ieviest 2011.-2012.gadā, KPFI finansējums 2,8 milj. latu.
- **energoefektivitātes paaugstināšana siltumenerģijas ražošanā** Kopējais publiskais finansējums ir 76,7 milj. latu, t.sk., ES fondu 76,7 milj. latu (2011.-2013.g.).
- **energoefektivitātes paaugstināšana transporta sektorā**, ieviešot diferencētas nodokļu likmes, veicinot energoefektīvas transporta piedalīšanos satiksmē un izveidojot vienoti plānotu sabiedriskā transports maršrutu tīklu

No atjaunojamiem energoresursiem (turpmāk tekstā – AER) saražotās enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas bruto galapatēriņā Latvijā ir viens no augstākajiem ES. 2008.gadā tas bija 29,9% (ES – 10,3%). Savukārt atjaunojamās enerģijas (turpmāk tekstā – AE) īpatsvars kopējā enerģijas bruto galapatēriņā Latvijā bez lielajām hidroelektrostacijām (turpmāk tekstā – HES) 2008.gadā bija 24%.

Atjaunojamās enerģijas palielināšanas mērķa sasniegšanas trajektorija

	2008	2012	2014	2016	2020
Atjaunojamās enerģijas īpatsvars (%)	29,9	34,1	34,8	35,9	40,0

Atbilstoši spēkā esošajos politikas plānošanas dokumentos ietvertajiem pasākumiem, tiek plānots, ka 2020.gadā hidroenerģija sastādīs 57%, elektroenerģija ražota no biomasas 24%, bet vēja enerģija 18% no kopējās elektroenerģijas, kas ražota izmantojot AER.

AER izmantošanai apsildei un dzesēšanai plānots pieaugums no 1020 ktoe 2010.gadā līdz 1396 ktoe 2020.gadā, tas ir par 37%. Tiek paredzēts saules kolektoru un siltumsūkņu devuma pieaugums AER izmantošanā.

Aprēķināts, ka AER izmantošana transporta sektorā pieaugs no 42 ktoe 2010.gadā līdz 83 ktoe 2020.gadā.

Paredzamās attīstības trajektorija attiecībā uz enerģiju no AER apsildē un dzesēšanā, elektroenerģijā un transportā, % no katra sektora enerģijas galapatēriņa

	2005	2010	2015	2020
Apsilde un dzesēšana	42,7	45,3	48,6	53,4
Elektroenerģija	44,9	44,7	51,4	59,8
Transports	0,9	4,0	4,6	10,0

Galvenie politikas virzieni un pasākumi atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšanai ir:

- tiesiskās bāzes sakārtošana¹¹⁵
- **finanšu resursu pieejamības nodrošināšana atjaunojamās enerģijas ražošanai**
Kopējais publiskais finansējums ir 141,9 milj. latu, t.sk., ES fondu 93,5milj. latu un KPFI 42,8 milj. latu (2011.-2013.g.).
- **biodegvielas izmantošanas veicināšana transporta sektorā.** Kopējais KPFI finansējums ir 3,5 milj. latu (2010.-2012.g.).

Enerģētika, bioģāze un biodegviela

Lai veicinātu biodegvielas ražošanu, ZM izstrādāja un ieviesa valsts atbalsta programmu „Atbalsts biodegvielas ražošanai” (N 540/2005; ar grozījumiem N 254/2007 un grozījumiem N 26/a/2010), kuras ietvaros tiek sniegts tiešais valsts atbalsts. Saskaņā ar šo valsts atbalsta programmu tiešais valsts atbalsts (finansiāli atbalstāmās kvotas) biodegvielas ražotājiem tika sniegts līdz 2010. gada 31. decembrim¹¹⁶. Biodegvielas ražošanas politiku tika īstenota atbilstoši Biodegvielas ražošana un pielietošana Latvijā programmai 2003.-2010.gadam

No valsts atbalsta programmas 21.06.00 „Atbalsts biodegvielas ražošanas veicināšanai” laikā no 2006.-2011.gadam biodegvielas ražotājiem par 2005.-2010.gadā saražoto biodegvielu **valsts atbalsts biodegvielas ražošanas veicināšanu laikā no tika izmaksāts 67 263 443 Ls apmērā.**

¹¹⁵ Lai izpildītu Direktīvas 2009/28/EK prasības, ir izstrādāts un iesniegts EK *Informatīvais ziņojums „Latvijas Republikas Rīcība atjaunojamās enerģijas jomā Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 23.aprīļa Direktīvas 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK ieviešanai līdz 2020.gadam”*, kas ietver jauna tiesiskā regulējuma izstrādes plānošanu atjaunojamās enerģijas jomā.

¹¹⁶ Informatīvais ziņojums par „Klimata pārmaiņu samazināšanas programmas 2005.-2010.gadam” īstenošanu

2010.gadā valsts atbalsts 17 191 220 Ls apmērā biodegvielas ražošanas veicināšanai biodegvielas ražotājiem tika piešķirts par 2009.gadā par saražotiem 17 186 003 litriem bioetanola un 35 855 150 litriem biodīzeļdegvielas.

2011.gadā valsts atbalsts 19 993 099 Ls apmērā biodegvielas ražošanas veicināšanai biodegvielas ražotājiem tika piešķirts par 2010. gadā saražotiem 19 223 577 litriem bioetanola un 38 494 537 litriem biodīzeļdegvielas.

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem rapša sējumu platības 2010.gadā, salīdzinot ar 2009.gadu, pieaugušas par 16,2 tūkst. ha jeb 17,3%, un rapša sēklu kopievākums palielinājies par 18,9 tūkst. t jeb 9,3%, neskatoties uz vidējās ražības samazināšanos no 21,9 cnt 2009. gadā līdz 20,4 cnt 2010. gadā. Graudaugu sējumu platības 2010.gadā, salīdzinot ar 2009.gadu, samazinājušās par 5,1 tūkst. ha jeb 0,9%. Samazinoties vidējai ražībai no 30,8 cnt 2009.gadā līdz 26,4 cnt 2010.gadā, samazinājies arī graudu kopievākums par 246,3 tūkst. t jeb 14,8%.

Centrālā statistikas pārvalde no 2006.gada uzsākusi apsekojumu un datu vākšanu no lauksaimniecības uzņēmumiem par to saimnieciskās darbības atkritumiem (Pārskats „1-Atkritumi (lauksaimniecība)”), kuru veic reizi divos gados, lai nodrošinātu Eiropas Parlamenta un padomes Regulas (EK) Nr. 2150/2002 (2002. gada 25. novembris) par statistiku attiecībā uz atkritumiem izpildi. Regulas izpildei nepieciešamajiem datiem papildus ar šo apsekojumu tiek iegūti arī dati par radītajiem potenciālajiem biogāzes ražošanas izejmateriāliem - radīto vircu, kūtsmēsliem, augkopības un mežistrādes atlikumiem, dārzu un parku atkritumiem, mājsaimniecības organiskajiem atkritumiem, kurus var izmantot biogāzes ražošanai.

Bioloģiski noārdāmo materiālu daudzums no lauksaimniecības sektora par 2008.g.⁸

Bioloģiski noārdāmo materiālu veids	Pārrēķina koeficients no tilpuma uz masas vienībām	Daudzums, t	Izlietots kā mēslojums (t)	Izlietots kā komposts (t)
Šķidrie kūtsmēsli	1	1 107 739	880 411	20 786
Kūtsmēsli	1	2 824 947	2 133 856	96 340
Augkopības produkcijas atlikumi	0,2	857 274	701 011	70 890
Kopā:	-	4 789 960	3 715 278	188 016

Biogāzes ražošanai no lauksaimnieciskās ražošanas atlikumiem varētu tikt izmantoti ap 0,886 milj. tonnu organisko materiālu.

Saskaņā ar Latvijas biodegvielu un bioenerģijas asociācijas sniegto informāciju, 2010.gadā, salīdzinot ar 2009.gadu, pieaudzis biodegvielas ražotāju Latvijā iepirkto izejvielu daudzums, bet ārpus Latvijas iepirkto izejvielu daudzums samazinājies.

Latvijā 2010.gadā realizēti un savam patēriņam izmantots kopumā 1 062, 95 tūkst. t degvielas, bioproduktus saturošas degvielas un biodegvielas, kas ir par 1,66 tūkst. t vairāk kā 2009.gadā

Biodegvielu īpatsvars 2010.gadā bija 2,96% no visa tā benzīna un dīzeļdegvielas, kas transporta vajadzībām laista tirgū 2010.gadā, kopējās energoietilpības. Salīdzinot ar 2009.gadu, tas pieaudzis par 2,48%.

2009., 2010. gadā Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam programmas ietvaros apakšpasākumā „Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās izcelsmes biomasas” divās projektu pieņemšanas kārtās Lauku atbalsta dienestā tika apstiprināti 46 projekti par kopējo attiecināmo finansējumu 105 188 035 Ls, no kā publiskais finansējums - 41 863 432 Ls¹¹⁷. Savukārt Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam pasākuma „Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem” aktivitātē „Atjaunojamo energoresursu energoapgādes sistēmas būvniecība vai rekonstrukcija” 2009.-2010.gadā apstiprināti 14 projekti ar kopējām attiecināmām izmaksām – 889 990,95 Ls, no tām publiskais finansējums – 777 234,27 Ls.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas sniegto informāciju, atbilstoši Elektroenerģijas tirgus likuma 22.pantam, 2009. un 2010.gadā Ekonomikas ministrija ir izsniegusi 154 atļaujas biogāzes elektrostacijām ar kopējo jaudu 147,183 MW jaunu atjaunojamās elektroenerģijas ražošanas iekārtu ieviešanai.

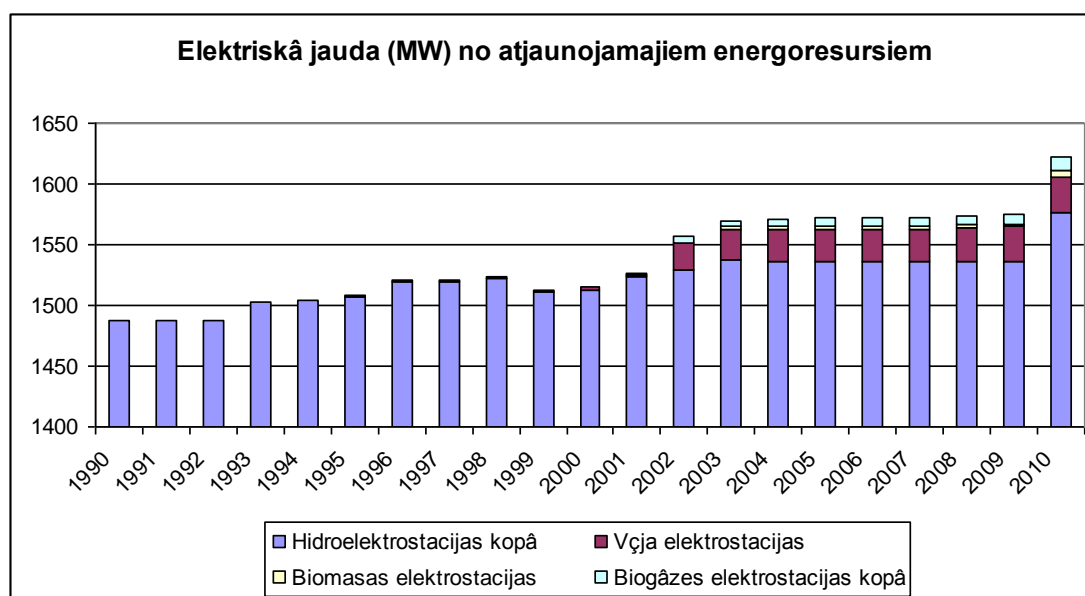
Lai arī 2009. un 2010. gadā Ekonomikas ministrija izsniedza 154 atļaujas biogāzes elektrostacijām, uz 2010. gadu strādāja 13 biogāzes elektrostacijas ar kopējo jaudu 14,791 MW.

¹¹⁷ Informatīvais ziņojums par „Biogāzes ražošanas un izmantošanas attīstības programmas 2007. – 2011.gadam” īstenošanas gaitu.

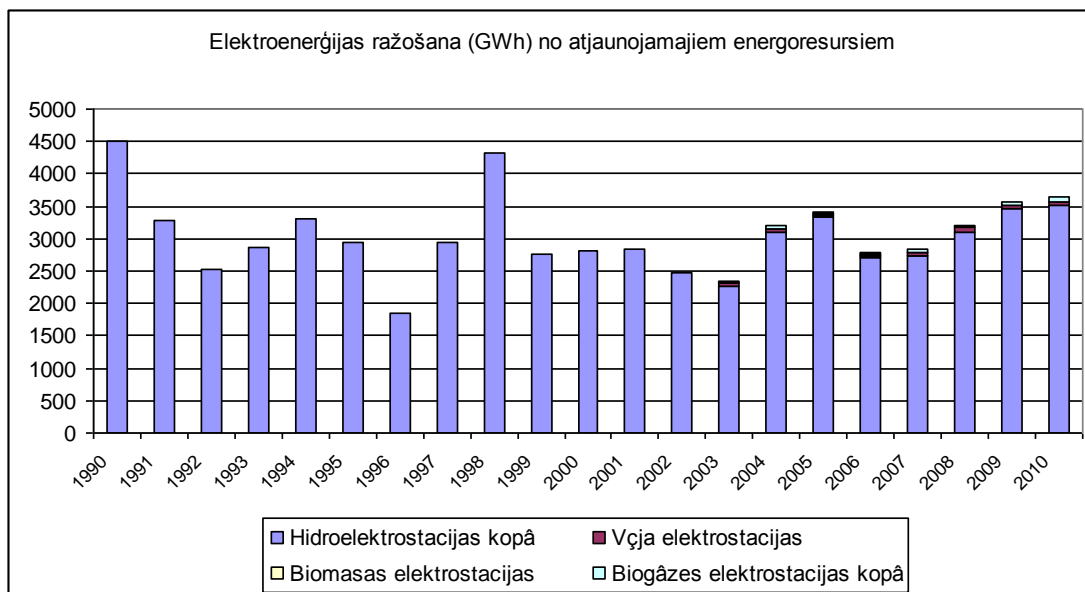
Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas sniegto informāciju, atbilstoši Elektroenerģijas tirgus likumam, Ekonomikas ministrija 2009. un 2010.gadā izdeva administratīvos aktus – lēmumus par tiesību piešķiršanu pārdot obligātā iepirkuma ietvaros elektroenerģiju, kas saražota, izmantojot AER, 70 biogāzes elektrostacijām par jaudu 70,053 MW un apjomu 538304,208 MWh.

Lai arī 2009. un 2010. gadā Ekonomikas ministrija izdeva 70 administratīvos aktus - atļaujas biogāzes elektrostacijām, uz 2010. gadu strādāja 13 biogāzes elektrostacijas ar kopējo jaudu 14,791 MW.

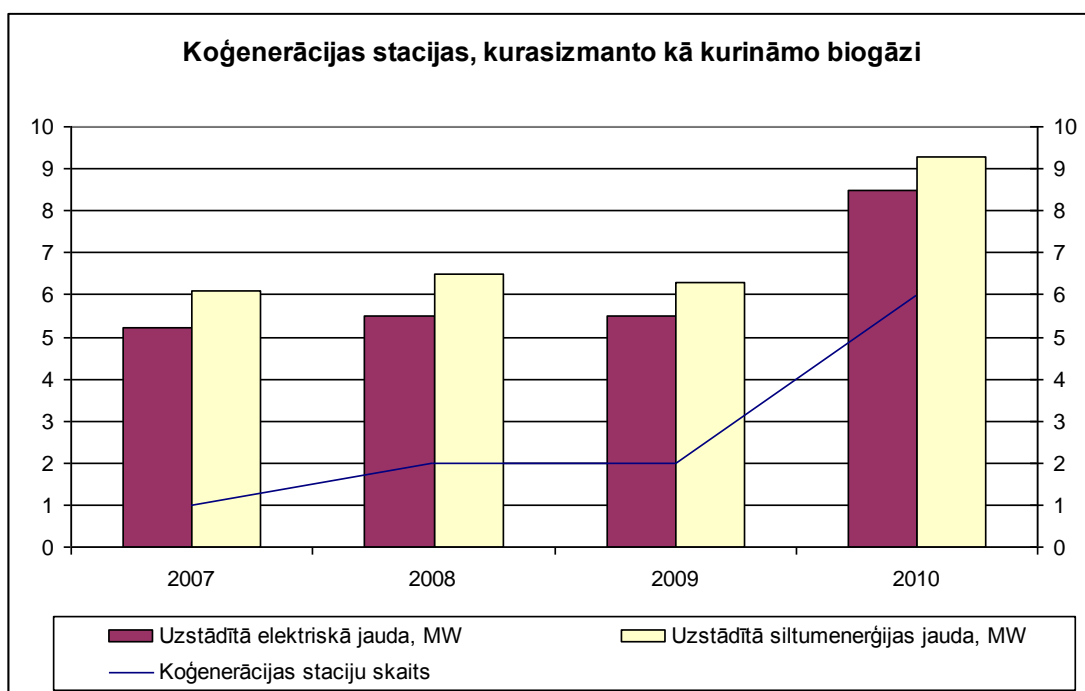
2009.gadā valsts akciju sabiedrība „Latvenergo” obligātā iepirkuma ietvaros iepirka 34349,184 MWh elektroenerģijas no biogāzes elektrostacijām, bet 2010.gadā – 45567,584 MWh elektroenerģijas no biogāzes elektrostacijām.

Grafiks 6.17: Elektriskā jauda no atjaunojamajiem energoresursiem

Grafiks 6.18: Elektriskā jauda no atjaunojamajiem energoresursiem

Grafiks 6.19: Koģenerācijas stacijas, kuras izmanto biogāzi kā kurināmo

Tīrāka ražošana

Uz 2011.gada 1.novembri Valsts atbalsta programmu, kuras tieši vai pastarpinātā veidā veicina tīrākas ražošanas attīstību¹¹⁸, ietvaros piešķirtais ES Struktūrfondu finansējums:

- "Kompetences centri" - 37,37 milj.Ls;
- „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde” – 6,7 milj.Ls;
- „Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā” – 43 milj.Ls;
- „Augstas pievienotās vērtības investīcijas” – 54,5 milj.Ls;
- „Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās (ĪĀT)” – 10,3 milj.Ls”.

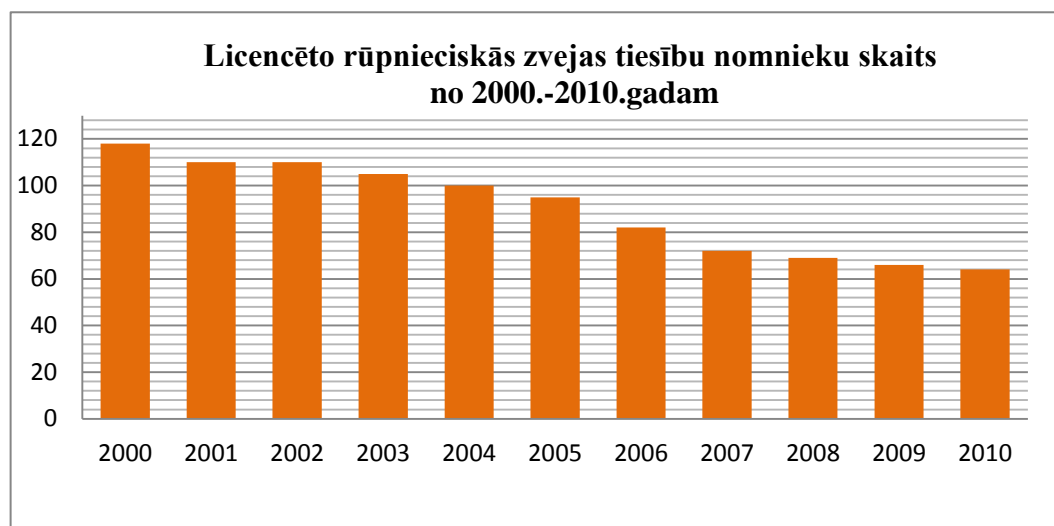
Piekrastes resursi

Piekraste¹¹⁹ līdzās ar citām teritorijām ir būtisks ekosistēmu pakalpojumu ražotājs, kura potenciālu ir nepieciešams izmantot produktīvāk ar lielāku ekonomisko atdevi. Tomēr situācija nav viennozīmīga, jo pēdējos 10 gados ir panīkusi arī kūrortsaimniecība, piemēram, Jūrmalā. Līdz ar to bagātīgie dziednieciskie (ārstnieciskās dūņas, minerālūdeņi) un dabas (jūra, klimats) resursi netiek izmantoti pilnvērtīgi. Arī vērtīgākajiem kultūras mantojuma objektiem, kuriem ir noteikts kultūras pieminekļu statuss un to izmantošanu regulē normatīvais regulējums par kultūras pieminekļu aizsardzību, turklāt lībiešu tradicionālā kultūra un suitu kultūrtelpa ir ietverta Latvijas kultūras kanonā¹²⁰, izmantošanu varētu intensificēt. Raksturīgākie ekonomiskās darbības virzieni piekrastē vairāku gadsimtu garumā ir zvejniecība, zivjapstrāde, ostu darbība un pakalpojumu sniegšana atpūtniekiem. Pēdējā desmitgadē būtiskas pārmaiņas ir notikušas zvejniecībā. Īstenojot pasākumus Latvijas zvejas flotes kapacitātes līdzsvarošanai ar Latvijai pieejamajiem zivju resursiem, rūpnieciskajā zvejā aiz 20 metru izobatas iesaistīto komersantu skaits no 2000.līdz 2010.gadam ir samazinājies

¹¹⁸ Vides pārraudzības valsts birojs mājaslapā www.vpvb.gov.lv uztur un aktualizē informācijas sadaļu par labākiem pieejamiem tehniskiem paņēmieniem, kā arī pievienotas saites uz Eiropas Komisijas izstrādāto nozaru LPTP vadlīnijām <http://www.vpvb.gov.lv/lv/piesarnojums/lptp-vadlinijas>.

¹¹⁹ Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011.–2017.gadam

¹²⁰ <http://www.kulturaskanons.lv/lv/1/4/>

Grafiks 6.20: Zvejas tiesību nomnieku skaits rūpnieciskajā zvejā aiz 20 metru dziļuma¹²¹

Tai pat laikā zvejas tiesību nomnieku skaits piekrastes ūdeņos līdz 20 metru dziļumam kopš 2006. gada ir gandrīz nemainīgs. Tas liecina par noturīgu iedzīvotāju interesi par zveju piekrastē, tomēr šajā zvejniecības sektorā iegūst tikai ap četriem procentiem no kopējās Latvijas nozvejas.

Mežu resursu izmantošana

Lauksaimniecībā neizmantoto zemju apmežošana un mežaudžu produktivitātes paaugstināšana ir veicināta ar Eiropas Savienības struktūrfondu finansējuma atbalstu. Aktivitātē "Lauksaimniecībā neizmantoto zemju apmežošana" 2004.-2006.gada periodā apmežošanai tika izmantots atbalsts aptuveni 1,87 milj. Ls apmērā¹²², kā rezultātā ir apmežoti 3637 ha lauksaimniecībā neizmantotas zemes. Tai skaitā vairāk nekā 50 projektos par vairāk nekā 200 tūkst. Ls šīs aktivitātes ietvaros tika koptas un papildinātas lauksaimniecības zemē dabiski izaugušas mežaudzes apmēram 1000 ha platībā.

Arī saskaņā Latvijas lauku attīstības programmu 2007.-2013.gadam mežu īpašniekiem un meža nozares uzņēmējiem ir iespēja pretendēt uz Eiropas Lauksaimniecības Fonda lauku attīstībai (turpmāk - ELFLA) līdzfinansējumu. Arī šī programma ietver pasākumus un aktivitātes, kuru īstenošana sekmē arī klimata pārmaiņu politikas un darbības rezultātu

¹²¹ ZM Zivsaimniecības departamenta dati

¹²² Informatīvais ziņojums par „Klimata pārmaiņu samazināšanas programmas 2005.-2010.gadam” īstenošanu

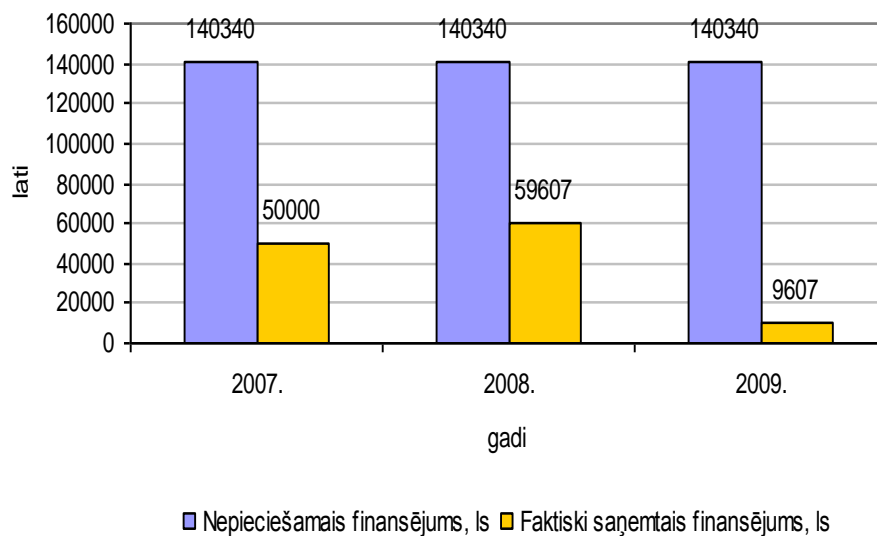
sasniegšanu, piemēram, aktivitātes -meža ieaudzēšana lauksaimniecībā neizmantojamajā zemē, dabiski ieaugušo mežaudžu kopšana un papildināšana lauksaimniecībā neizmantojamās zemēs, jaunaudžu kopšana, mazvērtīgo mežaudžu nomaiņa, mežsaimnieciskā ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana. Šo atbalsta pasākumu ietvaros līdz 2009.gada 20.aprīlim Lauku atbalsta dienestā tika iesniegti aptuveni 2300 projekti, kas paredz izmantot vairāk nekā 7 milj. eiro valsts un Eiropas Savienības līdzfinansējuma.

Izdevumi lauku saimniecības ģenētisko resursu nodrošināšanai

Ģenētiskie resursi ir būtisks un unikāls ekosistēmu pakalpojums, kuram piemīt liels attīstības potenciāls. Lai turpinātu programmā iesāktos uzdevumus un nodrošinātu Latvijas starptautisko saistību un Eiropas Savienību prasību izpildi attiecībā uz lauksaimniecības ģenētisko resursu saglabāšanu, Zemkopības ministrija ir izstrādājusi Lauksaimniecībā un pārtikā izmantojamo augu un dzīvnieku, meža un zivju ģenētisko resursu ilgtermiņa saglabāšanas un ilgtspējīgas izmantošanas pasākumu plānu 2010.gadam¹²³. Pasākuma plāna realizācijai nepieciešamais finansējums ir Ls 547 569, bet 2010.gadā valsts atbalsts paredzēts tikai Ģenētisko resursu centram un kultūraugu genofonda saglabāšanai Ls 65 250 apmērā un ģenētisko resursu dzīvnieku vaislas materiāla saglabāšanai Ls 83 193 apmērā. Salīdzinājumā ar 2009.gadu Ģenētisko resursu centram un kultūraugu genofonda saglabāšanai (Ls 154 472) finansējums samazināts par 58%, bet ģenētisko resursu dzīvnieku saglabāšanai salīdzinājumā ar 2008.gadu (Ls 178 363) finansējums samazināts par 47%. Tik mazs finansējums apdraud ģenētisko resursu saglabāšanu un starptautisko saistību izpildi.

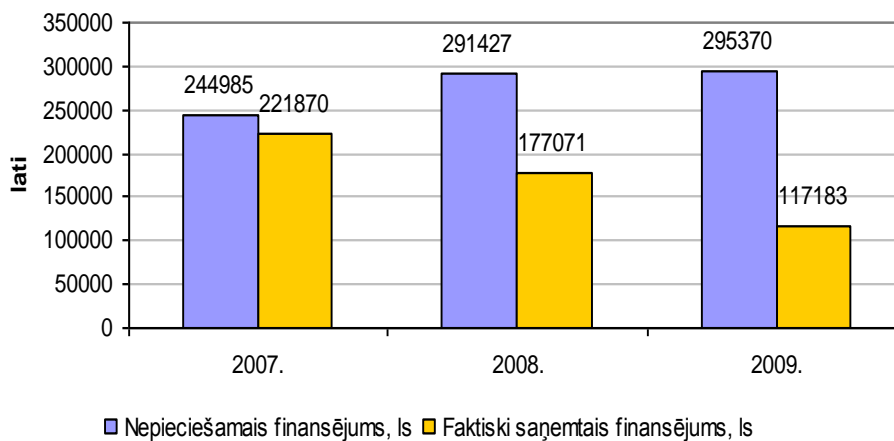
¹²³ Informatīvais ziņojums par Lauksaimniecībā un pārtikā izmantojamo augu un dzīvnieku, meža un zivju ģenētisko resursu ilgtermiņa saglabāšanas un ilgtspējīgas izmantošanas programmas 2007.–2009.gadam uzdevumu izpildi

Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu finansējums

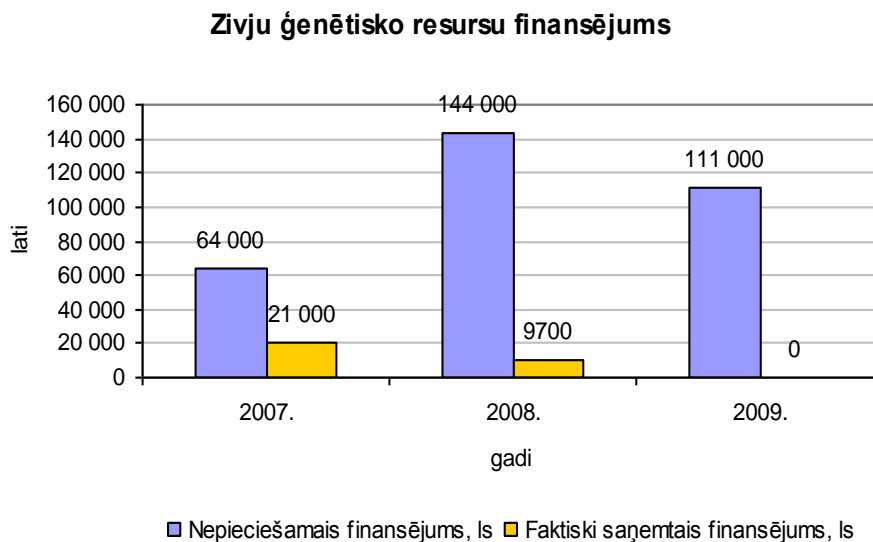

Grafiks 6.21: Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu finansējums

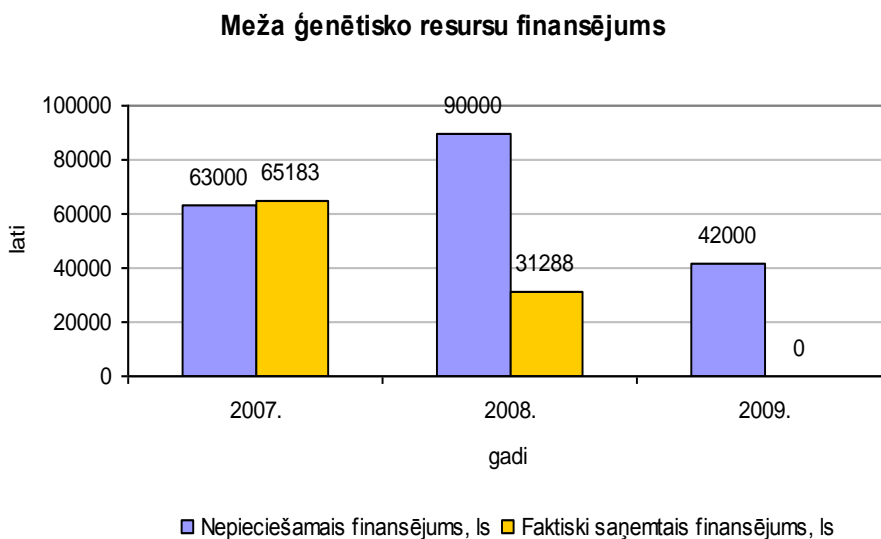
Lauksaimniecībā un pārtikā izmantojamo augu ģenētisko resursu finansējums

Grafiks 6.22: Lauksaimniecībā un pārtikā izmantojamo augu ģenētisko resursu finansējums

Grafiks 6.23: Zivju ģenētisko resursu finansējums

Grafiks 6.24: Meža ģenētisko resursu finansējums

Lauku attīstība, kā dabas kapitāla sniegtie pakalpojumi

Plāns¹²⁴ ir izveidots un aktualizēts, ievērojot Kopienas Lauku attīstības stratēģiskās vadlīnijas 2007. – 2013.gadam, kuras nosaka, ka plāna projekts ir jāizvērš Kopienas definētajās lauku attīstības prioritāšu jomās, un ievērojot Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2007. – 2013.gadam projektu, kura mērķis ir sekmēt līdzsvarotu un ilgtspējīgu valsts attīstību un

¹²⁴ Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. – 2013.gadam

nodrošināt Latvijas konkurētspējas paaugstināšanu citu valstu vidū. Pamatojoties uz lauku ekonomiskās, sociālās, vides un nozaru analīzi, kā galvenā prioritāte tiek izvirzīts **cilvēks**, kura labklājības pieaugums ir vispārējais attīstības mērķis un kura potenciāls ir lauku attīstības mērķu sasniegšanas pamats gan teritoriju sociāli ekonomiskajā attīstībā, gan vides jomā. Tāpēc, veidojot vienotu izpratni par turpmāko Latvijas lauku attīstību, plāna projekts izvirza virsmērķi „**pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos**” un četrus darbības virzienus:

- Lauku cilvēka spēju attīstība;
- No darba gūto ienākumu vairošana laukos;
- Lauku dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošana;
- Lauku dzīves telpas attīstība.

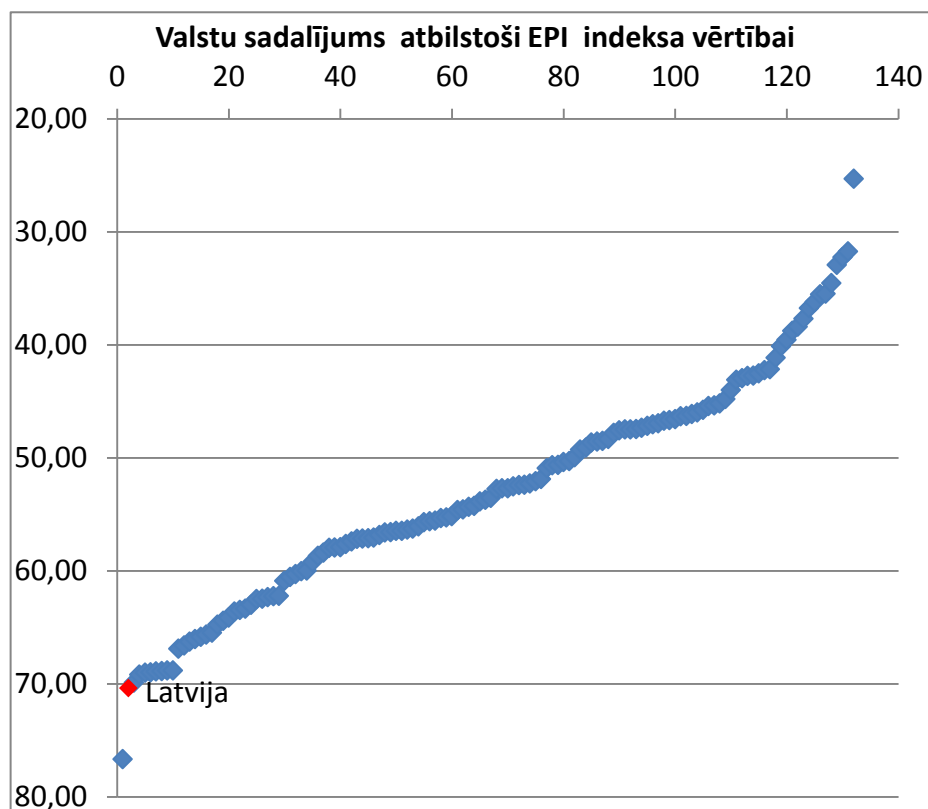
Darbības virzienu ietvaros tiks īstenoti pasākumi, ko finansēs kā no valsts atbalsta, tā Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai, kura ieguldījums tiks novirzīts caur četrām asīm – saskaņotām pasākumu grupām:

- Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora konkurētspējas veicināšana;
- Vides un lauku ainavas uzlabošana;
- Lauku dzīves kvalitātes un ekonomikas dažādošanas veicināšana;
- LEADER.

Papildus analītiskā informācija par dabas kapitāla izmantošanu

Kompleksi Latvijas daba kapitālu raksturo *EPI* kvantitatīvais pētījums¹²⁵, kas seko nacionālajiem vides rezultātiem, reizi divos gados publicējot rezultātus. 2008. gada, 2010. gada un 2012. gada rezultāti ir pieejami internetā. 2008. gadā Latvija bija 8. vietā, savukārt 2010. gadā – 21. vietā. 2012. gadā Latvija ir 2. vietā. Kā papildinājumu nu jau tradicionālajam „Environmental Performance Index” (*EPI*) Jeilas un Kolumbijas universitāšu pētnieku šogad piedāvā „Pilot Trend Environmental Performance Index” (*Trend EPI*), kas parāda, kā laika periodā no 2000. līdz 2010, kas sasniegts samazinot lauksaimniecisko ražošanu, nelietojot ogles enerģijas ražošanā un aktīvi atjaunojot mežus. Tādējādi, Latvijas augstos rezultātus faktiski nosaka ekonomiskās darbības apsīkums, bet ne aktīva darbība industriālās un lauksaimnieciskās ražošanas atbalstam nepieciešamās infrastruktūras izveidošanai.

¹²⁵ <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>

Grafiks 6.25: Valstu sadalījums un Latvijas vieta atbilstoši EPI vides indeksam

Tomēr, neskatoties uz augstiem sasniegumiem un kopējiem indikatoriem, katrā tā komponentē ir vērojams atšķirīgs progress, kas faktiski arī iezīmē galvenās intervences jomas un pasākumus, definējot NAP 2014.-2020.gadam prioritātes. Izvērstie rādītāji faktiski norāda uz galvenajām prioritātēm un komponentēm, kuras ir būtiski īstenot, lai sasniegtu noturīgi augstu dabas kapitālu, proti:

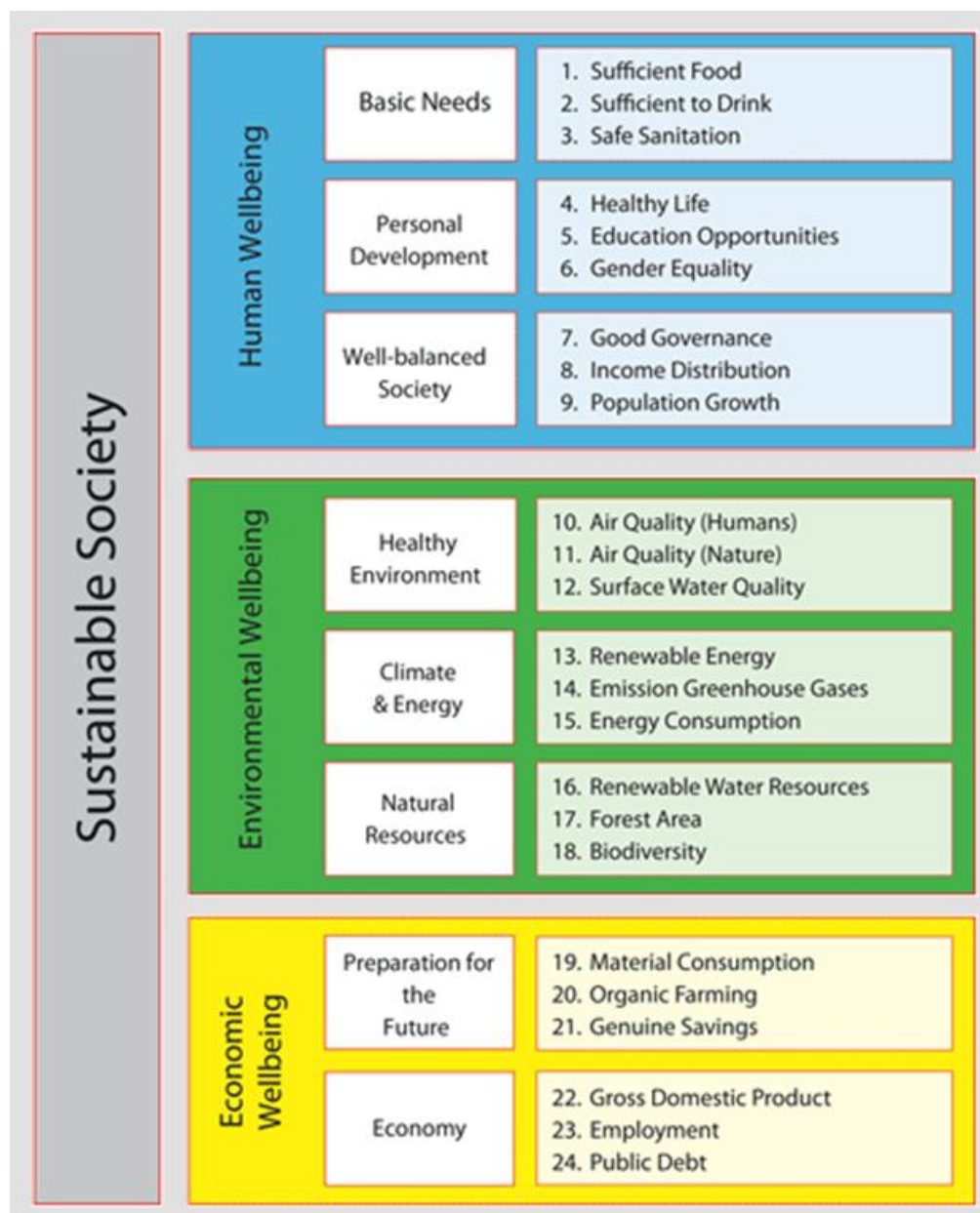
- atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšana (27.vieta) un oglekļa dioksīda izmešu daudzuma (61.vieta) samazināšana, ieviešot jaunas tehnoloģijas;
- gaisa piesārņojuma samazināšana iekštelpās (66 vieta) attīstot modernu industriālo infrastruktūru rūpnieciskās ražošanas objektos;
- dzeramā ūdens sanitārā tīrības (84.vieta) un pesticīdu lietošanas nosacījumu (40.vieta) ievērošana pārtikas ražošanā;
- lauksaimniecības subsīdiju racionāla un produktīva izmantošana (78.vieta);
- mežu resursu (53.vieta) ilgtspējīgāka izmantošana;
- nozvejas resursu (75.vieta) racionāla izmantošana.

Attēls 6.1: Latvijas EPI indeksa sastāvdaļas un to izvērsums.

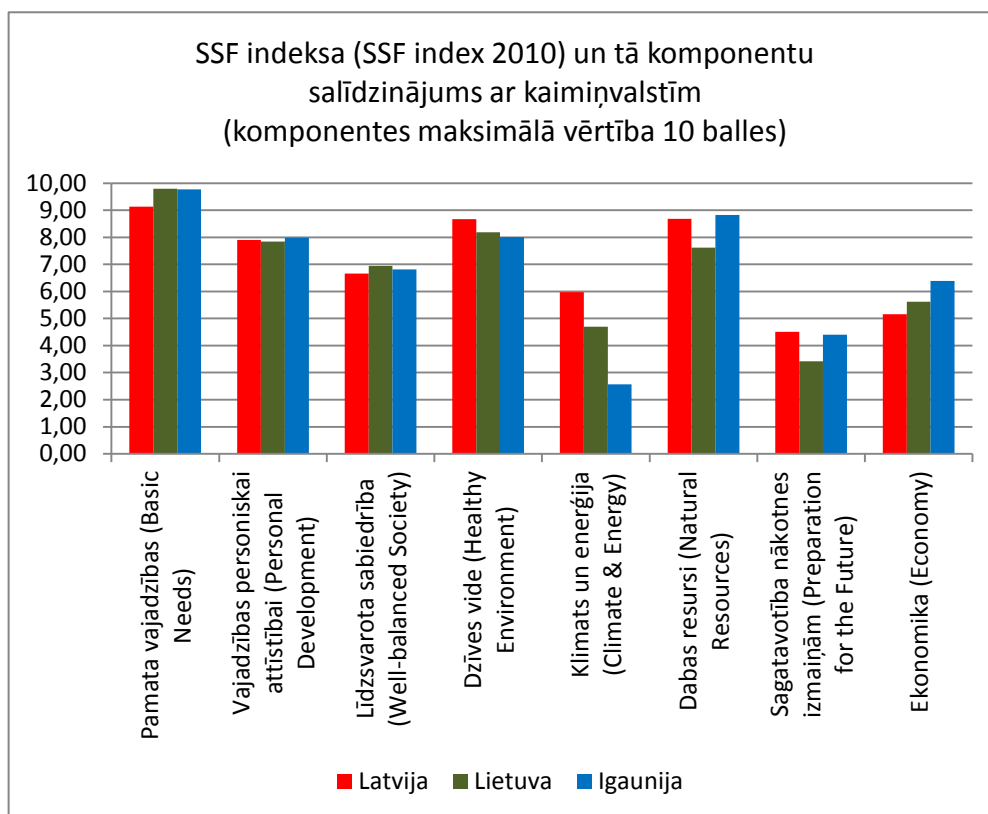
Līdzīgu metodoloģisko pieeju un vērtējumu sniedz arī Līdzsvarotas sabiedrības attīstības indekss¹²⁶ (Sustainable Society Index, SSI, **SSF index**), kas tiek mērīts ar regularitāti reizi divos gados. Pamata komponenti ir saistīti ar cilvēka dzīves vidi, dabas vidi, kā arī tiek novērtēta ekonomiskā labklājība. Šajā indeksā Latvija atrodas augstajā 6 vietā starp citu valstu ekonomiskām.

¹²⁶ <http://www.ssfindex.com>

Attēls 6.2: SSI indeksa struktūra un tā komponentes.

Analizējot šo rādītāju, lielākā atpalcība ir vērojama tieši ekonomikas un enerģētikas sektoros, kā arī sagatavotībā nākotnes izaicinājumiem.

Grafiks 6.26: SSF indeksa un tā komponentu salīdzinājums ar kaimiņvalstīm

Prioritātes „Telpiskās attīstības perspektīva” analīze

Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji

Telpiskās attīstības perspektīva ir LIAS prioritāte, kas raksturo plānoto valsts nākotnes telpisko attīstību, skatot to no apdzīvojuma struktūras, sasniedzamības un nacionālo interešu telpu perspektīvas. Telpiskās attīstības perspektīva nosaka trīs galvenos ilgtermiņa mērķus:

1. radīt līdzvērtīgus dzīves un darba apstākļus visiem iedzīvotājiem, neatkarīgi no dzīves vietas, sekmējot uzņēmējdarbību reģionos, attīstot kvalitatīvu transporta un komunikāciju infrastruktūru un publiskos pakalpojumus;
2. stiprināt Latvijas un tās reģionu starptautisko konkurētspēju, palielinot Rīgas kā Ziemeļeiropas metropoles un citu valsts lielāko pilsētu starptautisko lomu;
3. saglabāt Latvijas savdabību – daudzveidīgo dabas un kultūras mantojumu, tipiskās un unikālās ainavas.

Telpiskā perspektīva definē šādus galvenos rīcības virzienus un tiem atbilstošos uzstādījumus:

1. sasniedzamības uzlabošana:
 - Latvijas **ārējās sasniedzamības** uzlabošanā būtiska loma ir starptautiskas nozīmes autoceļu, dzelzceļu (Transeiropas transporta tīklu jeb TEN-T), ostu un lidostu infrastruktūras attīstībai.
 - Valsts **iekšējās sasniedzamības** uzlabošanai, reģionālās attīstības sekmēšanai un reģionu iedzīvotāju mobilitātes veicināšanai jāuzlabo reģionālo un vietējo autoceļu, kā arī sabiedriskā transporta pakalpojumu kvalitāte ar mērķi samazināt ceļā pavadīto laiku;
2. apdzīvojums:
 - **Pilsētām** jāklūst par katra reģiona un visas valsts attīstības virzītājspēku. Pilsētvides kvalitātes paaugstināšana nodrošinās estētiski un funkcionāli piemērotu un drošu dzīves telpu iedzīvotājiem, radīs priekšnosacījumus investīciju piesaistei, uzņēmējdarbības attīstībai un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai.
 - **Pilsētas** ir apkārtējo lauku teritoriju, t.sk. viensētu un ciemu, **atbalsta centri**, noieta tirgus lauksaimniecības produkcijai, darba un dažādu pakalpojumu saņemšanas vietas lauku iedzīvotājiem. **Savukārt lauki**, paralēli lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās produkcijas ražošanai, nodrošina rekreācijas iespējas pilsētu

iedzīvotājiem, kvalitatīvu dzīves telpu pilsētās strādājošajiem, kā arī teritorijas nelauksaimnieciskai uzņēmējdarbībai.

- Dažādas nozīmes attīstības centriem savstarpēji mijiedarbojoties un sadarbojoties, veidojas policentrisks, funkcionāli saistītu **attīstības centru tīkls**, nodrošinot daudzveidīgu un savstarpēji papildinošu infrastruktūras tīklu un pakalpojumu klāstu.

3. nacionālo interešu telpas.

- **Lauki** ir nozīmīgāko dabas resursu un ekosistēmu pakalpojumu avots, darba un atpūtas vide, dabas un kultūrvēsturiskā mantojuma daudzveidības krātuve un sargātāja. Nozīmīgākie stratēģiskie resursi ilgtspējīgai lauku un valsts kopējai attīstībai ir meži, lauksaimniecībā izmantojamās zemes, derīgo izrakteņu atradnes un ūdeņi.
- Ir jānodrošina **Latvijas piekrastes** kā daudzveidīgas un daudzfunkcionālas telpas attīstība, kas vienlaikus ir gan kvalitatīva dzīves vide, gan sabiedrisko labumu banka ar tīru ūdeni un gaisu, pludmali, veselīgām ekosistēmām, īpašām ainavām, gan ekonomiski aktīva telpa ar daudzveidīgām nodarbinātības iespējām visa gada garumā.
- Ir jāpanāk **Rīgas metropoles areāla** telpiskās struktūras saskaņota attīstība un tur notiekošo procesu koordinēšana, izstrādājot integrētu telpiskās attīstības perspektīvu (tematisko plānojumu).
- Lai nostiprinātu Latvijas stratēģiski svarīgo „vārtu un tilta” lomu starp Eiropu un NVS, un Āzijas valstīm, **pierobežai** jāklūst par aktīvu tranzīta zonu ar augsta līmeņa pakalpojumiem – ekonomiski attīstītām un dzīvotspējīgām teritorijām ar modernu, efektīvu un operatīvi darbojošos robežšķērsošanas un tranzīta apkalpes infrastruktūru, piedāvājot plašu pakalpojumu klāstu.
- Nepieciešams apzināt, saglabāt, saprātīgi apsaimniekot un efektīvi izmantot **nacionālas nozīmes dabas, ainavu un kultūrvēsturiskā mantojuma teritoriju areālus**, kas iezīmē gan katra reģiona, gan visas Latvijas identitāti. Īstenojot šo teritoriju ekonomisko potenciālu, jāņem vērā ilgtspējīgas attīstības principi un jārēķinās ar vietējo iedzīvotāju un visas sabiedrības vajadzībām.

Telpiskās attīstības perspektīvas īstenošanas novērtēšanai izvirzīti šādi indikatori:

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Pilsētu/lauku iedzīvotāju īpatsvars (%)	67,8/32,2	70/30	CSP, 2009	67,5/32,5	CSP, 01.01.2011
Autoceļi ar melno segumu no reģionālajiem valsts autoceļiem (%)	75,4	100	LVC, 2009	76,4	LVC, 01.01.2011
Autoceļi ar melno segumu no vietējiem valsts autoceļiem (%)	19,8	>50	LVC, 2009	19,8	LVC, 01.01.2011
Ārvalstu tūristu, kas uzturas 4 un vairāk dienas, skaits (milj., gadā)	0,4	>1,5	Eurostat, 2008	0,346	Eurostat, 2008
Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars (% no valsts iedzīvotājiem)	48,5	<48	RAPLM, 2009	48,9	CSP, 01.01.2011
Kravu apgrozījums Latvijas ostās (miljoni tonnu gadā)	63,6	>130	CSP, 2008	61,2	CSP, 2010
Pasažieru apgrozība sabiedriskajā autotransportā (regulārās satiksmes autobusu milj. pasažierkilometri gadā)	2487	>2850	CSP, 2008	1976	CSP, 2010
Apkalpoto gaisa satiksmes pasažieru skaits lidostā „Rīga” (milj., gadā)	3,69	>10	CSP, 2008	4,66	CSP, 2010
Pasažieru apgrozība dzelzceļa transportā (milj. pasažierkilometru gadā)	951	>1150	CSP, 2008	749	CSP, 2010
Apkalpoto pasažieru skaits Rīgas ostā (tūkst., gadā)	503,6	>1500	CSP, 2008	764	CSP, 2010

Attīstības virziena „Sasniedzamības uzlabošana” analīze

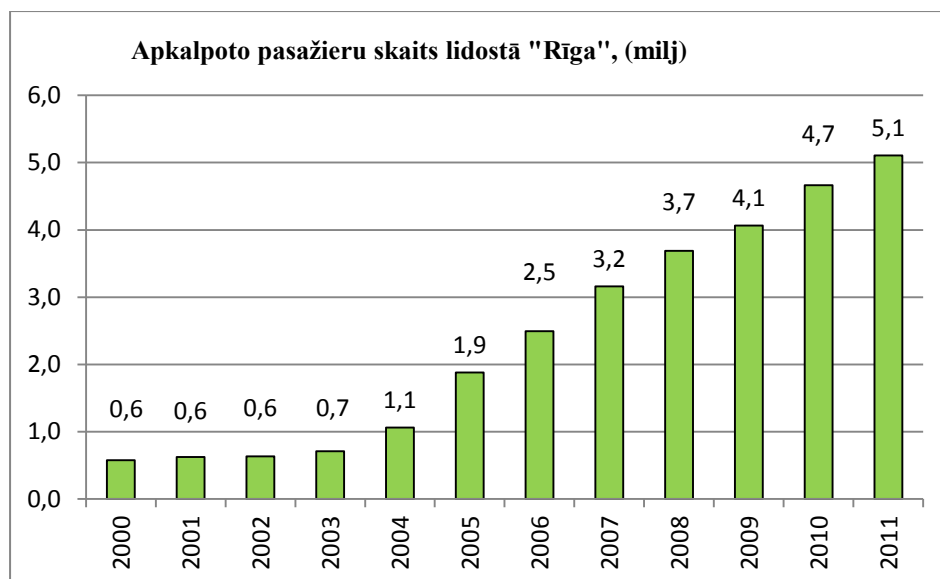
ES paplašināšanās un iekšējo robežu atvēršanas, kā arī Baltijas valstu ekonomiskās integrācijas ES rezultātā ievērojami palielinājušies starptautiskās tirdzniecības apjomi un satiksmes plūsma arī Baltijas jūras reģionā. Tomēr, neraugoties uz pieaugošajām mobilitātes vajadzībām un iespējām, Latvijas transporta infrastruktūra nav būtiski mainījusi. Latvijā pēdējo gadu laikā ir strauji pieaugusi autotransporta un gaisa satiksmes izmantošana, savukārt samazinājušies pārvadājumi pa dzelzceļiem. Latvijas ārējo sasniedzamību pašlaik veido Latvijas galvenie transporta koridori (valsts galvenie autoceļi un dzelzceļa līnijas) un transporta mezgli (lielās ostas, Rīgas lidosta). Rīgas reģiona ārējā globālā sasniedzamība tiek novērtēta 61-80 % intervālā pret ESPON dalībvalstu (ES27 dalībvalstis +Norvēģija, Šveice, Īslande un Lihtenštena) vidējo rādītāju un pārējo Latvijas plānošanas reģionu ārējā sasniedzamība tiek novērtēta kā 20-40 procentu līmenī no ESPON vidējā rādītāja. Skatoties no Eiropas perspektīvas Rīgas plānošanas reģions ir ar augstāko sasniedzamību (80-100%), Zemgales plānošanas reģions (61-80%), Vidzemes plānošanas reģions (40-60%), vissliktākā

situācija ir Kurzemes un Latgales plānošanas reģioniem. Latvijā darbojas trīs lidostas: Starptautiskā lidosta Rīga, Liepājas starptautiskā lidosta un Ventspils lidosta. Ārējās sasniedzamības pamata nodrošinājums ir lidosta „Rīga”, no kuras iespējams nokļūt 82 galamērķos (dati uz 31.01.2012), no kuriem 57 ir pastāvīgie galamērķi un 25 sezonas galamērķi. Lidojumi notiek uz lielāko daļu ES dalībvalstu, izņemot Bulgāriju, Rumāniju, Portugāli, Slovākiju un Slovēniju, Luksemburgu un Maltu. Ārpus ES dalībvalstīm regulāri lidojumi notiek uz Krievijas pilsētām Sankt-Pēterburgu, Maskavu, Ukrainas galvaspilsētu Kijevu, Baltkrievijas galvaspilsētu Minsku u.c. (attēls 6.1). Lidostas „Rīga” apkalpoto pasažieru skaits no 711 000 pasažieriem 2003.gadā ir nepārtraukti palielinājies un 2011.gadā sasniedza 5,1 miljonu apkalpoto pasažieru, būtiski pieaudzis arī pasažierkilometru skaits aviācijā, kas attiecīgajā laika periodā ir aptuveni desmitkārtšojies (grafiks 6.1). Līdz ar to lidosta „Rīga” ir kļuvusi par Baltijas valstu vadošo lidostu, par 2,5 līdz 3 reizēm pārsniedzot Tallinas un Viļņas lidostu apkalpoto pasažieru skaitu, kas norāda, ka sasniegt vairāk nekā 10 miljonus pasažieru 2030.gadā ir pietiekami reāli. Tomēr tūristu skaits, kas uzturas valstī ilgāk par četrām dienām, ir sarucis no 391 tūkstoša 2008.gadā līdz 346 tūkstošiem 2010.gadā, kas ir par 14 tūkstošiem mazāk nekā 2006.gadā.

Attēls 6.1: Galamērķi no Lidostas „Rīga”¹²⁷

¹²⁷ Lidostas „Rīga” mājas lapa

Grafiks 6.1: Apkalpoto pasažieru skaits lidostā „Rīga”

Ārējo sasniedzamību daļēji nodrošina arī dzelzceļa transports, kas nodrošina starptautiskos kravu pārvadājumus Austrumu – Rietumu virzienā, nogādājot kravas Latvijas ostās, kā arī notiek regulāra pasažieru vilcienu satiksme no Rīgas uz Maskavu un Sankt-Pēterburgu. Kravu pārvadājumi pa dzelzceļu lielākos apjomus sasniedza 2008.gadā (~56 000 tūkstoši tonnu), bet 2010.gadā to apjomi samazinājušies līdz 49 164 tūkstošiem tonnu. No tiem iekšzemes pārvadājumi ir tikai 1263 tūkstoši tonnu. Starptautiskajos kravu pārvadājumos lielāko daļu aizņem kravu pārvadājumi no citām valstīm uz Latvijas ostām (85,5%), ievērojami mazāk kravu pārvadājumi no Latvijas ostām uz citām valstīm (6,7%), atlikušo daļu veido tranzīta pārvadājumi (kravas Latvijā netiek pārkrautas). Latvijas dzelzceļa līniju tīkls un līniju noslogojums ar kravu pārvadājumiem attēlots attēlā 6.2 un 6.3.

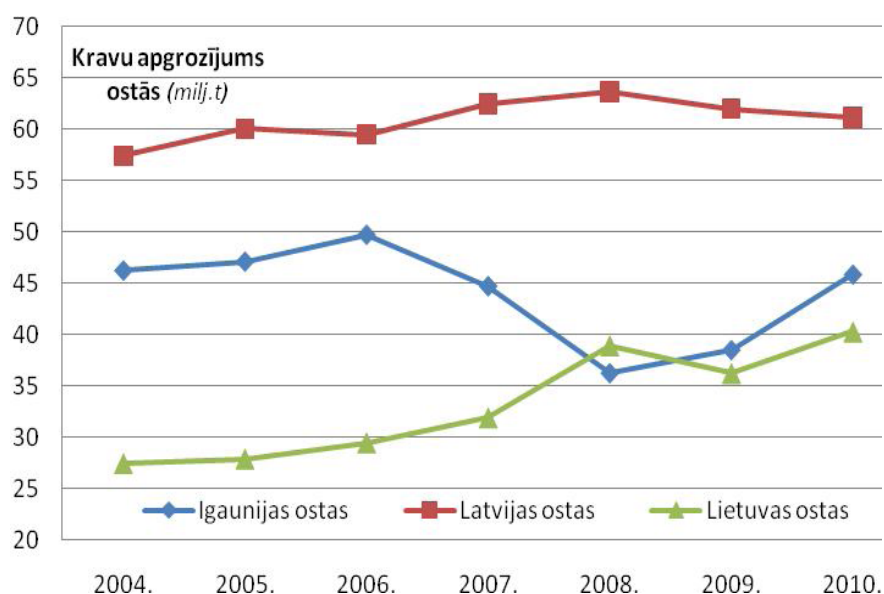
Attēls 6.2: Latvijas dzelzceļa līniju tīkls, LDZ

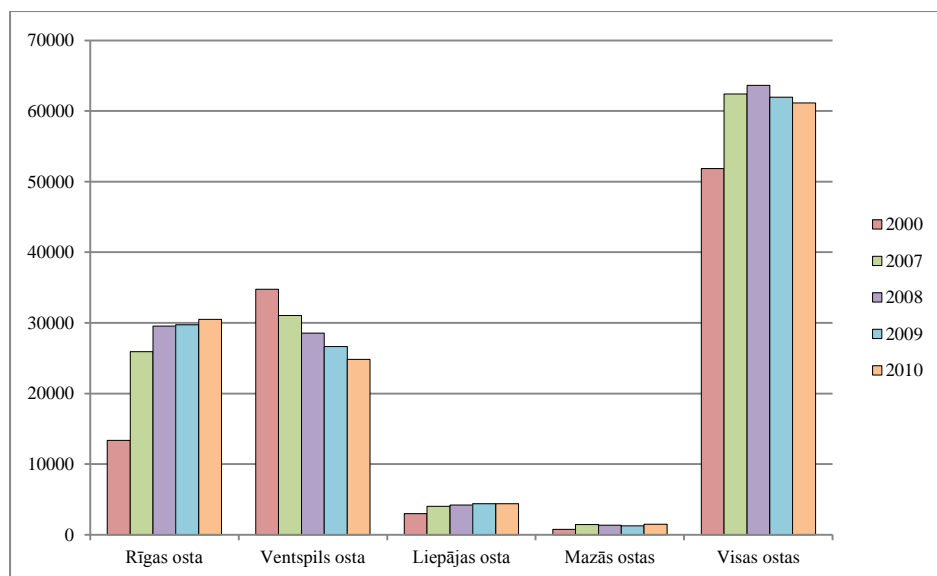
Attēls 6.3: Līniju noslogojums ar kravu pārvadājumiem

Dzelzceļa pasažierkilometru skaits 20 gadu laikā Latvijā ir ievērojami samazinājies. Ja 1992.gadā šis rādītājs bija 3656 miljoni pasažierkilometru, tad 2001.gadā tikai 706 miljoni. Laikā no 2002.gada šis rādītājs atsāka uzlaboties un 2006.gadā sasniedza 992 miljonus, tomēr pēc 2006.gada tas pakāpeniski ir samazinājies un 2010.gadā tas ir 749 miljoni. Nozīmīgs nākotnes dzelzceļa projekts ir **Rail Baltica-2**, kurā iesaistītās valstis joprojām veic savstarpēji saskaņotas darbības projekta tālākai virzībai.

Latvijas trīs lielās ostas ir galvenie loģistikas mezgli, no kuriem ar ūdenstransportu tiek tālāk virzītas pa dzelzceļu saņemtās kravas. Kopumā 2010.gadā tika pārkrauti 61 160 tūkstoši tonnu kravu kas ir par 2 489 tūkstošiem tonnu mazāk nekā 2008.gadā. Lielākie kravu apjomi 2010.gadā tikuši pārkrauti Rīgas ostā (49,8%), Ventspils ostā (40,6%), Liepājas ostā to īpatsvars ir 7,8%, tomēr jānorāda, ka Ventspils ostas pārkrauto kravu apjoms un īpatsvars kopš 2007.gada ir samazinājies visvairāk (grafiks 6.3). Latvijas ostās pārkrauto kravu apjoms 2010.gadā pret 2000.gadu ir pieaudzis par aptuveni 18%, bet pret 2008.gadu ir samazinājies, bet Lietuvas un Igaunijas ostas savus kravu apjomu rādītājus ir uzlabojušas. Mazās ostas ir ar vietēju nozīmi. Tās galvenokārt nodarbojas ar kokmateriālu nosūtīšanu un zvejas produktu pieņemšanu, vasaras sezonā arī kā jahtu ostas. Mazās ostas šobrīd ieņem stabilu vietu Latvijas ekonomikā un ir izveidojušās par reģionālās ekonomiskās aktivitātes centriem. Galvenokārt kravas no Latvijas ostām tiek nosūtītas uz Rietumeiropas valstīm. Jūras pasažieru satiksme tiek organizēta no trim lielajām ostām pārsvarā uz Vāciju (Traveminde, Rostoka, Lībeka) un Zviedriju (Nīneshamna, Stokholma), divas līdz septiņas reizes nedēļā. Rīgas ostā apkalpoto pasažieru skaits kopš 2002.gada uzrāda stabilu pieauguma tendenci, tam pieaugot no 156,8 tūkstošiem pasažieru 2002.gadā līdz 764 tūkstošiem 2010.gadā. Mazās ostas specializējas kravu pārvadājumos un jahtu tūrisma apkalpošanā.

Grafiks 6.2: Kopējais kravu apgrozījums Baltijas valstu ostās

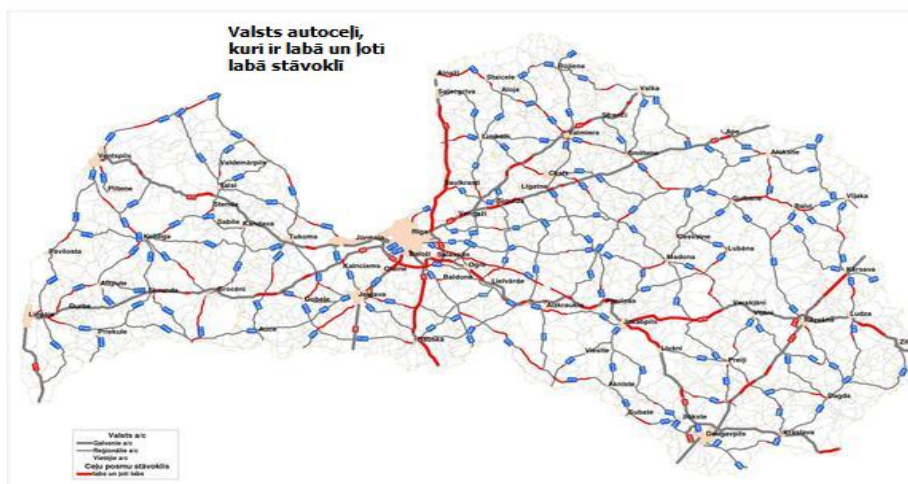
Grafiks 6.3: Kravu apgrozījuma dinamika Latvijas ostās, CSP

Valsts galveno autoceļu (autoceļi, kas valsts autoceļu tīklu savieno ar citu valstu galvenās nozīmes autoceļu tīklu un galvaspilsētu - ar pārējām republikas pilsētām vai kas ir republikas pilsētu apvedceļi) kopgarums ir 1652,735 kilometri, vidējā diennakts satiksmes intensitāte 2010.gadā uz tiem ir ap 4800 automašīnām.

Vidējā diennakts satiksmes intensitāte 2010. gadā valsts galvenajos autoceļos

Attēls 6.4: Vidējā diennakts satiksmes intensitāte 2010.gadā valsts galvenajos autoceļos, LVC

Attēls 6.5: Valsts autoceļi, kuri ir labā un ļoti labā stāvoklī, LVC

Visintensīvākās automašīnu plūsmas ir uz autoceļiem starp lielajām pilsētām – Rīga–Ventspils, Rīga–Liepāja, Rīga–Daugavpils, Rīga–Bauska, Rīga–Rēzekne, Rīga–Jelgava, Rīga–Valka, Rīga–Pleskava. Vislielākā satiksmes intensitāte reģistrēta galvaspilsētas Rīgas maģistrālajās ielās un uz valsts galvenajiem autoceļiem Rīgas pieejās. Tikai 54% procenti valsts galveno autoceļu 2010.gadā bija apmierinošā stāvoklī, bet kritiskā stāvoklī 33,6% no tiem, kas uzskatāma par nopietnu problēmu.

Valsts reģionālo autoceļu (reģionālie autoceļi ir autoceļi, kas savieno novadu administratīvos centrus savā starpā vai ar republikas pilsētām vai galvaspilsētu, ar galvenajiem vai reģionālajiem autoceļiem vai savā starpā republikas pilsētas) kopgarums 2011.gadā ir 5315 kilometri, no tiem 1253,5 kilometri (23,6%) nav klāti ar melno segumu. Kritiskā stāvoklī 2011.gadā bija 30% reģionālo valsts autoceļu.

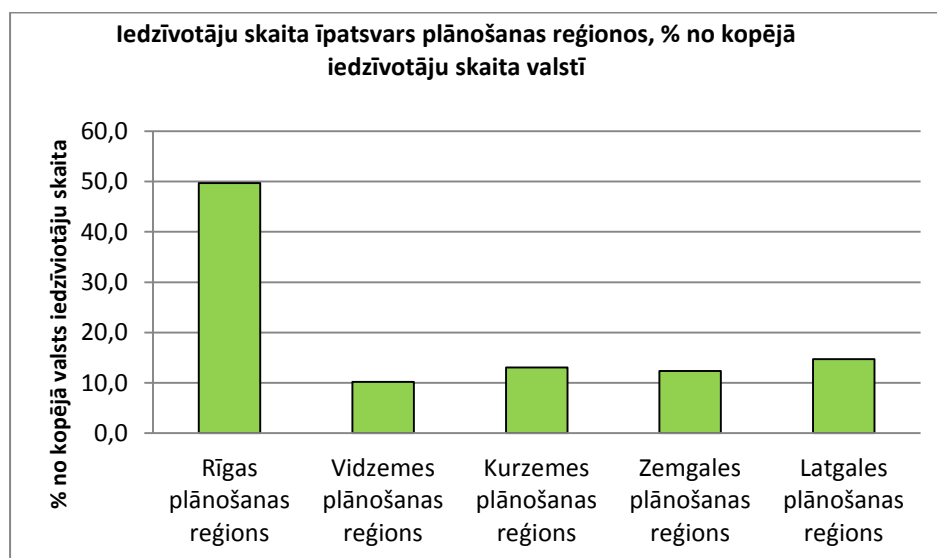
Valsts vietējo autoceļu kopgarums ir 13181 kilometrs, no tiem 10570 kilometri (80,2%) nav klāti ar melno segumu. No visiem vietējiem valsts autoceļiem kritiskā stāvoklī 13181 autoceļa kilometrs jeb 15% no visiem vietējiem valsts autoceļiem. No asfaltētajiem autoceļiem 55% ir vismaz apmierinošā stāvoklī, bet no autoceļiem ar grants segumu vismaz apmierinošā stāvoklī ir 62% vietējo autoceļu. Pašvaldību autoceļu un ielu kopgarums ir 38776 kilometri, no tiem 33217 kilometri (86%) nav klāti ar melno segumu.

Pasažierkilometru skaits regulārās satiksmes autobusos no vairāk kā 5000 miljoniem 1992.gadā samazinājās līdz 2305 miljoniem 2001.gadā. Pēc 2001.gada šis rādītājs sāka

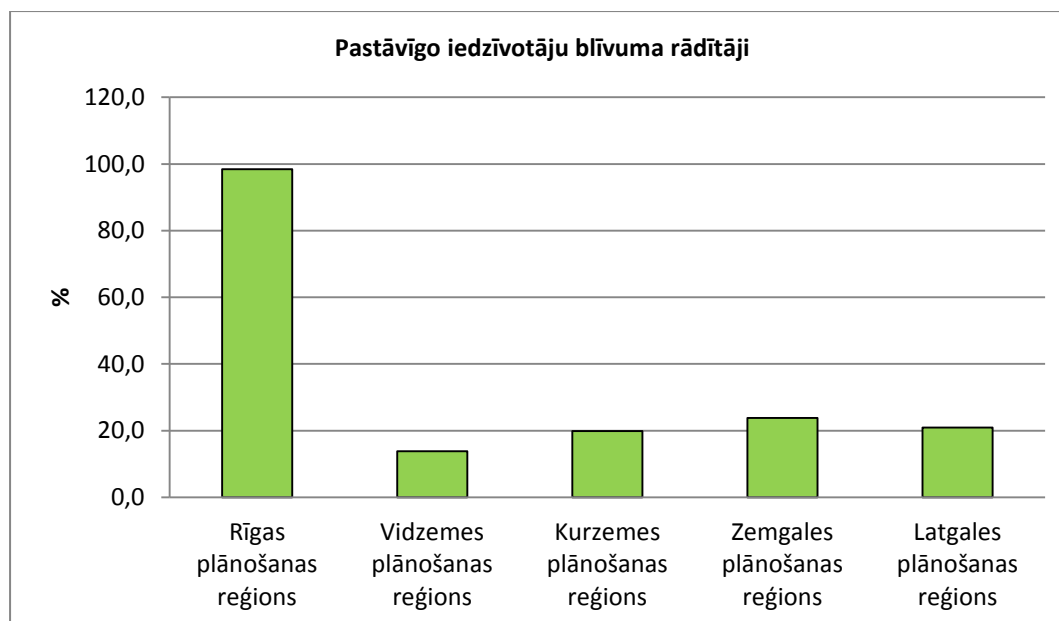
uzlaboties, 2005.gadā sasniedzot 2891 miljonu, tomēr pēc 2005.gada tas atkal sāka samazināties un 2010.gadā bija tikai 1976 miljoni pasažierkilometru.

Attīstības virziena „Apdzīvojums” analīze

Latvijas apdzīvojums demogrāfisko tendenču rezultātā ir ievērojami mainījies pēdējo divdesmit gadu laikā. Ir ievērojami samazinājies Latvijas iedzīvotāju skaits un pastāvīgo iedzīvotāju blīvums valstī, kas skaidrojams ar ilgstošu negatīvu dabisko pieaugumu un augstu emigrācijas līmeni. Iedzīvotāju skaits pēc 2011.gadā veiktās tautas skaitīšanas datiem ir 2,06 miljoni iedzīvotāju, kas ir par 309 tūkstošiem iedzīvotāju jeb 13% mazāk nekā 2000.gadā. Tautas skaitīšanas provizorisks dati liecina, ka iedzīvotāju skaits salīdzinājumā ar 2000.gadu visvairāk ir samazinājies Latgalē (par 21,1%) un Vidzemē (par 17,5%). Toties Pierīgas reģionā tas pieaudzis par 3,2%. Līdz ar to Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars ir pieaudzis no 48,5% 2009.gada sākumā līdz 49,7% 2011.gada sākumā, kas nozīmē, ka pieaug reģionālās atšķirības pēc iedzīvotāju skaita, aizvien lielākai daļai valsts iedzīvotāju koncentrējoties valsts centrālajā daļā. Tas apliecina reģionālās politikas nepietiekamo kapacitāti un rezultativitāti, jo iedzīvotāju aizplūšana no valsts attālajiem reģioniem pieaug.

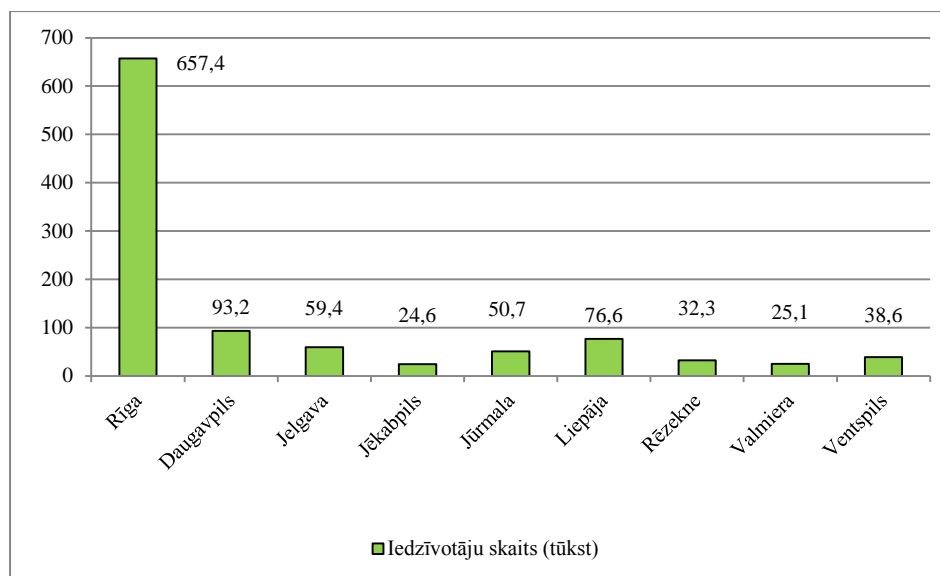

Grafiks 6.4: Iedzīvotāju skaita īpatsvars plānošanas reģionos, % no kopējā iedzīvotāju skaita valstī, CSP

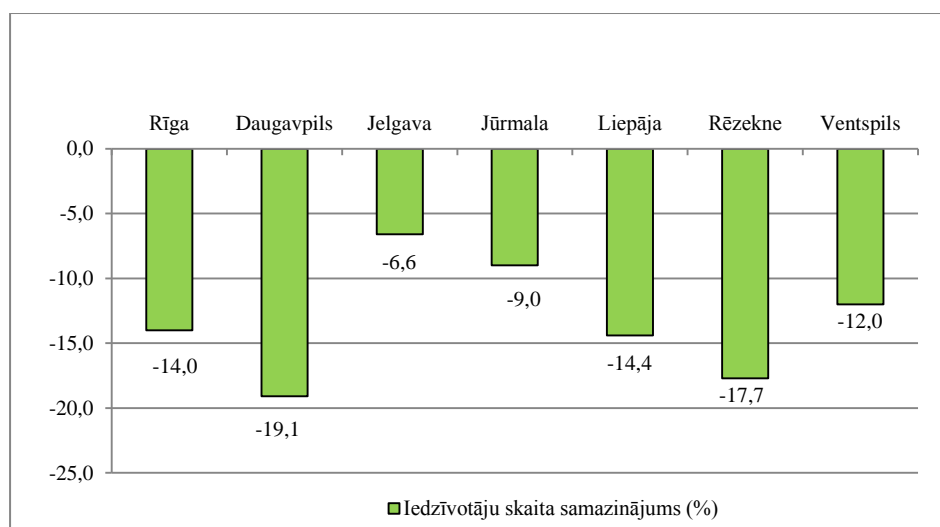

Grafiks 6.5: Pastāvīgo iedzīvotāju blīvuma rādītāji, CSP

Būtiski atšķiras arī pastāvīgo iedzīvotāju blīvuma rādītāji starp plānošanas reģioniem, jo Rīgas plānošanas reģionā šis rādītājs (98,4%) ir četras reizes augstāks nekā Zemgales plānošanas reģionā un septiņas reizes augstāks nekā Vidzemes plānošanas reģionā. Tas nozīmē, ka publiskās infrastruktūras un publisko pakalpojumu nodrošināšanas izmaksas retāk apdzīvotajos reģionos ir ievērojami augstākas. Ņemot vērā ievērojamo valsts iedzīvotāju skaita samazinājumu kopumā ir skaidrs, ka šīs izmaksas tuvākajā laikā turpinās palielināties, izņemot Rīgas plānošanas reģionu, kurā tas būs jūtams ievērojami mazāk. Lauku iedzīvotāju īpatsvars 2011.gada sākumā (CSP dati pēc PMLP informācijas) bija 32,5%, un tas ir palielinājies kopš 2009.gada sākuma par 0,3 %. Diemžēl, nav pieejami tautas skaitīšanas rezultāti, kuri parādītu faktisko stāvokli par lauku un pilsētu iedzīvotāju attiecību, vēl nav pieejami, tomēr var pieņemt, ka tie ievērojami neatšķirsies no tiem CSP datiem, kas aprēķināti pēc PMLP informācijas. Iedzīvotāju skaita samazinājums ievērojami skāris arī Latvijas lielākās pilsētas, jo īpaši ievērojami samazinājies iedzīvotāju skaits Latgales lielajās pilsētās Daugavpilī un Rēzeknē, arī Rīgā un Liepājā, kur samazinājums ir augstāks nekā valstī vidēji. Iedzīvotāju skaits septiņās republikas pilsētās 2011.gadā un tā samazinājums laikā no 2000.gada līdz 2011.gadam pēc tautas skaitīšanas datiem ir atainots 6.6 un 6.7 grafikā.

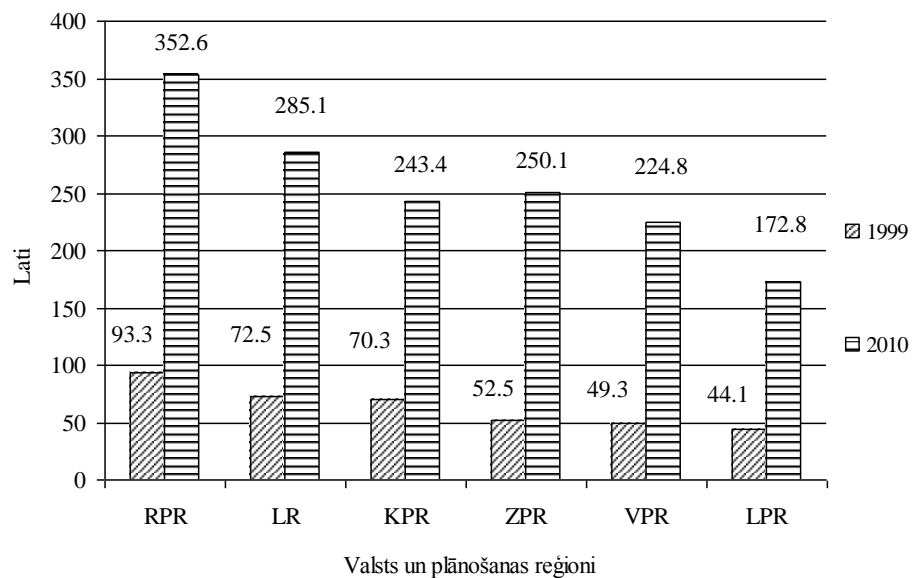

Grafiks 6.6: Iedzīvotāju skaits Latvijas pilsētās

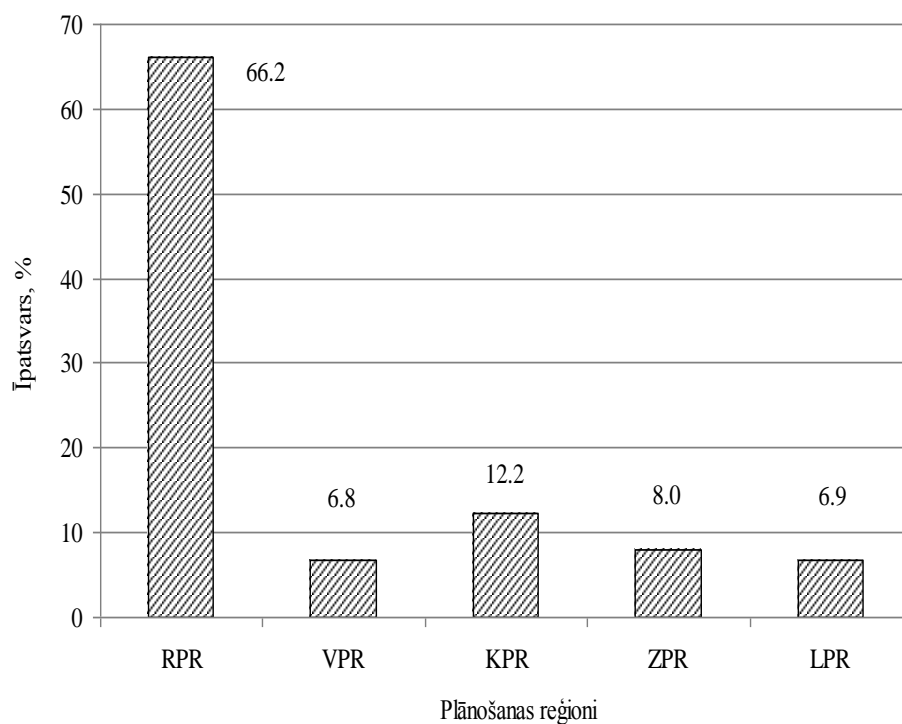

Grafiks 6.7: Iedzīvotāju skaita izmaiņas Latvijas pilsētās

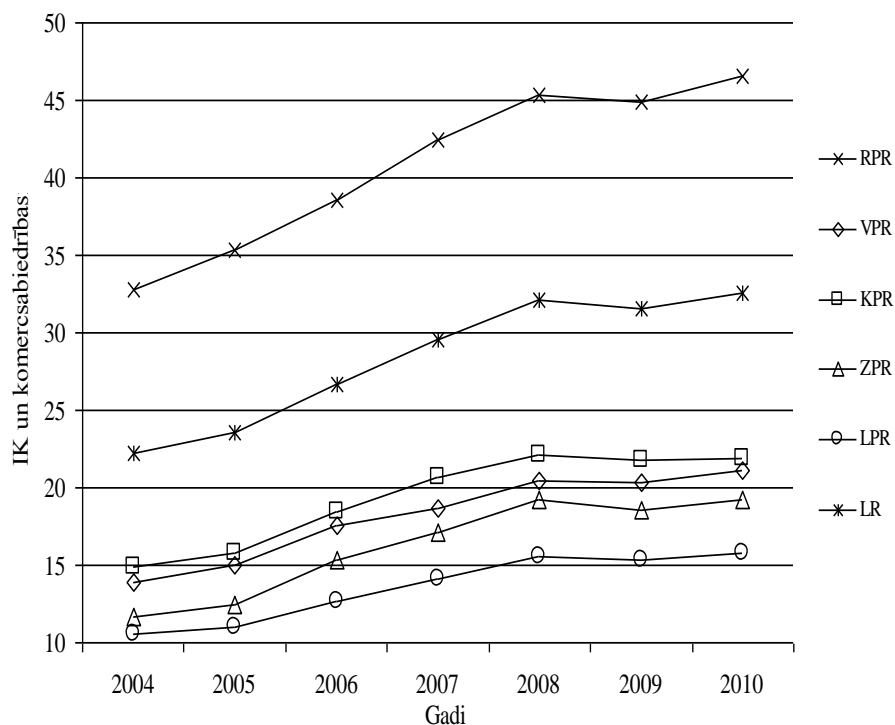
Ekonomiskā aktivitāte, salīdzinot Latvijas plānošanas reģionus, ir būtiski atšķirīga. Latgales plānošanas reģionā ir visai kritiska sociālekonomiskā situācija, tam svarīgākajos rādītājos ievērojami atpaliekot no citiem plānošanas reģioniem, no otras puses Rīgas plānošanas reģions pēc šiem rādītājiem būtiski apsteidz pārējos plānošanas reģionus.

Grafiks 6.8: Iedzīvotāju ienākumu nodoklis pašvaldībās uz vienu iedzīvotāju.

Grafiks 6.9: Uzkrāto nefinanšu investīciju apjoma sadalījums starp plānošanas reģioniem 2000.-2010.gadā

Grafiks 6.10: IK un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem plānošanas reģionos

Rīgas plānošanas reģionā IKP uz vienu iedzīvotāju 2009.gadā bija 7867 lati, bet Latgales plānošanas reģionā tikai 3197 lati, kas ir 2,4 reizes zemāks nekā šis rādītājs Rīgas plānošanas reģionā. Turklāt, Rīgas plānošanas reģiona rādītājs ir tik augsts, ka pārējie plānošanas reģioni ievērojami atpaliek arī no valsts vidējā rādītāja. Būtisks rādītājs, kas izskaidro šīs IKP atšķirības, ir nefinanšu investīcijas. Rīgas plānošanas reģionā laikā no 2000.gada līdz 2010.gadam uzkrāti 66% procenti no visām nefinanšu investīcijām valstī, Kurzemes plānošanas reģionā 12,2%, bet Latgales plānošanas reģionā tikai 6,9%, neraugoties uz to, ka Latgales reģionā pēc 2011.gada tautas skaitīšanas datiem dzīvoja par aptuveni 34 tūkstošiem iedzīvotāju vairāk nekā Kurzemes plānošanas reģionā. Vidzemes plānošanas reģions, kurā ir par 93 tūkstošiem iedzīvotāju mazāk nekā Latgales plānošanas reģionā, ir piesaistījis gandrīz tikpat investīciju kā Latgale. Līdzīgi arī iedzīvotāja ienākuma nodokļa ienākumi uz vienu iedzīvotāju pašvaldību budžetos Rīgas plānošanas reģionā ir ievērojami augstāki (352,6 lati 2010.gadā), kas ir aptuveni divas reizes vairāk nekā Latgales plānošanas reģionā. Arī uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem rāda, ka Rīgas plānošanas reģionā ir vismaz divas reizes vairāk uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem nekā pārējos plānošanas reģionos. Vismācākais uzņēmumu skaits atkal jau ir Latgalē, kur tas ir aptuveni 16 uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem.

Attīstības virziena „Nacionālo interešu telpas” analīze

Lauku telpa. Latvijas teritorija ir raksturīga ar zemu iedzīvotāju blīvumu un līdz ar to salīdzinoši maz urbanizētu vidi. Salīdzinot ar citām valstīm, Latvija ir ļoti mazapdzīvota, pastāv lauku teritorijas ar iedzīvotāju blīvumu 2 iedz./km². 1990. gadā aizsākušās strukturālās pārmaiņas lauksaimniecībā, zemie ienākumi no lauksaimnieciskās darbības, neesošie finanšu līdzekļi investīcijām, ierobežotais lauksaimniecības produkcijas noieta tirgus (īpaši lokālais), saimnieciskās pieredzes trūkums patstāvīgas nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības uzsākšanai, sociālās un ekonomiskās infrastruktūras kvalitātes pasliktināšanās ir iemesli tam, ka ekonomiski aktīvākie iedzīvotāji emigrē no laukiem uz pilsētām, sevišķi uz valsts centrālo daļu - Rīgu un tās reģionu. Tā rezultātā lauki ārpus Rīgas plānošanas reģiona kļūst aizvien mazāk apdzīvoti.

Latvijas teritorijas lielāko daļu 2011.gada 1.janvārī veido meži – 45,9%, kā arī lauksaimniecībā izmantojamās zemes – 37,6% (CSP dati), kas, arī kopā ņemot, veido Latvijas lauku ainavu. Ja Latvijas klimatiskie apstākļi visumā spēj nodrošināt daudzveidīgas lauksaimnieciskās produkcijas ražošanu, tad nepietiekamā augsnes auglība ir bremzējošs faktors. Visauglīgākās augsnes ir Zemgalē - Dobeles un Jelgavas rajonā. Tālāk uz austrumiem - Rēzeknes virzienā - augsnes kļūst arvien neauglīgākas un akmeņainākas. Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība sastāda 4% no valsts IKP 2010.gadā. Latvijas lauksaimniecības nozares attīstību lielā mērā sekmē rūpniecības nozares spēja saražot dažādas konkurētspējīgās pārtikas un nepārtikas preces ar augstu pievienoto vērtību, izmantojot laukos izaudzētos augstas kvalitātes augkopības un lopkopības produktus. Saskaņā ar EUROSTAT aplēsēm, Latvijas lauksaimnieku ienākumu pieaugums 2010.gadā – 25,5% ir viens no lielākajiem ES, kas skaidri norāda lauksaimniecības nozares sekmīgu attīstību pēc recesijas periodā. Laukos palielinās saimniecību skaits, kuras pievēršas bioloģiski augstvērtīgu produktu ražošanai ar augstāku realizācijas cenu. Bioloģisko saimniecību skaits Latvijā 2010.gadā ir pieaudzis līdz 3,5 tūkstošiem jeb nepilnas 3,5 reizes salīdzinājumā ar 2004.gadu [3]. Bioloģiskajā lauksaimniecībā procentuāli visvairāk tiek saražots medus – 58,6% no visas produkcijas, griķi – 30,6% pākšaugi – 31,1%, auzas – 16,7%, aitas gaļa – 37,3%, liellopu gaļa – 21,7%. Eksportēti tiek galvenokārt, graudi, kartupeļu ciete, gaļa un dzīvi mājlopi. 2010.gadā pēc CSP datiem tika izmantoti 1805 tūkstoši hektāru LIZ jeb aptuveni 74% no visas valsts LIZ (~2428 tūkstoši hektāru). Latvijas galvenās lauksaimniecības apakšnozares ir graudkopība, piena un gaļas lopkopība. Pēdējos gados sekmīgāk attīstās graudkopības nozare, kuras piegāde pārstrādes uzņēmumiem no 924 tūkstošiem tonnu graudu 2000.gadā pieaugusi līdz 1435 tūkstošiem tonnu 2010.gadā, jo īpaši sekmīgi bijuši tieši 2007., 2008. un 2009.gads. Izaugsme vērojama

arī piena ražošanā pārstrādei, jo pārstrādei nodotie piena apjomi pieauguši no 398 tūkstošiem tonnu 2000.gadā līdz 625 tūkstošiem tonnu 2010.gadā.

Mežsaimniecība ir viena no svarīgākajām ekonomikas nozarēm Latvijā, mežu platība Latvijā aizņem 3220,9 tūkstošus hektāru, kas ir kvalitatīvu vietējās izcelsmes koksnes resursu nodrošinājums, un tas dod iespēju pilnīgi nodrošināt iekšējo pieprasījumu un ražot plašu produktu klāstu eksportam. Koks un koka izstrādājumi ir Latvijas svarīgākā eksporta prece, kuras vērtība 2010.gadā bija 890 miljoni latu, kas sastādīja ap 19% no visa eksporta vērtības 2010.gadā.

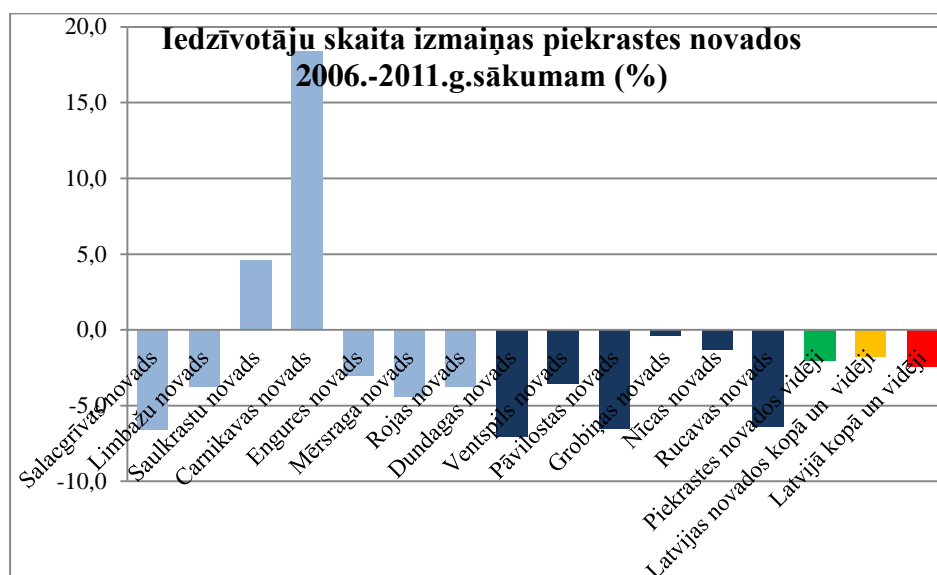
Latvijā koksnes resursi tiek izmantoti ne tikai dažādu koksnes izstrādājumu ražošanai, bet arī enerģētikā, papīra ražošanai, nodrošinot darbu tipogrāfijām. Ar koksnes pārstrādes un apstrādes produktu ražošanu saistītās nozarēs radītā pievienotā vērtība sadalās šādi – mēbeles – 14%; papīrs un papīra produkti – 7%; iespiešanas darbi un ar tiem saistīti produkti – 15%; koksnes izstrādājumi – 64%. Kokapstrādes nozarē tiek eksportētas $\frac{3}{4}$ no saražotās produkcijas, un galvenie eksporta tirgi ir vecās ES dalībvalstis. Pēc recesijas periodā eksporta struktūrā ir palielinājies trešo valstu īpatsvars. Eiropas Savienības salīdzinājumā Latvijas kokapstrādes nozarei ir lielākais īpatsvars – 28% apstrādes rūpniecībā starp pārējām ES valstīm 2007.gadā, aiz sevis atstājot Igauniju ar 24% un Lietuvu ar 18%, bet Somijai un Zviedrijai tikai 15%. 2010.gadā tika sasniegti vēsturiski augstākie mežistrādes apjomi (12981 tūkstoši kubikmetru), no kuriem lielākā daļa (58,8%) tika izpildīti valstij piederošajos mežos.

Piekraste. Arī Latvijā 496 kilometrus garā Baltijas jūras piekraste ar lielām un mazām ostām un Baltijas jūras reģionā garākajām smilšu pludmalēm ir būtiska valsts tēla komponente un nozīmīgs attīstības resurss, kas daudzu gadsimtu garumā ir pozitīvi ietekmējis Latvijas attīstību un starptautisko atpazīstamību. 2011.gadā piekraste ietilpa 17 vietējo pašvaldību administratīvajās teritorijās, no kurām četras ir republikas pilsētas Rīga, Jūrmala, Ventspils, Liepāja, bet pārējās 13 – Salacgrīvas, Limbažu, Saulkrastu, Carnikavas, Engures, Mērsraga, Rojas, Dundagas, Ventspils, Pāvilostas, Grobiņas, Nīcas un Rucavas novadi. Piekrastes pašvaldību kopplatība ir 8100 kvadrātkilometri (12,5 procenti Latvijas teritorijas), 12 procentus no tās aizņem četras republikas pilsētas. 2010.gada sākumā piekrastes pašvaldībās pavisam dzīvoja 989,5 tūkstoši iedzīvotāju (44 procenti Latvijas iedzīvotāju), no tiem 90 procenti bija deklarējušies Rīgā, Liepājā, Ventspilī vai Jūrmalā. Piekrastes novados bija deklarējušies 93 800 iedzīvotāji, taču vasarās iedzīvotāju skaits novados būtiski

palielinās. Jūras krasts Latvijas teritorijā ir daudzveidīgs. Aptuveni trešdaļā tā kopgaruma ir stāvkraсти, aptuveni 20 procenti jūras krasta ir ietverti salīdzinoši blīvi apbūvētās pilsētu un ciemu teritorijās. Sauszemē piecu kilometru platā joslā no jūras krasta pašlaik atrodas 30 ĪADT vai to daļas. Tās aizņem aptuveni 34 procentus no šīs joslas kopplatības un tajās iekļautā jūras krasta kopgarums ir aptuveni 49 procenti no visas jūras krasta līnijas. 2010. gadā tika izveidotas septiņas jūras aizsargājamās teritorijas, kuru kopplatība ir 436 582 hektāri.

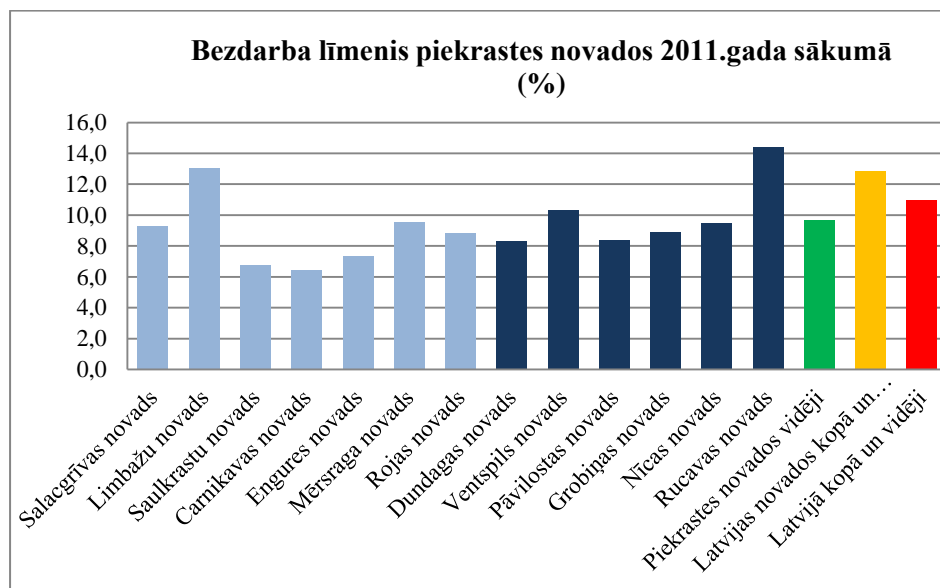

Grafiks 6.11: Iedzīvotāju blīvums piekrastes novados 2011.gada sākumā

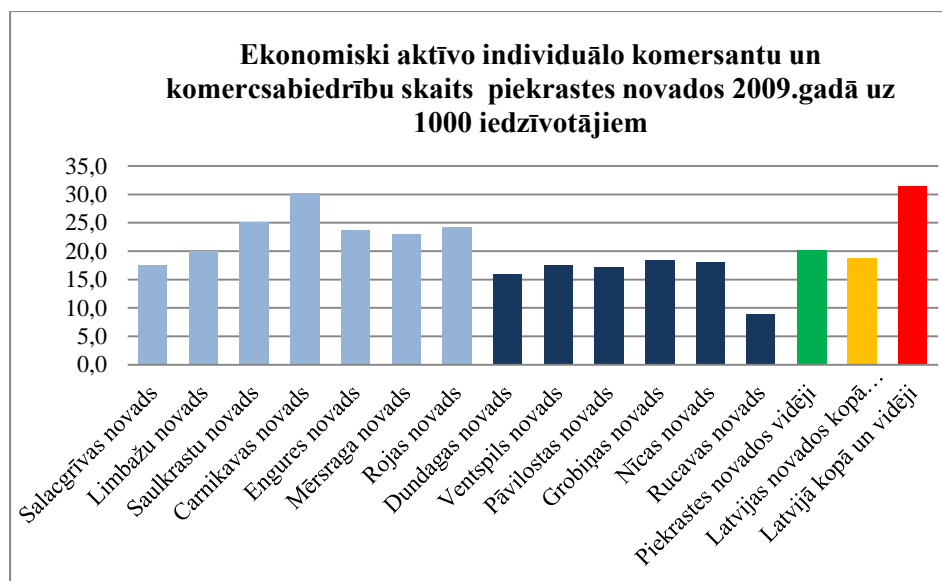

Grafiks 6.12: Iedzīvotāju skaita izmaiņas piekrastes novados 2006.-2011.

Iedzīvotāju skaits piekrastes novados kopumā samazinās, līdzīgi kā tas ir valstī kopumā, bet iedzīvotāju blīvums tikai divos no piekrastes novadiem ir augstāks par Latvijas vidējo rādītāju. Pašreizējā ekonomiskā aktivitāte piekrastē ir atšķirīga. Ievērojami augstāka tā ir republikas pilsētās. Rīga, Ventspils un Liepāja ir kompleksi attīstīti saimnieciskie centri, kuros to novietojums piekrastē radījis iespēju izmantot ostas kā vienu no būtiskajiem šo pilsētu ekonomikas dzinējspēkiem. Šajās pilsētās atrodas visas trīs Latvijas lielās ostas, kuru teritorijām ir īpašas ekonomiskās zonas statuss – Rīgas Brīvosta, Ventspils Brīvosta un Liepājas Speciālā ekonomiskā zona. Citiem ar piekrasti saistītiem aspektiem, piemēram, pret antropogēno ietekmi dabas jutīgo teritoriju apsaimniekošanai, rekreācijai un tūrismam piekrastes lielo pilsētu dzīvē ir papildu nozīme. Bezdarba līmenis piekrastes novados ir zemāks nekā Latvijā vidēji, tomēr komersantu skaits pilnīgi visos piekrastes novados ir zemāks nekā Latvijā vidēji.

Grafiks 6.13: Bezdarba līmenis piekrastes novados 2011.gada sākumā

Grafiks 6.14: Ekonomiski aktīvo individuālo komersantu un komercsabiedrību skaits piekrastes novados

Raksturīgākie ekonomiskās darbības virzieni piekrastē vairāku gadsimtu garumā ir zvejniecība, zivjapstrāde, ostu darbība un pakalpojumu sniegšana atpūtniekiem. Pēdējā desmitgadē būtiskas pārmaiņas ir notikušas zvejniecībā. Īstenojot pasākumus Latvijas zvejas flotes kapacitātes līdzsvarošanai ar Latvijai pieejamajiem zivju resursiem, rūpnieciskajā zvejā iesaistīto komersantu skaits no 2000.līdz 2010.gadam ir samazinājies. Pēdējos 10 gados ir panīkusi arī kūrortsaimniecība, piemēram, Jūrmalā. Līdz ar to bagātīgie dziednieciskie (ārstsnieciskās dūņas, minerālūdeņi) un dabas (jūra, klimats) resursi netiek izmantoti pilnvērtīgi. Līdz ar ekonomiskās aktivitātes samazināšanos, mainās arī ainava: samazinoties zvejas aktivitātei, mainoties zvejas tehnoloģijai un zvejas rīkiem, izzūd ar zvejniecību saistītie elementi (laivas, tīklu būdas u.c.). Samazinoties pastāvīgo iedzīvotāju skaitam, samazinās zemes izmantošana lauksaimniecībā un atklāto ainavu īpatsvars. Lauku atbalsta dienesta 2010.gada apsekojumā par lauksaimniecībā izmantojamās zemes stāvokli, konstatēts, ka piekrastes vietējās pašvaldībās netiek apstrādāti 15 līdz 55 procenti no lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Turklāt 83 procentos novadu (Salacgrīvas, Limbažu, Carnikavas, Engures, Rojas, Dundagas, Ventspils, Pāvilostas, Grobiņas, Rucavas) neapstrādātās zemes īpatsvars pārsniedz vidējo rādītāju Latvijā (16 procenti). Tādējādi bez mērķtiecīgas apsaimniekošanas var pazemināties piekrastes vienotā dabas un kultūras mantojuma vērtība, piemēram, bez pļaušanas vai ganīšanas aizaug savdabīgās piekrastes pļavas.

Rīgas metropoles areāls.

Rīgas metropoles reģions – Pierīga – tiek uzlūkots kā ar galvaspilsētu funkcionāli saistīta ekonomiskās un iedzīvotāju ikdienas darba un izglītības kustības telpa. Rīgas ietekme uz apkārtējo teritoriju vēsturiski ir lielāka nekā citām Latvijas pilsētām un, tai ilgstoši pastāvot, ir izveidojusies funkcionāli un telpiski ar Rīgu sasaistīta apdzīvojuma un satiksmes infrastruktūra un tai atbilstoša iedzīvotāju ikdienas kustība. Rīgas funkcionālā reģiona aglomerācijas robežas tika noteiktas Latvijas Universitātes veiktajā pētījumā 2004. gadā, kā arī precizētas, izstrādājot Rīgas reģiona plānojumu 2006. gadā. Atsevišķie iedzīvotāju mobilitātes rādītāji liecina, ka Rīga kopā ar Pierīgu ir nozīmīgs saikņu virziens visai Latvijas teritorijai. Pēc salīdzinoši augstas ikdienas svārstmigrācijas intensitātes metropole aptver ne tikai tiešā Rīgas tuvumā esošās teritorijas, bet sniedzas arī, piemēram, līdz Aizkrauklei un Koknesei, ietver Jelgavu un daļu no Jelgavas novada, Tukuma novada un Bauskas novada, daļēji iekļauj Limbažu un Līgatnes novadu. Rīgas pilsētas ietekmes areāls neaptver visu Rīgas plānošanas reģionu – piemēram, Kandavas, Salacgrīvas un Alojas novada teritorijas tajā neietilpst, savukārt ietekmes areālā atrodas nozīmīga daļa Zemgales reģiona. Jelgava gan kā Zemgales plānošanas reģiona centrs, gan arī saimnieciski veido savu ietekmes areālu, taču liela daļa tās iedzīvotāju un uzņēmumu ikdienā ir ciešāk saistīti ar Rīgu. Kopš 2004.–2006. gada nav veikti speciāli pētījumi par Rīgas ietekmes telpas struktūru, tāpēc par pamatu Pierīgas izdalīšanai izmantoti 2008. gada Valsts kases dati par Rīgas darba devēju pārskaitīto iedzīvotāju ienākuma nodokļa īpatsvaru pašvaldību budžetos. Tiek pieņemts, ka Pierīgas areāls aptver teritorijas, kurās vairāk par 40 % no iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem veido Rīgā strādājošie. Tādējādi Pierīgā ietilpst divas republikas pilsētas – Jūrmala un Jelgava – un vairāk nekā

30 novadi (Tukuma un Jelgavas novads – daļēji). Pierīga ietver piecus reģionālās nozīmes attīstības centrus – Ogrī, Aizkraukli, Siguldu, Bausku, Tukumu, kā arī vairākas mazākas novadu pilsētas. Rīgas pilsēta ļoti izteikti pozitīvi ietekmē komercdarbības aktivitātes līmeni, reprezentējot ievērojami lielāku ekonomiski aktīvo individuālo komersantu un komercsabiedrību skaitu uz 1000 iedzīvotājiem, tādējādi netieši apliecinot ievērojamo darba vietu nodrošinātājas pārsvaru pār citām teritorijām gan Latvijā, gan arī pašā metropoles telpā ne tikai pēc kopskaita, bet arī pēc īpatsvara. Līdz ar to Rīga pozitīvi ietekmē salīdzinoši augstāku nodarbinātības līmeni reģionā un arī visu citu ar to saistīto teritoriju relatīvi labākus bezdarba rādītājus. Dati apliecina Rīgas kā urbānās telpas izplešanos, kur pieaug galvenokārt aktīvā darbības vecuma iedzīvotāju kustība, mainot pastāvīgo dzīvesvietu no Rīgas uz

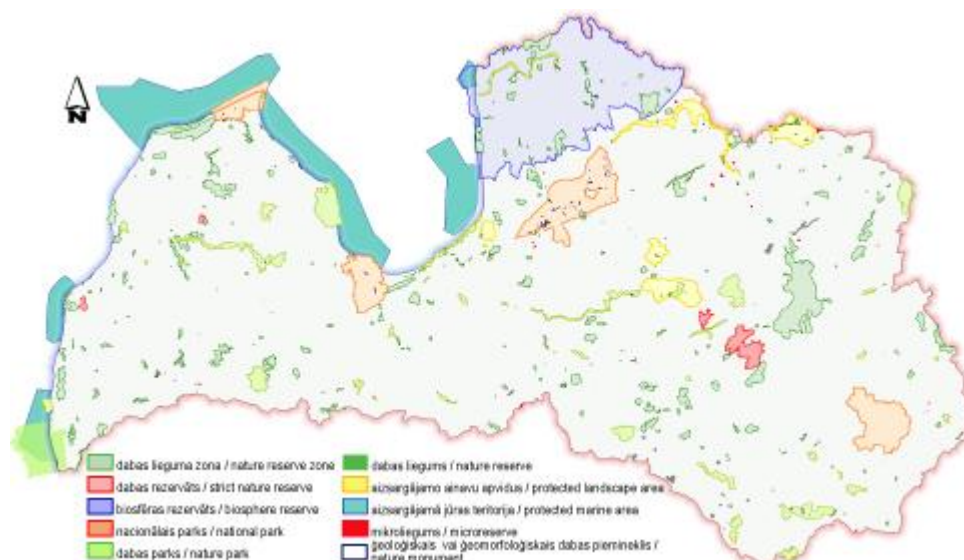
piepilsētu, kas pazemina galvaspilsētas demogrāfisko rādītāju vērtības. Viena no Rīgas metropoles reģionu raksturojošām īpatnībām, kas to būtiski atšķir no citiem pilsētoreģioniem Latvijā, ir relatīvi daudz augstāks iedzīvotāju ienākumu līmenis, turklāt tas ir teritoriāli izlīdzinātāks jeb ir mazāka tā apjoma atšķirība starp galveno pilsētu un pārējām reģiona teritorijām.

Pierobeža

Valsts robeža rada specifiskus, t.sk. ierobežojošus apstākļus, kas vienlaikus veido arī veicinošu faktoru kopumu atšķirīgu ekonomisko, kultūras un sociālo telpu savienošanā un veido funkcionāli atšķirīgu attīstības situāciju plašākā teritoriju lokā. Šeit ir priekšnoteikumi tam, ka pierobeža var tikt izmantota kā specifisks attīstības potenciāls, kas gan var izpausties tikai mērķtiecīgas valsts reģionālās politikas gadījumā. Nozīmīgs pierobežas attīstības priekšnoteikums ir pārrobežu starptautiskā sadarbība, kas palielina iespējas īstenot apjomīgus attīstības projektus. Pierobežā ietilpst 36 novadu pašvaldību teritorijas – vairumā gadījumu gan tā aptver tikai daļu no novadā ietilpstošajām teritoriālajām vienībām. Tieši ar valsts ārējo robežu saskaras 31 novada teritorija. Austrumu pierobežas iedzīvotāju kopējais skaits – ar Daugavpili un Rēzekni – 2011. gada sākumā bija 304,0 tūkst. jeb 13,4 % no valsts iedzīvotāju kopskaita, savukārt Austrumu pierobežas 14 novados – 166,9 tūkst. jeb 7,5 %. Austrumu pierobežas teritoriju kopējā platība ir 13,4 tūkst. km² (20,8 % no valsts teritorijas). Austrumu pierobežas novadu grupā ietilpst Aglonas, Alūksnes, Baltinavas, Balvu, Ciblas, Dagdas, Daugavpils, Kārsavas, Krāslavas, Ludzas, Rēzeknes, Rugāju, Viļakas un Zilupes novads. Austrumu pierobežu no citām Latvijas teritorijas daļām atšķir tas, ka Latgales reģiona un Vidzemē ietilpstošā Alūksnes novada teritorijās pie Krievijas un Baltkrievijas robežas ir noteikta pierobežas josla ar daļējiem personiskās brīvības un saimnieciskās darbības ierobežojumiem, kā arī valsts robežas šķērsošana atļauta tikai ierīkotās robežšķērsošanas vietās, kuru skaits ir neliels. Ekonomiskie un demogrāfiskie rādītāji pierobežā kopumā ir zemāki nekā novados vidēji, taču Austrumu pierobežas novados vidējie rādītāji ir vēl zemāki nekā caurmērā visā pierobežā. Austrumu pierobežas novadu iedzīvotāju blīvums vidēji ir par trešdaļu zemāks nekā novados vidēji un par divām trešdaļām zemāks nekā Latvijā vidēji. Austrumu pierobežas novadi ir teritoriju kategorija, kur, salīdzinot ar citām teritorijām Latvijā, laikā no 2006. gada sākuma līdz 2011. gada sākumam iedzīvotāju skaits sarucis visstraujāk, turklāt tajās ir liels pensijas vecuma iedzīvotāju skaits. Tas raksturo nomales efekta situāciju, kādā atrodas šīs grupas teritorijas.

Austrumu pierobežas novadu pašvaldību iekasētais iedzīvotāju ienākuma nodokļa apmērs uz vienu iedzīvotāju 2010. gadā sastādīja 63 % no novadu vidējā rādītāja un tikai 51 % no valstī vidēji iekasētā. Šeit ir izteikti mazs darbavietu skaits un augsts bezdarbs – bezdarba līmenis Austrumu pierobežas novados ir gandrīz divas reizes augstāks nekā Latvijā vidēji, savukārt ekonomiski aktīvo individuālo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem – trīs reizes mazāks nekā vidēji Latvijā. Abas Austrumu pierobežā ietilpstošās lielās pilsētas – Daugavpils un Rēzekne – ir salīdzinoši daudz labākā ekonomiskā situācijā nekā novadu teritorijas. Tomēr arī šīs pilsētas pēc vairākiem rādītājiem jūtami atpaliek no citām republikas pilsētām un arī no vidējā līmeņa Latvijā. Piemēram, iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju pašvaldību budžetā 2010. gadā Daugavpilī bija tikai aptuveni 60–70 % no republikas pilsētu un Latvijas vidējiem rādītājiem. Rēzeknē tie bija nedaudz augstāki, bet arī nerasniedza minētos vidējos rādītājus. Arī pēc ekonomiskās aktivitātes līmeņa – ekonomiski aktīvo individuālo komersantu un komercsabiedrību skaita uz 1000 iedzīvotājiem – Austrumu pierobežas lielās pilsētas atpaliek no republikas pilsētu un valsts vidējiem rādītājiem. Kopumā republikas pilsētu grupā Daugavpilī ir sliktākie rādītāji iedzīvotāju skaita izmaiņu, iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu uz vienu iedzīvotāju un ekonomiski aktīvo individuālo komersantu un komercsabiedrību skaita ziņā uz 1000 iedzīvotājiem, bet Rēzeknē – sliktākie bezdarba rādītāji. Savukārt salīdzinoši vislabvēlīgākajā situācijā Daugavpils un Rēzekne atrodas pēc demogrāfiskās slodzes rādītājiem.

Latvijas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (ĪADT) Latvijā ir ģeogrāfiski noteiktas platības, kas atrodas īpašā valsts aizsardzībā, lai aizsargātu un saglabātu dabas daudzveidību - retas un tipiskas dabas ekosistēmas, aizsargājamo sugu dzīves vidi, savdabīgas, skaistas un Latvijai raksturīgas ainavas, ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos veidojumus, dendroloģiskos stādījumus un dižkokus, kā arī sabiedrības atpūtai, izglītošanai un audzināšanai nozīmīgas teritorijas.

Attēls 6.6: Latvijas īpaši aizsargājamās teritorijas

Pavisam Latvijā ir 706 ar likumiem vai Ministru kabineta noteikumiem apstiprinātas īpaši aizsargājamas dabas teritorijas, kas katra atbilst kādai no astoņām aizsargājamo teritoriju kategorijām (nacionālais parks, biosfēras rezervāts, dabas parks, aizsargājamo ainavu apvidus, dabas liegums, dabas rezervāts, dabas piemineklis, jūras teritorija), kas savstarpēji atšķiras ar teritorijas izveidošanas mērķiem, teritorijas platību un dažādu aizsardzības pakāpi - atļautajām un aizliegtajām darbībām.

Latvijā ir:

1. 4 nacionālie parki(Slīteres, Ķemeru, Gaujas un Rāzņas), kas ir plaši apvidi , kur tiek aizsargātas dabas vērtības, ainaviskās vērtības un kultūrvēsturiskais mantojums, vienlaicīgi veicot zinātnisko izpēti, izglītošanu un atpūtas organizēšanu;
2. 1 biosfēras rezervāts(Ziemeļvidzemes) plaša teritorija, kurā starptautiski nozīmīgas dabas un ainaviskās vērtības tiek saglabātas nodrošinot ilgtspējīgu sociālo un ekonomisko attīstību;
3. 42 dabas parki, kas sevī ietver noteiktu apvidu dabas un kultūrvēsturiskās vērtības (piemēram – Gaiziņkalns, Piejūra, Abavas senleja, Ogres ieleja, Daugavas loki, Talsu pauguraine). Dabas parki ir piemēroti raksturīgās ainavas saglabāšanai, sabiedrības izglītošanai un atpūtai, bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai;
4. 9 aizsargājamo ainavu apvidi(piemēram, Veclaicene, Vestiena, Ziemeļgauja, Augšdaugava, Augšzeme, Vecpiebalga), kas ir lielas teritorijas, kurās tiek aizsargāta īpaši skaista un daudzveidīga Latvijai raksturīga ainava un kultūrvide;

5. 260 dabas liegumi, kas ir teritorijas, kurās aizsargā retas vai izzūdošas sugas vai biotopus, parasti cilvēku mazpārveidotas un saskaņoti apsaimniekotas platības;
6. 4 dabas rezervāti (Teiču, Krustkalnu, Grīņu un Moricsalas), kas ir teritorijas ar gandrīz neskartu dabu, kur uzturēties drīkst tikai ar īpašām atļaujām zinātniskās izpētes vajadzībām, lai nodrošinātu dabas procesu netraucētu attīstību;
7. 355 dabas pieminekļi, kas ir atsevišķi, savrupi dabas vai cilvēku veidojumi: ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie veidojumi; aizsargājamie koki; dendroloģiskie stādījumi; alejas;
8. 7 aizsargājamās jūras teritorijas.

Prioritātes SVID analīze

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> • tīra vide un augsta bioloģiskā daudzveidība • gara Baltijas jūras piekraste • labi agroklimatiskie apstākļi • brīvi lauksaimniecībā izmantojamās zemes resursi • pietiekams dzīvojamais fonds • sekmīgi strādājoša Rīgas lidosta • pietiekami sekmīgi strādājoša tranzīta nozare (dzelzceļa kravu pārvadājumi un ostas) • mozaīkveida ainava • augstas kvalitātes lauksaimniecības zemes Zemgalē • nozīmīgi dabas un kultūrvēsturiskie pieminekļi • Rīga kā lielākā Baltijas valstu pilsēta • vienmērīgs autoceļu tīkls 	<ul style="list-style-type: none"> • iedzīvotāju skaita strauja samazināšanās • lauku teritoriju iztukšošanās • zems iedzīvotāju blīvums • autoceļu sliktais stāvoklis • augstas infrastruktūras un publisko pakalpojumu izmaksas uz vienu iedzīvotāju • pakalpojumu pieejamības samazināšanās laukos • ievērojamas sociālekonomiskās atšķirības starp plānošanas reģioniem un pašvaldībām • nepietiekama Latvijas starptautiskā multimodālā sasniedzamība • nav dzelzceļa tīkla sasaistes ar citu ES valstu dzelzceļa tīkliem • mazs vietējais tirgus, kas nosaka mazus sadarbības apjomus un nepieciešamību pēc mobilitātes
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> • mērķorientēta un iekļaujoša imigrācija • re-imigrācija • attālinātais darbs • plānota un mērķtiecīga investīciju piesaiste nacionālajos attīstības centros • sadarbība starp dažādu līmeņu attīstības centriem un to specializēšanās • atbalsts konkurētspējīgām lauku saimniecībām 	<ul style="list-style-type: none"> • draudi nacionālajai identitātei nekontrolētas imigrācijas gadījumā • samazināta finansējuma apstākļos samazinās pieejamība publiskajiem un sabiedriskajiem pakalpojumiem • samazināta finansējuma apstākļos ceļiem samazinās cilvēku mobilitāte • progresējošas infrastruktūras un publisko pakalpojumu izmaksas uz vienu iedzīvotāju • rodas aizvien jaunas „mirušās” teritorijas, kurās nav neviena cilvēka,

<ul style="list-style-type: none"> • atbalsts lauksaimnieku kooperācijai • platjoslas interneta pieejamība visā Latvijā • vietējo attīstības resursu identificēšana un izmantošana • tūrisma infrastruktūras attīstība piekrastē • starptautisko pasākumu piesaistīšana Rīgai • starptautisko organizāciju biroju izvietošana Rīgā/ Latvijā • ģeogrāfiskais novietojums kontinentālo austrumu – rietumu un ziemeļu dienvidu transporta ceļu un ģeopolitisko interešu krustpunktā 	<p>jo īpaši austrumu pierobežā, kas var radīt draudus valsts drošībai</p> <ul style="list-style-type: none"> • pieaug iedzīvotāju koncentrēšanās Rīgas plānošanas reģionā un valsts centrālajā daļā
---	--

Secinājumi par prioritātes mērķu sasniegšanu

Pieaug Latvijas atvērtība un starptautiskās cilvēku un preču plūsmas, kas ļauj vieglāk gūt labumu no ES vienotā tirgus. Pieaug ostu kravu un pasažieru apgrozījums, strauji aug lidostas „Rīga” apkalpoto pasažieru skaits, kas ļauj pieņemt, ka atbilstošie Latvija 2030 mērķi varētu tikt sasniegti. Latvijas dzelzceļa tīkls nav sasaistīts ar Lietuvu un Igauniju, līdz ar to arī ar citām ES valstīm, kas uzskatāms par būtisku trūkumu salīdzinot ar Centrāleiropas valstīm. Samazinās arī dzelzceļa pasažieru apgrozība, kas apgrūtinās atbilstošā izvirzītā mērķa sasniegšanu un pasažieru skaits satiksmes autobusos. Valsts autoceļi kopumā ir visai sliktā stāvoklī ar tendenci pasliktināties, pastāv risks nenasniegt atbilstošos Latvija 2030 mērķus, ja netiks veikti adekvāti ieguldījumi autoceļu sakārtošanā. Pieaudzis privāto automašīnu daudzums un izmantošana. Tas skaidrojams arī ar dzīves līmeņa kāpumu laikā no 2005.gada līdz 2008.gadam, kad daudzi iedzīvotāji izvēlējās par labu privātajam autotransportam. Arī lauku teritorijās automašīna ir pirmās nepieciešamības lieta, jo sabiedriskā transporta nodrošinājums ir nepietiekams un tā izmaksas uz vienu iedzīvotāju ir augstas, ņemot vērā zemo iedzīvotāju blīvumu.

Ievērojami samazinās iedzīvotāju skaits valstī, jo īpaši Latgalē un Vidzemē. Tā iemesls ir augsti emigrācijas rādītāji, kā arī ilgstoši negatīvs dabiskais pieaugums. Tajā pašā laikā Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars no valsts iedzīvotāju kopskaita pieaug, kas liecina par pieaugošu pārējo plānošanas reģionu depopulāciju un reģionālo noslāņošanu. Tādējādi apdzīvojuma attīstības tendences ir pretrunā ar Latvija 2030 izvirzīto mērķi apturēt iedzīvotāju koncentrēšanos Rīgas plānošanas reģionā. Iedzīvotāju skaits samazinās arī visās republikas pilsētās, īpaši kritiska situācija ir Daugavpilī un Rēzeknē. Pilsētu/ lauku iedzīvotāju

attiecība nav būtiski mainījusies, kam galvenais iemesls ir iedzīvotāju skaita pieaugums Pierīgā. Tas nozīmē, ka citu reģionu lauku teritorijas zaudē savus iedzīvotājus vēl straujāk nekā kopumā valstī, turklāt laukiem šī tendence ir ievērojami bīstamāka, jo daudzviet vietēja līmeņa attīstības centros tiek zaudēta tā iedzīvotāju kritiskā masa, kas nepieciešama noteikta veida publisko pakalpojumu un infrastruktūras uzturēšanai, kā arī privāto pakalpojumu sniedzēju ieinteresētībai darboties šajās teritorijās. Tai pašā laikā lauksaimniecības un mežsaimniecības kopējie ražošanas apjomi pakāpeniski pieaug, tomēr pastāv risks, ka samazinoties publisko pakalpojumu un infrastruktūras nodrošinājumam, lauksaimnieciskā darbība un dzīve laukos kļūs par ļoti nepievilcīgu izvēli jauniem cilvēkiem, kuri jau šobrīd pamet un arī nākotnē pametīs laukus. Tas pats pilnā mērā ir attiecināms arī uz austrumu pierobežu, kurā vērojami valstī augstākie bezdarba līmeņa rādītāji un zemākie galvenie ekonomiskie rādītāji. Samazinoties iedzīvotāju skaitam, samazinās arī antropogēnā slodze uz piekrasti, tomēr piekraste arī turpmāk saglabās savu pievilcību kā potenciāla dzīvesvietas izvēle, līdz ar to joprojām svarīga un nepieciešama būs piekrastes apdzīvojuma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšana.

Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.-2020.gadam

Prioritātes indikators	Sasniegšanas trajektorijas vērtējums (sarkans – sliktāk nekā plānotā trajektorija; zaļš - atbilstoši trajektorijai; dzeltens – pretrunīga, neizteikta tendence)	Secinājumi un ieteikumi
Pilsētu/lauku iedzīvotāju īpatsvars (%)		Apdzīvojuma sistēmas saglabāšanas pamatnosacījums ir stabili demogrāfiskie rādītāji. Tas nozīmē emigrācijas ierobežošanu un dzimstības veicināšanu, ko iespējams panākt tikai tad, ja tiek radītas darba vietas un pieaug iedzīvotāju reālie ienākumi, līdz ar to pārliecība par ekonomisko stabilitāti. Turpinot samazināties iedzīvotāju skaitam valstī, publisko pakalpojumu un infrastruktūras izmaksas uz vienu iedzīvotāju daudzās teritorijās kļūs nesamērīgi augstas, tādēļ būs jānosaka teritorijas, kurās infrastruktūrai tiks nodrošināts tikai uzturēšanas režīms, neinvestējot tās uzlabošanā. Lauku iedzīvotāju īpatsvars vispārēja iedzīvotāju skaita samazinājuma apstākļos būtiski nemainās, reģionu lauku teritoriju
Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars (% no valsts iedzīvotājiem)		

		<p>iztukšošanas kompensējot iedzīvotāju skaita pieaugumam Pierīgā. Īpaša nozīme pievēršama Latgalei, kur apdzīvojuma izmaiņas ir visnelabvēlīgākās.</p> <p>Laukiem nepieciešama kompleksa pieeja, sniedzot atbalstu ekonomiski dzīvotspējīgām lauku saimniecībām attīstībai un jaunu lauku saimniecību veidošanai, jo īpaši ap esošiem attīstības centriem, neatkarīgi no nozares, sekmējot lauksaimnieku kooperāciju un nišu produktu attīstību, un vienlaicīgi nodrošinot tām vismaz minimālo nepieciešamo publisko pakalpojumu klāstu un sasniedzamības līmeni. Tomēr jābrīdina ar to, ka laukos nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars samazināsies, tādēļ jācenšas šīs darbavietas veidot pilsētās, bet laukos nodrošināt minimālā nepieciešamā publisko pakalpojumu klāsta (izglītība, veselības aprūpe, pasts, u.t.t.) pieejamību novadu attīstības centros un infrastruktūras uzturēšanu, lai lauki varētu kalpotu kā dzīvesvieta pilsētās strādājošajiem un lauku attīstības centri kā atsevišķu mazo uzņēmumu mītnes vieta. Būtiski nodrošināt platjoslas interneta pieejamību un publisko pakalpojumu elektronizāciju, kas ļautu padarīt pievilcīgāku dzīvošanu laukos, kā arī sekmētu attālināta darba attīstību un to iedzīvotāju pārceļšanos uz laukiem, kuriem ir iespējas strādāt no attāluma.</p> <p>Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars pēdējos divus gadus ir pieaudzis, tādēļ nepieciešams koncentrēt nozīmīgus ieguldījumus republikas pilsētās un nozīmīgākajos reģionu attīstības centros ar mērķi tās stiprināt kā dzīves un darba vietas alternatīvu galvaspilsētai Rīgai, ar pamatmērķi sekmēt uzņēmējdarbības attīstību un privāto investīciju ienākšanu, veidot zināšanu un inovācijas ekonomiku, kā arī nodrošināt darbavietas tiem lauku iedzīvotājiem, kuriem tās nebūs pieejamas viņu dzīvesvietā. Rīgas pilsētai jāsekmē izcilība, piesaistot starptautiska mēroga pasākumus, starptautiskos uzņēmumus un institūcijas, jo īpaši augsto tehnoloģiju un inovācijas jomā.</p>
--	--	--

<p>Autoceļi ar melno segumu no reģionālajiem valsts autoceļiem (%)</p>		<p>2010. un 2011.gadā veikta reģionālo valsts autoceļu asfaltēšana, tomēr joprojām nepieciešams veikt ievērojamus ieguldījumus valsts autoceļu tīkla sakārtošanā, galvenokārt, kritiskā stāvoklī esošajos posmos uz valsts galvenajiem un reģionālajiem (starp reģiona centru un novadu attīstības centriem) autoceļiem. Nepieciešams nodrošināt stabilu sabiedriskā transporta pakalpojumu starp novadu attīstības centriem no vienas puses un reģionālās nozīmes attīstības centriem un republikas pilsētām no otras puses, kas nodrošinātu pilsētu – lauku svārstmigrāciju un pilsētu – lauku mijiedarbību, jo īpaši iespējas tiem lauku iedzīvotājiem, kuri nav nodarbināti laukos, strādāt pilsētās. Nepieciešams investēt tajos valsts vietējos autoceļos, kuru tiešā tuvumā ir ekonomiskā aktivitāte un pašvaldību līmenī identificēts attīstības potenciāls.</p>
<p>Autoceļi ar melno segumu no vietējiem valsts autoceļiem (%)</p>		<p>Tūristu skaits, kas pavada Latvijā vairāk nekā 4 dienas, pēdējos gados samazinās, nepieciešams pilnveidot un popularizēt Latvijas tūrisma piedāvājumu, panākot, ka ārvalstu tūristu Latvijā pavadītais laiks palielinās. Jāizmanto nacionālās aviokompānijas potenciāls ārvalstu tūristu piesaistei.</p>
<p>Ārvalstu tūristu, kas uzturas 4 un vairāk dienas, skaits (milj., gadā)</p>		<p>Tūristu skaits, kas pavada Latvijā vairāk nekā 4 dienas, pēdējos gados samazinās, nepieciešams pilnveidot un popularizēt Latvijas tūrisma piedāvājumu, panākot, ka ārvalstu tūristu Latvijā pavadītais laiks palielinās. Jāizmanto nacionālās aviokompānijas potenciāls ārvalstu tūristu piesaistei.</p>
<p>Pasažieru apgrozība sabiedriskajā autotransportā (regulārās satiksmes autobusu milj. pasažierkilometri gadā)</p>		<p>Pasažieru apgrozība sabiedriskajā autotransportā samazinās, kā cēlonis ir pieaugošs privāto transportlīdzekļu skaits ienākumu līmeņa pieauguma ietekmē. Nepieciešams nodrošināt stabilu sabiedriskā transporta pakalpojumu starp novadu attīstības centriem un republikas pilsētām, kas nodrošinātu pieprasījumu pēc pilsētu – lauku svārstmigrācijas un pilsētu – lauku mijiedarbību, jo īpaši iespējas tiem lauku iedzīvotājiem, kuri nav nodarbināti laukos, strādāt pilsētās.</p>
<p>Pasažieru apgrozība dzelzceļa transportā (milj. pasažierkilometru gadā)</p>		<p>Latvijas dzelzceļa tīkls nav sasaistīts ar ES dzelzceļa tīklu, dzelzceļš samazina savu lomu un apjomus kā pasažieru transports. Nepieciešams turpināt darbu pie dzelzceļa līnijas „Rail Baltica” īstenošanas, paredzot nākamajā plānošanas periodā tās izbūvi (saskaņojot ar kaimiņvalstīm un saņemot nepieciešamo ES līdzfinansējumu), kā arī izvērtēt iespējas</p>

		atjaunot dzelzceļa satiksmi krīzes laikā apturētajos dzelzceļa maršrutos. Tomēr ņemot vērā zemo valsts iedzīvotāju blīvumu, dzelzceļa maršrutu izveide, visticamāk, būtu lietderīga tikai starp republikas pilsētām. Nepieciešams attīstīt tā saucamo "park&ride" sistēmu, lai sekmētu izvēli sabiedriskajam transportam, nevis privātajam auto.
Kravu apgrozījums Latvijas ostās (miljoni tonnu gadā)		Kravu apgrozījums pakāpeniski aug, izņemot Ventspils ostu, kurā vērojams apjomu kritums. Nepieciešams investēt dzelzceļa kapacitātes palielināšanā, kā arī meklēt jaunas iespējas kravu piesaistei, tai skaitā, palielināt kravu apjomus virzienā no rietumiem uz austrumiem, jo pašlaik vērojama pretējā virziena izteikta dominance.
Apkalpoto pasažieru skaits Rīgas ostā (tūkst., gadā)		Pasažieru skaits pakāpeniski pieaug. Nepieciešams strādāt pie jaunu potenciālo jūras transporta maršrutu identificēšanas un kruīza kuģu piesaistes, popularizēt Latvijas tūrisma piedāvājumu, jo īpaši Rīgu kā kultūras galvaspilsētu 2014.gadā, Dziesmu svētkus un Vecrīgu kā UNESCO kultūrvēsturiskā mantojuma pieminekli, kā arī Latvijas dabas vērtības un kultūras pieminekļus.
Apkalpoto gaisa satiksmes pasažieru skaits lidostā „Rīga” (milj., gadā)		Gaisa satiksmes pasažieru skaits stabili pieaug, turpmākai ārējās sasniedzamības uzlabošanai nepieciešama lidostas „Rīga” turpmāka attīstība, izbūvējot papildus pasažieru apkalpošanas telpas, nodrošinot iespējas apkalpot vairāk nekā 10 miljonus pasažieru gadā. Jāvērtē iespējas nacionālajai aviokompānijai atklāt jaunus avioreisus vai/un lidostai „Rīga” piesaistīt citu valstu lidsabiedrības

Prioritātes „Inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība” analīze

Prioritātes kontekstā sasniedzamie rādītāji

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija definē virkni galveno rezultātu sasniegšanas rādītājus, kuri izmantojami progresa un tendenču izvērtēšanai, kuri atspoguļoti zemāk.

LIAS definētie rezultātu sasniegšanas rādītāji:

	sākot no	2030.g.	avots	jaunākie dati	avots
Valsts pārvaldes darbības efektivitātes indekss (%)	70,1	>95	PB, 2008	71,5	PB, 2011
Balsotāju līdzdalība Saeimas vēlēšanās (%)	60,98	>70	CVK, 2006	59,5	CVK, 2011
Balsotāju līdzdalība vietējo pašvaldību vēlēšanās (%)	53,75	>70	CVK, 2009	53,75 ¹²⁸	CVK, 2009
Individuālā e-pārvaldes lietošana (%) no iedzīvotājiem vecumā no 16 līdz 74 gadiem, kas lietojuši internetu pēdējos 3 mēnešos, sadarbojoties ar valsts institūcijām)	16	>80	Eurostat, 2008	41 ¹²⁹	Eurostat, 2011

Attīstības virziena „Sociālā kapitāla vērtības pieaugums” analīze

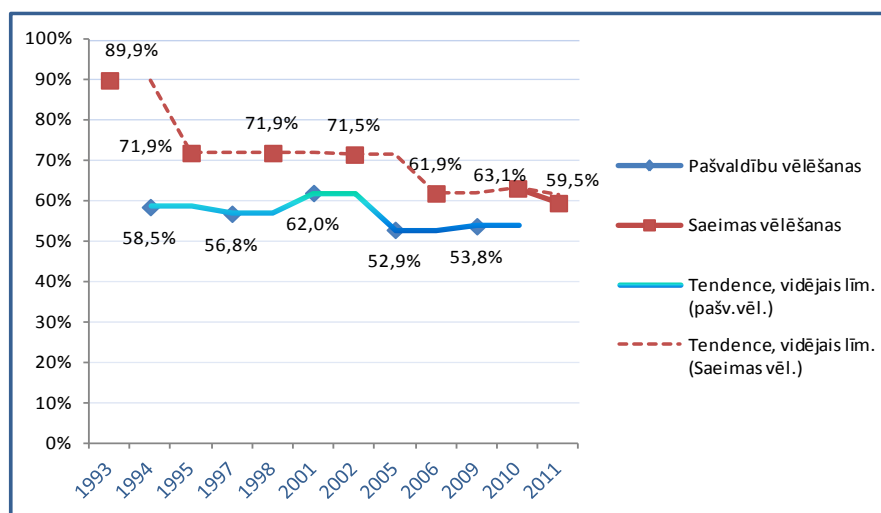
LIAS inovatīvas pārvaldības un sabiedrības līdzdalības attīstīšanā definē vairākus iespējamās prioritāros rīcības virzienus, tādus kā:

- sabiedrības līdzdalība politikas veidošanā – LIAS paredz maksimāli veicināt Latvijas iedzīvotāju tiešu iesaisti likumu un lēmumprojektu izstrādē, piedāvājot virkni praktisku mehānismu iesaistes paaugstināšanai;
- pilsoniska izglītība un sociālā integrācija – šis virziens paredz pilsoniskās izglītības attīstību, kas paaugstinātu iedzīvotāju spējas un prasmes līdzdarboties pārvaldes procesos;
- e-pārvaldība un sabiedriskā inovācija – e-pārvaldības izveide saskaņā ar LIAS nenozīmētu tikai administratīvo prakšu digitalizāciju, bet arī esošo institūciju būtisku restrukturizāciju.

¹²⁸ Jaunāku datu nav, jo pašvaldību vēlēšanas pēc šī laika nav bijušas.

¹²⁹ Rādītājs par pēdējiem 12 mēnešiem, 2011.gada dati

Tā kā kopš stratēģijas pieņemšanas 2009. gadā ir pagājis relatīvi neilgs laika posms un demokratizācijas tendenču attīstībai ir nepieciešams ilgāks laika posms – tādēļ attēlā zemāk atspoguļota balsotāju līdzdalība Latvijas parlamenta un pašvaldību vēlēšanās kopš neatkarības atjaunošanas. Kā redzams, balsotāju aktivitātei kopš neatkarības sākuma Saeimas vēlēšanās ir izteikti lejupvērsta tendence un pašreiz LIAS definētā indikatora – balsotāju aktivitāte 70% robežās no elektorāta apjoma – ir samērā neizsniedzams rezultāts tuvākā laika posmā (kas lielā mērā skaidrojams ar iedzīvotāju pieaugošo neuzticības līmeni valsts pārvaldei, tās institūcijām ilgākā laika posmā, pilsoņu emigrāciju, u.tml.). Īpaši grūti sasniedzama būtu 70% balsotāju mobilizācija pašvaldību vēlēšanās, kurās tradicionāli aktivitāte nepārsniedz 60% robežas.

Grafiks 8.1: Balsotāju līdzdalība vēlēšanās¹³⁰

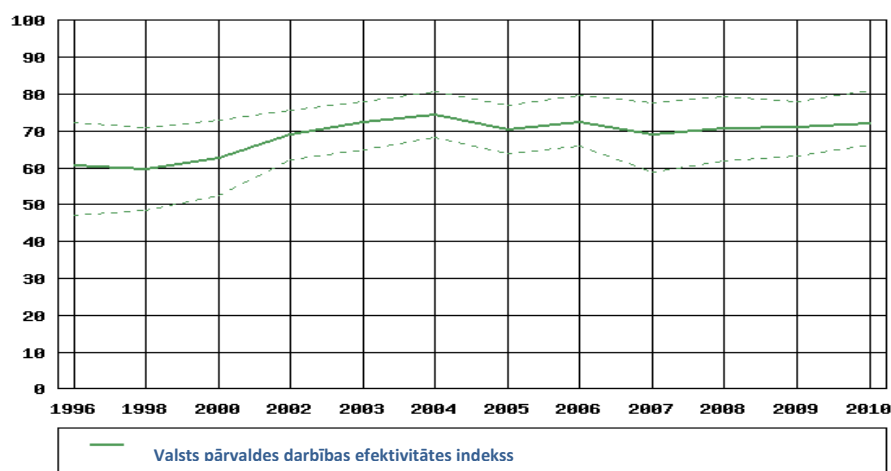
Tai pat laikā jāatzīmē, ka līdz ar telekomunikāciju attīstību un interneta piekļuves paaugstināšanos, teorētiski palielinās arī iespējas veicināt iedzīvotāju tiešu iesaisti valsts pārvaldības procesos – kā uzsvērts LIAS vairumā Eiropas valstu novērojama tendence reprezentatīvās demokrātijas lomas samazināšanās, arvien vairāk izmantojot jaunas formas viedokļa paušanai, piemēram, interneta komentāru, forumu, sociālo tīklu veidā.

Kā vienu no būtiskiem ilgtermiņa kritērijiem valsts pārvaldības efektivitātes vērtēšanai ilgtermiņā, LIAS piedāvā Latvijas reitingu Pasaulē bankas veiktajā ikgadējā pētījumā Pasaulē pārvaldības indikatori¹³¹. Šis pētījums apkopo būtiskākos valsts pārvaldības efektivitātes indikatorus, par datu avotu izmantojot, mājsaimniecību un uzņēmumu

¹³⁰ Statistika no CVK.

¹³¹ Worldwide Governance Indicators.

aptaujas, nevalstiskās organizācijas, komerciālās informācijas avotus un starptautiskas publiskā sektora organizācijas (piemēram, ERAB, u.tml.).

Grafiks 8.2: PB¹³² valsts pārvaldes darbības efektivitātes indekss: Latvijas reitings (procentu sadalījums¹³³)¹³⁴

Kā redzams, no grafika 8.2 – Latvijas valsts pārvaldes darbības efektivitātes indekss kopš Latvija 2030 pieņemšanas 2009. gadā nav būtiski mainījies.

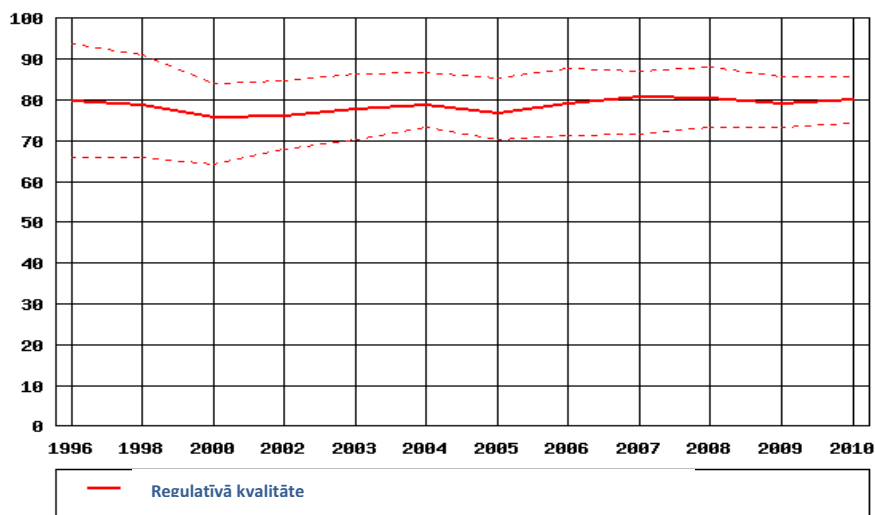
Saskaņā ar Pasaules bankas analītisko ziņojumu par valsts pārvalde kvalitāti pasaulē, Latvijas *regulatīvā kvalitāte*¹³⁵ tiek vērtēta relatīvi augstu, gandrīz nemainīgi kopš 2006. gada.

¹³² Pasaules Banka.

¹³³ Reitings atspoguļo konkrētās valsts vietas pasaulē publiskās pārvaldes efektivitātes novērtējumā: jo augstāka vērtība reitingam, jo efektīvāka ir konkrētās valsts pārvalde vai izvēlētais indikators. Piemēram, valsts gadījumā, kuras reitings ir 70 šajā vērtējumā, nozīmē, ka 70% procentu valstu pasaulē ir vājākas šajā indikatorā, savukārt 30% valstu ir pārākas šī rādītāja vērtējumā.

¹³⁴ Pasaules Banka, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp#

¹³⁵ Iekļauj valdības spēju formulēt un ieviest efektīvu un caurskatāmu politiku un normatīvos aktus, kas pieļauj un attīstīta privātā sektora attīstību.

Grafiks 8.3: PB valsts pārvaldes regulatīvās kvalitātes¹³⁶ Latvijas reitings (procentiņu sadalījums)¹³⁷

Samērā augstais vispārējais regulatīvās kvalitātes vērtējums, atspoguļojas arī citā prominentā Pasaules Bankas analītiskā ziņojuma *Doing Business* ietvaros. Tā 2012. gada *Doing Business* ietvaros Latvija tiek ierindota augstajā 21. vietā pasaulē pēc uzņēmējdarbības atvērības (apsteidzot tādas valstis, kā Šveice, Francija, Holande, u.c.)¹³⁸ – īpaši tiek uzsvērts, ka Latvija 2011. gadā ir viena no valstīm, kuras progress šajā jomā bijis visstraujākais (paceļoties pasaules valstu reitingā par 10 vietām). Reitinga pieaugums 2011. gadā galvenokārt skaidrojams ar uzlabojumiem uzņēmējdarbības uzsākšanas, nekustamā īpašuma reģistrācijas un maksātspējas procedūrās, kā arī elektroenerģijas pievades pilnveidošanā. Tai pat laikā samērā zems reitings Latvijai saglabājas būvniecības atļauju saņemšanā (112.vieta pasaulē), elektroenerģijas pievadīšanā (84.vieta) un investoru aizsardzībā (65.vieta¹³⁹).

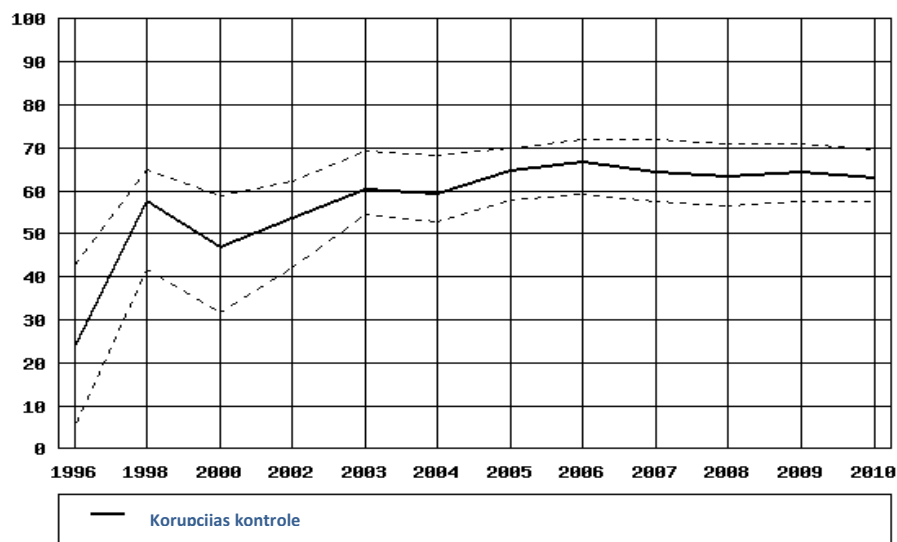
Cits samērā būtisks pārvaldības efektivitāti ietekmējošs faktors ir korupcija – pārvaldība valstīs ar augstu korupcijas līmeni pat pie profesionālas un tehniski kvalitatīvas valsts un pašvaldību institūciju kapacitātes nevar tikt uzskatītas par efektīvu. Šajā aspektā, Latvija tradicionāli jau kopš neatkarības atgūšanas (līdzīgi citām pārejas ekonomikas valstīm), ir saņēmusi zemu reitingu – lai arī tas ir uzlabojies kopš straujāka krituma 2000. gadā (grafiks 8.4).

¹³⁶ Regulatory quality.

¹³⁷ Pasaules Banka, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp#

¹³⁸ IFC and World Bank, *Doing Business 2012 'Doing Business in a more transparent world'*, 13. lpp.

¹³⁹ IFC and World Bank, *Doing Business 2012 'Doing Business in a more transparent world'*, 107. lpp.

Grafiks 8.4: PB korupcijas kontroles indekss: Latvijas reitings (procentiņu sadalījums)¹⁴⁰

Saskaņā ar *Transparency International* korupcijas uztveres indeksu Latvija 2010.gadā ierindojas 59.vietā pasaulē valsts pārvaldes korupcijas jomā (jo augstāka vieta, jo zemāka korupcija) vienā grupā līdz ar tādām valstīm, kā Gana, Bahreina, Turcija, Ungārija u.c. Latvijas indekss šajā vērtējumā ir 4.3 (9-10: ļoti zema korupcijas pakāpe / 0-0,9: augsti korumpētas valstis) – salīdzinoši Igaunijas indekss ir 6.5, bet Lietuvas 5¹⁴¹.

Globālās finansiālās krīzes ietekmē Latvijas valsts pārvaldi 2009.-2011. gados skāra būtiskas pārmaiņas, ko izraisīja budžeta konsolidācijas nepieciešamība, lai saglabātu valsts maksātspēju ilgtermiņā. Tā rezultātā, tika identificēti un pēc tam īstenoti masveida izdevumu samazināšanas pasākumi (piemēram, 2009. gada budžetā ap 500 milj. LVL), daļa no tiem vienkārša funkciju apturēšana, daļa ar ambīcijām uz strukturālām reformām, kā rezultātā tiek samazināti valsts izdevumi, bet nepasliktinās sniegto pakalpojumu un veikto funkciju apjoms. Pašreiz gan visaptverošs analītisks izvērtējums par strukturālo reformu kvalitāti un sociālekonomisko (ne tikai fiskālo) ietekmi ilgtermiņā nav veikts. Tai pat laikā, ir, arī acīmredzams, ka ekonomiskā izaugsme pasaulē vēl joprojām nav pilnīgi atjaunojusies un nestabilitāte īpaši *eirozonā* saglabājas vai pat pastiprinās (tādēļ pašreiz īsti nebūtu pamata uzskatīt, ka izdevumu konsolidācija vairs nebūs nepieciešama arī nākotnē).

¹⁴⁰ Pasaules Banka, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp#

¹⁴¹ Transparency International, Corruption Perceptions Index 2010, 3.lpp.

Saskaņā ar Latvijas Nacionālo reformu programmu „ES 2020” stratēģijas īstenošanai līdz 2015. gadam paredzēts pabeigt funkciju auditu valsts pārvaldē, kā arī strukturālo reformu ieviešanu, kuras balstās uz funkciju audita izvērtējuma secinājumiem.

LIAS definētie prioritārie rīcības virzieni un sasniedzamie rezultāti inovatīvas un efektīvas pārvaldības izveidē, kā arī situācija tās ieviešanā, ir apkopoti zemāk.

LIAS2030 definētie rezultāti rīcības virziena ietvaros	Definēto rezultātu apraksts un uzdevumi	Sasniegtie rezultāti un izpildītie uzdevumi, plānošanas dokumentos plānotie pasākumi un to izpildes termiņš
Sabiedrības līdzdalība politikas veidošanā		
Pilsoņu paneļi	Pilsoņu panelis ir mehānisms, ar kuru palīdzību tiek pārbaudīts, kāds būtu sabiedrības viedoklis, ja iesaistītas puses tiktu informētas par visu pušu viedokļiem. Veidojot pilsoņu paneli par konkrētu politisku lēmumu, sākotnēji tiek izveidota reprezentatīva nacionāla (ja lēmums ir valsts līmenī) vai atbilstoša zemāka līmeņa pilsoņu izlase. Vispirms viņu viedoklis tiek izziņāts aptauja. Pirms piedalīšanas paneļdiskusijā tās dalībniekiem tiek izsūtīta izsmejoša informācija par izskatāmo jautājumu un iespējamajiem risinājumiem, un pēc diskusijas dalībnieki atkārtoti aizpilda anketu un izsaka savu attieksmi.	Šāda veida sabiedrības līdzdalības palielināšanas mehānisma izveide līdz šim nav bijusi paredzēta: pasākums nav ieviests.
Līdzdalība izstrādes procesā	Izstrādājot jaunus vai reformējot līdzšinējos sabiedriskos pakalpojumus, procesa ir jāiesaista gala pakalpojuma lietotāji (bijušie, esošie un potenciālie). Sadarbībai jānotiek, sākot no problēmas identifikācijas vai līdzšinēja pakalpojuma izvērtēšanas līdz pat detalizētai jauna pakalpojuma izstrādei.	Viens no būtiskiem <i>Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādņēs 2008.-2013.gadam</i> definētajiem prioritārajiem virzieniem paredz atbalstīt NVO pastiprinātu iesaisti tiesību aktu vērtēšanā un komentēšanā. Saskaņā ar pamatnostādņēm līdz 2012.g. tika plānots, ka 72% politikas plānošanas un tiesību aktu izstrādē iesaistītas NVO, kā arī vismaz 14% valdībā izskatāmo dokumentu ir NVO sniegti atzinumi.
Pilsoņu žūrijas	Tradicionālās sabiedriskās apspriešanas vietā atsevišķa	Šāda veida sabiedrības līdzdalības palielināšanas mehānisma izveide

	<p>politiska jautājuma vai likumprojekta izvērtēšanai tiek izveidota pilsoņu žūrija, līdzīgi kā zvērināto žūrijas ASV tiesu sistēmā. Politikas izstrādātāji prezentē pilsoņu žūrijai izstrādāto projektu. Žūrija ir tiesīga uzdot jautājumus un pieprasīt papildu informāciju, pēc tam balso „par” vai „pret” konkrēto projektu.</p>	<p>līdz šim nav bijusi paredzēta: pasākums nav ieviests.</p>
<p>Organizētas pilsoniskas sabiedrības līdzdalības nodrošināšana</p>	<p>Organizētas pilsoniskās sabiedrības grupām piemīt zināšanas un iemaņas, ka iesaistīt iedzīvotājus sabiedriskajos procesos. Pilsoniskās sabiedrības organizētās grupas ir tilts starp iedzīvotājiem un valsts pārvaldi, tās sniedz kompetentu un uz sabiedrības vajadzībām balstītu viedokli, iesaistās rīcības politikas izstrāde, ieviešana un izvērtēšana.</p>	<p>No ES fondiem pašreizējā programmēšanas periodā (no 2008.g.) tiek ieviestas vairākas programmas, kas veicina sociālo partneru un NVO iesaisti un līdzdalību, tai skaitā:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sociālo partneru administratīvās kapacitātes stiprināšana; • NVO administratīvās kapacitātes stiprināšana. <p>Pirmās komponentes ietvaros tiek ieviesti 2 projekti – viens LDDK, otrs LBAS administratīvās kapacitātes stiprināšanai. Otrās komponentes ieviešanai tiek ieviesti 45 dažādu NVO projekti.</p>
<p>Pilsoniskā izglītība un sociālā integrācija</p>		
<p>Sociālās zinātnes</p>	<p>Lai radītu izpratni par sabiedriskajiem procesiem – ekonomiku, politiku, kultūru – vispārējas izglītības un tālākizglītības programmas ir jāpievērš lielāka uzmanība sociālajām zinātnēm – socioloģijai, antropoloģijai, ekonomikai, politoloģijai.</p>	<p>Ir nozīmīgi paaugstināt Latvijas sociālo zinātņu kvalitāti un izglītības konkurētspēju starptautiskā līmenī, tai pat laikā sociālo zinātņu absolventu pārprodukcija arī nebūtu vēlama (kā tas ir bijis dažādos periodos Latvijā līdz šim), lai nodrošinātu tautsaimniecības attīstību, īpaši, liekot uzsvāru uz ražošanas un augsto tehnoloģiju tautsaimniecības attīstību.</p>
<p>Pilsoniskas līdzdalības programmas</p>	<p>Līdztekus teorētiskam zināšanām pilsoniskajai apmācībai būtu jārada skolēnam priekšstats par to, kā praktiski darbojas valsts, kurā viņi dzīvo, kādi ir būtiskākie sociālie procesi un kādi ir institucionālie mehānismi, ar kuriem indivīds var izteikt savu viedokli un ietekmēt valsti notiekošo. Pilsoniskas izglītības sniegšana skolām būtu jāsadarbojas ar pilsoniskas</p>	<p>Šāda veida sabiedrības līdzdalības palielināšanas mehānisma izveide līdz šim nav bijusi paredzēta: pasākums nav ieviests.</p>

	līdzdalības praktiķiem – nevalstiskajam organizācijām,	
Diskusijas par sabiedrībā aktuāliem tematiem	Lai vairotu sabiedrības informētību un izpratni par sociālam problēmām un to iespējamiem risinājumiem, ir jāorganizē sabiedriskas diskusijas, kuras tiek apspriestas šī brīža aktualitātes. Būtiski šo skolu organizatori varētu būt skolas, jo to rīcība ir šādām diskusijām nepieciešamie resursi (piemērotas telpas, aprīkojums), kā arī nevalstiskas organizācijas, bibliotēkas.	Organizēti šāds pasākums pašreiz nav plānots un ieviests.
E-pārvaldība un sabiedriskā inovācija		
Masveida jaunrades portāls	Lai maksimāli izmantotu sabiedrības radošo potenciālu, ir jāievieš mehānisms, lai ikviens varētu ieteikt masveida jaunrades idejas. Izmantojot e-vidi, tas varētu būt portāls, kura iedzīvotāji var iesniegt savas idejas, novērtēt, komentēt un papildināt citu iesniegtas idejas. Lai motivētu cilvēkus apmainīties idejām, jāveido fonds veiksmīgāko ideju testēšanai un realizācijai, un jānosaka, ka 10 populārākas idejas ik gadu tiek realizētas no fonda līdzekļiem, u.tml.	LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte.
Masveida jaunrades balva	Lai motivētu iedzīvotājus domāt par to, ka inovatīvi uzlabot sabiedrības pārvaldību, daudzas valstis tiek izmantoti sociālas atzinības mehānismi, piemēram, nacionālā masveida jaunrades balva, kas ik gadu tiek piešķirta oriģinālākajam vai veiksmīgākajam jaunievedumam.	LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte.
Starpnozaru masveida jaunrades koordinācijas institūcija	Lielākā daļa sabiedriskas jaunrades skar vairākas nozares un valsts institūcijas, tāpēc otrs būtisks priekšnosacījums ir dažādu nozaru un institūciju savstarpēja sadarbība inovatīvu ideju realizācijā. Atsevišķās valstīs šim nolūkam tiek izveidotas atsevišķas institūcijas, kuru rīcībā ir administratīvie un finanšu	LIAS uzstādījuma veidā šis jautājums Latvijā nav aktualizēts – iespējams, vispirms būtu jāveic visaptveroša ieguvumu-zaudējumu analīze (<i>cost-benefit analyses</i>) un finansiālā priekšizpēte.

	resursi masveida jaunrades pārbaudīšanai un īstenošanai praksē.	
E-pārvaldība	E-pārvaldības ieviešana būtu jāizmanto, lai strukturāli reformētu līdzšinējo valsts pārvaldi, veidojot to efektīvāku. Lai atvieglotu pilsoņu iespēju piedalīties referendumos un parakstu vākšana gan vietējā, gan nacionālā līmenī, būtu jānodrošina iespēja piedalīties referendumā un iesniegt petīcijas, izmantojot e-tehnoloģijas. Iespēja balsot interneta līdz šim jau veiksmīgi īstenoja vairākas Eiropas valstis. Tāpat būtu aktīvi jāizmanto e-diskusiju, komentāru un reitingu iespējas, ka arī jāievieš lietotajam izdevīgs un vienkārši lietojams e-paraksts.	<p>2011.gadā pieņemts <i>Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011.-2013.gadam</i>, kas paredz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • administratīvā sloga samazināšanu un valsts pārvaldes organizatoriskā procesa efektivitātes palielināšanu; • iedzīvotāju un komersantu vajadzībām atbilstošu elektronisko pakalpojumu izstrādi; • valsts informācijas sistēmu un IKT infrastruktūras attīstīšanu; • interneta pieejamības veicināšanu; • un sabiedrības līdzdalības valsts pārvaldes procesos veicināšanu. <p>Plāna ieviešanas kopējais publiskais finansējums ir 71,3 milj. LVL. Īstenojot šo programmu, paredzēts, ka 2013.gadā 73% no visiem iedzīvotājiem regulāri lietos internetu, 75% mājsaimniecībām būs nodrošināta iespēja pieslēgt platjoslas pakalpojumus un 2015.gadā e-pārvaldi izmantos 50% iedzīvotāju.</p>

Prioritātes SVID analīze

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> • globālās finanšu krīzes rezultātā veiktas apjomīgas reformas valsts pārvaldes aparāta mazināšanā, tomēr veikto strukturālo reformu kvalitāte un ietekme bijusi dažāda – nepieciešams turpināt visaptverošas, stratēģiskas un izvērtētas reformas • 2009. gadā pēc ilglaicīgām diskusijām īstenoja administratīvi teritoriālā reforma (ATR), samazinot pašvaldību skaitu no virs 500 pašvaldībām līdz 109 novadiem • integrācija ES institūcijās, kas paaugstina kopējo pārvaldes 	<ul style="list-style-type: none"> • joprojām lielāks publiskais sektors kā citās ES valstīs • samērā augsta administratīvā slodze un komplicēta regulatīvā sistēma, kas paaugstina valsts budžeta (vairāk ierēdņi), uzņēmumu un mājsaimniecību izdevumus • joprojām haotiski un nesistemātiski veidots valsts iestāžu, aģentūru un kapitālsabiedrību tīkls, kas būtu jāpārskata • samērā neefektīva un necaurspīdīga valsts aktīvu pārvalde valsts uzņēmējdarbības (kurām kopumā

<p>kapacitāti</p> <ul style="list-style-type: none"> • samērā labs progress uzņēmējdarbības šķēršļu novēršanā¹⁴², bet deregulācija jāturpina visās sabiedrības dzīves jomās • uzsāktas finanšu un budžeta vadības sistēmas reformas (vidēja termiņa budžeta ieviešana), tomēr, lai tās nestu rezultātus valstij kopumā, reformas jāturpina un tām jāklūst par regulāru valsts budžeta sastādīšanas sastāvdaļu • Valsts kontroles un KNAB lomas nostiprināšanās un prestižs sabiedrībā (salīdzinot ar iepriekšējo salīdzinošo šo institūciju stagnācijas periodu) 	<p>apsaimniekošanā vai īpašumā nodoti lielākie valsts aktīvi), tai vāja centralizēta valsts kapitālsabiedrību saistību kontrole (palielina valsts parāda riskus)</p> <ul style="list-style-type: none"> • cilvēkresursu kvalitātes pazemināšanās valsts pārvaldē • decentralizēta iepirkumu un atbalsta funkciju sistēma, kas to sadārdzina • relatīvi neattīstīta pārresoru sadarbība, joprojām stipras ministriju/ sektoru vertikālās institucionālās saites • samērā augsts korupcijas līmenis • salīdzinot ar ES <i>vecajām dalībvalstīm</i>, vāji attīstīts nevalstisko organizāciju sektors
<p>Iespējas</p>	<p>Draudi</p>
<ul style="list-style-type: none"> • demokrātisko tradīciju attīstība sabiedrībā, kā arī kopumā sabiedrības augošs pieprasījums pēc efektīvākas pārvaldes • prognozējams, ka ilgtermiņā pieaugs ES institūciju kontrole pār dalībvalstu fiskālajiem mērķiem, tādejādi veicinot atbildīgāku dalībvalstu budžeta politiku • globalizācija un atvērts darba tirgus ar ES valstīm ļauj paaugstināt Latvijas iedzīvotāju izpratni par demokrātiskajiem procesiem un standartiem • kopumā reformu orientēta valdība, iespēja turpināt būtiskas reformas 	<ul style="list-style-type: none"> • ilgtermiņā – negatīvās demogrāfijas tendences (ja tendences netiks mainītas), kas sadārdzinās visu sabiedrisko funkciju un arī valsts pārvaldes izmaksu uz vienu iedzīvotāju¹⁴³ • relatīvi zems vidējā atalgojuma līmenis publiskajā sektorā un augsta kadru mainība • joprojām relatīvi nelielas pašvaldības, kas apgrūtina finanšu resursu koncentrāciju investīciju veikšanai, kā arī efektīvu funkciju un pakalpojumu uzturēšanai vietējā līmenī • reprezentatīvās demokrātijas krīze (izteikti zems uzticības reitings parlamentam, valdībai) • korupcijas līmenis, kas rada kropļojumu tirgus ekonomikā, mazina valsts pievilcību investoru acīs un pazemina sabiedrības uzticību pārvaldei un valdībai

¹⁴² 2012.gada Pasaules bankas veidotajā *Doing Business* reitingā Latvija ierindota augstajā 21. vietā pasaulē.

¹⁴³ Iedzīvotāju skaitam samazinoties, uzturēt to pašu funkciju (piemēram, ceļu tīklu u.c. publisko infrastruktūru), pakalpojumu apjomu izmaksās dārgāk, kā iepriekš (īpaši, samazinoties ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvaram).

Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2014.-2020.gadam

Pārvaldības prioritāro virzienu iekļaušanā NAP būtu jāseko precīzi definētiem un skaidriem kritērijiem, kādēļ tie būtu jāiekļauj galvenajā valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentā. Tādejādi, vispirms ir būtiski definēt prioritāro virzienu izvēles kritērijus valsts pārvaldes jomā. Pirmkārt, ņemot vērā, ka valsts makroekonomiskās un fiskālās stabilitātes pamats vidējā termiņā būs Latvijas (kā mazas un atvērtas valsts) tautsaimniecības konkurētspējas potenciāls globālā līmenī, tādēļ NAP kopējam fokusam būtu jābūt virzītam uz šī virsmērķa sasniegšanu. Otrkārt, ņemot vērā līdzšinējo ne visai pozitīvo pieredzi attīstības dokumentu ieviešanā, nākamā termiņa NAP fokusam būtu jābūt vērstam uz ierobežotu, galveno prioritāšu loku, lai maksimāli koncentrētu resursus (no šī viedokļa tāpat iekļaujamas arī tādas aktivitātes, kuru ieviešanai nepieciešami būtiski finanšu resursi) un sasniedzamais rezultāts būtu sociālekonomiski nozīmīgs. Treškārt, atbalstāmajiem rīcības virzieniem būtu jābūt tādiem, kuri prasa ilglaicīgāku ieviešanu vai kur nepieciešama rīcība vidējā termiņā vai ilgtermiņā (jo īstermiņa reformas būtu īstenojamas jau līdz NAP uzsākšanai 2014.g.).

LIAS uzsvars likts pārsvarā uz tiešās demokrātijas relatīvi kompleksām formām ar ilgtermiņa perspektīvu un salīdzinoši neliels fokuss uz valsts pārvaldes pašreizējās kvalitātes, ekspertīzes un profesionalitātes nostiprināšanu. Vienlaikus, ir būtiski atzīmēt, ka ne tikai valsts pārvaldes izmaksas (relatīvi nelielas salīdzinot pret iedzīvotāju skaitu), bet arī valsts pārvaldes kvalitāte un profesionalitāte ir būtiska Latvijas ekonomikas globālās konkurētspējas ilgtspējai – jo bez saprātīgiem un argumentētiem lēmumiem Latvijas valsts finanšu sistēmā un pārvaldē, būs ievērojami apgrūtināta arī uzņēmumu konkurētspēja ārējos tirgos ilgtermiņā. Ir būtiski arī atzīmēt, ka bez valsts pārvaldes būtiskas kopējā līmeņa kvalitātes un profesionalitātes paaugstināšanas faktiski neiespējami vai neefektīvi būtu *Latvija 2030* definētie pasākumi, kuri paredz augstāku sabiedrības iesaisti.

Līdz ar to veiksmīgai LIAS mērķu sasniegšanai, vidējā termiņā jāpievērš arī uzmanība virknei tehnisku reformu valsts pārvaldes jomā ar mērķi veidot mazu, bet profesionālu un kvalitatīvu valsts pārvaldes aparātu, kas sekmētu arī Latvijas tautsaimniecības globālās konkurētspējas pieaugumu.

Tādejādi zemāk apkopoti būtiski rīcības virzieni, kuri ir svarīgi Latvijas globālās konkurētspējas potenciāla paaugstināšanai, bet kuri nav minēti programmā LIAS:

Būtiski rīcības virzieni valsts pārvaldības efektivitātes un globālās konkurētspējas stiprināšanai	Rīcības virziena paskaidrojums	Rekomendācija par iekļaušanu NAP 2014.-2020.gadam
<p>Globālo konkurētspēju atbalstošas valsts pārvaldes struktūras izveide</p>	<p>Šajā virzienā tiktu iekļauti šādi galvenie pasākumi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pakalpojumu un funkciju pārskatīšana, netipisko pakalpojumu un funkciju pārtraukšana, vai nodošana citam izpildītājam, kā arī līdzīgo funkciju centralizēšana; • esošās valsts kapitālsabiedrību, padotības iestāžu un aģentūru tīkla izvērtēšana un optimizācija, privatizējot tās institūcijas, kuras nedarbojas 'tirgus nepilnību' novēršanas jomā un nav stratēģiski svarīgas; • labāka valsts aktīvu pārvaldība – valsts aktīvu reģistru izveide, pārraudzība un pārvaldes stratēģisko lēmumu centralizācija (piemēram, jautājumā, par valsts uzņēmējdarbību kredītsaistībām, kas var ietekmēt valsts maksātspēju un fiskālo stāvokli). 	<p>Pasākums ir ļoti būtisks, bet kopumā nav rekomendēts iekļaušanai NAP, jo būtu jāveic jau līdz 2014.gada, kad tiek uzsākts NAP. Pašreiz MK izskatīs divas EM sagatavotas koncepcijas par valsts kapitālsabiedrību pārvaldes modeli un valsts uzņēmējdarbību iesaisti komercdarbības veikšanā.</p>
<p>Valsts finanšu plānošanas un vadības sistēmas attīstība ar mērķi izveidot stabilu, atbildīgu un prognozējamu vidēja fiskālo un budžeta politiku</p>	<p>Šajā virzienā tiktu iekļauti šādi galvenie pasākumi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • efektīvas vidēja termiņa budžeta plānošanas sistēmas ieviešana; • budžeta plānošanas un vadības sasaiste ar rezultātiem un to ieviešanas progresu; • NAP cieša integrācija ar vidēja termiņa budžetu un ES fondu izlietojumu; • valsts kapitālsabiedrību kredītsaistību kontroles mehānismu izveide, lai 	<p>Pasākums ir būtisks, bet kopumā nav rekomendēts iekļaušanai NAP, jo būtu jāveic jau līdz 2014.gada, kad tiek uzsākts NAP.</p>

	<p>nodrošinātu, ka šīs saistības nepalielina valsts fiskālos riskus (valsts parādu un deficītu) un nav slēpts valdības budžeta deficīts.</p>	
<p>Vispatverošas E-pārvaldes ieviešana un IKT attīstība</p>	<p>Šajā virzienā tiktu iekļauti šādi galvenie pasākumi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • galveno iedzīvotājiem būtisku pakalpojumu elektronizācija un pieejamība elektroniski; • vienotu valsts un pašvaldību reģistru izveide un pieejamības nodrošināšana komersantiem un iedzīvotājiem; • vienotu pakalpojumu centru izveide (vienas pieturas aģentūras); • IKT un interneta pakalpojumu pieejamības attīstība visā Latvijas teritorijā (nepieciešamie ieguldījumi infrastruktūrā. 	<p>Pasākums ir rekomendēts iekļaušanai jaunā programmēšanas perioda NAP.</p>
<p>Deregulācija</p>	<p>Ar deregulāciju tiek saprasta valsts tiesību sistēmas un procedūru vienkāršošana, novēršot pārlieku birokratizāciju, administratīvos šķēršļus uzņēmējdarbības veikšanai, kā arī kopējo administratīvo slogu</p>	<p>Kopumā iekļaujams NAP, ņemot vērā, ka šis ir pastāvīgs ilgtermiņa pasākums, taču jāvērtē finansējuma nepieciešamība un konkrēti atbalstāmie virzieni.</p>
<p>Reģionus attīstošas pašvaldību struktūras izveide un attīstība</p>	<p>Šajā virzienā tiktu iekļauti šādi galvenie pasākumi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • administratīvi teritoriālā dalījuma izvērtēšana un pārskatīšana, kas kopumā sekmētu ātrāku reģionu ekonomisko attīstību; • modernu finanšu vadības un institucionālo reformu ieviešanu pašvaldībās; • integrētas un sadarboties spējīgas valsts un pašvaldību pārvaldes elektroniskās informācijas telpas veidošana. 	<p>Kopumā iekļaujams NAP, ņemot vērā, ka šis ir pastāvīgs ilgtermiņa pasākums, taču jāvērtē finansējuma nepieciešamība un konkrēti atbalstāmie virzieni.</p>